AL. JIRÁSEK

Z RŮZNÝCH DOB

III.

AL. JIRÁSKA

SEBRANÉ SPISY.

DÍL XIII.

Z RŮZNÝCH DOB.

III.

ČTVRTÉ VYDÁNÍ.

VYDAL J. OTTO V PRAZE.

1913.

Z RŮZNÝCH DOB

POVÍDKY A OBRÁZKY.

III.

ČTVRTÉ VYDÁNÍ.

VYDAL J. OTTO V PRAZE.

1913.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

PETR KMÍNEK.

PROF. DRU. J. STUPECKÉMU PŘÁTELSKY VĚNOVÁNO.

Psáno roku 1890.

(Osvěta.)

Emanuel Kmínck.

I.

V neděli odpoledne brzo po obědech ulehl si Emanuel Kmínek, soused a radní nevelkého města v jižních Čechách, na nízkou, starou pohovku, potaženou pruhovatou látkou barev už hrubě vybledlých. Prve nežli tak učinil, odvázal si s krku černý, hedvábný šátek i náprsenku pěkně vyžehlenou a položil je vedle sametové vesty na postel, zastřenou bělostným povlakem.

Uloživ se dal pravici za hlavu, chvilku supal i odkašlával, až pak se utišil. Zrak jeho bloudil z počátku

po dřevěném stropě šedě natřeném a štětkou různými barvami „na mramorovo“ drobně postříkaném, pak po stěně čistě vybílené, po dvou jejích kamenorytinách nad postelí, spodobujících Spasitele a Pannu Marii s hořícími srdci; posléze se stočil nad pohovku, kdež visela vedle staré kytary šavle na zlatolesklém, poněkud už sešlém opásání, pečlivě vycíděná, lesknoucí se jako stříbro. Na šavli té prosté rukojeti zrak jeho utkvěl a hleděl na ni upřeně, až ho dřímota počala obcházeti, stahujíc mu častěji a častěji zahnědlá víčka.

Nic kolem nerušilo sladkou moc lichotného spánku. Náměstí před okny v záplavě srpnového slunce bylo v tom úpalu, jako by je vyplákl. A ve světnici pana radního rozkládal se příjemný stín, vanul líbezný chlad, a nikdo také nerušil hlubokého jejího ticha. Jen z kuchyně vedle ozývalo se pootevřenými dveřmi šplouchání, jak tam nádobí oplakováno; ale zvuk ten byl uspanlivý, a pan radní byl na něj tak zvyklý jako na nedělní, odpolední spánek. A tak usnul spokojeně, zrak na šavli upíraje.

Tak usnul každé neděle, každého svátku, a po každé odpoledne, když se mimořádně po obědě na pohovku uložil. A tu také po každé nastalo i v kuchyni hluboké, nerušené ticho, když tam umlklo pošplachování vodou a zvuk rozestavovaného nádobí. Dnes však tam klaply dvéře, což nebylo v pořádku, jednou, dvakráte, bylo u nich slyšeti tlumený hovor, pak klaply zas a po té dokonce se otevřely druhé dvéře, z kuchyně do světnice vedoucí. Jimi se tam pátravě vychýlila nemladá ženská, asi čtyřicetiletá, vysedlé brady, tenkého, nepěkného nosu, mající kostěný vysoký hřeben ve vlasech, oděná lehkou, letní jupkou.

Černé, pichlavé oči její tkvěly na spícím, jako by ho chtěly probudit. Ale neprobudily. Radní spal tvrdě; dlouhé, suché jeho tělo se ani nehnulo. Jen

pravicí bezděky mávl, aby zaplašil dotěrnou mouchu vsednuvší na jeho osmáhlý obličej zatuplého nosu, s prokvetlými, krátkými kníry, dost už vrásčitý a silně zapadlých tváří. Hospodyně chvilku čekavši, zase do kuchyně ustoupila, a zase tam klaply dvéře, jednou, dvakrát; pak se zas ukázala mezi dveřmi její hlava s kostěným vyřezávaným hřebenem. Váhavši maličko vstoupila Frony až i k samé pohovce, chtíc spícího probuditi. Neslať novinu, a nemohla se dočekati — — Než rozmyslila se a zas odešla do kuchyně a z té ven na sníh vědouc, jak by si hospodáře a bratrance svého pohněvala, kdyby ho vytrhla z nejchutnějšího spánku. Ve světnici i v kuchyni nastalo úplné ticho a trvalo drahnou chvíli až do nešporů. Když na ně vyzváněli, vešla hospodyně zcela jistě do pokoje, neboť obvyklý čas spánku minul. Tak to bylo každé neděle, a to bylo také dnes. Ano, radní se patrně ještě o něco dříve probudil, neboť už na síni zaslechla drnkání na starou kytaru. Když vstoupila do kuchyně, začínal hospodář jednu ze svých v tuto chvíli obvyklých. Maje levou tvář od ležení ještě zardělou, přecházel zvolna světnicí a vyšeptalým hlasem affektovaně zpíval:

Nuže, urá! Statní bratři,
táhněme za praporem.
Lev náš s něho na nás patří
hrdě pna se nad sborem.
Vzhůru každý nes své čelo,
sraz se s druhy v jedno tělo!
„K předu“ naše heslo jest,
vítězství pak naše čest!

Frony znala dobře tu píseň, ale přece čekala, až sloha dopěna. Vědělať, jak radní vždy nemile nesl, vyrušil-li ho kdo v jeho zpívání i v nadšení.

„Vítězství pak naše čest!“ opakoval, nutě se dutý hlas sesíliti, a již také drnkal na strunách přechod ke sloze druhé. Než rázem ustal a zamračiv se obrátil se po hlase ke dveřím po své hospodyni.

„Víš-li pak, co nového?“ ohlašovala nedočkavě Frony a nedočkavši se odpovědi rychle dodala: „Beránek umřel.“

„Cože?!“ zvolal radní, a šedé oči jeho pod hustým obočím se rozšířily.

„Ano, Beránek! Právě teď po obědě —“

„František?“

„Ne, Tomáš —“

„Jakže! Tomáš! Desátník!“

„Ano, on, kaprál. Šel na zahradu, chtěl si ve chladu sedřímnout, a jak sedal pod starou jabloň, svalil se, a bylo po něm.“

Kmínek na chvilku mlčel. Pak zvolal:

„Zase jeden!“ a tónem zrovna deklamačním dodal patheticky: „Poslední desátník!“

Pak obrátiv se k sestřenici pravil strojeně vážně, temným hlasem: „Odejdi!“

Frony ani nehlesnuvši odešla, prosta teď břemene noviny. Radní snad na znamení smutku nechal hry a zpěvu a položil kytaru strunami vespod na pohovku. Přistoupiv ke stolu stojícímu v rohu, vyňal z něho kalendář, z kalendáře zažloutlý arch rukodílného papíru, vzal z okna kalamář i péro a sednuv na prostou židli, nastrčil na oči kované brejle (byl dalekozraký) a po té rozbalil dotčený arch.

Arch byl pěkně na rubriky vylinován a měl nápis: „Rozdělení Setniny.“ V levém rohu stálo: „Setnina M...ská.“ Pod tím pak ještě nad rubrikami byla jména třinácti hudebníků té setniny. V pravo rohu bylo napsáno: „Národní garda Česká“. Pod tím pak, také ještě nad rubrikami: „Důstojnost konající

Setniny službu. Setník: Emanuel Kmínek.“ Po něm zaznamenáni nadporučík, poručík, dva šikovatelé, praporečník a dva bubeníci.

Rubriky pod tímto obsahovaly nejprve jména a příjmení desíti desátníků, pak šedesáti obecných gardistů. Pod rubrikami byla přísná poznámka: „Každý pan desátník má ke každému shromáždění mužstvo svoje a pořádku předvésti. V M... dne 3. Prosince 1848.“

To vše bylo psáno velmi vypsanou, úhlednou rukou, a to latinkou; podepsáno však písmem drsnějším a švabachem: „E. Kmínek, setník, místní velitel.“ Umělé manu propria bylo velkopansky zakončeno tak hrubou čarou, že nožičky brkového péra se při tom škrtnutí jistě do kořen vyvrátily.

E. Kmínek, někdy náčelník toho sboru a „místní velitel“, maje okuláry na očích vážně přehlížel zažloutlý ten seznam, jako starý hetman registra kozácká. Největší všech vojsk a gard nepřítel nadělal v setnině za těch skoro třicet roků notných mezer. Zbytek její neměl kromě setníka již ani jediného důstojníka. I praporečník nedávno na věky odešel, a ze dvou šikovatelů zbyl jen jediný, a ten ještě pro zlost pana setníka. Toho by byl nejspíše oželel, raději nežli Beránka Tomáše, desátníka, jenž i v šatě občanském zachovával čest i poslušnost panu setníkovi a neodmlouval, aniž vykládal své rozumy jako šikovatel Chvála, obecní tajemník, jenž dle domnění setníkova nad míru si na tom zakládal, že měl několik latinských škol.

Setník bývalé gardy a někdy místní velitel, namočiv péro vznesl je nad rubriku desátnickou, kdež u všech jmen mimo jedno, jakož i při mnohých jménech obecných gardistů černaly se osudné křížky. A nyní měl přibyti nový, u jména posledního desát-

níka: Beránka Tomáše. Setník se zamyslil. Náhlá ta zpráva vtrhla jej do roku osmačtyřicátého, kam bez toho často v mysli zacházel, do roku, jenž byl jeho chloubou a na nějž nemohl zapomenouti. Zašel zase do roku, kdy nosil na třpytícím se opásání tam tu šavli, kterou tasíval před svou setninou. Tou šavlí salutoval před B... ckým panem hrabětem, tenkráte vrchním velitelem spojených gard celého kraje Pracheňského, kdy on, Emanuel Kmínek, byl místním velitelem tohoto města, kdy mu také říkali „pane plackomandant", a kdy v tomto starém jejich domě bylo ustavičně živo, opravdu jako na plackomandu.

Jiný byl tenkráte život, jiní lidé, kteří něčemu rozuměli a věděli, co to je setník a místní velitel. Ale teď! Nová doba, noví lidé; starší vymírají a ti, co tu ještě jsou, mizerně se změnili zapomínajíce na to, co bylo, co opravdu něco bylo.

Pravice Kmínkova se uložila na zažloutlý arch, kdež se černalo křížků jako na hřbitově, a přimalovala ještě jeden. Tomáš Beránek, poslední desátník bývalé gardy M... ské, měl odbyto. Setník povzdechl a maně se ohlédl oknem ven na ztichlé, mrtvé náměstí v slunečném žáru. Kde jsou ty časy, kdy se tam hemžilo lidem okolo setniny, před níž on velel hlasem velikým, až se to městečkem rozléhalo, on v uniformě s lesklými portami, v červené čapce — — Té krásy a slávy!

„Emánku!" ozvalo se mezi dveřmi. „Už půjdou z kostela!" Sestřenice tak připomínala, vědouc, co tou dobou bývá u Emánka na řadě. Na ta slova vytrhl se radní hned ze svých myšlenek a posypav křížek dosud se lesknoucí pískem, složil arch do kalendáře a uložil registra gardistská zase pečlivě do stolu. Po té dal si uvázati náprsenku i černý šátek, sestřenice to udělala, a vzal si z tmavé, dědičné skříně

jakousi blusu či plantu s polovičními červenými výložky a s hvězdami. Pak připjav šavli, kterou mu Frony sňala, dal na hlavu čapku, kterou mu také Frony, a to velmi ochotně, vyňala ze škatule ve skříni chované. Čapka byla na způsob důstojnické, jenže červená, poněkud už vyrudlá, s velkým stinidlem a černým lesklým řemínkem nad ním. S plantou, čapkou a šavlí vjel do Kmínka jiný duch. Teď už nebyl radní města M., ale setník M... ské gardy a místní velitel. —

Hubená postava jeho se natáhla, vzpřímila, obličej nabyl vážnosti, ano spíše výrazu vojenské přísnosti a sebevědomí. Sebevědomě také Kmínek vyšel ze světnice. Šavle jen řinčela, a bylo ji ještě ze síně slyšeti.

Frony, jež tak horlivě a ochotně mu pomáhala, jako by náležitě rozuměla jeho jednání a oceňovala jeho minulost, hleděla za ním naslouchajíc. Na jejím obličeji zjevil se v ten okamžik patrný úsměšek, na rtech i v pichlavých očích.

II.

Z kostela, jenž stál stranou na náměstí, ozýval se hlas varhan a nešporní zpěv. Před kostelem bylo prázdno; ani ve stínu dvou košatých lip, u zvonice vedle kostela o sobě stojících, nikdo neseděl. Jen nahoře v okně bílé zvonice, nad korunami rozložitých lip stál zvoník, za město na cestu vyhlížeje. Očekával tudy pohřeb ze vsi. Dříve však nežli smutný průvod, zahledl tam kočárek tažený jedním koněm, kvapícím směrem do města.

Za nedlouho hrčel prostý ten povoz nedlážděnou ulicí, vedoucí také kolem kostela. Když až k němu dojel, zastavil se náhle pod lipami. Z kočáru vy-

stoupil důstojník ne již mladý, v bílém kabátě s červenými výložky. Po několika kamenných schodech zamířil rovnou do kostela.

Tam už umlkl varhan hlas i zpěv. Kněz se modlil litanie a všecko shromáždění mu odpovídalo. Pobožnost alespoň těm u hlavních dveří pojednou bezděky porušil vstoupivší důstojník. Byltě to zjev ve městě ode dráhy odlehlém tak vzácný, že se po něm ohlížel, kde kdo byl. Důstojník pokřižovav se, zamyšleně hleděl před se kostelem; záhy však poznal, jak vytrhuje, a proto náhle se obrátiv pokropil se z kropenice a vyšel ven. Neodešel však přímo. Bral se kolem celého kostela, rozhlížeje se po něm i vůkol. U pobočních dveří potkal chlapce a toho se zeptal, je-li Fiala ještě kostelníkem. Hoch překvapený uniformou, byl také i otázkou překvapen. Posléze odpověděl:

„Ne — ten už dávno umřel.“

„A kdo je teď kostelníkem?“

„Vrátný —“

„Krejčí?“

„Ne, hodinář.“

Toho zase důstojník neznal.

„Je-li Fanfule, hrobař, ještě na živu?“ ptal se důstojník na novo.

„Není, také umřel. Teď je hrobařem jeho syn.“

„Tak,“ řekl jen důstojník a sáhnuv do kapsy, dal hochovi dva krejcary. Po té vyšel od kostela, ale ne ke kočáru, nýbrž ke zvonici. Vida, že je otevřena, vstoupil bez okolkův a stoupal po strmých, točitých schodech dřevěných, už notně vyšlapaných. Tu byl chlad a ticho. Jím ozývalo se toliko jednotvárné cvakání velikého kývadla a zvuk koleček v hodinovém stroji. —

Mladý zvoník nahoře nemálo se podivil, když otvorem v podlaze, kdež už nebylo schodů, nýbrž jen hrubý žebřík, vynořila se vojenská čapka se zlatým prýmkem, pak červené výložky, bílý kabát — a pak celý důstojník, udýchaný, zardělý. Vítal ho uctivě a v rozpacích. Zbavil se jich však záhy, když důstojník pohlédnuv na něj bystře, hned mu řekl a uhodl, že je asi z Bláhova rodu, a dal se s ním do hovoru. O sobě však nic nepověděl, jen to:

„Tady jsem se něco nabýval a nazvonil.“

Přistoupiv k oknu hleděl na město i na krajinu kolem, půvabnou jmenovitě teď v plném odpoledním světle. Mladý zvoník s obstárlého důstojníka postavy prostřední, ne silné, s prošedivělými kníry, ani oka nespustil. Všiml si, jak se zamyslil, jak si povzdychl. — A v tom už důstojník obrátiv se pravil:

„Taky jsme tu vyhlíželi posvícení i svatby — s Tomanem Janem. Co dělá? Znáte-li ho?“

„Sedláře, prosím?“

„Ano, a což Baloušek Josef?“

„Ten byl tady řezníkem —“

„Byl? Už není?“

„Vystěhoval se do Ameriky, a Toman, sedlář, prosím, ten umřel letos. A dnes umřel Beránek, Tomáš, jestli snad ráčili —“

„Ten byl mladší — hm — to tu nějak umíráte —“

Důstojník rozhlednuv se ještě jednou kolem, po zvonech i oknem, vyňal zpod kabátce pouzdro a daroval z něho zvoníkovi pěkně kropenaté kuba. Pak se dal na zpáteční cestu. Ani se nenadál, že se na zvonici tak dlouho zdržel. Byloť zatím po nešporách, a lidé šli již z kostela. A tak neunikl jejich pozornosti. Kočárek musil mezi nimi hlavní ulicí. Každý se teď ohledl a ohlížel po neznámém důstojníkovi, jenž si také všech bedlivě všímal. Tu tam ho uctivě

pozdravili, a on zdvořile poděkoval; ale také sám pozdravil, a to starého Svojše a starou Zvěřinku, která ani svým očím věřiti nechtěla, že by ji takový vojanský pán pozdravil a jí rukou kynul.

Zatím dojel povoz na náměstí, kterým se proud lidí rozcházel jako na praménky nebo zarážel na menší skupiny. Důstojník rozhlédnuv se nevelkým, nedlážděným prostranstvím, po němž teď už delší stín kamenné statue, prostřed stojící, se rozkládal, po domech kolem většinou přízemných, ukázal kočímu na jednopatrové stavení žlutě natřené s copovým, podivným štítem.

Tam už před tím zraky všech kolem jdoucích se obracely. V průjezdě stál v červené čapce a gardistské plantě s výložky a hvězdami radní Kmínek. Stál nehnutě jako socha, opíraje se rukama o šavli, postavenou mezi kolena. Osmahlý obličej jeho hubený, zapadlých tváří a vyvstalých lícních kostí hleděl vážně, až mračně, ale ještě více sebevědomě před se, jako by neznal, jako by si nevšímal tohoto pokolení, kolem se ubírajícího.

Tu ten z toho pokolení vida ztrnulého „místního velitele“ se usmál, ušklíbl, tu ten druhého šťouchl — upozorňuje, — ale „setník místní velitel“ toho všeho neviděl dnes jako jindy, kdy tu také po nešporách obyčejně stával. Jen když někdo pozdravil, hnul pravicí a přitiskl ji k čapce na pozdravení. Pak opět mu ruka sklesla na šavli a stál zase jako vytesaný.

Teď k jeho domu přihrčel kočárek s důstojníkem a také se tam zastavil. Důstojník už kousek před stavením vyskočiv, bral se rychle do průjezdu. Stanuv před gardovým setníkem prohlížel si ho zvědavě, pak se bezděky usmíval a nepoděkovav ani na Kmínkovo vojenské pozdravení, pojednou zvolal:

„Tys to přece! Emane! Já myslil, že to je nějaká vosková figura z panoramy! A to ty! Pozdrav tě Pán Bůh!“

Nečekaje na odpověď objal svého bratrance a chytnuv ho pod paždí, chtěl s ním do světnice. Setník se poněkud vzpíral.

„Ale pojď — jen pojď —“ nutil důstojník, „lidé se zastavují.“ A vesele dodal: „Prosím tě — co to děláš — co to máš na sobě?“

„Ty jsi zapomněl, Petře!“ odvětil radní chmuře čelo, „ty už nevíš! Byl jsem setníkem — a —“

„Ah, ah — pane setníku!“ zvolal důstojník. — „Pardon — a já nadporučík ani jsem nevzdal čest!“

To již bylo na schodech, jichž několik vedlo z průjezdu do světnice. Důstojník si povšiml, že bratranec nad jeho řečí zasmušoval tvář, ale nedbal toho.

V tom už se zjevila Frony ve dveřích. Ta vítala hosta s velikou, až nápadnou radostí.

„Poznala jsem tě hned,“ volala nabízejíc mu židli. „Ale hned! Nic jsi se nezměnil —“

„No, no — víš, změnil a hodně, a ty také — jen si to nezapírejme. Hromada let! A na faře již nejsi, to jsem slyšel. A hezkys prý podědila po faráři.“

Frony se bránila, zapírala, zamlouvala. Poznámka, že se hodně změnila, jí tuze nezalichotila. Pro hosta však na setníka a hospodáře nezapomněla. Jak s důstojníkem hovořila, odepínala radnímu šavli, kterou zase pověsila, sňala mu čapku i plantu a všecko zase pěkně a pečlivě uložila. Pak chvátala do kuchyně udělat svačinu hosti na uvítanou.

Jako Samson pozbyv vlasů pozbyl síly, tak také setník a místní velitel bez šavle a čapky se měnil a značně roztál. Tvář jeho se poněkud vyjasnila a

hovorněji se bratrance vyptával, odkud dnes jede a zdali jen k nim, sem, nebo někam dál?

„Ah, jedu, brachu, jedu na předposlední stanici — do pense, kamaráde. A rád bych zůstal tu, v rodišti. A ty — vida — já myslil, že tu bude dětí jako kuželek — že je budu execírovat — a ty —“

„Já se již neožením. Dokud byla matka, to víš — a když zemřela — Oh, meine Mutter!“ zvolal pojednou Kmínek emfaticky a položil čelo do dlaně.

„No, no, Emánku,“ konejšil ho nadporučík zcela klidně, patrně nevěře tomu projevu citovému. „Ostatně máš dobrou hospodyni. Jak pak je tu Frona dlouho?“

„Dvě léta. Má sice své Launen, ale rozumí mně,“ a pohled Kmínkův utkvěl na šavli, jako by chtěl naznačiti, v čem mu jmenovitě rozumí.

„Ale jdi!“ zvolal důstojník a pleskl mu po koleně. „Co pak jsi ještě nezapomněl?“

„Zapomenout? Já?“

„Eh, vždyť to byly jen hračky!“

„Garda že byla hračka? Pak je vojna také hračka!“ zvolal prudce Kmínek a zarděl se.

„Někdy je, a tuze drahá,“ odvětil vesele nadporučík, nedbaje pohnutí bratrancova. „A také omrzí,“ dodal.

V tom Frony přinesla kávové náčiní a pak kávu s pečivem; hovor z nešťastného vojančení záhy jinam zaveden. Hlavně na rodinné záležitosti. Mluvili o svých rodičích, obzvláště o Kmínkově nebožce matce, o příbuzných. V tom měla Frony slovo. Věděla ť nejvíce a vypravovala velmi chutě, tu s povzdechy, tam s ostrými poznámkami nebo útrpným krčením ramenou. Z tet a strýců a bratranců i sestřenic došlo také na jejich děti. Tu bylo nadporučíkovi, jenž mnoho let nebyl ve svém rodišti, nejvíce vysvětlivek potřebí.

O dětech svých příbuzných věděl nejméně, o mnohých vůbec nic, ani jich neznaje. Důstojník záhy postřehl, že sestřenice nerozděluje správně světla a stínů, že je nanáší ve svém líčení dle osobní své přízně. Nejvíce se mu to zdálo, když vypravovala o synovi nebožtíka Vincence Tomana, jaký je to dareba, ničemný člověk, že se tatík pro něj utrápil, ale že mu to trochu patřilo, protože hocha nevedl, jak měl.

Na bratranci Vincencovi a jeho synovi, na něž měla patrně spadeno, byla by se Frony ještě hodnou chvíli vozila; ale nadporučík zatočil řeč na jejího vlastního bratra, a začal o něm, jak ho jednou až v Chorvátsku vyhledal, když tam ležel posádkou v Senji. Frony počala povzdychovati a očima kroutiti, že bratr byl nešťastný člověk, že se nešťastně oženil, to že všechno ona, švakrová, udělala, že nechal všeho a šel do světa. Ale ustala hned a v duchu silně se zamrzela, když nadporučík bez ohledu zastal se její švakrové, že nebyla ani vším vinna, protože on, Fronin bratr, byl lehký člověk, jak se o tom sám tenkráte v Senji přesvědčil, že mu tam dal dvě košile a něco peněz, a to vše že ihned, sotva že od něho vyšel, propil, a ještě divně o něm, o důstojníkovi, mluvil, co mu dal, to že je čistý strýček.

„Co jsem mohl, dal jsem mu. Co pak také lajtnant, to jsem byl ještě lajtnantem, co pak má také nazbyt? Já to pro nic nepovídám, ale abyste věděli, kdyby byl snad Frantík nějak o něm mluvil, že jsem ho snad divně odbyl —“

Frony ujišťovala, že ne, že si František tuze chválil, jak ho pan strýček pěkně přijal, ale hned otočila řeč na byt, jak si to nadporučík myslí.

„Jak si to myslím. Dnes abyste mne tu nechali

*

na noc, a zítra si už nějaký byt najdu. Mnoho nepotřebuju. Pokojík a kuchyňku — a dost —“

„No, o to nebude zle,“ mínila Frony a pohled její tkvěl na panu radním, jenž dobře porozuměv pravil:

„Nahoře bychom to takové měli. Ale nevím, bude-li ti vhod. Víš, při hospodářství — dost mnoho hluku —“

Ale nadporučík byl tím spokojen míně, že jej hospodářství od jakživa těšilo, jen jestliže by on nepřekážel —

Frony, ač si dnes zrovna na uvítanou udělal u ní alespoň dva vroubky, nic proti tomu neměla, a pan radní úplně souhlasil, ano vesele se usmál, když nadporučík, nevěda, bezděky mu zalichotil, praviv vesele a beze všeho úsměšku:

„To bude, Emánku, pěkné — víš, dva oficíři v jednom domě! Ale my se sneseme, pane setníku.“ A obrátiv se k Frony dodal: „A my také. Vím, co to je subordinace.“

Usmála se také, ale cítila žihadlo.

Když pak po večeři nadporučík Petr Kmínek odebral se do svého pokojíka, a Frony s radním osaměla, řekla:

„Má ostrý jazyk. Jako by byl jakživ ani jehlu neměl v ruce. Jako by byl od narození oficírem, jako by žádný jiný nebyl oficírem než on!“

Emanuel Kmínek vypjal prsa.

„To on byl ještě sprostým,“ pravil, „když já už byl hejtmanem a místním velitelem!“

„A pravda že. Ale že má tolik kuráže, to si myslím, že má také dost těchhle —“ — a pohybem palce i ukazováčku naznačila peníze. „Bodejť by neměl,“ dodala. „Sám člověk, a byl teď u magacínu, jak povídal, to se dá něco dělat. Tam on si jich na-

sušil — No, je hezky, že neostal ve světě, že si vzpomněl na své rodiště.“

A při tom myslila, že by tu po něm mohlo něco ostati. — —

III.

Stará Zvěřinová ani nevěřila, že ten vojanský pán ji z kočáru pozdravil a rukou kynul. Tvrdila, že to byla jistě zmýlená. Teprve když se pak rozneslo, že ten oficír byl Petr Kmínek, teprva potom uvěřila, ač se zase nepřestala diviti, jak že ji tak hned poznal.

„To jsou léta, to jsou léta! Bratr Vincenc je chudák víc nežli čtyřicet let v zemi, no, a spolu byli, on Petr Kmínkův, jako ten oficír, na vandru. Spolu, já byla tehda ještě mladá holka. Dobře se pamatuju, jak jsme oba vyprovázeli, nebožtík starý Kmínek a naše matka až za město na vršek k božím mukám, a když jsme šli okolo pivovaru, nebožka paní stará, Čistecká, naše i Kmínkova kmotra, podala chasníkům kytky a povídá, dobře si to pamatuju: ‚Jak tyto kytky krásně kvetou, tak ať kvete vaše štěstí ve světě.‘ No, a Petříčkovi, jako Kmínkovi, kvetlo. Hned dostal místo ve Vídni, ale bratr Vincenc se brzo vrátil. Musil, stonal a dlouho, na souchotiny. Chudák, pořád se těšil, že až bude zdráv, že půjde do světa, ale když poznal, že je zle, sám řekl, abychom psali do Vídně, Petříčkovi Kmínkovic, aby ho již nečekal, že se připravuje teď na jiný vandr, do věčnosti. A taky se chudák vypravil. A Petříček měl štěstí. Vida! A proč nebožka matka nejvíc plakala, to mu zrovna svědčilo. Co se nanaříkala, když ho odvedli na vojnu — a podívejme se, nynčko se vrátil jako oficír. A poznal mě, tomu se nejvíc divím. Vždyť

tomu je hrůza let, co byl naposledy doma. Kdy pak to bylo! To žil ještě nebožtík muž, však s Petrem chodili na ryby — a Petr tenkrát nebyl ještě oficírem. To byl ještě u myslivců. Nynčko má bílý kabát —“

Tak vypravovala stará Zvěřinka dále, nebo odpovídala na dotazy, přerušujíc své vypravování výkřiky podivení a úžasu. Také si dobře pamatovala, jak Petr Kmínkovic, nyní oficír, přišel schválně ze světa domů k odvodu, a jak šel s ostatními, také s jejím bratrancem za rekrutu do Písku, a jak je tam vedl starý Valenta, strážník.

Nejen u Zvěřinů, ale také leckdes jinde přemílali nenadálou návštěvu a rozebírali celý život starého nadporučíka. Nejbezpečnějších dat, z původního pramene, nabyl druhého dne městský tajemník Chvála, když seděl s panem nadporučíkem u vína.

Setkali se na náměstí a tam se hlučně a vesele uvítali; pak šli na šťastnou shledanou do nevelké vinárničky k starému, bručivému Šrámkovi. Jizbice malé prostory byla klenutá a dosti temná, ale pěkně se tam v útulném přítmí sedělo a pěkně pilo. Tajemník, jenž vinárnu pro zlost starého Šrámka překřtil „U přičinlivosti“, zasedl s důstojníkem, toho dne ještě v uniformě, do rohu ke stolu s trnoži vedle jediného okna, zastíněného skoro zcela révovým listím.

Tam si povídali o minulých mladých letech. Nejvíce nadporučík musil vypravovat a vypravoval s chutí.

Seděli sami dva kromě starého, vždy rozbručeného Šrámka. Ten si jich ve svém zákoutí u kamen ani nevšiml, počínaje tam poklimovati, ač bylo sotva po desáté dopoledne.

Nadporučík Kmínek vypravoval po česku, chvilku zase po německu, ač ne na dlouho, a to hlavně, když citoval. Vypravoval o svém životě, jak byl u myslivců, jak tu pěkně od píky začal sloužit, až roku devětapadesátého, v červnu to bylo, právě 30. v Pešti, jej a ještě dva nadmyslivce citovali do adjutantury a tam že jim přečetli, „dass wir zu Folge hoher Armee-Ober-Commando-Verordnung zu Unterlieutenants II. Classe ernannt sind —“

To byla ovšem velepamátná chvíle v životě ne již mladého nadmyslivce, jemuž celkem do té chvíle, kdy se stal důstojníkem, už šestnácte let vojenské služby minulo, a nebylo tedy divu, že i nyní, po patnácti letech další služby vojenské, o této chvíli dosti obšírně vypravoval. Ale pak to šlo na přeskáčku, jak se tajemník ptal nebo jak proud hovoru se obracel. Brzo byl v dobách svého myslivectví, hned zase svého důstojníkování, tu v Němcích v říšské pevnosti, tu zase na ruských hranicích, odkudž zas do Italie odtáhl, a odtud do Uher, kdež také nejdéle pobyl. Nejvíce je tu rok osmačtyřicátý a následující zdržely. Tu se často zmínil o svém znamenitém a hodném hejtmanu Šosulánovi, o podmanění Komárna, hned zase o Haynauovi, o pochodech uherskou pustou, a již mu připadlo, jak s poloviční setninou stíhali Rosu Šandora, prohledávali vesnici Halmai a jak on, Petr Kmínek, tenkráte podmyslivec, dostal nařízení, aby se dvanácti muži přepadl jistou čardu osamělou, rozumí se v noci, ale že bylo tma jako v pytli a že proto bloudil celou noc se dvanácti myslivci divokou pustou a že teprve až ráno dostali se k čardě, kde nalezli sice dobré víno, ale ne Rosu Šandora.

Z Uher zase chtěl v hovoru do Haliče; ale sekretáře, již již se zardívajícího, Uhry nad jiné zají-

maly. Pohlazoval si svou plnou, prokvétající bradu a také již počal jezditi dlaní po knoflících své čamary, kterou dnes poprvé všedního dne oblekl. Tajemník byl vlastenec, rok osmačtyřicátý ho zvláště zajímal, a proto se tolik vyptával na Uhry.

Vzpomněl si také, jak tenkráte husaři ležící posádkou v Klatovech odtud utíkali do Uher svým na pomoc. Ale tu by se byl s Petrem Kmínkem málem utkal. V tom se probudil voják a pohaněl husary pro jejich čin; tajemník však se jich zastal.

Pro štěstí si však starý Šrámek všiml, že mají dopito, a přišourav se pro sklenici ve vyšívaných střevících a v takové čapce bručel něco, že se s hádkou pan sekretář brzo přičiňuje, to že je opravdu — „U přičinlivosti". Mrzutého dědka bručivá poznámka rozesmála oba, a když Šrámek se s vínem vrátil, byli sice dosud v roku osmačtyřicátém, ale ne již v Uhrách, nýbrž v Čechách. Když tajemník vypravoval, jak bojováno u mostecké věže, vzpomněl si nadporučík, že se tenkráte, to byl ještě vojanským krejčím při monturní komisi, díval s Marianské hradby, jak hořely Staroměstské mlýny.

A pojednou se rozesmál.

„A kde byl," ptal se, „kde byl váš hejtman místní velitel, Emánek?"

„Á, ten nás pane honil — generál armádu! Do Prahy se mu nechtělo, když bylo slyšet, jaké tam boží dopuštění. Bránil se a pozval gardu, aby byla při něm, do pivovaru. Zavedl nás tam hned po cvičení, jak jsme byli, ve zbraní. Toť se ví, že garda bojovala — s mazáky a korbely, a když už byli hodně v tom, šel hejtman domů, protože mu odhlasovali, že se nikam nepůjde, nic do Prahy. Mne to pálilo. A tak, když pan velitel spokojeně ulehl a garda již měla dost, když byla hodně rozpařena,

navedl jsem já, tenkrát šikovatel, oba tambory, a ti začali najednou, z nenadání venku bubnovat, a bubnovali, a já — mladý jsem byl, ohně dost, a tenkrát to bylo v povětří, — promluvil jsem ke gardě. Rozebral jsem je, že se dali do křiku a chytali se pušek a pík, všichni ani pušky neměli — a v tom zas bubeníci začali a mlátili do bubnů allarm — a ven, a všechno za nimi, já napřed a všechno křičelo: „Do Prahy! Praze na pomoc!“

„A Emánek?“ ptal se nadporučík.

„Hejtman spal a probudil se, když už jsme byli za městem. Musil nás honit. Vsedl na bryčku a za námi. To jste ho měl vidět, jak přijel!“

Nadporučík se smál hlasitě.

„A to ti mně nemůže zapomenout, a do smrti mně to neodpustí —“ dodal tajemník. „A také to ne, že jsme spolu chodili do první latinské, já že šel dál, že mám gymnasium a filosofii — a on že chodil do primy dvě léta a po každé tam propadl —“

„No, ale byl přece dřív úředníkem nežli ty,“ odvětil vesele důstojník.

Tu se zase tajemník zasmál. Vzpomněl si, že zámožný „setníkův“ nebožtík otec, když po těch důkladných studiích ho měl za delší čas na cviku doma, že ho dostal za praktikanta do panského dvora, kdež synek nejvíce dbal o svůj zevnějšek, aby přece dělal vrchnostenského úředníka. Strojil se tak, že když hrabě poprvé přijel do dvora a jej spatřil, ihned se ptal, kdo to je. Když mu řekli, že praktikant, obrátil se ke správci, řekl jen: „Sogleich fort mit ihm —“ a Emanuel Kmínek byl otcovskému hospodářství zachován. Zůstal u pantáty, pomáhaje při hospodářství dosti značném; více však dbal zevnějšku šatem i řečmi, zpěvem, vším, ve všem jsa až nemírně affektovaný.

„Na kůr zpívat už nechodí,“ pokračoval důstojník. „Ptal jsem se ho hned včera. Vím, že tam chodíval. Mínil, že se tam teď jiní roztahují.“

„Ano, ano, kdyby měl lepší hlas a něco uměl, mohl by se roztahovat on a zpívat sola. Ale že neměl pořád on jediný sola —“

„Tak on chce být ve všem hejtmanem? Však jsem se včera něco podivil. Se šavlí, v čapce —“

„Ó, toho by snad nechal, jen kdyby ho udělali purkmistrem. Radním to mu je málo, to se raději drží toho, kde byl jednou prvním —“

„A Frony jsem se také nenadál. Nevěděl jsem nic, že je u něho.“

„Á, Frony, a pane, zbožná panna. Proto však, kamaráde, pozor! Povídá se, že faráře Kolísku ona usoužila. Citelná panna, ale pro sebe! Pozor!“

A sekretář sehnut nad tabulí stolu, zvedal ukazovák pravice a třepal jím varovně proti důstojníkovi.

Ten litoval, že se Eman neoženil, že by on, Petr, mohl se teď zabývati jeho dětmi; z toho došlo na přirozenou otázku, jakou on, Chvála, má rodinu. A on přejel knoflíky své čamary, vlasy si nad čelem počechral, a s patrnou radostí se pochlubil, že má dva syny, jeden že studuje práva, druhý že je dosud na gymnasiu, ale oba že jsou hodní hoši, jako jiskry, a vlastenci, a veselí a nebázliví —

Tak seděli bývalí kamarádi a spolužáci v důvěrném hovoru a nežli přišel první nový host, vyzpovídal se také starý důstojník, když už byla řeč o rodinách a o dětech. Upřímně se přiznal, že by v rodině bylo jeho štěstí, míti děti to že je nade všecko, že by se byl rád oženil, ale kdeže mohl! — A tu se rozehřál, jak náleží, když už byli v těch vzpomínkách. —

Řekl, že měl známostí s děvčaty dost, jak už na vojně bývá. S každou se snadno rozešel, každou že bez velkých bolestí oželel, ale na jednu že zapomenouti nemohl.

„A nezapomněl jsem podnes,“ dodal beze vší sentimentálnosti, leč vážněji. Také tak pokračoval: „Ta by byla mé štěstí bývala — Ale kdež!“

Jedno, dvojí lehounké ťuknutí, a již přiměl sekretář starého kamaráda, že začal milostnou historii, jejíž dějiště bylo město Seň. Tam se Petr Kmínek, tenkráte poručík, dostal se svým oddělením a bydlil u vdovy Dimeličovy (nadporučík si každé jméno dobře pamatoval), zrovna vedle svého setníka, jenž měl byt v domě kupce Domazetiče.

„Tam bylo shromáždiště krásného pohlaví Seňského,“ tak se nadporučík po německu vyjádřil a pokračoval po česku: „Každý z nás officírů měl tam milou —“

„A ty?“

„Já, já se nejraději bavil se slečnou Isabellou. Byla to neť kupce Domazetiče, dcera hraničarského hejtmana. Také měla strýce nějakého generála. S tou jsem se nejraději bavil. Bylo jí teprve šestnácte let — ale děvče! Hezká a hodná, ne veliká, ale oči! Ah, kamaráde, dnes, teď je ještě vidím. Ah, to ti byly pěkné časy! Já byl přešťasten, když ona u mne nebo já u ní jsem si musil vykupovati zástavy — hráli jsme takové hry — to víš — co také dělat.“

„Teda jsi miloval — a ona?“

„Myslil jsem si, že ona mne také, a také jsem se přesvědčil a zrovna o vánocích. Tetka její pozvala mne a hejtmana na štědrý večer, ale hejtman pozvání nepřijal, protože jsme všichni důstojníci měli ujednáno, že toho večera budeme pohromadě. Já měl ovšem radost zkaženou, raději bych byl u Do-

mazetičů. Na večer, před večeří, jdu od hejtmana a v tom na schodech potkám Isabellu. Zastavila se, podala mně ruce a povídá, že jí to líto, že dnes — — Začervenala se až po uši — A tu jsem ti, kamaráde, teprve jak se patří cítil, jak ji mám rád. Přišlo to tak najednou, mohl jsem jí to říci, chvilka se hodila — mohl jsem padnout na kolena nebo ji přitisknout na prsa — ale já nic. Já viděl propast —" to řekl nadporučík po německu — „a umínil jsem si, že budu jako hrob —"

„A proč?" divil se sekretář.

„Protože Isabella mimo svou krásu a nevinnost měla jen gnadengehalt ročně 52 zl. 50 kr. a já — lajtnanskou gáži — a něco dluhů."

Nadporučík se usmíval.

„A tak jste se ani nesmluvili o své lásce?" vyzvídal sekretář.

„I smluvili a nesmluvili, kamaráde. O jejím svátku — hned po vánocích, čtvrtého ledna — přijdu s gratulací, nesu dárek; zastal jsem ji samotnou v pokoji. Byla tuze dojata, a já — také. Zajikl jsem se, nemohl jsem dál, ona se na mne dívá, najednou jí vyhrkly slze... Ah — škoda vzpomínat —"

„Objali jste se, políbili —"

„Což o to —" a nadporučík mával před se dlaněmi, jakoby něco odpuzoval, „ale za půl léta —"

„Vzala si jiného?"

„Hejtmana —"

Sekretář se chtěl zasmát, ale v čas se vzpamatoval a jen zvolal: „Starého?"

„No dost, byl o mnoho starší než ona."

V tom vešel farář, denní host, a bylo po hovoru. Divil se, že je dnes tak prázdno, a že ani pan radní tu není, že jeho židle dosud prázdna. Mělť místní velitel své místo i svou židli i svou brou-

šenou láhvici i kalíšek; ostatní pili víno ze sklenic. Ten zdržel se na poli a nyní, kdy právě o něm mluveno, stanul na síni a vyptával se služky, je-li tam ten pan oficír? Zaslechl, že je, a také že pan sekretář.

Na to se gardový někdy setník chtěl obrátit, ale v tom stanul ve dveřích nadporučík přivábený jeho hlasem, a bratrance zrovna do vinárny vtáhl. — Ač tam dnes scházeli tři denní hosté, bylo tam pak nad obyčej hlučno. Rozjařený sekretář, dav sobě sám dnes dovolenou z kanceláře, kde bez toho v tento letní čas nebylo mnoho práce, porozuměl mrknutí nadporučíkovu a dal Emanuelu Kmínkovi, setníkovi, pokoj, ničím mu minulost nepřipomínaje, ani útokem na Prahu, ani gymnasiem, ani soly na kruchtě.

Nadporučík pak rozveselen pobízel bratrance, aby pil, říkaje mu kollego nebo pane setníku. A tak se stalo, že si udělal u panny Frony zase vrub, a notný. Ta se mohla doma uzlobiti. Bylať zvykla na pořádek; všecko chodilo u ní na minutu. A bylo poledne, byla čtvrt, půl, a Eman radní nikde a ten oficír také ne. Marně chodila k oknu, marně na síň i před dům si vyšla. Když byla půl, poslala do vinárny. Holka však odtud přinesla nadporučíkovo vzkázání, že z oficírského nařízení bude se jísti až o jedné, a pan sekretář že to tak potvrdil.

Třebaže pak oba důstojníci v rámě zavěšeni přišli hned za chvíli, již si ji neudobřili. Vlastně bratranec nadporučík. Na toho svalila všecku vinu.

„Ten nám tu bude zavádět divný pořádek. Bude on to — všedního dne na víně do jedné spoledne!“ Tak pomýšlela. Hůře však bylo, když zvěděla, že všecko, za Petra i za sekretáře platil on — Eman, že sám se k tomu měl, ano, že si to musil vymoci. Ale nepolevil, a pořád prý říkal:

„Bodejť já — hejtman! Snad byste — Já hejtman —“

IV.

Druhého dne přivezli za nadporučíkem dva veliké kufry. To bylo vše, co měl domácnosti. Frony byla sklamána. Nadálať se divného nábytku a beden několika, než záhy se upokojila, když učinivši o tom poznámku, od bratrance uslyšela, nač že by on, důstojník, který se světem ustavičně potloukal, vrážel peníze do takových věcí? Rozumí se, že při vybalování a rozestavování i rozvěšování věcí horlivě pomáhala, jen aby zvěděla, co všechno bratranec má.

Všecko jí přenechal, všecko dostala do rukou, jen ne dřevěnou, příruční skřínku dobře uzavřenou. Tu si hned zavřel do stolu, a když Frony žertem prohodila, tam že jsou poklady, odvětil bez žertu; „Poklady zrovna ne —“ a třeba že nedořekl, nebo právě že nedořekl, vyrozuměla sestřenice, že tam sice poklady nejsou, ale něco přece, nějaké obligace nebo losy, nebo i hotové v papírech. To si hned pomyslila, a bratranec důstojník pro tu skřínku hned opět měl více její vážnosti a přízně.

Frony chtěla také zavěsiti tři obrázky, které měl bratranec v kufru: maršálka Radeckého, náměstí sv. Marka v Benátkách a barevnou lithografii, spodobující polního myslivce ve zbroji, stojícího u hrobu druhova za večerního šera, jímž v dáli nějaký oheň, snad strážný, prozařoval. Než nadporučík sám je na stěnu zavěsil.

Podivila se pak nemálo, když přišedši druhého dne na pokoj, zahlédla ještě obrázek čtvrtý, zrovna nad stolem. Byl to daguerrotyp, zobrazující mladi-

čkou, hezkou dívku jižního typu, velkých a zvláště krásných očí.

Frony, když bratrance potkala, pohrozila mu prstem, loudíc na rty úst dosti širokých čtverácký úsměv. Myslila, že bude bratranec zapírati, ale on se přiznal, že tu slečinku měl rád.

„A proč sis ji nevzal?" ptala se Frony.

„Protože neměla peněz!" odvětil důstojník zkrátka zvláštním tónem pohrdlivým, čemuž Frony ovšem neporozuměla. Jen to jí po jejím bylo jasno, že bratranec si váží tuze peněz. A to se jí zamlouvalo. Byla by se sice ráda více o té sličné panence dověděla, ale bratranec nepověděl. Uklouzl jejím otázkám jako úhoř.

První dni mu skoro sama všecku obsluhu obstarala, ne tak z ochoty jako ze zvědavosti. I když v jeho pokoji všecko poznala, i všechen jeho pořádek, vyzvídati nepřestala. Běželo jí o to, co má platu, mnoho-li měsíčně dostává. Nebylo snadno to vyzvěděti. Bratranec to vždycky zamluvil nebo nejasně odpověděl, a pro peníze si jezdil vždycky po prvním sám do sousedního města, kde byl berní úřad. Horší však bylo, když zvěděla, že také sám peníze poštou odesílá. A nemohla se dopátrati, kam. Nejspíše do Prahy, kde už nějaký čas na pensi pobýval, jistě že do záložny nebo do spořitelny, kde již něco má. — A ukládá, jistě ukládá, musí! O tom byla Frony přesvědčena. Všechen plat tu nemohl protráviti, nikterak. Za byt a stravu platil málo, skoro nic, a jinak nic neutratil. K starému Šrámkovi si někdy zašel, ale ne často, do hospody málo kdy, a tabák, ten svět nestál. —

„Má peníze, jistě má a bude mít. Ukládá..." Toť byl výsledek všeho pozorování Fronina, a dle toho zachovala bratrancovi všecku vážnost i ochotu

a snesla i jeho žerty nebo štiplavé poznámky, jež vůči ní ob čas učinil.

Než výsledek ten ji zúplna neuspokojil, a proto nepřestávala ho i dále pozorovati. Měl ve všem svůj pořádek. Nejvíce meškal doma, buď po jídle u nich ve světnici, více však na pokojíčku. Denně si vyšel na procházku, obyčejně za město po silnici. Chodil teď v občanském obleku, odloživ uniformu hned po svém příjezdu. Frony vypátrala, jak daleko až dochází. Někdy se zastavil u známých z mladých let svých, i starou Zvěřinku navštívil, skoro denně poseděl chvíli v kanceláři u tajemníka. Toť byl jeho obyčejný pořádek. Doma v pokojíčku svém buď četl nebo psal.

Čtení si přivezl s sebou, Waltera Scotta v německém překladě; tenť byl jeho zamilovaný spisovatel. Nyní přibíral k němu i české knížky, jež mu sekretář půjčoval. Psal-li, to obyčejně přepisoval do knihy pěkně vázané stará psaní, která pečlivě choval a pěkně si je urovnal. To všecko Frony pozorovala, a nadporučík se o tom bezděky jednou přesvědčil na svých papírech na stole, jež, vrátiv se z procházky, shledal v jiném pozměněném pořádku, nežli jak je odcházeje zanechal.

Zčervenal až po vlasy, když to poznal, a bezděky po italsku zaklel. Sestřenici se však ani slovem nezmínil. Ta tím prohledáváním nebyla také uspokojena. Nenašla nic, ani stopy, kam ty peníze posílá. Toho se dopátrati nemohla. Pokusila se již u poštmistra, ale nepochodila. Nadporučík v duchu po druhé zaklel po italsku, když od poštmistra uslyšel, oč se Frony tak stará.

Té bylo také nápadno, že bratranec, kdykoliv psaní napsal, nikdy ho nikomu nesvěřil, nýbrž po každé sám na poštu zanesl. Jistě proto, aby nikdo

nezvěděl, komu píše. Nač to? Pro pannu Frony bylo to někdy až mučivé. Proto však v pátrání a špehování neumdlela, až jednou našla na stole bratrancově několik psaní, patrně tu zapomenutých. Zrovna na ně padla. Než byla většinou italská a jen jednomu porozuměla. Bylo po německu psáno, bídnou však vídeňskou němčinou, patrně od Čecha. Bylo od jejího vlastního bratra, o němž jí nadporučík vypravoval hned v den svého příjezdu, a to po tom, když Frony tak zle odsoudila nebožtíka bratrance Tomana a jeho darebného syna.

Frony se dočetla pěkných věcí. Povedený bratříček líčil svou nouzi a prosil „pana strýčka" o podporu, stěžuje sobě, že z domova nedošel žádné pomoci, že se sestře Froně sice výborně na faře daří, že ukládá peníze, ale jemu že ani haléře neposlala, ano, když svou ženu nemocnou a dítě poslal domů, aby se trochu zotavily, že je vzdálenější příbuzní lépe přijali nežli vlastní jeho sestra Frony. Ta že svou švakrovou zle uvítala, a to výčitkami nezaslouženými, neboť jak ten darebný člověk se přiznával, hodná žena jeho za nic nemohla. A dále toužil na Fronu, že ani pro nebohé dítě jeho neměla slitování — —

Frony nedočetla. Držíc list v ruce zamyslila se, soptíc na bratra i na bratrance. Napadloť jí, ten že jistě naschvál tento list sem dal, když zpozoroval, že se mu v papírech přehrabává. A list jí také vysvětloval, proč bratranec se tenkráte když přijel, zastal její nebožky švakrové. Proto pak ty jeho úštipky a divné žerty. S tím nic nebude, marně s ním dělá jako s máslem, ten by se jí divně odsloužil za všecko i za to, že tu má skoro zadarmo byt a dobrou stravu, že mu sama přilepšuje. Té chvíle seznala,

že je to všecko nadarmo, aby si získala bratrance nadporučíka.

S tím poznáním zrálo již také její rozhodnutí. Zvolna a opatrně kladla zase list na místo, kde ho vzala, aby bratranec nepoznal, že ho měla v rukou. Ale v tom, jak se ke stolu nahnula, shlédla v koutku jeho pod prkénkem, na němž knihy stály, nějaký zmačkaný papír. Vytáhla ho a rozbalila. Byla to pokažená, nedopsaná obálka, ve chvatu smáčknutá, tam pohozená a jistě zapomenutá. Frony se jala dychtivě čísti. Mnoho nenašla. Než to, co tam stálo, stačilo, aby v ní vzbudilo sílu domněnek.

Dobře bylo na obálce přečísti: „Madame“ a pak „Lončarevič“, ale více nic. Toho „madame“ však měla Frony dost. Tak tedy nějaké „madame“ Petr posílá psaní! Proto jich nikomu nesvěřuje a sám je na poštu nosí! Ale nač těch tajností? Či by snad? Či snad té madamě také peníze posílá? S těžkou hlavou a se smáčknutou obálkou v ruce vrátila se z pokojíčka bratrancova.

Nadporučík přišed z procházky byl nad obyčej dobré míry a rozveseloval se patrně ještě více, když pozoroval, že Frony se také nutí býti veselou a spokojenou; ale šlo jí to špatně.

„Zakousla! Zakousla!“ říkal si v duchu, ale nahlas s ní žertuje. Netušil, co ona zase v nitru svém mu strojí —

Za to byl nadporučík vážnější, když se příštího dne vracel z procházky. Bylo pozdě odpoledne, v říjnu měsíci. Ač bylo sychravo a větrno, pustil se hezky daleko za město. Vraceje se šel také kolem osamělé hospody u silnice. Před hospodou postřehl bídný, nekrytý vozík a v něm hubenou herku, jež sotva se držíc na schromlých nohách poklimovala, oči přimhuřujíc. Hnědá srst její se ježila a skrovný ocas

i hřívu rozháněl studený, podzimní vítr. Na vozíku zahlédl nadporučík dva mužské otrhané a špinavé, jednoho v čepici, druhého v bídném klobouku beze střechy. Krčili se a ruce v chatrných spodkách ukrývali. Bylo jim zima.

Nadporučík na ně jen zběžně pohlédl a skoro více si všiml ubohého koně. Tam ti na voze, jak hned poznal, byli hnanci, kteří dospěli až do těchto konců vlastní svou vinou. Proto jich nelitoval a záhy na hnanecký povoz zapomněl.

V.

Toho pozdního odpoledne říjnového, kterého se nadporučík Kmínek vracel z procházky, dokončoval přítel jeho, tajemník Chvála, nějaký obecní výkaz, a to dosti chvatně. Stmívaloť se valem v kancelářské jizbě již u samého okna, kde stál tajemníkův stůl. Regál pak, plný svazečků, listin a různých knih kancelářských dále u zdi, mapa nad ním i sádrové sošky Přemysla II., Karla IV. a Jiříka krále (pořízené hlavně naléháním tajemníkovým) halily se již v šero. Bylo slyšeti vítr, o sklo oken uhodily první krůpěje studeného deště.

Tajemník v tu chvíli odloživ péro i kus, měl se k odchodu. Vstávaje pohleděl maně oknem ven do nevlídného podzimního podvečera. Zrak jeho utkvěl zrovna před radnicí na několika lidech, stojících poblíže nekrytého vozíku. Poznal ho a uhodl také hned, že lidi kolem něho svábila všední zvědavost. Zamrzel se, protože mu teď, kdy již byl na odchodu a těšil se domů na noviny, které tou dobou docházely, naskytla se z nenadání práce. Hned se však rozhodl. Zavřel rychle stolek, pak kancelářské dvoje dvéře a

shrnuv límec svrchního kabátu k uším a přitisknuv pod paždí hůl s Žižkovou hlavou, vyšel ven. Ale hned na schodech se zastavil.

Pod ním v klenuté síni, původu ještě starobylého, otevřely se na levo dvéře, vedoucí ze síně do přízemní strážnice, a těmi vyšel ve vysokých botách, v plášti a v čapce obecní strážník, veliký a silný, ramenatý a ve tváři zardělý, nesa svítilnu v ruce. Za ním oni dva mužští z hnaneckého vozu a za těmi hubený chlapec asi sedmiletý. Měl na prsou kartounový šátek křížem uvázaný a v pravici držel starý kufřík.

Světlo lucerny vrhalo mlhavou zář na velikého strážníka černých knírů a jeho průvod, na vybílené zdi zavřené síně, po nichž se míhaly obrovitě vyrostlé stíny hnanců i jejich strážce. Ten veda je na dvůr radnice, kde byla šatlava a vedle ní „šupka“, zastavil se, jakmile shlédl tajemníka. Prve však, nežli mu mohl oznámení učiniti, pozdravil jeden z hnanců, Páv, ten v klobouce beze střechy, pana sekretáře uctivě, ale jaksi po přátelsku jako starý známý, aby pan sekretář ráčil tuhle panu Jungovi, to byl strážník, nařídití, aby jich v šupce žilou nebil, že on, hnanec, není tu pro žádnou krádež, nýbrž jen — Ale „pan Jung“ nápadně zardělý hnancem za to notně strčil, nedav mu ani domluviti.

„A což ten chlapec?“ ozval se tajemník už na posledním schodu.

„Také ho přivezli.“

„Kam ho vedete? —“

„Do šupky —“ Jung s patrným úžasem obrátil po tajemníkovi oči podezřele mdlého lesku, jako by chtěl říci: „Kam jinam se šupáčkem?“

„Odkud ho vezou?“ ptal se tajemník, nedbaje úžasu strážníkova.

„Až někde z Babor.“

„Vezou ho dál?“

„Daleko už ne — do Hůrky — to on —“ a Jung podezřele zavrávorav, ukázal palcem na strážnici.

„Odveďte je —“ to řekl tajemník stanuv u samotného chlapce.

Hnanci se dali sami do kroku a zmizeli se strážníkem ve tmavé chodbě přízemní vedoucí na dvorek. Ale jen tam zmizeli, ozvaly se odtud skřek a klení. Zněl to hlas Pávův a strážníkův. Jung nemoha se již dočekati osamělé, mlčelivé šupky, v níž všechen hlas neslyšán vyzníval, počal se hned na chodbě vyrovnávati s Pávem za jeho stížnost; a ten naschvál křičel jako by ho Jung na nože bral. Křičel tak až k samým dveřím nehostné šupky. Tu teprve, když na jeho křik nepřišlo žádné zastání, jal se „pana Junga“, pak „pana revisora“ lichotně prosit, aby nebral žílu —

„Nevezmu, ne,“ odpovídal posupně strážník — „teď ne, ale pak, pak tě přijdu navštívit —“ a strčiv surově hnancem do šupky, až zavrávoral, přirazil za ním dvéře.

Zatím zavedl tajemník chlapce postrkem dopravovaného vedle do strážnice. Byla nízká a klenutá, nevětraná, prosáklá tabákovým puchem. Nad hrubým stolem visela na zdi hořící petrolejová lampička; v kamnech v rohu plál oheň. Na lavici u kamen seděl průvodčí hnanců a vyhříval se po jízdě sychravým, větrným dnem pozdního podzimu.

Tajemník, jehož chlapec na první pohled dojal svým zjevem i osudem, vyptával se na něj průvodčího a byl nemálo překvapen. Užasl pak, když se podíval do chlapcovy knížky. Nahnuv se k němu, mluvil naň ještě šetrněji nežli prve, když ho chláchole sem zaváděl. Pak požádav průvodce, aby tu s chlapcem po-

čkal a Jungovi ho nedával, vyšel ven. Zvědaví od vozu se zatím už rozešli. Jeden z nich stál s Frony, sestřenicí obou Kmínkův, a podával jí zprávu o tom, koho přivezli postrkem, a jací to lidé byli. Kmínkovu hospodyni, vždy žádostivou novin, i takové zprávy zajímaly. Právě, když soused, podav ji zprávu, odešel, a Frony již do síně zacházela, zastavil ji hlas sekretářův.

Chvála ji vyzval, aby šla s ním, že jí něco ukáže. Chtěla věděti co, ale tajemník neřekl, až když poslechla a když ji dovedl k nedaleké radnici. Váhala, nechtěla na strážnici, ale žádost spatřiti tak neobyčejného šupáčka, o němž už od souseda slyšela, přece ji tam vevábila, zvláště když ji tajemník ujistil, že kromě průvodce nikoho tam není.

Bylo tomu tak. Ve strážnici bylo ticho. Bradatý průvodce seděl na lavici u kamen poklimuje; vedle něho ubledlý, hubený hošek s kartounovým šátkem přes prsa uvázaným. Opřen byl zády o zeď a maje suchou ručku na vetchém, starém kufříku, spal. Promrzlého, unaveného přemohla v sálavém teple kamen snadno a záhy dřímota. Rudý zákmit z nístěje chvěl se na podlaze i na nožkách chlapcových v lehkých nohavicích a chatrných, zablácených botách.

Frony se zarazila pohledem tím a byla jata útrpností.

„Vezou ho až z Bavor a je už přes týden na cestě," pravil tajemník tlumě hlas.

„A v těchhle šatech, chudinka!" dodala Frony litujíc. „A v téhle psotě, chudinka, chudinka!"

„Je sirotek — nemá nikoho..."

„Kam ho vezou?"

„Nedaleko — do Hůrky —"

Frony hledíc na chlapce, obrátila se po sekretáři a opakovala divíc se: „Do Hůrky?!"

„Je tam příslušný. Otec jeho byl odtamtud — Josef, bratrance Tomana; jest to jeho hoch — Josefův.“

Nemilý účinek těch slov byl na Frony hned patrný. Ani hned nepromluvila.

„Josefův? Toho darebníka?“ ozvala se pojednou. „A toho tu nám posílají na krk?“ Pohleděla na chlapce, tušíc nějaké nesnáze.

„Ani vám, ani nám, protože tatík jeho není příslušníkem zdejšího města —“

„A kde je — ten — jako jeho tatík?“

Tajemník pokrčil rameny.

„Nevím; ženu opustil a někde umřel. A tak hocha poslali sem, když tam nikoho neměl —“

„Hoch je ubožák, pravda —“ mluvila Frony již s menší vřelostí.

„A za tatíka nemůže.“

„Pravda, ale my také ne. A co vlastně — Proč jste mne sem vodil?“ dodala pojednou nějak ostřeji.

„Protože jste toho sirotka tetka —“

„Ah, proto! Co pak já! Co já mohu? Taková tetka! Nic nemám, nejsem ve svém... To on, Eman. Já se ho zeptám.“

„Zkuste to jen. Ale na noc si hocha vezmete —“

Frony pohlédla udivena na tajemníka. Co si jiného myslil? Vždyť o jiném přece nemluvila, nežli o noclehu pro dnes. Snad by nechtěl, aby si ho nechali. Aby hocha vzali za vlastního! Vymluvila se opět na bratrance, na Emana, že bez něho nic nemůže, že se ho optá, jinak to se rozumí, že nenechají chlapce, aby musil v šupce přenocovati, že si pro něj pošle, svolí-li Eman, nebo že hosta jinak sama opatří, když by bratranec nechtěl být vytrhován ze svého pořádku. Tajemník přestal se přimlouvat a domlouvati. Byltě popuzen.

„Však ty nepošleš!“ pomyslil si, hledě za odešlou. „Neměly citu pro ženu vlastního bratra a jeho dítě, neřku-li pro tu toho chudáka. Ale počkej!“ V duchu pohrozil a vyšel za ní ven.

Frony přišla domů nad obyčej rychle, a zapomenuvši na kuchyni jala se ihned vykládati bratranci Emanovi, jenž chodil šerou světnicí a slavil „černou hodinku“ drnkaje na kytaru a popěvuje vyšeptalým hlasem:

Měsíčku, jak pěkně svítíš
po tom našem údolí;
Ach! ty nevíš, tvým že vzhledem
srdéčko mé zabolí —

Bylo mu nemilo, že ho Frony vytrhla; a nepříjemná byla také její zpráva, zvláště jak ona všecku věc líčila. Cítil, že by neměl chlapce nechávati na radnici, kdež ho třeba dají do takové čisté společnosti, s jakou přijel; ale Frony tak vykládala, jaké budou s hochem potíže, kdo ví, jaký je, jak je zanedbaný, třeba nečistý, když tolik dní ho vezou postrkem! Bylo by nejlíp poslati mu večeři a dát něco Jungovi, aby si ho vzal k sobě na noc, zítra že hocha bez toho dále dopraví...

„Ale lidé, lidé! Co řeknou!“ bránil se Eman, jenž nechtěl jen tak povoliti. „A pak, hoch — je to přece chuďas. Jen považ! Přijede do svého domova, odkud jeho otec pochází, má tu příbuzné a měl by —“

„Ale já bych to již Chválovi naschvál neudělala. To on, aby nás, ale co nás, co mne, vlastně jen tebe, aby také mohl rýpnout a ponížit! Proč pro mne schválně přišel? Proč mne vedl na radnici? Jen aby mně ukázal, jaké máme příbuzné, že naše příbuzné vozí šupem —“

To ťalo. Emanuel Kmínek setník viděl v tom ránu svého někdejšího, odbojného šikovatele. Na ta slova Fronina se zastavil, zdvihl pravici, dosti divadelně, a chmuře čelo i pohled, chtěl právě promluviti. V tom se dvéře otevřely; jimi vstoupil Petr bratranec, nadporučík, veda za ruku chlapce, kufřík si nesoucího.

„Jen pojď, hošku, pojď a neboj se, nic se neboj —“ mluvil dobrosrdečně veselým tónem pensista. „Tuhle máš také strýčka, a tuhle je tetička — jdi, polib pěkně ruku —“ To dodal po německu, ale ke svým řekl: „Tu je ubožák, co? Vincencův vnuk — Josefa Tomanova hoch. Český neumí ani tak jako německy, jede z Bavor. Schön, schön,“ to zase hochovi jenž postaviv kufřík, ostýchavě, bojácně přistoupil k Emanuelovi setníkovi aby mu ruku políbil. Ten se nebránil, za to Frony pravici utrhla, a nějak zostra se obrátila k nadporučíkovi, kde on chlapce sebral, to že mu ho Chvála jistě odevzdal, jim, vlastně tuhle Emánkovi naschvál.

„Naschvál?“ divil se Petr. „Že měl s hochem útrpnost, to je naschvál? Když i ten člověk, co s těmi hnanci jel, měl s hochem útrpnost! Viděl jsem je na silnici, totiž ty dva chlapy, jistě že zloději, u dlouhé hospody; ale hocha ne, toho si vzal ten průvodčí s sebou do hospody, když si tam odběhl na sklenici. A hocha vzal s sebou, aby se trochu ohřál, aby nemusil mrznout ve vozíku na silnici v tom větru. To udělal ten cizí, sprostý člověk. Co pak by neměl sekretář víc citu, a my také? Jaké naschvál? Ještě mně povídal, potkali jsme se u radnice, já se chtěl u něho z procházky zastavit, ještě mně povídal: „No, štěstí pro hocha, že Eman má srdce.“

„A o mně nic?“ vpadla mu Frony uštěpačně do řeči.

„Ne, tohle ne,“ odvětil klidně, ale pevně nadporučík.

„A co tedy s ním, co s hochem?“

„No, teď už ho z domu nepoženeme,“ ozval se setník, jenž dosud upřeně hleděl na chlapce.

Ten tu stál jako kuřátko, hledě úzkostně po jednajících, zvláště po Frony, jejíž oči živě se blyštěly, a na jejíchž povadlých tvářích proskočily ruměné skvrny.

„Snad bys nechtěla!“ řekl nadporučík Froně, a to dosti přísně. „Poslouchej!“

Bylo slyšeti déšť a jak vítr zahvízdl nevlídným podvečerem.

Frony se zase durdila, co že ona, že pro ni třeba ať si dělají co chtějí, ona že pro pohodlí Emanovo myslila, ale když Eman chce — a že to teď na ní ostane, a Chvála jistě že nadělá řečí, jako by ona byla špalek nebo z kamene: ona že jen na to hned myslila, kam teď s hochem, když ho nečekali, že nemá nic přichystáno, ani postele, ani peřiny, co jí to dá sháňky.

Petrovi Kmínkovi zrudlo za té řeči čelo, i nemoha se opanovati, zprudka vyhrkl:

„Teda si ho vezmu já! Já si ho opatřím.“

A byl z toho hněv.

Večeřeli pak skoro mlčky. Frony stavěla zlostně talíře i jídlo na stůl, nemluvila, chlapce pak jako by ani neviděla. Jen nadporučík se přemáhal a domlouval vlídně a vesele sirotkovi, aby jen jedl. Také Eman, setník, ho pobídl, ale stručně a chladněji, a to když Frony šla pro něco do kuchyně. Chlapci rostla patrně sousta v ústech. Bylo mu nevolno a úzko. Viděl, že tu dusno, že ta nevole je pro něj, a proto rychle a ochotně vstal, když nadporučík, na němž zraky jeho směleji tkvěly, ho vyzval, že půjdou spat. Sly-

šel to rád a v té radosti své nabyv také ducha, přál ostýchavě slabým svým, ale příjemným hláskem radnímu i Froně dobrou noc a šel jim zase ruku políbit, a to sám, bez pobídky.

To se gardovému setníkovi zalíbilo, a když hoch odešel, řekl po německu, že to je nějak zdvořilý chlapec a po česku dodal, aby Frony poslala Petrovi nahoru nějaké peřiny a že mohla sama také hocha opatřit a nenechávati takovéhle práce mužskému.

„Když nechtěl! Co bych se mu nabízela? Bez toho je mu ode mne všecko protivno a rád by tu poroučel, jako by tu byl sám.“

Zatím nadporučík zavedl si nenadálého hosta malého do svého pokojíka a hovoře s ním vlídně, postavil mu kufr do kouta, přiložil několik polének do kamen, a vyzvav hocha, aby se odstrojil, jal se mu stláti. Chystal mu lůžko na své staré pohovce. Půjčil mu podušku, sháněl něco na přikrytí, až nenašed nic, dal mu svou svrchnici a sobě vytáhl ze skříně starý vojenský plášť, kterým se chtěl přikryti. V tom děvečka přinesla něco peřin.

Eman setník pak procházeje po svém zvyku před spaním dvorec a pak všecko stavení, dostal se až nahoru k pokoji bratrancovu. I napadlo ho, aby se podíval, co tam dělají.

Stanuv u dveří, zaslechl chlapce. Modlil se. Setník neodvážil se trhnouti klikou, nýbrž zůstal u dveří s pochýlenou hlavou, jako by kdo ví co slyšel. Dětský ten slabý hlas říkající prostě a upřímně večerní modlitbu ho tak zajal. Pojednou hošek tam v pokoji umlkl, a v tom se ozval nadporučíkův hlas:

„Tak jsi se už, Františku, pomodlil?“

„Ano —“

„A za maminku také?“

„Pomodlil. Já se vždycky za ni modlím.“

„Měls ji rád, viď. Byla hodná.“

„Byla —“

To setník u dveří již sotva zaslechl. Chlapec to řekl nějak stlumeně. Ale v tom bylo slyšeti bratrancovo chlácholivé slovo:

„No, mlč, holečku, mlč, neplač. Maminka je v nebi. Jen buď hodný, aby z tebe měla radost. No, neplač, ne; teď ti již tak zle nebude, my tě neopustíme —“

Setník držel ruku na klice, ale nepřitiskl. Hlavu však měl dosud pochýlenu. Ze světnice se ozýval tlumeně vzlykavý pláč, který se však ponenáhlu utišoval. Když umlkl, nachýlil setník hlavu ještě níže. Chlapcova hlasu již nezaslechl, nýbrž jen šramot, který bratranec svlékaje se působil. Setník pustil kliku a šel zvolna tiše dolů.

Dole u posledního schodu potkal sestřenici. Držíc kahan v ruce šla mu již naproti.

„Co pak tak dlouho?“ ptala se pátravě a patrně nespokojena; upřevši zkoumavý zrak na bratrance dodala:

„Snad jsi se nestavil nahoře?“

„Ne,“ odvětil zkrátka setník a šel přímo do světničky, kde měl postel. Svlékaje se, myslil pořád na chlapce sirotka, jehož modlitba i pláč mu dosud v uších zněly.

Frony překvapena neobvykle stručnou odpovědí, hleděla za bratrancem, až zašel. Pak zamířila svítíc si kahanem na staré, dřevěné schody, nahoru k bytu nadporučíkovu. Také ona se u dveří nachýlila napjatě naslouchajíc. Nezaslechla však nic, leda když branka u kamen vrzla. To bratranec přikládal na oheň. Byloť sychravo a déšť pleskal do oken. Přiloživ, zamířil rovnou k posteli. Ale nežli ulehl, stanul ještě

u pohovky, kdež v peřinách jako v teplém hnízdě ležel František. Prve se rozplakal připomínkou na maminku, a v tom pláči usnul. Nyní oddechoval poklidně; spal dobře.

„Chudáku, takhle jsis jistě dávno nepoležel," pomyslil starý nadporučík hledě na ubledlou, hubenou tvář chlapcovu. „To je něco jiného nežli na pryčně v šupkách."

Pak sfoukl svíčku a spokojeně ulehl na lože.

Frony v ten okamžik, když pohasl světlý pruh v bratrancových dveřích, obrátila se a šla kvapně dolů, a dlouho pak ještě, ležíc už, slyšela podzimní déšť a vítr; nemohla usnouti. To pro toho bledého, hubeného šupáčka...

VI.

Ráno se nebe nevyjasnilo. Dlouho panovalo šero a poprchávalo. V tu dobu přiharašil vozík chatrně krytý před radnici. To přijel soused Krupička jenž měl hnanecké povozy najaté; na tuto chvíli ho strážník Jung objednal, a ten nyní mu také přivedl oba hnance. Páv, ten v klobouku beze střechy, jenž si včera na Junga postěžoval, kráčel nějak bídně k vozíku. Celé tělo, chatrně oděné, ho bolelo a zle huboval, jakou měl noc, jak tu s člověkem, i když nic neudělá, nakládají, že se tu nesmí nikdo ani slovem ozvat, jaká je to správa — Junga se nejčastěji, hranatě, dotekl, neříkaje mu již ani „pane" ani „pane revisor".

Ale „pan revisor" jako by ho ani neslyšel a jen se usmívaje mínil, že Páv teď dá zase na čas pokoj a že jich tak hned zase nenavštíví. Pak si také na toho malého hocha vzpomněl, a zaklel, co mu

dá ta cháska sháňky a práce. I šel k panu radnímu, kamž pro štěstí nebylo daleko. Nicméně se cestou zastavil u kupce, aby se čtvrtkou zahřál toho škaredého rána.

U Kmínků potkal Frony na síni.

„Jdete si pro hocha?“ ochotně zvolala.

„Ano, prosím —“

„Hned.“

Zašla ku bratranci Emanovi, jenž se právě dostrojoval. Uslyšev, oč tu běží, podíval se bezděky ven do smutného jitra. Byl v rozpacích. Frony to hned postřehla a začala znova tam, kde včera přestala a kde již dnes ráno zase pokračovala, líčíc, jaké by byly s hochem nesnáze, a že by bylo nejlíp, kdyby ho do vsi, kam ho vezou, pustili, tam že by mohli na něj něco připlácet, aby se neměl zle, tak že by to bylo nejlíp, že to pro hocha až dost, však že mu nejsou bez toho ničím povinni.

Setník chvíli mlče poslouchal, pak řekl: „Počkej“ a šel nahoru.

Zastal bratrance u chlapce již ustrojeného. František seděl na zemi u otevřeného svého kufříku a vykládal všecko své jmění. Nadporučík sedě vedle na židli chýlil se k němu a díval se i dotazoval. Hoch vyspav se dobře a nabyv důvěry k nenadálému příznivci svému, byl čiperný a hovorný. Již vyložil tři košilky sice hodně seprané, ale pěkně spravované, jedny punčochy, čepici starou a sešlý slaměný klobouček, obnošenou stužku na krk, na něj trochu velikou; naposledy vytáhl dva listy z obrázkové nějaké knížky, jež kdesi, jak hovorně vykládal, na pavlači doma našel, několik olověných vojáků, umouněných a barev už otřelých, které dostal doma od chlapce z prvního patra, a ve starém pouzdře tužku i péro a několik barviček bez štětce.

Právě pověděl, který hoch z jejich školy mu ty barvy dal, a že již měl také na štětec, že mu teď cestou, když ho do jednoho města přivezli, dala nějaká paní pět krejcarů, ale že mu je jeden zlý šupák, když na pryčně spali, vzal.

To již také setník zaslechl, jehož chlapec, zabrán jsa v horlivé vypravování, ani nezpozoroval. Netušil ani, že prosté jeho vypravování beze všeho stesku dojalo oba strýce, Emana také. Proto, když chlapec pojednou se obrátiv a jej zpozorovav se zarazil a zamlčel, řekl jaksi nejistě nadporučíkovi:

„Co tedy dělat? Policajt je tu —“

Řekl to po německu, neboť maje se za bývalého vrchnostenského úředníka, ač jen krátkou dobu byl praktikantem, držel dost na němčinu. Ale hoch německy uměl. Porozuměl ihned, a polekán, jako poplašený zajíček sebou trhl a úzkostně pohlédl na strýce nadporučíka. Ten vzhlédnuv k bratranci, řekl bez rozmýšlení:

„Ať si zas jde. Vždyť jsem už řekl, že si hocha nechám —“

„Já rozuměl jen na noc —“ odpověděl jaksi nejistě radní.

„Do vsi ho nenechám. Však víš, co takové děti zkusí. Jsou všem na obtíž, všude je odbývají. A co z nich bývá? Ničemové, darebáci.“

„Je pravda — to také uznávám —“

V tom Frony vstoupila. Jediným pohledem vyrozuměla, jak rozhodnuto; jako by nerozuměla, když jí Petr ukazoval na chlapcovo prádélko, jak má všecko čisté a v pořádku, obrátila se na Emana, a to netrpělivě, že Jung už čeká. Všecka pak rozdurděna chvátala ze světnice, když jí Petr řekl, jak se rozhodl. „Bodejť, takový baron!“ v duchu si opakovala. „Taková krejčovina!“

Tu krejčovinu bratranci nadporučíkovi ve zlosti, zatím jen v duchu, přes tu chvíli vyčetla. Udělal si to sám, že svlékl uniformu. Co chodil v občanském obleku, pozbyl u Frony mnoho.

Nejhůře jí bylo, že se nemohla nyní do něho dáti, ostře mu domluviti, vyvraceti mu jeho úmysl. Za to tak učinila Emanovi, když přišel dolů. Domluvila mu, proč že tomu rozhodnutí Petrovu nezabránil, že mohl říci, že on malých dětí do stavení nechce, však že uvidí, co to je.

„Ach, hoch je hodný," — odbyl ji Eman, nějak se vzmuživ.

Taková odpověď ji zarazila. Dotvrdila její tušení a obavu, že by v tom hochu jí mohl vyrůsti nebezpečný protivník.

Zatím nadporučík odešel na radnici a tam úředně tajemníkovi oznámil, že si sirotka Františka Tomana nechává na vychování, aby to do Hůrky oznámili a se otázali, nebudou-li proti tomu. Tajemník se jen zasmál. Pak se rozhovořili o chlapci, a nadporučík vypravoval, jaký to zvedený synek nezvedeného otce. Všecku zásluhu matce přičetl. Vypravoval, co slyšel od chlapce, jaká byla hodná, jak se o něj starala, když je otec, jako Tomanův Josef, opustil, jak pracovala, až ulehla. „Stonala dlouho a hoch si plačky na ni vzpomínal —"

„Byla Němkyně?"

„Češka. Ale žili v Mnichově a tam chodil hoch do školy. A pak byl po matčině smrti u nějaké sousedky, Němkyně, a ta se ho ujala. A tak zapomněl dost česky."

„Co že u ní nezůstal?"

„Byla chudá; pustila ho sama, nemohla ho míti zadarmo na stravu a na všecko zaopatření. A tak ho poslali sem."

„Hoch asi mnoho zkusil.“

„Zkusil, a je to také na něm znát. Je jako vrabec. Ale půjde to. Už hned ráno byl jinačí. A hodný je, hodný, mám z něho radost.“

„Jako Frony,“ dodal tajemník s úštěpkem.

„Což ta! Ta by ho byla nechala policajtovi. Kdyby jí nebylo, on, Eman, byl by také jinačí. Hoch se mu dost líbí. Mohlo by to být třeba jeho štěstí.“

„To je to!“ zvolal živě a důrazně tajemník. „Na tos připadl teprve teď, a na to pomyslila Frony hned včera. Přišel jí nový podílník na dědictví. A bude mít strach, aby Eman na hocha ještě nějak zvláště nepamatoval. Proto, milý brachu, budeš mít těžký úkol. Budeš mít s ní vojnu. Ona o dědictví bojuje.“

Petr Kmínek byl tím překvapen. Uznával, že v tom je kus pravdy. Než nelekl se toho.

„Nebojím se té vojny. Však už jsme bez toho s Frony tajně na kordy, a potichu šermujeme. Teď alespoň to bude za někoho, bude to za to stát...“

VII.

Tak se stal Petr Kmínek, jenž jeda sem do rodiště, se těšil na bratrancovu rodinu, bezděky pěstounem a jako by otcem. Měl z toho arci nejednu nesnáz a v lecčem bylo mu upustit od dosavádního pořádku a pohodlí.

Hocha si nechal u sebe, a k vůli Frony, aby nemohla říci, co jim přibylo s chlapcem práce, najal si posluhovačku. Na oběd chodil k Emanovi jako prve. Františka musil také bráti s sebou; bratranec si toho vyžádal. Hoch poslední dobu zkusil mnoho a stýkal se na trudné své cestě s lidmi k němu lho-

stejnými, necitelnými i surovými. Proto byl také z počátku plachý. Než záhy se stal hovorným a přítulným, nejvíce ke strýci nadporučíkovi.

Ten se ho ujal, a živě utkvěl v chlapcově mysli onen smutný večer říjnový; strýc Petr s ním nejvlídněji zacházel, všecko mu opatřil i štětec k barvám, hrál si s ním, rozprávěl s ním o matce, kterou měl chlapec nade vše rád.

Za to dole, u oběda, choval se zamlkleji, zvláště dokud byla Frony ve světnici. Mimo oběd zřídka přišel dolů do světnice, ač ho tam strýc Eman zával. A když se tam hoch stavil, bylo to vždy, když Frony někam odešla nebo někde na dvorci byla zaměstnána. Cítilť patrně, že mu teta nepřeje; ta se s tím také hrubě netajila.

Za to strýc Eman si záhy chlapce oblíbil, a rád měl, když se František k němu přítulně choval. Hoch tak učinil sám od sebe, když byl strýc u nich nahoře nebo když s ním meškal sám dole; nad to ho nadporučík k tomu měl, aby měl strýčka rád, aby se měl k němu uctivě a vesele. A tak hoch říkal setníkovi „pane strýčku“ a častěji mu ruku políbil, nežli by byl sám udělal, nevěda ovšem, proč ho strýc Petr tak nabádá.

„Uctivost a zdvořilost“ u setníka nade vše vážila; tím si ho František počal podmaňovat. I tím se strýci zaonačil, že po každé, když přišel dolů do světnice, obdivoval se lesklé jeho šavli a opásání, a že rád poslouchal, když „pan strýček“ hrál na kytaru a zpíval. S účastenstvím také setník vyslechl, když mu Petr o chlapci vypravoval, co cestou zkusil, s jakými lidmi ho vozili a jak bídně nocoval, že hoch zvláště živě na tvrdé pryčny vzpomíná a na dva „vojáky“, patrně četníky nebo strážníky, z nichž jeden mu koupil rohlík a teplé uzenky, „takové tuze

dobré", a druhý že si ho, když se zimou třásl, vzal k sobě do světnice, že mu dal polévky a teplých bramborů a pak že mu na ustlal na lavici u kamen.

Vůbec zdálo se první čas, že František oba strýce, staré mládence, přátelsky sblíží. Byloť do té doby toho víc, co je rozvádělo, nežli co je sdružovalo.

Emana setníka zrovna netěšilo, s jakou tenkráte Petr přijel, jak se s ním v průjezdě uvítal a jak se o jeho uniformě a důstojnictví vyjádřil. Než na to by byl zapomněl. Ale starý nadporučík nemohl se ani pak opanovat a neutajil ani štiplavé poznámky nebo posměšného pohledu, když se Eman po hejtmansku oblékl, nebo když mluvil o svém někdejším místním velitelství. Už to ho mrzelo, že Petr po každé, jen o tom on, Eman, začal, hned řeč obracel a věc zamlouval. —

Setník také nerad viděl, že se Petr tak skamarádil s Chválou tajemníkem, že k němu chodíval do kanceláře na besedu, a že se ho zastal vždy, kdykoliv on nebo Frony se o něm nepříznivě zmínili. Ta dobře vše pozorujíc, kde mohla, ještě hada nasadila, zvláště poslední dobou, nežli ten hoch k nim přibyl, co poznala, že se s Petrem přepočítala, toho že nikdy nezíská, aniž jeho dědictví, poněvadž jí nepřeje. —

Nyní se vše obracelo. Oba bratranci nechávali vojny, důstojnictví, uniformy a hleděli si více hocha, třeba že ne stejně horlivě a upřímně. U setníka bylo v tom také trochu řevnivosti a žárlivosti na bratrance. Nicméně se s ním teď častěji stýkal a lépe snášel, nežli před tím. Rád vyslýchal jeho zprávy o tom, jak František ve škole pokračuje, že přemohl už skoro všecky nesnáze, jež se chlapci naskytly, poněvadž před tím do české školy nechodil; když se nadporučík zmínil, že musí chlapci opatřiti to neb

ono na oděvu, sám přinesl něco ze svého staršího šatstva hochovi na přešití, anebo zaplatil od ušití.

Častěji teď nahoru přicházel, a když mrazy uhodily a vánoce se blížily, celé chvíle proseděl v Petrově světnici, když bratranec podlepoval a vystřihoval Františkovi „betlem“. Když pak byl s tím hotov a prkno na zeď upevnil, tu gardový setník a místní velitel podával mu ochotně mech i panáčky, pastýře i ovečky, jež nadporučík do mechu zastrkoval. Když Petr se židle sestoupil, když František radostí rukama zatleskal a zajásal, hledě zářícíma očima na prostý chlév, anděla nad ním, na město, skály pískem se třpytící, na pastýře a ovce v mechu, tu oba staří mládenci stojíce vedle sebe před betlemem, potěšeni radostí chlapcovu a dojati vlastními vzpomínkami na podobné chvíle svého mládí, pohleděli na sebe upřímně, usmívajíce se, a setník zvolal: „To je radost!“

Zvolal tak bez obvyklé emfase a bez gesta, zapomenuv v opravdivém pohnutí svém i na němčinu. — —

Až do té doby docházely tajemníka Chvály válečné zprávy dosti příznivé. On, čtenář novin, častěji se nadporučíka ptával, to od té doby, co se chlapce ujal, jaké jsou zprávy z bojiště. Mínil, co dělá Frony. Čekal, že záhy požene útokem, aby vystrnadila z domu chlapce jí nepohodlného. Mimo nadání se tak nestalo. Petr Kmínek nemohl prozatím nic jiného Chválovi zvěstovali, nežli že hocha ráda nemá, že ho dole nerada vidí, že František, cítě to, se jí bojí jako ohně —

„Jde opatrně,“ mínil tajemník. A měl pravdu. Teprve později jenom stranou, u sousedek si stěžovala, jaký má teď kříž s tím hochem, jaký jest paškrtný kluk vybíravý, mlsný, že mu není každé

jídlo vhod, a že ho Petr kazí a zkazí, protože zapomíná, že kluk nic nemá a kdyby on, Petr nadporučík, mimo nadání odešel, že by hoch byl opět na žebrotě a že by musil třeba zase postrkem.

Sousedky „za řeči" pověděly Emanu, setníkovi, jak si Frony stěžuje, a když se jí zeptal, okolkovala, nechtěla říci, aby si nemyslil, že na hocha štíří — ale posléze řekla a ještě více, a postěžovala si také, jak ten hoch se k ní nevlídně má, že na ni kale nepohledí a raději se jí vyhne, kde může.

Tak to začalo. Tak nastala drobná palba různých stížností, a to okolo samých vánocí, když Frony postřehla, že již nejvyšší čas, že Eman začíná si na hocha navykat a příliš často nahoru chodí. Z počátku si toho Eman hrubě nevšiml, ale když stížnosti se opakovaly, počal se mrzeti. Pak už to pověděl také bratranci Petrovi. To bylo již po vánocích. Nadporučík se zamračil, pak si vzal Františka na výslech. Ukázalo se, že stížnosti jsou malicherny, z části nesprávny, většinou pak smyšleny. Byla z toho první zjevná bitva mezi ním a Frony.

Po té bouři nastalo na nějaký den ticho, ale dusné ticho. Pak to začalo nanovo. Zprávy z bojiště počínaly se měniti. Nadporučík zlobil se nanovo, když o nich Chválovi vypravoval. Bylo to všecko tak titěrné, hloupé, malicherné. Tu postříkaná vodou síň, pomazané schody, rozbitá náhodou nádoba, kvičení oblíbené Froniny kočky, trochu hluku na síni, větší sběh chlapců s Františkem před domem a takové a jiné věci, to všecko sloužilo Froně k žalobám na Františka. Z komárů děláni velbloudi, a nadporučík zvyklý přímo doráželi a také tak se bránili, čertil se mimo to ještě nad divnými oklikami a pletichami své sestřenice. Někdy nebyl Františk bez viny, ač nikdy nic ze zlomyslnosti nevyvedl; než nadporu-

čík přesvědčiv se několikráte, že Frony nadsazovala a lhala, nevěřil vůbec a všecka její udání za zlomyslnost a lež prohlásil, a chlapce vždy a po každé hájil.

Boj ten byl by již rázem ukončil svým úplným ústupem, nebo měl to za nedůstojno sebe takto zápasiti, kdyby ho byl sekretář Chvála nezdržoval. Napomínal ho a nabádal, aby vydržel, aby to Froně k vůli nedělal a pamatoval, proč ona proti chlapci tak sočí. To na čas vydalo. Nadporučík k vůli Františkovi překousl leccos a vydržel nejednu mrzutost.

Za těchto šarvátek zkalilo se zase přátelství mezi bratranci. Eman podléhal vlivu své sestřenice, vedoucí mu všecko hospodářství. Někdy uznal, když mu Petr vše vyložil, že chybila; ale neměl dosti síly, aby jí poručil, zvláště když teď častěji také plakávala teskníc, co k vůli tomu hochovi zkusí. Někdy se však přesvědčil, že také Petr není bez omylu, zastávaje se chlapce ve všem a napořád. Když mu to řekl, zlobil se zase nadporučík, vině bratrance, že Froně nadržuje. Z toho povstávalo nedorozumění mezi setníkem a nadporučíkem, kterých Frony užila na svůj prospěch, sočíc za takových příležitostí směleji již na Petra bratrance.

Ten už pak jeden čas chodil dolů k obědu sám. Františkovi dával jídlo nahoru donášeti. Pak také on po jedné z potýček nepřišel k obědu. Bylo počátkem jara, když na stromech pupence vyrážely. Zrovna v tu dobu došlo starého důstojníka nějaké psaní, které se ho velmi nemile dotklo. Chodil dlouho sem tam po pokoji, pak si zapálil dýmku (doutníky, co měl Františka, jen málo kouřil, a k starému Šrámkovi již také nechodil), začal bafati, začal, ale brzo přestal. Sedl pak a napsal list. Za několik málo

dní došla odpověď, která byla rovněž tak veselá jako první list.

Nadporučík však už nebyl tak rozčilen. Zasmušilý, jaký byl po všechny ty dni, nežli odpověď došla, odebral se k tajemníkovi. Dlouho u něho nepobyl. Zasmušilejší nežli k němu šel, domů se vrátil. Františka si ani nevšiml, a když se hoch k němu přítulně měl, poslal ho ven, na sluníčko, aby si šel hrát do důlku. Osamotněv, vyňal skřínku, pro Fronu kdysi tak tajemnou, a přehlížel v ní nějaké papíry. Pak uschovav vše, vzal čepici a zašel dolů. Mínil dle všeho k Emanovi; ale potkav u dveří Fronu, obrátil se rychle a slova nepromluviv vrátil se nahoru. —

Toho dne na večer stala se ve městě M., odlehlém od dráhy, nevšední věc. Ze sousedního města, kde byla telegrafní stanice, přinesl zvláštní posel telegram, a to nadporučíkovi ve výslužbě, Petru Kmínkovi. Té chvíle to Fronu zamrzelo, že se s ním hněvá, že se ho nemůže zeptati, od koho telegram, a co se stalo. A ještě více pak zahořela palčivou zvědavostí, když bratranec bez prodlení šel pryč, ze stavení, a objednal si, toho se dověděla ještě do večera, příležitost. Ale kam, po tom marně pátrala. Bratranec, objednávaje si vůz, neřekl nic.

Bryčka přihrčela záhy z rána, ještě za tmy. Petr Kmínek, sám v uniformě a v plášti vsedl do vozu. Frony, stojíc za květinami v okně pozakrytá, hleděla do šera, za bryčkou. Kam jede? Bez toho na dráhu, na nejbližší stanici. V tu dobu tam jezdívají. Co na dráze? Pojede pryč, a kam, a proč? Hocha nechal Chválovi na starost, to zvěděla od posluhovačky. Ale on, v uniformě! To ji zaráželo, a Eman setník byl pak také překvapen. Uniforma, které Petr od svého příjezdu na sobě neměl, účinkovala.

VIII.

Petr Kmínek usednuv do bryčky zapjal plášť a pokryl jím kolena. Byltť toho časného rána citelný chlad. Bryčka rozkolébavši se vyjela z náměstí do dlouhé ulice, tou ven a záhy se ocitla na silnici. Rachot jejích kol samojediný se ozýval hlubokým tichem šerého rána.

Nadporučík maje límec pláště vyhrnutý, ruce v jeho rukávech zastrčené, seděl v temném koutě kryté bryčky nehnutě, s hlavou pochýlenou. Nevšímal si ničeho kolem sebe, pohříživ se v myšlenky. Myslil na ledacos: na dvě psaní, která posléze dostal a která mu byla nemilá, na stručný telegram, aby přijel dnes k tomu a k tomu vlaku, na hocha, Františka, na Fronu i Emana, nejvíce však na osobu jemu někdy nejmilejší, na Isabellu, s kterou se byl seznámil v Senji v domě kupce Domazetiče, o které byl sekretáři vypravoval, když s ním poprvé seděl u starého Šrámka, a která mu dotčený telegram zaslala, neuváděјíc žádné příčiny. Isabella se mu vdala za jistého setníka, muže zámožného. Poručíka Kmínka se to tenkráte velmi bolestně doteklo, zvláště to, že jeho Isa se mohla k tomu tak brzy odhodlati. Ale již ji sám sobě omlouval, že jí nic jiného nezbývalo, on že si ji nemohl vzíti, a tak že sňatek ten byl pro ni, sirotka u příbuzných z milosti žijícího, nutností, ne-li štěstím, jak lidé říkali.

Brzy po tom sňatku přidělili poručíka Kmínka k jinému praporu, do Uher. Od té doby své Isy, nyní manželky setníka Lončareviče, nespatřil za drahnou dobu. Mysliti na ni však nepřestal a zvláště první čas sháněl se po zprávách o ní. Pak se s ní shledal mimo nadání.

Bylo roku 1866. před samou válkou. Přitáhl se svým plukem, to byl už u řadové pěchoty, na Vídeňské nádraží. Měli býti odtud vypraveni do Čech. Petru Kmínkovi se až dech zatajil, když v tom ruchu a víru, v té tlačenici shlédl Isabellu. Měl ji stále na mysli jako mladičkou dívku velkých, krásných očí, a nyní po šesti letech viděl ji rozkvetlou ve sličnou paní.

Byl po namáhavém pochodu za parného dne všechen zardělý, ale zčervenal ještě více nad tím setkáním, když pohlédl do očí paní setníkové a zaslechl její hlas. Oči ty byly ještě tak krásny, ba zdály se mu ještě krásnější, neboť mluvily tichým smutkem jakož i líce jímavě pobledlé. Vedle ní stál roztomilý klučina, její synek, jenž měl oči po mamince.

Poručík s paní setníkovou dlouho nehovořil, a také ne mnoho. Nebyloť možná v tom víru a hluku vojska, jímž se nádraží hemžilo. Poručík nemohl také pro překvapení a vzrušení. Více nežli on mluvila Isa. Zmínila se, že tu čeká na svého muže, zmínila se o válce, jaké má z ní starosti, že bude muž asi také brzo povolán.

„A vy již jdete do ohně,“ dodala pojednou, s patrným účastenstvím. „Vzpomněla jsem teď na vás často, kam vás ta bouřka zanese —“

„Milostivá paní!“ vyhrklo tenkráte Kmínkovi, a z hlasu i z výrazu tváře bylo zřejmo, jak ho ta slova dojala, a že v něm ještě neuhasl Seňský oheň. V tom vojenský signál zahlaholil. Zardělý, od pochodu prachem pokrytý poručík v bílém kabátě, s dubovým listím za čákem, opásaný ostřapčenou páskou, políbil podanou mu ruku a pohlédnuv na paní pohledem díků i oddanosti, sehnul se k jejímu synkovi a políbil ho na čelo. A již kvapil k svému oddělení.

První chvíli měl hlavu všecku popletenu a ještě pak ve vagonu dlouho to trvalo, nežli nabyl poněkud klidu. Byl jako poručík s hebounkým chmýřím pod nosem, ač se mu již táhly vrásky od očí k spánkům a v knírech našel zase dvě bílá, protivná vlákna, která již po nějaký čas vystřihoval. To všecko mu pověděla zrcátko, jež sedě ve vagonu a mysle na Isu, jak jest ještě slična, maně z kapsy vytáhl a v něm se zhlížel.

To bylo poslední vzrušenější shledání a rozloučení s Isou. Po tomto setkání se ovšem o mnoho dříve ukonejšil nežli tenkráte po té ráně v Senji. Od tehdejších dob minulo mnoho let, a za ten čas měl Kmínek sem tam nějaké milostné dobrodružství. Ale při žádném už neblouznil ani nehoroval jako před lety v Senji. Na každé pak také snadno a záhy zapomínal, jak se byl také sekretáři Chválovi přiznal. Jen známost s neteří kupce Domazetiče zůstávala mu v nezměněné vzpomínce. Zachoval si ji a chránil jako nedotknutý poklad, jako neposkvrněný obrázek, vždy, za všech okolností.

S Isou setkal se po druhé třetího roku po válce ve Vídni. To byl již nadporučíkem. Jemu bylo tenkráte přes čtyřicet let, jí ještě ne třicet. Byla dosud slična, ale stín tajného bolu či tajených starostí zanechal patrnější stopy v jejím líci. Kmínek to nejlépe postřehl, a to s živým upřímným účastenstvím. Zvěděl, že jest Isa nešťastna se svým mužem, jenž se oddal pití a zvláště karbanu a utrácel nad míru.

Kmínek jsa zván, přišel časem do jeho domácnosti. S Isou, k níž choval teď upřímné, oddané přátelství, byl by se rád vídal, ale ve společnosti hejskovitých důstojníků, kteří se u Lončarevičů scházeli, nebylo mu volno. Litoval Isu, litoval jejího synka.

Toho hezkého, kadeřavého chlapce, jenž měl po matce oči, opravdu si oblíbil. Jak jen trochu mohl, vyhledal ho a pohrál si s ním. O jeho budoucnost se však strachoval. Otec synka si nevšiml, neměl pro něj pokdy, a matka majíc v něm útěchu, ve všem mu vyhovovala. Starý nadporučík v jediné doufal: že vojanský ústav spraví, co domácí vychování pokazilo. Ale i v tom se zklamal.

Eugen zůstal doma a počal choditi do gymnasia. Odtud byl už na práva ustanoven, a z práv do orientálské akademie. Matka s tím souhlasila, jakož by byla se vším souhlasila, z čehož kynula Eugenovi krásná budoucnost. —

Koncem druhého roku, co Kmínek meškal ve Vídni, dostal se hejtman Lončarevič pojednou do Pešti. Za nedlouho se o něm doslechl, že musil pro náramné dluhy kvitovati, že z jeho majetku a kauce téměř nic nezůstalo. Kmínek se tenkráte velmi horlivě sháněl po dalších zprávách, nezvěděl však nic, leda to, že se Lončarevič někam do Štýrska vystěhoval; do roka nadporučík také uslyšel, že bývalý setník Lončarevič náhle zemřel, raněn byv mrtvicí...

V ten čas Petr Kmínek, to již padesátník, mající v knírech nejedno bílé vlákno, přeložen do Prahy a tam také dosloužil. Hned prvního roku ve výslužbě dostalo se mu neočekávané návštěvy.

Do jeho skromného pokojíka, bydlel na Malé Straně v jedné z postranních ulic v okolí kláštera Maltanského, vstoupil jednou v neděli odpoledne vytáhlý, hubený mladík, švihácký oděný, s takovou také hůlčičkou v ruce. Byl zapadlých tváří, na nichž sem tam jevily se stopy neštovic. Také oči měl zapadlé, a zahnědlý stín se táhl pod nimi. Mladíkovi bylo tak šestnácte let, ale vypadal stařeji, a celkem spíše nějak uvadlý nežli chorobný. Vstoupil směle, obratně po-

zdravil, a hlásil se důvěrně jako Eugen Lončarevič. Petr Kmínek se nemálo divil, jak ten chlapec, někdy tak sličný, se změnil. Jen kučeravé, pěkné vlasy, a tmavé, velké oči na něj připomínaly. Zněmčilý byl skoro úplně. Na gymnasiu vydržel jen do třetí třídy. Kmínek ani nepátral proč; tušilť to příliš dobře. — Nyní byl Eugen v obchodě, již třetí rok, ale také na třetím místě. První dvě léta strávil ve dvou obchodech Vídeňských, teď ho vzal nějaký vzdálený příbuzný nebožtíka otce do svého velkého obchodu.

Nadporučík se od Eugena dověděl, že matinka zůstala ve Vídni a že se jí valně nevede. Hoch při tom vzpomněl nedosti šetrně neblahého hospodářství otcova, za to že nyní on se má, že nic neužije, že musí být u takového bručivého, přísného, divného strýce, a ten že dělá ještě milosti a drahotu.

Z návštěvy té se nadporučík hrubě nepotěšil, vida, že se splnilo, co někdy tušíval. Eugen pak přicházel častěji, a šedivějící nadporučík vítal ho vždy přátelsky. Také tak mu radíval, napomínal ho, v bytě svém i když ho vzal s sebou na procházku. Eugen všecko oddaně, ano někdy i s patrným pohnutím vyslechl; k starému pánu byl ochotný, přítulný, sliboval a — loudil peníze.

Někdy mu dal důstojník sám něco na přilepšenou, někdy, a to častěji, mladík sám si vypůjčoval, a to za různými záminkami. Nedostal vždy, nadporučík se pamatoval, ale přece dosti často.

Nejlépe obyčejně mladý kupčík pochodil, když přinesl zprávu od matinky, poručení a pozdravení, nebo když o ní vypravoval. Tímto prostředkem uměl prohnaně manipulovati u dobráckého důstojníka. Ten mu o své známosti s jeho matkou sice nikdy nic neřekl, ale Eugen o ní věděl. Pro tyto návštěvy Eugenovy rozmnožena nadporučíkova nevelká korres-

pondence. Poslalať mu matka Eugenova poděkovací list za to, že se tak Eugena ujímá. Byl velmi srdečný a z něho poznal, jak Isa na svém synu visí, jak neskonale ho má ráda, tak že téměř ani stínu na něm neviděla, ve všem ho omlouvajíc a hájíc.

Na tento list ovšem odpověděl; po čase došel Isin druhý list, a tak vznikla korrespondence, jejíž nejpřednějším předmětem byl Eugen. O minulosti se nadporučík nezmiňoval, leda jen všeobecně. Vdova pak jen Eugena měla na mysli i v péře; leda že se také zmínila o vzácném nadporučíkově přátelství a o své vděčnosti.

Z listů těch zakmitla se nadporučíkovi bezděky myšlenka, že kdyby tak Isa chtěla — — Poprvé nechtěl ani domysliti; ale myšlenka ta z nejtajnější hlubiny jeho nitra se opět a opět vynořovala. Pak začal se jí baviti, začal už i počítati léta i důchody. Myslil na Isu, že by se jí přece jen uvolnilo, třeba že by se musila uskrovniti. — Než na to ona je teď zvykla. — Ale ten hoch! Eugen! Ten mu nešel do počtů. A také mu je zhatil.

Přesvědčilť se nadporučík, že mu Eugen lhal, že ho šidí a se přetvařuje, a z toho se přesvědčil, že mladíka nic nepolepšil, jak už počínal mysliti, nýbrž že Eugen lehkovážně utrácí a dluhy dělá a že má divné společnosti.

Teď teprve to vzal starý důstojník, dohřátý, že ho takový klouček za nos vodil, po vojansku. To vydalo. Totiž tolik, že se Eugen urazil a více nepřicházel. To však přispělo k tomu, že se Kmínek rozhodl a vystěhoval se do svého rodiště, na které vlastně již dříve pomýšlel.

To, co se mu přihodilo s Eugenem, velmi ho mrzelo, nicméně neměl tolik váznosti, aby všecko jak náleží vypsal jeho matce. Nechtěl, nemohl jí tak za-

rmoutit a proto leccos zatajiv, dal jí všeobecnou radu, aby v tom a v tom Eugena vážně napomenula.

V rodišti si Petr Kmínek oddechl. Neměl tu starostí, kterých v Praze nemohl zapuditi. Nebyl by tam s to, aby Eugena zamítl. Bylť přece Isiným synem — Také ona myšlenka, kterou sice nazval pošetilou, ale kterou se přece začasté a vážně zaměstnával, ho tu opouštěla. Jmenovitě první čas mu ani nepřipadlo, aby se pokusil svobodný stav svůj zaměniti. Než ani v domově neměl úplného pokoje. Eugen se ve své uraženosti rozmyslil a poslal za nějaký čas list plný zkroušenosti. Za ním druhý, třetí, v němž byla již petice, a s nímž došel současně list z Vídně, od matky Eugenovy.

Nadporučík odpovídal a nosil si psaní i zásilky sám na poštu, budě tak Froninu palčivou zvědavost, které nikterak nespokojila pokažená obálka s adresou na „madame Lončarevič“, nalezená na stolku bratrancově.

A teď jel Kmínek na nádraží telegraficky udané, aby se s Isou shledal. Minulo plných šest let, co ji naposledy ve Vídni viděl. Tenkráte byla paní ne zplna třicetiletá. Nyní však nadporučík neuvažoval, jaká bude teď, nýbrž co je, co bude!

Tušil, že to nic kalého, jistě že něco k vůli Eugenovi. Také na Františka vzpomínal. Co ten asi, až se probudí a bude sám, jak mu bude bez něho, beze strýce — to se doma jistě málo zdrží, k vůli Froně, že raději bude u Chválů. Ubohý klučina! Jak by mu bylo! To nadporučíkovi se živě kmitlo, kdyby tak František byl sám, kdyby jeho neměl — Den, dva nebo nějaký čas by ho z milosrdenství strpěli, ale pak by zase musil dál tak, jak ho přivezli. A ten kluk, ten Eugen, jak psal teď naposledy a dvakrát za sebou. Ten by peníze zrovna polykal! Takový hoch!

A co on, nadporučík, nač má míti takových starostí! A za to ještě nějaké mrzutosti. Zač! Za to, že před lety měl maminku rád, a ještě nešťastně. A za to, že nebožtík hejtman utrácel, v karty hrál. Ale co Isa za to může — Co asi jen chce?

Zatím se rozsvětlilo; slunce vyšlo, a nastalo překrásné jitro prvního jara. Křísící se luka, osení pěkně zelené míhaly se v pravo v levo. Vše bylo stopeno v záři slunečných paprsků. Po osmé hodině zastavil se Kmínkův povoz před osamělým nádražím. Do vlaku bylo ještě přes půl hodiny času.

Petr Kmínek svléknul si plášť, zapálil si doutník a přecházel perronem, vysypaným pískem. Chvílemi se zastavil, hleděl po kolejích, tratících se mezi poli, do vzduchu nad nimi jasně prozářeného, svítícího, v němž se jasně rýsovaly vrby v mladistvé zeleni podél potoka v lučinách. Pak se zadíval přes koleje, na slunci se svítící a přes pole za nimi na travnatý svah, hojně zarostlý keři trnkovými, nyní obalenými bělostnými květy. Nade vším klenulo se modrojasné nebe; kolem osamělého nádraží bylo tak ticho, tak pěkně a nějak svátečně. Nad osením vysoko v zářícím vzduchu hlaholila skřivanova jásavá, neúnavná píseň. Pojednou zalehlo sem pronikavé písknutí, a již zahlédl nadporučík v dáli kotouče bílého dýmu, kvapně se do výše valící.

Bezděky se zastavil a zapjav dva uvolněné knoflíky svého kabátce, potáhl si ho za šůsky, aby náležitě přilehl (Frony by byla řekla, že se v něm krejčovina ozvala), a hleděl upřeně vstříc blížícímu se vlaku.

IX.

Nadporučík hned, jak prve přijel, vzbudil na nádraží pozornost; nyní budil zvědavost cestujících v do-

jíždějícím vlaku. Zraky všech u oken se na něj upřely; on také všechny tváře pátravě přehlédl. Než nespatřil hned, koho čekal. Vlak stanul. Jen jediná osoba tu sestoupila, štíhlá paní v černých šatech, v takovém převěsku, v kloboučku, mající v ruce nevelkou brašnu. Každý si hned musil všimnouti jejích černých vlasů a černých, velkých očí. Zamířila přímo k nadporučíkovi, jenž, jakmile ji shlédl, čile jí v ústrety kráčel. Podala mu ruku nějak prudce, jako nervosně, a také tak promluvila, hledíc mu do očí:

„Děkuju vám."

Zvuk toho hlasu, který tak rád poslouchával, mocně se ho dotknul.

„Těšil jsem se na vás —" odvětil, zapomenuv na všecky své úvahy a na vše kolem. Vzal brašnu, dal ji kočímu, který čekal opodál, a vedl paní Lončarevičovou k povozu.

„Kam mě povezete?" ptala se. „Jsem tu zcela nepovědoma. Ale nechvátám, abyste věděl, milý příteli. Dále do Prahy mohu až odpoledne. Dobře jsem si to vypočítala, jak vidíte," děla s úsměvem.

Oznámil jí, že také na to myslil, že tu na nádraží nic není, a tak že ji dá zavésti do města, odtud půl hodiny vzdáleného.

„Ah, to pojďme raději pěšky!" zvolala živě. „Je tak krásně, a jízdy jsem užila do syta."

Nadporučík byl tomu povděčen. Dav kočímu nařízení, kam má v městě zajeti, zavedl svou společnici na cestu. Ale nezůstala na ní. Zahlédnuvši opodál v poli stezník v aleji ovocných stromů, ptala se, nemohli-li by tudy do města. Přisvědčil, a hned tam namířili po mezi, na níž se tu tam chudobičky probělávaly a místy žlutý devětsil kvetl.

„Je mi to tak vzácné," mluvila Isa, zastavujíc se a rozhlížejíc se krajinou. Svlékla převěšek, nebo slun-

ce mile hřálo. Kmínek si jej vzal přes ruku. „Jinak se tu dýchá. Tam je člověk jako ve vězení“ — Myslila Vídeň. „A toho zpěvu — Ach, jak dávno jsem ho neslyšela!“ Zastínivši sobě oči rukou, pohlédla do výše, jako by zpěváka hledala. Nadporučík sleduje její pohyb, všiml si její ruky i ramene, i její postavy dosud ještě pružné. Zdálo se mu, že se postavou mnoho nezměnila od té doby, co ji viděl. Jen líce mu připadlo trochu měkčí a povadlejší, jmenovitě kolem úst, a teď také postřehl, že jejími vlasy proniká sem tam bílé vlákno. To jej potěšilo. Počítávalť dobře, že jí není ještě čtyřicet a jemu skoro šedesát, vlastně přes padesát, jak říkal. Ale vypadal čile, byl svěží, zdráv a nic ocháblý. Jen ty šediny. A hle, ta bílá vlákna v Isiných černých vlasech! Teď jda vedle ní, nepočítal. Nyní na léta a na vše kolem zapomněl; bylo mu, jako bývalo. Dávné city se probouzely a ty spojily zašlý čas s touto neočekávanou chvílí. Mezi tím nebylo nic. Zapomněl, že Isa byla vdána; jen ji viděl, její postavu, hleděl na její líce, byl rád, když na něm tkvěly její tmavé oči, zapadlé, ale živé, pěkné, a bylo mu příjemno, když mluvila, když slyšel zvuk jejího hlasu, jenž byl, jako býval. To všecko jej blaze vzrušovalo. A kolem bylo tak jasno, zářivo, překrásný den, skřivan vesele zpíval. Tak se to krásně šlo polem, po suché, neširoké mezi, mezi osením, jež větřík čechral.

Na minulost zapomněl a přítomnosti se bál jen se doteknouti. Nezeptal se, proč se tak pojednou vydala na cestu, co se stalo. Ani slovem o to nezavadil; když mu Eugen na mysl připadl, hned myšlení jinam obracel.

Isu ta cesta patrně těšila. Tvář její nabyla výrazu klidnějšího, spokojenějšího. O Eugenu dosud se nezmínila, jak že hned učiní, Kmínek se obával.

Když se po druhé na mezi zastavila, vypravujíc o své cestě, zahleděla se, jak proti němu stanula, do jeho tváře a vyslovila pojednou, že byla překvapena, jak dobře a svěže vypadá. Potěšilo jej to tak, že na chvilku nebyl ani dost pozorným, když vypravovala, jak sama byla chorobna, jak bývá všecka rozčilena, trpíc čivy. —

„Ah, ah," pomyslil si v duchu nadporučík, „vdova, vdova a dost mladá —"

Ale ona jinak vykládala:

„Někdy se divím, že jsem to všecko přečkala. Zkusila jsem mnoho. Tolik starostí! Ó, kdybyste věděl. A pořád sama, bez porady, bez zastání!"

V tom došli do ovocné aleje. Třešně, a těch tu stálo nejvíce, byly v plném květu, ostatní pak stromy plny poupat. Kvetoucí koruny zvučely bzukotem včel, a dole, na půdě střídaly se stíny a zářivé pruhy sluneční.

Isa zastavila se na pokraji, odmlčevši se bezděky nad tou krásou, a zahleděla se do kvetoucích stromů. Nadporučík více ji samu nežli utěšený zjev přírodní pozoroval.

„To je krása! To je krása!" opakovala.

Kmínek mlčel. Jemu se krev nějak rozehřívala a cítil, že mu stoupá žár do hlavy, do očí. Zářily mu, hledíce na Isu, jež na špičky vystoupivši, lámala si haluzku květů.

„Pamatujete-li se —" promluvil pojednou, a hned se zarazil. Ale musil dokončiti. Isa držíc kvetoucí větvičku v ruce, pohlédla na něj tázavě.

„Myslím — jako — víte-li, tenkráte, když u vás dole všecko, u vás, ve vaší zahradě —"

Připomenul jí bujné, krásné jaro jejího domova, na jihu, kvetoucí strýcovu zahradu.

„Ach — myslíte —"

„Jak jsme se loučili —"

„Byla jsem tenkráte tuze nešťastna, a —" mávla rukou, jako by chtěla naznačiti, že je nešťastna posud. Vykročila.

Šli na okamžik mlčky, až pojednou se nadporučík ozval:

„A takhle jsme se shledali!"

Nerozuměla mu, co chtěl říci, mínil-li, že je zase jaro jako tenkráte, nebo že se tak změněni sešli.

„A co mezi tím rozloučením a shledáním," řekla na to trpce.

„Nechte toho — nevzpomínejte! Nač se rmoutit v pěknou chvilku," živě jí Kmínek odvětil.

„Máte pravdu —" děla s úsměvem, a pojednou se tázala: „Víte-li, proč jsem vám telegrafovala?"

Zarazil se, div se nelekl. Teď to přijde —

„Chtěla jsem vás vidět," dodala rychle odpovědi nečekajíc. „Myslila jsem si, že když jedu do Prahy, a skoro okolo vás, abych vás spatřila... Tolik let jsem vás už neviděla — a poděkovat se vám musím za Eugena, za vaše přátelství —"

A zase mu živě podala ruku.

Nadporučík přemile překvapen neodpověděl příliš souvisle. Ujistil Isu, jak ho to těší, a že by ho to těšilo, kdyby mohl ukázat, jak přátelsky smýšlí, že bez toho už na to pomýšlel, že si udělá do Vídně výlet, aby ji, Isu, uviděl.

„Jaké mám neštěstí!" řekla prudce a upřela na něj oči. „Byli jsme pořád tak vzdáleni, a teď, kdybychom se mohli častěji vídat —"

Zamlčela se.

Kmínek se divil nerozuměje. Byl nemálo překvapen, když uslyšel, že vdova po setníkovi opouští Vídeň nadobro a že se usadí v Praze.

„Teď, když tam je Eugen, myslím, že mu Praha svědčí, že tam vydrží, že s ním tam bude líp nežli ve Vídni, kde měl tolik útisků. A nemohu bez něho být —“ dodala prudce, až vášnivě. „Bez něho je mi tak pusto! A pak,“ doložila mírněji, „samotného nechci ho nechati. Dokud vy jste tam byl, byla jsem upokojenější. Ó, kdybyste věděl, jak jsem vám žehnala, za vaši laskavost, a jak vás Eugen chválil. Ale teď už jsem nemohla obstáti. Mně samotné bývalo tak úzko — Musila jsem za ním, nešlo to jinak.“

Kmínek byl poněkud v rozpacích a zaražen tímto prudkým projevem mateřské oddanosti.

„A proč jste se z Prahy vystěhoval?“ optala se pojednou.

Pověděl, že již na konci své služby pomýšlel na domov, že v Praze byl jenom na čas. To však zatajil, co uspíšilo jeho odjezd.

„A v tom malém městě chcete zůstati navždy?! Nestýská se vám tam? Myslila jsem, že tam budete jen na čas.“

„Už jsem přivykl.“

„Tak se už v Praze neshledáme,“ děla rychle, škubajíc květy s haluzky.

„Jak bych rád! Ale teď — já bych se teď už nesnadněji stěhoval —“

„A proč?!“

„Mám jakýsi závazek, takovou povinnost —“

Isa se zastavila a čekala dychtivě na vysvětlení. Petr Kmínek jí o Františkovi nikdy nepsal. Nebylo mu snadno, aby paní setníkové vypověděl, jak malého hoška z příbuzenství přivezli postrkem a za jakých okolností. Nyní nebylo vyhnutí.

Jal se vypravovat a záhy postřehl, že Isa nemůže utajiti nepříznivého dojmu. Zarazil se nad tím a nebylo mu to milo. Než v tom se opanovala a mí-

nila, to že by mu nemusilo býti žádnou závadou, poněvadž nemá k chlapci takových závazků, aby ho musil míti u sebe, že by ho tam bratranec (z listů věděla, u koho Kmínek bydlí), si mohl nechati a že by tam byl u strýčka tak jako tak, a nad to, že by měl tam tetičku, a ta že by se o chlapce nejlíp postarala. Isa o Froně z psaní také věděla.

Kmínek se nevolky usmál a řekl:

„To je pravda. Taková tetička!“

Isa se neptala na vysvětlenou po těchto úsměšných slovech a hned také zamluvila záležitost s Františkem. Ale z toho hovoru jako by stín mezi oběma na chvíli zůstal. Jmenovitě nadporučíkovi, jenž ve svém rozruchu do té chvíle na Františka nevzpomněl, nechtěl hoch hned z hlavy.

Zatím vyšli z kvetoucí aleje. Cesta je vedla pokrajem lučiny, pak přes hráz rybníka na levo, jehož rozlehlá hladina se na slunci jen svítila. Dole pod hrází u vody zelenala se tráva bujněji a v ní kvetlo plno žlutých blatouchů. Isa stanuvši hleděla přes hladinu na konec širého rybníka, kde probělávalo se několik kvetoucích stromů vedle tmavých, dosud ještě holých korun nad nějakým bílým stavením idylicky položeným.

Nadporučík, vida širou vodu, vzpomněl Ise na moře, že ho již asi dávno neviděla.

„A myslím, nikdy již neuvidím. Však se to tam u něho všecko změnilo.“

Pověděla nadporučíkovi o strýci Domazetiči, o tetě, že zemřeli, o známých z jejich časů, co se s nimi stalo. Tak se dostali do minulosti, a Kmínek dotekl se pěkných chvil společných zábav, těch líbezných večerů, kdy venku sedali v zahradě s vyhlídkou na moře, jak tam zpívali ve společnosti nebo se o samotě scházeli — —

Isa stála upírajíc černé, veliké oči zamyšleně do dálky. Jak se o moři, o těch krásných večerech zmínil, obrátila se náhle a prudce řekla:

„Ó, co jsem se pro ty časy naplakala!“

Chtěl ji vzíti za ruku, ale ona ji kvapně pozdvihla. „Ne, ne, příteli! Buďme moudří!“ řekla, nikoliv však pohněvaně nebo káravě. Ale usmívajíc se dodala:

„Tak vy jste také nezapomněl!“

„Zapomněl!“ odvětil trpce, jako pohněván.

Tu mu sama podala ruku mlčky, usmívajíc se.

Šli zase dále k městu opodál ležícímu a mluvili ještě o minulých časích, o nichž měl nadporučík celkem lepší paměť nežli paní setníková. Do města ubírali se značně déle nežli půl hodiny. Nadporučík zavedl paní setníkovou do hotelu, kde měl svou příležitost, a objednal jídlo.

X.

Vedle hlavní jizby hostinské byl menší, úpravnější pokoj pro městskou honoraci večer se tu scházející. Nyní tu bylo prázdno. Nadporučík sedě tu se svou společnicí u stolu posluhoval jí zatím červeným vínem a suchary. Bylo mu velmi příjemno o ni se starati a pro ni objednávati. Z minulosti už vyšli. Čekajíce na jídlo rozpráveli o Vídni, o jejích drahotních poměrech, o Praze, na kterou se Isa zevrubně vyptávala. Tu zase na Eugena řeč přivedla a ptala se za té cesty již po druhé, nepsal-li poslední dobou Kmínkovi.

Ten však ani teď se zplna nevyznal, a nepověděl, že mu Eugen poslední dni dvakráte psal, a po každé velmi důtklivě o větší část peněžitou. Po prvé ho

Kmínek zhola odbyl, po druhém listu byl už na váhách, a nemaje sám tolik doma, šel si vypůjčit k sekretáři. Ale ten neměl; k Emanovi pak Kmínek nedošel, když u samých jeho dveří potkal Fronu.

Dotazy Isiny po Eugenovi nebyly by mu vůbec tuze příjemny; za těchto okolností tím méně. Byl rád, když se věc opět zamluvila, a v rozjařenosti své brzo zapomněl, zvláště když přinesli jídla. Neseděl tu jako v cizím hostinci. Bylo mu jako doma, ve vlastní domácnosti. Pro její poesii měl živý smysl a cit, zvláště teď po boku Isině. Bylo mu tak pěkně jako tam pod kvetoucími stromy. Chutnalo mu obzvláště, ač vlastně více oči na Isu upíral nežli na talíř.

Byl k ní pozoren, dvorně jí posluhoval, ale milerád si pak dal od ní upraviti hnědou kávu, při čemž se díval na každý její pohyb, na bílou ruku, pomichující lesklou lžičkou kávu v broušené sklenici. V tom se ho ptala, proč nekouří, zdali nechal kouření. A hned si zapaloval. Doutník mu nějak obzvláště zachutnal; jsa po jídle i své mysli vzrušením svěže zardělý, díval se spokojeně, ano blaženě na modré kotouče z doutníku, nesoucí se v zářivém pruhu poledních paprsků, proudem sem vnikajících a podlahu zlatících.

„Jak jest tu pěkně," řekl usmívaje se a upíraje lesknoucí se oči na Isinu tvář, už také živější a jasnější. „Jak jest to pěkné!" opakoval. „Dnes mně je — dnes jsem jako lajtnant!"

A bezděky jako přivában sáhl po Isině ruce o stůl lehko opřené. Ale ona ji zpět ztáhla.

„Ach, vy jste přísná!" zvolal. „Vždyť to není hřích!"

„Není — Ale kdyby někdo vstoupil — —"

„A kdyby vstoupil!“ odvětil Kmínek rozhodně a vesele. „Vždyť vás beztoho mají za mou paní.“

Řekl to s jakousi pýchou a vyslovil tím svou radost, kterou prve měl, když při obědě vyrozuměl, že mají tu v hotelu Isu za jeho manželku.

Stín přelétl její tvář, ale hned se usmála.

„Myslíte?“ řekla jen tak.

„A nemohlo by to být?“ odvětil kvapně, a když mlčela, opakoval živěji jako náhlým proudem stržen:

„Nemohlo? Nebylo by to pěkné? Iso! Na mou čest — kolikrát jsem na to myslil —“

Černé, veliké oči, které vždycky nad ním měly takovou moc, tkvěly pevně na něm. Rty Isiny se usmívaly. To ho trochu popletlo, ale jak byl už rozohněn, živě pokračoval:

„Myslil — opravdu — Už dlouho —“

„Ale nikdy jste se nezmínil —“

„Já — abych se přiznal — já se tentokráte již bál — Nejsem už mladý lajtnant — mám šedivou hlavu —“

„Ah, proto jste se bál!“

Slova i tón, jak byla pronesena, dodala mu mysli. „Nemám sice žádný ráj — Blahobytu bych vám nemohl poskytnout — ale kdybyste tak myslila jako já — Iso, mohli bychom být šťastni —“ Mluvil s ohněm a nad obyčej svůj rychle a plynně.

„Ach!“ povzdechla Isa — „vy jste svoboden!“

„A vy?“

„Na Eugena jste zapomněl. Pro něj byste měl nesnáze.“

Kmínek se v duchu zarazil. Ale jen na okamžik. Nechtěl, aby to Isa poznala. Nemohl jinak, zdálo se mu, proto odvětil, že proč, že Eugen se dovede sám už opatřiti.

„Tak snadno to nepůjde. Jest ještě mlád, a nechci, aby se příliš namáhal. Jest mu potřeba oddechu a vyhovění. Však víte sám, však se k vám nejednou utekl. A teď zas — psal mi a také, že vám psal —“

„Ano, ano, — ale hned jsem nemohl — včera jsem se rozhodl, když jsem vše neměl — žádal za větší sumu — že mu pošlu směnku — ale jel jsem sem — ten váš telegram —“

„Ach, jak jste laskav! Ale on chudák si nemohl pomoci. Jest bez místa —“

„Bez místa!“

„Strýc s ním nakládal hůř nežli s cizím. Proto také jedu. Eugena si vezmu k sobě. A tak vidíte, že by —“

„Ale vždyť by na vždy nezůstal, a pak —“ To již váhavěji nadporučík mluvil. „Já všechno už počítal, sem tam a spočítal jsem, že by tu v M., kde teď jsem, všechno bylo nejlevnější —“

„Ach, tam byste chtěl zůstati? Tam bych měla —“

„Jest tam zdrávo, vám by tam jistě posloužilo, Iso — a pak, věřte — — Ale kdybyste jinak nechtěla, tedy bychom v Praze —“

Tu se milostnou horečkou stržený nadporučík zarazil.

Na okamžik nastalo ticho. Isa upírala na Kmínka oči nyní živěji zářící, jako by čekala vysvětlení. Ruka její mačkala a balila ubrousek. Nadporučík oklepával v rozpacích popel a umačkával ho na mísce doutníkem.

„Proč se Prahy tak lekáte?“ ozvala se Isa tišším, ale pohnutým hlasem.

„Prahy bych se nelekal — ale vy, Eugen, já, a pak — Víte, že mám povinnost —“

„Jakou?“

„Ten chlapec — z příbuzenstva — co —“

„Ten?!“ zvolala Isa a přitiskla ubrousek prudce ke stolu. „Toho byste chtěl s sebou — do rodiny?“

Nadporučík vstal nechav doutník na stole.

„Považte, Iso, že je to sirotek —“

„Ano, ale ten by měl s Eugenem —“

Líce paní setníkové se rozčilením pozardělo. Zamlčela se na okamžik, pak obrátila se po nadporučíkovi, jenž všechen pohnut k oknu přistoupil.

„Proč jste tak umíněný?“ řekla. „Proč by ten chlapec musil být u nás? Víte, z jaké je rodiny, že není zvyklý — jemu to bude jedno, jen když bude opatřen —“

Kmínek mlčel. V nitru jeho se živě ozvalo: „Nebude mu to jedno! Nebude!“ a vzpomněl si v ten okamžik, jak se tenkráte František po něm obrátil, když vstoupil policajt, chtěje chlapce odvésti. To bylo tenkráte, to se František jen jednou u něho vyspal. Ale teď! Jak by šel, a jak by on se s ním loučil! A Isa — že nemůže takhle — Než v tom už pozvedl zasmušivší se tvář.

„Příteli — když jste prve se zmínil, jak bychom byli šťastni — — A mohlo by to být... Tak jsem se zachvěla — Klid, štěstí po tolika letech! A vy byste pro ně nemohl té oběti přinésti? Nic, nic nám teď nebrání — Ale s tím chlapcem — věřte — uvažte všecko dobře — byly by nesnáze, mrzutosti — Eugen jest můj, toho nechati nemohu, ale ten hoch jest přece jen cizí. I vám. A tu oběť byste mohl přinésti —“

Kmínek rychle si hladil prokvetlé kníry a mlčel. Zápasil.

To, co Isa řekla, znělo pěkně, ano vábivě. A přece ho ta slova zplna nepotěšila. Z jejich zá-

věrku, jak Isa zrovna vášnivě řekla o Eugenovi, toho že nechati nemůže, vycítil, že ten nezvedený mladík je nejprvnější. A vedle toho ten chladný tón, o „tom hochovi", ten že je cizí, i jemu prý, zněl až mrazivě a sobecky.

A on, „ten hoch!" František! Mihl se mu v ten okamžik, jaký byl toho prvního večera, kdy ho uvedl do svého bytu jako opuštěné, zmořené kuřátko churavé, jak se mu na pohovce rozplakal, když mu maminku připomenul. A tenkráte on, Kmínek, mu řekl: „No, neplač, teď ti již tak zle nebude. My tě neopustíme."

To řekl vlastně za sebe, dal své slovo, a to takovému slabému tvoru, jenž mu věří a je mu oddán jako vlastnímu otci. Tomu aby dané slovo teď zrušil, aby ho zrovna zradil! —

Nadporučík, odmlčev se, hladil si kníry. Výraz jeho tváře se změnil. Líce bylo ještě zardělé, než z očí a se rtů zmizel všechen jas blahosti. Dojem Isiných slov a ta úvaha jej zaplašila.

„Nu ano," ozval se pojednou Kmínek, a hlas jeho zněl stísněně, „pravíte oběť — já kdybych mohl, věřte, všecko bych udělal, Iso, všecko, na mou čest. Ale František, ten chlapec, on nikoho nemá. Sestřenice by ho nestrpěla, vystrnadila by ho, a bratranec, ten jest slabý, ten by jí povolil." Kmínek se v duchu zarazil a bezděky odmlčel, upíraje oči na Isu, jež majíc hlavu pochýlenu, oči do stolu upírala, smetajíc prudce prostředním prstem, prohýbajíc ho, drobeček za drobečkem. Rty měla stisknuté a divně jí kolem nich pohrávalo, jako úsměv i jako zklamání a hněv. Ani se neohlédla, když na ten okamžik ustal; on pak tím mlčením zaražen, pokračoval už ne tak určitě, nýbrž polevuje.

„A já abych na chlapce platil, z Prahy — kdy-

bych si" — to nedoplnil „vás vzal" — „to by bylo — na mne — mnoho, příliš "—

V tom se Isa po něm obrátila a upřela na něj oči.

„Proč jste ten hovor začínal?"

Řekla to uražená, s výčitkou.

Na to neměl hned odpovědi. Měla zdánlivě pravdu, ač cítil, že on sám není křiv, že není v bezpráví.

„Proč jsem začínal," opakoval, hledaje odpověď. „Vždyť víte. Kdož by se, pro Boha, nadál! Ale Iso! Snad vidíte, že jsem se nezměnil, že myslím zrovna tak jako před lety. A kdybyste také vy — věřte, snadno bychom se domluvili. Já povoluju — ale něco byste měla také vy povoliti. Kdybyste chtěla se mnou do městečka, u nás, šlo by všechno — Eugenovi bychom vždycky mohli něco —"

„Ne, ne — tam bych nevydržela, já vím, já to vím! Byla bych příliš daleko do Eugena. Kdy pak bych ho viděla, a on by tam také nechtěl —"

„Tak?" To řekl Kmínek prodlouženě a kvapně dodal: „A kdybych si vzal Františka s sebou do Prahy —"

Isa pojednou vstala.

„Ó, vy nechcete," řekla všecka vzrušena, „mně nic obětovat, nebo nemůžete —"

„A vy!" to řekl Kmínek už určitěji a ne bez výčitky. Dohříval ho Eugen, že ten všude a že by vlastně ten rozhodoval. V tom přihrčel před hospodu povoz. Ten, jenž s vozu vystupoval a podomkovi kufry odevzdával, byl nějaký obchodní cestující, žid. Kmínek věděl, že nezůstane v předu, nýbrž že přijde sem, do toho pokoje. To nadporučíka pobídlo, aby uspíšil rozhodnutí.

„Iso!" zvolal a chopil ruku paní setníkové. „Já slíbil, že toho chlapce neopustím, já dal své slovo —"

Isa zvolna vyvinula svou ruku z jeho.

„A já mám svatou povinnost ke svému dítěti“ — děla pevně. „Tomu chlapci jak bych přivykla a třeba by mu také nebylo dobře u nás. Nešlo by to —“

„Máte pravdu,“ odvětil nadporučík zkrátka a zarděl se. V tom cestující vcházel pozdravuje. Kmínek ani neodvětil a bezděky přistoupiv ke stolu, zapaloval si doutník a dlouho, aniž to pozoroval.

Když zhasínal sirku, hořící mu skoro již u samých prstů, spatřil Isu, jak si obléká rukavičky, prudko je na prsty nastrkujíc.

„Bude pomalu čas k vlaku,“ děla, hledíc si rukaviček.

Zarazil se v duchu.

„Ještě je dost času —“ odvětil, podívav se na hodinky.

„Ale je tu nějak dusno —“

„Dám tedy zapřáhnout —“

Čekal, že Isa řekne, že půjdou zase pěšky; byl by to raději viděl. Proč, toho si v ten okamžik nebyl ani vědom. Ona však odvětila:

„Třeba, chcete-li.“

Otočil se a vyšel mlčky ven.

XI.

V předním pokoji se zastavil, aby zaplatil. Stál u počítajícího hostinského, nedbaje, co počítá, nedbaje také, co sám platí. Pak vyšel ven na dvůr, aby sám vyhledal kočího. Hlavu měl rozehřátu, až mu v uších znělo. A na mysli měl: „Je po všem — máš po námluvách —“ A zase: „To není Isa — to je hejtmanka, zamilovaná do toho darebného kloučka.“

Našel kočího, nařídil mu, co má dělat, a přece ještě zůstal chvilku u plotu a zadíval se do zahrady za dvorem. Neviděl však nic. Než sbíral se na svěžím vzduchu, i tím, že byl prost vlivu, jejž na něj měly její zapadlé tmavé oči, i že neviděl Isina divného úsměvu, jenž jej odzbrojoval.

Bylo mu teskno, nějak nevolno a sklíčeně, jako po porážce.

„Ale co jsem měl dělat? Co jsem měl dělat!“ v duchu se sám sebe ptal i sebe omlouval. „Františka přec — ne, ne — A co by Frona! Ta by se vysmála, ta by měla řeči, jak jsem dřív — a jak jsem teď — — A ona, Isa, ani dost málo nepovolila — v ničem — k vůli němu, tomu hejskovi, protože by on nechtěl. On rozhodoval, on! —“

Když se vrátil do pokoje, byla Isa již na cestu přichystána. Řekl, že povoz bude brzo, že čeledín už dokrmuje; Isa však žádala, aby šli.

„Pojďme, chcete-li, já bych šla hned, třeba kus napřed. Co tu — Je mi tu dusno, nevolno —“

To řekla nějak podrážděně, rozčileně, tak že cestující, žid, jenž ji bez toho neomaleně pozoroval, teprve se po ní obrátil, jak byl, maje ubrousek za krk zastrčený. Kmínek poslechnuv, připjal šavli. Šli. V průjezdě, kde stál u kočáru židův kočí s podomkem v bílé zástěře, zahlédl nadporučík u patníku na sluníčku vedle dřímajícího velkého psa malého, otrhaného hoška, jenž mu žebravě vstříc nastrčil usmolený klobouk beze střechy.

Isa si chlapce všimla, šla však lhostejně kolem něho, Kmínek by si toho byl jindy snad nevšiml, ale nyní mu to napadlo. On sám zastavil se, dal chlapci almužnu. Bezděky mu zatanul na mysli František.

Před hospodou na náměstí se Isa zastavila, čekajíc, kudy ji průvodčí povede.

„Půjdeme zase stezkou, lukami a tou alejí?“ zeptal se Kmínek mírně, skoro měkce.

„Ó ne, ne, pojďme silnicí. Mně jiného nezbývá nežli zaprášená cesta!“

„Má to být pro mne výčitkou, Iso?“

„To ne. Kdož může za osud!“

Umlkla a on také mlčel. Vyšli z náměstí do ulice, tou se dostali za město, kdež kráčeli podél dlouhé zdi, vroubící na té straně rozlehlou zahradu nevelkého zámku, kterého však odtud viděti nebylo. Přes zeď rozkládaly se koruny stromů většinou ještě holé; jen sem tam některá pučela hojnými puky, v proudu světla zrovna zlatými, nebo pokrytá nesčetnými jehnědami. Koruny stromů byly prozářeny, podél zdi však na cestě rozkládal se stín. Za to širá krajina na pravo stápěla se v plné záři. Isa i Kmínek kráčejíce mlčky vedle sebe, upírali své zraky na jarní ten obrázek. V tom oba bezděky se zastavili. Zahlédliť v dáli onu kvetoucí alej, kterou prve kráčeli míjejíce tento oblouk zaprášené silnice. Kmínek pohlédl zamyšleně na sněžné koruny s pozadím jasného, krásně modrého nebe, a jak se po Ise obrátil, zalekl se. Víčka její rychle mrkala, a v tom, jak se obrátil, odvrátila hlavu a chtěla dále jíti. Ale on ji zastavil. Měla oči plné slzí. Vytáhla kvapně kapesník a přitlačovala ho k očím.

„Co je vám? Iso, proč pláčete?“ ptal se naléhavě. —

Chtěla se usmáti, usmála se, ale slzy se jí nepřestaly do očí hrnouti, až sklonivši hlavu zakryla šátkem líce. Ale hned jakoby všechnu sílu sebrala, vzpřímila se a řekla:

„Odpusťte — jsem tak rozčilena, rozrušena. Při-

padlo mně — ale ne — nač — Mně jiného není souzeno, nežli odříkati se. To jsou takové návaly, kdy rozum podléhá —“

Než nadporučíkovi tato odpověď nestačila. Její slzy ho dojaly, a to tím mocněji, neboť vytryskly zrovna, kdy se zahleděla na onu kvetoucí alej, kterou prve spolu kráčeli. Neměl to za náhodu, tušil v tom a cítil ohlas jejích citů, že myslila teď také na něj. I naléhal, jak dále kráčeli, aby mu netajila, proč plakala, co jí tak dojalo, naděje se, že uslyší vroucnější slovo o sobě, o minulosti, kterého vlastně dosud neslyšel a na něž dychtivě čekal.

„Připadlo mně živě, jak jsem opuštěna,“ řekla posléze Isa.

„Pro to vám vstoupily slzy do očí?“ znělo to nedůvěřivě.

„Šli jsme tamtudy“ — a mávla rukou k aleji. „Bylo to pěkné. Myslila jsem, jak by bylo krásné, kdybychom byli stále pospolu, Eugen, vy s námi. Měl by otce — vy byste měl na něj vliv —“

Odmlčela se, jak postřehla, že se nadporučíkovo líce na tato slova zasmušilo. Na okamžik nastalo mlčení, až se Kmínek ozval.

„Iso, vy jste se celá změnila. Vy jste na mne — vy jste zcela zapomněla na minulost — co bylo —“

Pohlédla na něj překvapena.

„Milý příteli, nemohu přece žíti jen v minulosti,“ odvětila. „Mnoho se změnilo, a my také; jsme starší, a tenkráte —“

„Máte pravdu,“ skočil jí Kmínek do řeči. Isina slova ho bodla. „Máte pravdu. City přejdou, jako léta. Jsou jako květina. Když uschne, kdo ji donutí, aby voněla?“

To řekl nahlas, trpce, a v duchu sobě: že on

jen je takový pošetilec, že jen on si zachoval první lásku v živé mysli jako nedotknutý poklad, že jen v něm se dávné city zase probudily, tak že zapomněl na přešlá léta a na šedivou hlavu. V ten okamžik prohlédl jak náleží jasně; již prve mu to napadalo, ale bránil se tomu. Teď poznal, že Isy již není, oné Isy, jak ji choval ve svých vzpomínkách. S tou že se musí na dobro rozloučit. Vedle něho kráčela Isa jiná — To ho zabolelo.

V tom ho vytrhl z myšlenek rachot kol. Bryčka kvapem jich dojížděla. Oba se zastavili.

„To je náš vůz," řekl Kmínek. „Můžeme vsednouti."

„Chcete?"

„Jak je vám libo —"

Váhala na okamžik. Kolem rtů objevil se jí zas onen zvláštní úsměv jako tam v hospodě.

„Pojedeme," řekla pojednou úsečně.

Šero kryté bryčky je obklopilo. Bylo tu cítiti kůži zánovního krytu i seno, jež měl kočí v předu. Isa i Kmínek mlčeli. Kmínek se zamyslil a nezpozoroval, že již dlouho mlčí, až setníková počala býti nepokojnou. Přitiskovala šáteček ke rtům, nachylovala se ven postranním otvorem, aby se rozhlédla, povzdychovala, až se ozvala, že je tu dusno, nesnesitelno, že je škoda krásného vzduchu. Kmínek dal ochotně zastavit, ale v tom se objevilo před nimi nádraží. Oba byli překvapeni. Isa patrně nemile. Sestoupivše, odebrali se k osamělé stanici.

Do vlaku byla ještě drahná chvíle. Kmínek opatřil lístek, dal uchystat Isinu cestovní brašnu, pak se odebral za svou společnicí na perron. Připadlo mu, s jakou ji tu ráno očekával, a jak se s ní teď rozejde. Ona pojede k svému Eugenovi, ten ji bude šiditi,

klamati, nejednu žalost jí ještě způsobí, a ona ho bude omlouvati, neprohlédne ho —

Zdaliž by nebylo dobře, aby ji upozornil, aby jí pověděl nyní o své zkušenosti?

Začal o Eugenovi sám a měl hned všecku její pozornost. Začal tím, ví-li Eugen, že dnes přijede, čeká-li ji? Odvětila, že zajisté, že mu psala, že také ví i o tom, že ona se na této stanici staví, a s ním, s Kmínkem se sejde. Z toho přešel nadporučík, aby jí zlehka naznačil, aby byla na Eugena opatrna, že se rád toulává, aby nyní, budouc s ním, dbala na jeho vycházky i společnost.

Než setníková hned vycítila, že nadporučík mluví s obalem. To ji počalo rozčilovati a ptala se přímo, ví-li něco, aby jen řekl, sic že by měla divné myšlení a starosti, ostatně, pokud ona ví, že si Eugen nikdy nezadal, že na vojanskou kázeň ovšem není zvyklý, na tu že je také tělesně sláb.

Kmínek se v duchu rozhorloval, že ho Isa má snad v domnění, jako by na Eugena sočil. Proto podal doklady, a to ještě ne všechny, nýbrž ty nejmírnější. —

„A to teprve teď mi povídáte?!“ zvolala setníková ne bez výčitky.

„Chtěl jsem vás ušetřit —“

„Ah, proto jste nechtěl prve slyšet o Eugenovi, aby s námi zůstal — vy ho —“

„Ne, prosím, nedokončujte — ne. Ublížila byste mně. Nebylo to k vůli němu, ostatně lépe se o tom už nezmiňovat. Ale vy mu škodíte a ještě uškodíte svou velikou láskou.“

Trhla sebou a chtěla něco odvětiti. V tom ohlašoval přednosta stanice, přicházeje k nim na perron, že posel z města přinesl z telegrafní tamější stanice

telegram na paní Lončarevičovou, která přibyla ranním vlakem na tuto stanici.

Ještě skoro ani nedomluvil, a již setníková se dychtivě ptala, odkud je telegram. Rozčilila se slyšíc, že z Prahy. Roztrhla ho chvatně, a četla a četla -- Kmínek viděl, že náhle zbledla. Ruce jí sklesly a chvíli stála jako bez ducha. Přednosta stanice již odešel, ale sluha a postilion čekající na vlakovou poštu, hleděli na ni zvědavě. Nadporučík podav jí rámě, zavedl ji do čekárny. Tam usedla na sedadlo jako znavená. Podávajíc telegram Kmínkovi, děla třesoucím se hlasem:

„Čtěte — prosím vás — tuším hroznou věc — ó Bože!“

Telegram byl od Eugena.

„Doufám, že nadporučík přijel. Popros ho za mne, aby zaslal onu částku a ještě jednou tolik. Je nezbytno splatit směnku jím podepsanou. Jinak jsem ztracen.“

Tak bylo v telegramu. Setníková sotva dýchala, když nadporučík četl osudnou zprávu. Oči její tkvěly s úzkostí nevýslovnou na jeho tváři. Ta zrudla do temna, v očích se mu zamračilo. Již přečetl, a ještě hleděl do papíru. Pak chtěl přejíti jizbou. Setníková, jíž byly tyto okamžiky mučivou věčností, vyskočila a děla třesouc se:

„Pro Boha, co je to? Mluvte! Mluvte!“

Zastavil se. Bouře zlosti v něm kypěla, nebyl slova mocen; ale jak nyní Isa proti němu stanula, jak jí pohleděl do obličeje plného úzkosti, zarazil se, a přemáhaje se pravil temně:

„Teď to vidíte sama —“

„Že bude ztracen — ztracen můj Eugen! Co se stalo? Nerozumím, nevím — Snad ta směnka —“

„Ano ta — protože je padělána. Já žádné nepodepsal.“

Setníková zaúpěla.

„Vy jste — vy nic — Snad —“

„Já nic nepodepsal, já o ničem nevím. Není-li to manévr, a myslím, že ne, padělal Eugen můj podpis. To je jasno. Jinak nevím nic. Jen to je jisto, že mu je zle, že mu hrozí —“

„Soud a — —“ To setníková ze sebe vyrazila, nemohouc doříci, že také vězení. Jak Kmínek mlčky přisvědčil hlavou, zalomila rukama a zasténala:

„Ó, nešťastné dítě, ó, nešťastné! Já z toho sešílím — já —“ a dala se do usedavého pláče. Kmínek stál nad ní s tváří zasmušilou. Cítil teď tím větší hněv i odpor k „tomu klukovi“, k vůli němuž prve bez toho a jistě Isa jej, Kmínka, tak odbyla. Kdyby tak viděl svou matku! Ale což, ten citu nemá! Takhle již začíná! A ona! Bylo mu Isy líto. Byla tu sama, opuštěná, nemajíc nikoho, bez prostředků.

„Měl jste pravdu“ — začala, nemohouc mu do tváře pohlédnouti, „ale pro Boha, co ho čeká, mé dítě, mého Eugena. Já prodám všecko — uskrovním se — udělám všecko, všecko. Jen mi pomozte na tu chvíli — teď! Prosím vás —“

Než úpěnlivou prosbu vyslovila, byl rozhodnut. Řekl, on že Eugena ničit nebude.

Chytila ho prudce za ruku. V pohybu tom, v pohledu i v pohnutí, jež jí ani nedalo hned promluviti, byly její díky.

„Dělám to jen k vůli vám, Iso,“ děl Kmínek zasmušile.

„Vím, vím — a já — ó, odpusťte mi — nešťastné matce —“

V tom se ozvalo pronikavé písknutí. Vlak se

blížil. Jako by rozvahy pozbyla na ten pronikavý zvuk. Měla se chvatně k odchodu, a v tom už náhle stanuvši sepjala prudce u prsou ruce a sklonivši k nim hlavu opakovala, hledíc zrakem žalu plným upřeně do země:

„Tak se s ním shledám! Takové shledání!“

Nadporučík ji musil uvésti na mysl, že nelze jen tak odjeti, a požádal ji, aby se na vše vyptala stran směnky, pak aby mu hned vše bez prodlení oznámila. Po té vyšli ven, neboť vlak už dojížděl. Bylo pozdě odpoledne, vlažno, velmi příjemně. Ve vlaku stáli cestující při otevřených oknech. Zraky všech utkvěly na šedivém nadporučíkovi, jenž doprovázel černovlasou paní patrně velmi dojatou. Zastavivši se opodál vozu, podala důstojníkovi ruku.

„Jste tak šlechetný. Já toho nezasluhuju. Odpustíte mi?“ Mluvila pohnutě, a zahlédl slzy v jejích očích.

Okamžik do nich hleděl, pak stiskl Ise ruku a řekl: „Vy víte — Buďte šťastna!“

Zvonili po třetí.

Vlak se hnul. U okna železničného vozu objevila se nová hlava, černovlasá, pobledlých lící, černých, zapadlých očí. A ty hleděly neodvratně na důstojníka stojícího na peronu; důstojník naposled salutoval, a pak rukou kynul. Vlak syče a huče vyjel a zanikl na kolejích mezi poli. Jen kotouče bílého dýmu kvapně se do výše valící bylo ještě viděti. Pak i ty zmizely. Tu se teprve Petr Kmínek obrátil a šel ze stanice. — Tak se zase na nádraží s Isou rozloučil jako tenkráte ve Vídni. Tenkráte on šel do boje. Nyní ji unáší vlak do horšího boje, do zármutku, jemuž bude sotva konec, neboť ten nezvedenec se nepolepší. Lépe by jí bylo —

Kmínek se vracel poražen, zklamán, chudší o milý

plán, a což nejvíce cítil, chudší o krásnou vzpomínku, již choval jako nedotknutý poklad po tolik let, a jež se mu teď zkalila tak, jak by se byl nenadál. A ten kluk!

„Ekelhaft! Ekelhaft!“ polo nahlas vybuchl, když usedal v bryčce do koutka.

Seděl tam pak skoro celou jízdu v myšlenky jsa zabrán jako ráno, nespokojen a mrzut, i nedbal ničeho kolem, ani jarní krajiny, nad kterou slunce tiše a krásně zapadalo, ani zpěvu skřivanova, dosud ve vzduchu jásajícího.

Petr Kmínek dával si sám starých bláznů a oslů šedivých pomýšleje, jak by ho Chvála sekretář vyplísnil, jak by se mu Frony vysmála a že takovou sumu — Čtyři sta zlatých! Ano, na něj, na jeho skrovnou pensi byla to suma veliká. A nad to, aby ještě mlčel a se tajil! A to vše k vůli tomu klukovi, jenž za několik večerů prohnal ty peníze, které on teď jak sežene?

V tom už opět na Isu myslil. Viděl ji zdrcenou, a do srdce se mu loudila lítost nad ní i pro její neskonalou, nešťastnou lásku mateřskou —.

XII.

Frony, velmi neklidna vyhlížela oknem i před stavením bryčku bratrancovu. Nemohla se jí dočkati a také nedočkala. Nastal už hustý soumrak, když Petr Kmínek vstoupil do stavení. Přišel pěšky, vystoupiv na kraji města. Dole se nezastavil a také nikoho nepotkal. Byl tomu rád. Nechtěl se dnes s nikým z domu setkati. Jmenovitě ne s Fronou nebo Emanem. Byl by se ho vyptával, a on neměl chuti o dnešní cestě s někým rozprávěti.

Proto bezděky tlumil krok i šavli přidržel, aby nikoho nevyvábil. Nezpozorován přicházel k svému bytu. Myslil, že je František u Chválů. Jak stanul na osamělé chodbičce u dveří svého tichého, odlehlého bytu, nějak se mu uvolnilo. František bude překvapen, až se teď vrátí.

V ten okamžik pocítil Kmínek, že dobře udělal. Jak by bylo, kdyby byl Ise povolil hned tam v hospodě. A František ho také vlastně uchránil od dalších svízelů. V tom nadporučík otevřel a zarazil se. Myslil, že bude zavřeno, a hle, volno, — a toho zvuku! Totě vzlykání a zrovna křečovité. Ohlížel se šerou jizbou, až zahlédl na staré své pohovce schouleného Františka.

Hoch se lekl a na okamžik utichl, namáhaje se stlumiti vzlykot.

„Co je ti? Co se stalo?“

Chlapec chtěl odpovědět, ale tak byl uvzlykán, že nemohl vyraziti hlasu. Nadporučík rozsvítiv, spatřil Františka uplakaného, od pláče umazaného a tu — co to? Krev! Ano, krev kolem úst a tuhle na rukávě košile, jak se jím František patrně utíral, krvavé skvrny!

„Co je to? Proč krvácíš?“ otázal se nadporučík dost ostře, jak ve zvyku nemíval, alespoň ne na Františka. Ten se zděsil, a začal prositi.

Kmínek myslil, že Bůh ví, co zlého vyvedl, až teprve po chvíli vyrozuměl, že hoch prosí, aby nic tetě neříkal, aby se nezlobil, že mu, Františkovi, hrozila, poví-li co. Z dalšího šetření vyšlo na jevo, že sousedův kluk dal Froninë zamilované kočce na ocas skřipec, s nímž lítala jako zběsilá a potloukla v kuchyni nějaký hrnec, a že on, František, se jen smál, když kočku viděl, a v tom že tetka ho shlédla

a tak se rozzlobila — a na něj, že on to udělal, a tak mu natloukla, až mu krev z nosu tekla.

Tu nadporučík chlapce zarazil.

„Je to pravda, Františku? Tys nic jiného nevyvedl?“

Chlapec ujistil, že ne, to že sousedův Václav. A v tom už Kmínek naraziv na hlavu čapku, kvapil ze světnice, tak jak byl v uniformě se šavlí po boku, a dolů, do velké světnice.

Odtud pak ozvaly se prudké hlasy, nejvíce Fronin a také nadporučíkův — Po chvíli se vrátil důstojník do svého bytu všechen rozhněván, rozčilen. Chvíli chodil pokojem, šavli hodiv na hřebík; pak stanul u pohovky, kde se František krčil všechen ulekán, a řekl mu, snaže se, aby to klidně znělo:

„Jen se nic neboj, Františku. Už je dobře. Lehni si a spi. Už je dobře.“

Hoch se tím upokojil a za chvíli také usnul. Ale jeho strýc usnouti nemohl. Dlouho seděl u stolu, pak hleděl oknem ven na dvorec, na korunu staré hrušky, pak už se svlékl a na lože ulehl. Ale ještě neusnul. Myslil na ledacos, jen na nic veselého: na Fronu, jaká to zuřivá, sprostá ženská, na Emana, že se dal Fronou tak osedlat, a zase na Isu, co jí asi teď synáček maluje a jak ji balamutí, a zase na Fronu, na poslední hádku a co z toho bude. To mu ještě tak scházelo. — Ráno vyšel si do radnice navštívit přítele sekretáře, a to dříve, nežli ve zvyku míval. Také se tam déle zdržel nežli obyčejně. Pak si zašel do sousedství Emanova domu. Byl nějak zasmušilý. Od souseda však vracel se s tváří jasnější.

Odpoledne rozlétlo se sousedstvem a dále městem, že se nadporučík stěhuje, a to zrovna k sousedovi, kde mu přenechali pokoj, ač jinak v něm nájemníka nemívali. Řečí vzniklo dost. To jediné bylo

jisto, že Petr Kmínek vrátiv se z nádraží pohádal se s Fronou, protože stloukla Františka. Frony prý také nadporučíkovi leccos vyčetla, jak je vděčný za všechno, a tu on, Petr, nanejvýše pobouřen, žádal, aby odvolala, a když tak neučinila a také Eman se bratrance jak náleží neujal proti Froně, tu že dal Petr výpověď.

Eman se prý nad tím zarazil a jal se Petra chlácholit, i také německy, že co lidé řeknou; ale poněvadž nepokáral Frony, jak Petr žádal, byla jeho slova nadarmo. Stěhování odbyto do večera. Za soumraku opouštěl nadporučík svůj dosavádní byt. Nikoho nepotkal; jen pokašlávání se za ním ozvalo. To Eman za ním šel, přicházeje z nádvoří. Pokašlával zúmyslně, aby se Petr ohlédl. Nechtěl se s ním přece tak ve zlém rozejíti. Petr slyšel a poznal, kdo to, ale neobrátil se, aniž zastavil, až teprve ho Eman zavolal.

„Takhle ode mne chceš odejít?“ začal Eman.

„Kdo je toho příčinou? A kdo dopustil, abych — ale — nač — Emane, ty chceš být oficírem, hejtmanem, ale ty nekomanduješ — víš, ty babsky posloucháš.“ A otočiv se, šel dál a zanikl v šeru.

Eman zůstal jako omámen hledě za ním.

„Tohle mně? Hejtmanu národní gardy?“ pomyslil sobě. „On, obrlajtnant?“ —

První čas žil Petr Kmínek v novém bytě svém (v němž nezavěsil starý daguerrotyp mladou dívku spodobující) u velikém neklidu. Zvykl si tu sice záhy, ale starosti mu nedaly. První den po svém návratu čekal každé chvíle telegram. Rovnaje své věci, vyhlížel pořád, nejde-li posel. Druhého dne čekal už na poště, když vůz z dráhy přijížděl. Ale teprve třetího dne došlo Isino psaní. Bylo tomu tak. Eugen padělal jeho podpis a udal jeho směnku u jednoho

ze svých čistých věřitelů, jenž jej vídal s nadporučíkem choditi a Kmínka znal.

Nadporučík se nad touto novinou lekl, hlavně proto, bude-li nutno celou tu částku zaplatiti najednou. I jal se hned jednati. Psal okamžitě, nabídl se, že všecko zaplatí, žádal však, aby směl spláceti po lhůtách, zavazuje se svým čestným slovem, že lhůty dodrží.

Nenadálý věřitel mu udělal po vůli. Přijal upláceni té částky, ale s lichvářskými úroky. To trvalo přes čtrnácte dní, nežli vše ujednáno. Také Isa psala za tu dobu po druhé.

Děkovala znovu a zmínila se také o Eugenovi, jak byl a je zkroušen, jak plakal a sliboval, ona pak že doufá, že ho to polepší. Nadporučík toto místo ani nedočetl, a v duchu mínil, že se Eugen polepší, ale — do kriminálu. Po všechen čas toho vyjednávání byl velmi neklidný. Všecko tajil, nikomu nic neřekl, co ho stihlo, ani sekretáři ne; tak si mnozí myslili, že ho tak mrzí ten hněv s Fronou a Emanem. Záhy počal cítiti velikou tíhu břemene, jež v návalu citů tak snadno vzal na sebe.

Než to, co se stalo, když šel s Isou z nádraží do města a odtud zpět, to zůstavilo v jeho mysli také hluboké sledy. Vyznal si, že tu dostal košem, a to od Isy, o které se pošetile domníval, že tak dosud smýšlí jako on. A on se přesvědčil, že nic více nežli slabá páska vybledlých upomínek ji poutá k jejich minulosti. Byla by si ho vzala, ale jen k vůli — k vůli tomu klukovi ničemnému...

František si toho dobře všiml, že strýček teď lecčeho nechal, co dříve dělával. Nikdy ho teď neviděl u té skřínky, z níž nějaká psaní vybíral a opisoval. Teď už to nedělal. Jindy nosíval strýčkovi tříkrálový a knastr, teď ho pro sprostý posílal, vždy

s tím nařízením, aby šel k starému Labuťkovi, jenž měl trafiku až u mýta, na konci města. Jen občas si poslal strýček pro tříkrálový, a tu zase musil František do obvyklé trafiky na náměstí. Hoch si všiml také toho, že strýček teď ani tolik nekouří. Ale nejvíce to mu bylo divno, že se strýček často z ničeho nic zamyslí, proč někdy ani nepromluví.

František cítil, že si ho teď ani tak nevšímá, že s ním tak často nemluví. I počala chlapce skličovati myšlenka, že to je všecko kvůli němu. Proto se ho počal ostýchat a neměl se již k němu tak důvěrně jako jindy. Sedával v koutku jako myška, upíraje oči na zamyšleného strýce, na jehož čele často mrak starostí spočíval. František si myslil, že se strýc hněvá, a krčil se ještě více, až si toho sám nadporučík všiml. A tu pak vyjasnil tvář a byl na Františka jako jindy. Sám si to v duchu vyčítal, cože ten hoch za to může. I hledal zaměstnání u něho. Učil se s ním, opakoval, vypravoval mu, a když hoch byl ve škole, prohlížel jeho prádélko, jeho obuv a šaty druhé, všecku tu zásobu, pořízenou ještě v domě Emanově.

Ještě v jednom cítil František značnou změnu: v jídle. Tam u strýce Emana se měli líp. Teď snídani sám strýček vařil, obědy první čas byly z hospody a ne tuze valné. Večeře také schudly. To nikdy nebylo, aby strýček večeřel kousek chleba s máslem a někdy i bez něho, a měl k tomu skleničku piva.

Pro to všecko František chodíval, a pak ještě jiné věci obstarával: maso, mouku, vejce, zeleninu, a vše, čeho bylo třeba do kuchyně. Strýček začal sám kuchařit. I v tom byl veliký rozdíl proti stolu u strýce Emana. Strýc Petr toho ani tolik, ani tak dobře neustrojil jako Frony. Obyčejně mívali kousek hovězího masa, ale ani to ne každého dne. Jen v neděli bývalo líp; tu vždycky se strýc Petr Františka ptával:

„Tak co, Františko, co budeme vařit — guláš nebo papriku?“ To byla sváteční jídla. Hůře bylo s moučnými jídly. Nadporučík jen nějaký ten knedlík poctivě dovedl.

Na stole nebývalo tak jako u strýce Emana, a přece se to Františkovi lépe líbilo. Nemusil se na tetku ohlížet a se jí bát; u strýce Petra mu bylo volno a těšil se vždy, když s ním mohl býti doma a při kuchaření mu pomáhati.

V čem byl strýc Petr nejpřísnější, to bylo při přehlídce šatstva. Jaro zatím už zplna rozkvetlo a slunné dni vábily hochy ven. František také doma nezůstával, ale musil se, přišel-li ze školy, zouti, a po každé vrátiv se z her a toulky ukázati se strýci, jenž ho přehlížel, nemá-li co roztrženého. Bylo-li, to strýce velmi mrzelo.

„Zas vydání,“ říkal.

Františkovi sice napadlo, že nikdy žádných peněz krejčímu nezanesl, ani šatů. Ale mlčel; než jednou se přece divil, a to, když z večera přišel s roztrženým kolenem, a ráno shledal nohavici zacelenou a spravenou; strýc mu vysvětlil, že to dal domácích Frantině, a ta že to večer spravila...

Tyto značné změny v domácnosti starého nadporučíka nezůstaly v malém městě tajny a způsobily první čas nemalý podiv a rozmanité výklady a poznámky. Tu tam si toho povšimli, že důstojník sám si vaří; než to na malém městě sousedských poměrů nebylo celkem na závadu, zvláště, když Petr Kmínek chodil ustavičně v občanském obleku. Také věděli, že si všecko sám nedělá, že mu domácí v lecčem poslouží. On sám, jmenovitě Chválovi sekretáři, vyložil, proč to dělá: z hospody že nechce jídlo bráti, že mu nechutná, ani že si nemůže při skrovné své objednávce poroučeti, a tak že si ustrojí, co mu

přijde k chuti, beztoho že má nějak chatrnější chuť, a pak že mu tím také chvíle ujde.

Frony tohoto jeho kuchaření užila k novému na něj útoku a k nové pomluvě, jako jeho jízdy na nádraží. Že se tam sešel s nějakou paní a ne starou, to vyzvěděla od kočího, i to, že Kmínek šel s ní sám pěšky do města a také kus z města. Toho měla dost, aby jako tajemství, jež však záhy se potom rozběhlo skoro celým světem, svěřila, že to byla čistá „madam“, že se s ní toulal v polích po mezích, a že jí vystrojil traktaci v hospodě —

Řečí bylo o tom divných; pro štěstí jich Kmínek nepoznal, leda že jen všeobecně zaslechl, jak Frony jeho cestu divně vykládá. Odbyl to opovržlivým úsměvem. Nyní zase u ní vyklíčilo, že to kuchařství jeho a hospodářství jest z lakoty, že jest takový lakomec. U nich že jedl za dva, když to bylo skoro zadarmo, teď že si ani nepřeje, však že už není tak červený jako mravenec, a ten kluk že asi také na ni vzpomíná, na „zlou tetku“, která však jim strojila jako o posvícení.

S úštěpkem obyčejně dodávala, když o bratranci mluvila, a bylo to dosti často, na koho tak šetří, zdali na toho „prince“, to byl František, nebo-li na tu čistou „madam“. Že Petr ukládá, o tom byla přesvědčena, dobře vědouc, že teď častěji peníze na poštu nosí, nežli když byl u nich. Byla přesvědčena, že to všecko je z toho šetrného, až lakotného života. Kam však peníze posílá, toho se dosud nemohla dopátrati.

V tom, že bratranec tak šetří a peníze ukládá, jeho sestřenici spíše uvěřili nežli tenkráte, když bájila o té „madamě“. Jen Chvála sekretář nevěřil těm řečem. Věděl, že nadporučík si velkých peněz s sebou nepřivezl, věděl, že má jen něco málo přes čtyři

sta pense. Měl také na mysli, že si u něho, sekretáře, tenkráte, nežli jel na nádraží, vypůjčoval peníze. Rovněž bral sekretář Františka do počtu, uvažuje, že výživa jeho také něco stojí.

Než když všechno kolkolem počítal, spočítal, že by Kmínek mohl jakž takž vyjíti, že by nemusil tak až příliš šetrně si vésti. Vždyť už ani doutník si nevykouřil, u Šrámka pak nebyl kolik měsíců, a nechtěl a nechtěl tam jíti, „že mu víno neslouží“. A to, co na Františkovi sekretář opatrně vyzvěděl, jak jsou se strýcem živi, to bylo přazvláštní.

Sekretář dospěl z toho všeho k opačným koncům: Kmínek že vše to nedělá ze šetrnosti nebo z lakomstva, nýbrž z nedostatku. A že ty peníze na poštu nosí — to je někomu nosí, a pak mu scházejí. Odtud ta nucená šetrnost. Tak počítal. I to sekretář vyzvěděl, že se to děje, jak si spočítal, od té doby, co byl Petr na nádraží. Snad ta „madam“, o které Frony tolik namluvila —

Z nadporučíka nedobyl nic. Ten dělal hrdinu, jak sekretář si říkal. Chvála začal všelijak, zlehka, okolky, zpříma; nadporučík nic. Ještě se divil, co Chvála chce. Ten se však nedal klamati. Častokráte, když nadporučík od něho odešel, chodívalť k němu na besedu jako před tím, čechral si v zamyšlení vlasy nebo přejížděl knoflíky své čamary z předu již blýsknavé, a uvažoval, že se Petr také nějak spadl, že není přece jen takový, jako býval, tak spokojený a tak veselý, třeba že se u něho v kanceláři dost nutil do humoru.

Chvála nepřestal ho pozorovat a naslouchal každému slovu, co o něm zaslechl. Tak také ho překvapilo, že se nadporučík poslední čas zavírá, to že dělá obyčejně odpoledne, když hoch není doma. Dříve toho domácí nepozorovali, až teď nějaký den. Chvála

toto zaslechl od Kmínkova domácího, jenž to měl celkem za zvláštnost starého pensisty.

„Snad také spí odpoledne," dodal domácí, „a chce, aby nikdo na něj nelezl."

To zaslechl Chvála dopoledne a odpoledne nechav úřadu, zamířil opatrně do domu, v němž přítel přebýval. Nikdy v ten čas u něho nebyl. Také tenkráte nezaklepal, nýbrž jen u dveří naslouchal. Pak vyšel tiše na pavlač, do které hleděla dvě okna pokoje důstojníkova. Jedno z nich bylo bílou, plátěnou záclonou zastřeno, druhé na polovici. Tu sekretář skrčiv se jako zloděj, nahlížel do pokoje, a spatřil nadporučíka, an maje na nose skřipec šije!

Nepřišíval knoflík, aniž nějakou trhlinu spravoval, ale měl něco nastříhnutého v ruce. Sekretář vydržel a vyhlížel tak dlouho, až poznal, že to budou chlapecké kalhoty. Jistě Františkovy —

Šoural se odtud jak přišel. Vracel se zamyšlen. „Co to je! Co to je!" opakoval si v duchu. „Tomu je zle!"

Za týden, v neděli schválně si všiml sekretář Františka. Měl opravdu nové spodky. Vlastně přešité.

Sekretář ho vzal žertem za ucho, že má něco nového, že mu hezky jdou ty kalhoty a kdo mu je šil.

„Vondra krejčí —" odvětil František.

„To ti bral sám míru?"

„I ne, on už ji má od loňska —"

„Tos mu tam na ně nesl —"

„Ne, on si ho strýček zavolal. Šel právě kolem."

„Aha — tos byl ve škole."

Hoch přisvědčil.

Sekretář se v duchu usmál, mysle, k těmhle spodkům, že by se Vondra krejčí sotva hlásil. Ale hned si dodal:

„Chudák, a jak to musí všechno kličkovat.“

Myslil Petra Kmínka.

Tou dobou, bylo již po žních a podzim nastával, nadporučík na to své hospodářství jakž takž si přivykl. I v mysli byl už klidnější. Sklamání s Isou z nejhoršího přebolelo. Necítilť už bouřlivě mladicky, a v jeho věku byla srdci blíže resignace nežli zármutek.

„Vyplatilo mne to!“ říkal si dvojsmyslně, mysle také na své finanční břímě. Na Isu si často vzpomněl, jak jí asi je, co dělá ten její nezvedenec, s nímž se chuděra jistě souží. Než ona nepsala teď už dlouho, a on sám novým listem dotazovati se nechtěl.

XIII.

Vedle v sousedství na „plackomandu“ chodilo vše obvyklým během. Někdy hejtman národní gardy a místní velitel, teď městský radní Emanuel Kmínek vedl vše jako dříve. V neděli odpoledne usínal na pohovce pohlížeje na šavli, probudiv se zazpíval si po každé vyšeptalým hlasem affektovaně jako vždy gardistskou z r. 1848:

Nuže urá! Statní bratří
táhněme za praporem —

a po nešporách na jaře a v létě stavěl se zase v gardistské čapce a se šavlí po boku do průjezdu svého domu; na večer pak, zvláště teď, co se po žních den krátil, za černé hodinky brával kytaru a drnkaje po-

pěvoval si obyčejně o měsíčku, „jak pěkně svítí“, a dále vždy tremolo:

Jak mne nemá srdce bolet,
když je samo, samotné —

Všecko chodilo obvyklým během v domácnosti i v hospodářství i v kuchyni, než změny se přece dály. Především Frony zpozorovala a bedlivě pak to stopovala, že bratranec poslední dobou nějak žloutne a se tratí. Silně zapadlé jeho tváře ještě více zapadly, a kníry skoro zbělely. Těch Frony nedbala; ale za ušima, za ušima se dělaly Emanovi dolíky, a chuti k jídlu mu ubývalo. To byla všecka znamení, jež měla Fronu k tomu, aby bratrance bedlivě pozorovala a pomýšlela na zadní kola. V jeho věku nebylo by nic divného — Teď teprve cítila jak náleží uspokojení, že Petr s tím klukem jsou z domu. Byla tak jistější, jen to jí vadilo, že se Petr zrovna v sousedství usadil, jistě že naschvál, jak o tom byla přesvědčena.

Za to Eman, setník, více pohřešoval svých dvou nájemníků. Scházeli mu, a to tím více, že je měl na očích, a přece, jako by byli pryč, daleko. O Petra bratrance mu ani tak neběželo, ač si byl už dosti na něj zvykl, i na návštěvy u něho i na to, že se někdy spolu poškorpili. Nyní se chtěl na něj mrzeti, a to proto, že se Petr tak divně „rozloučil“, že jej, Emana, tak odbyl, když na něj odcházejícího promluvil. A teď také chodil Petr kolem, ani se neohlédl, jako by tu jak živ nebýval a nikoho neznal.

Ale hoch, František, ten scházel. Přítulný klouček milý! V domě bylo teď ticho, nikde jeho hlas, nikde jeho smích. První čas, co se Petr vystěhoval, Eman Františka pořád ještě čekal v obyčejnou chvíli,

kdy přicházíval. Hledíval ke dveřím, neobjeví-li se v nich Františkova hlava, vyhlížející, není-li tu tety Frony; myslíval teď často na něj, jak se na gardistskou šavli díval a vyptával i na gardu, o které mu Eman skoro po každé začal, jak pozorně poslouchal, jak se mu to líbilo, když on, strýc, vzal kytaru a zpíval...

Hoch, co se vystěhovali, nepřišel ani jednou. Jistě, že mu Petr nedovolil. To Emana na bratrance nemálo mrzelo. Tak jen Františka pozdáleči vídával, v sousedství na dvorečku nebo na sousedově zahradě, nebo před okny na náměstí —

A on, ten klučina, tak si Eman v duchu liboval, nic se nezměnil, vždycky měl radost, když jej, strýce, shlédl za plotem a po každé tam nebo i na městečku už z daleka vesele, upřímně volal:

„Strejčku!“

A strýček řekl vlídně a ochotně:

„Co pak, Františku?“

Někdy dost, někdy se ho zeptal, jak se má, někdy mu strčil krejcar, dle toho, jak kde na blízku Fronu tušil. Ta každý jeho krok teď střehla a velmi nerada viděla, když Františka oslovil. Už když ho jen pozoroval, žárlila, a hned ho volala ze dvorečka nebo od okna, nalézajíc si po každé nějakou záminku.

Aby se snad nestalo nějaké sblížení mezi bratranci, to měla také pořád na mysli. Proto přišla přes tu chvíli s nějakou novinou o Petrovi, po každé skoro šlehavě se zmiňujíc o jeho pýše důstojnické, jak na všechny a zvláště na ně, na ni i na Emana, s patra hledí. Když Eman se o Františkovi zmínil, hned jistila, že ho Petr k nim schválně nenechává, že tak hochovi nakázal. Také o tom neopominula zprávy podávati, jak Petr lakotí, jak peníze ukládá,

co jich má nasušených, a proto snad také že si tak domýšlí...

Podzim minul a zima byla již na sklonku. Čas ten zvolna tentokráte minul a ne tak vesele jako loňská zima, kdy oba důstojníci stavěli Františkovi Betlem. Nyní měli oba svízele. Eman se zdravím, jež se vůčihledě horšilo, Petr s kapsou. Bylať zima tuhá a topení stálo mnoho peněz. O shovění pak nějaké lhůty, o prodloužení žádati nechtěl a nežádal. Protloukal to všelijak, hově, jak jen bylo možno, Františkovi. Sobě utrhoval.

Tu jednoho odpoledne, bylo v únoru měsíci, když doma sedě zabalen ve vojanském plášti, četl Waltera Scotta, přišel k němu chvatně Chvála sekretář. Bylo to v neobvyklý čas. Nesl novinu, a to nemalou: že dnes, před chvílí vlastně, Eman zapisuje do svého archu gardistského Jana Mikšíčka, vlastně dělaje u jeho jména křížek byl raněn mrtvicí. Křížek ještě udělal, ale jak chtěl složiti arch, sklesl se židle. Frony že vyvádí a naříká, div že si vlasy nerve, a to do opravdy, a z toho že soudí on, sekretář, že nemá nic písemného v rukou, že Eman asi nemá poslední vůle napsané.

Petr nevyčkav ani konce výkladu, odešel ihned k onemocnělému. Vrátil se však brzy. Lékař ujistil, že záchvat je lehký, že však je nemocnému potřeba klidu, nač Frony tak nápadně přisvědčovala, že nadporučíkovi nezbylo než odejíti.

Lékař měl pravdu. Záchvat byl jen lehký, a tak už Petr k bratrancovi nešel, ač mu Chvála domlouval, aby tak učinil. Za to vyvedl František něco o své vůli s nikým se neporadiv. Vyčíhal, kdy Frony odešla z domu, bylo to v neděli o ranní, a tu přelezl plot a hup na strýcův dvůr, a odtud do síně a do světnice. Padaly tam paprsky ranního slunce,

a v nich zjevil se hoch čistě, nedělně ustrojený Emanu setníkovi, ležícímu v posteli, ještě ve stínu stojící.

Neduživý setník se opravdu zaradoval, jak se mu František tak z nenadání zjevil.

Hladil mu vlasy i tvář a vyptával se ho, jak se má, co dělá a proč nikdy nepřijde. Hoch mlčel.

„Strýček tě nenechá, viď —“

Hoch zavrtěl hlavou a doložil na novou otázku strýcovu, že mu strýček Petr nikdy neřekl, aby sem nechodil, to že on, František, se bojí tetky, ta že se na něj vždycky tak dívá a hrozí mu —

Nemocný se zarazil a chvilku mlčel. Pak se ptal na Petra, co že ten říkal o jeho nemoci, a tu z řeči chlapcovy vyrozuměl, že tu Petr byl. A Frony mu to neřekla, ano s ním se divila, že se Petr tak zatvrdil, že nepřišel ani jednou. Když pak František se měl k odchodu, zval ho strýc, aby jen zase přišel, aby se nic nebál —

Chlapec zmizel ze světnice. Chorý za ním hleděl zamyšleně. Froně však, když se vrátila z kostela, ani slovem se nezmínil, že tu byl hoch a co od něho zvěděl, ač to měl těžce na mysli.

Když pak nastaly teplé sluneční dni, vyšel si Eman i ven. První čas jen na dvoreček, nebo zahradou přešel, nebo na slunci na lavičce před domem poseděl. Byl valně přepadlý a sesláblý. Frony ho provázela všude. Zdálo se, že mu s jarem sil přibývá. Už i na pole, co měl hned u města, se odvážil a sám, nepřijav ani průvodu Fronina. Na poli se potěšil a jako by okřál. Vraceje se domů rozhodl se, že vyhledá Chválu, aby s ním promluvil o Petrovi. Už kolik dní na to myslil. Proto se dnes také pustil na pole, aby se zbavil Frony. Ale v tom sekretáře potkal. Ten jak setníka spatřil, hned k němu,

jako nikdy a s účastenstvím patrně živým, vyptával se ho na jeho zdraví. Také o gardě vážně mluvil, o Mikšíčkovi nedávno zemřelém, jak jeden po druhém odcházejí, teď že bude pomalu na něm, na Chválovi, řada, šikovatel že musí napřed, a on, jejich setník, že je všecky přečká.

Tohle Eman rád slyšel, ač se bránil. Pak Chvála dodal, že se již k němu, Emanovi, chystá promluvit vážné slovo, ale že nebylo možná k vůli Froně, a pověděl mu o ní, jak nerada viděla Petra, když přišel jej Emana omdlevšího navštívit, jak na Petra štíří, co toho sám, on, sekretář, už ve městě přeslechl —

„Já o tom nevím. A proč by to dělala?“ ptal se Eman o hůl se podpíraje.

„Já ti to povím; ale abychom nezamluvili to s Petrem —“

A tu sekretář vyžádav si, že bude Eman mlčeti, svěřil mu, co se u Petra děje, jak je nuzně živ, jak to všecko tají a ještě hrdinu dělá, a jak se při všem o Františka stará, aby hoch neměl nouze.

Eman žasl, nechtěje ani věřiti. Byltoho domnění, a Frony jej v něm utvrdila, že má Petr dost a že ukládá... A co že se stalo, že se tak nuzuje. Chvála měl jen domněnky. Tu se již v ulici podruhé obrátili a tu si pak Eman sedl na lavičku před Chválovým domkem. V tom sekretář pojednou řekl:

„Proč ti to povídám — Ne k vůli Petrovi. Ten nic nechce a také by nic nevzal, i kdybys mu nějakou pomoc nabídl. Ještě bych dostal, kdyby věděl, že jsem o tomhle mluvil. Ale k vůli hochovi, k vůli Františkovi. Vím, že má o hocha starost, jak s ním jednou bude. Kolikrát to za řeči nadhodil. A hoch je hodný —“

„Je, je —“ živě přisvědčil Eman.

„Kdybys ho byl viděl, jak přiběhl všechen polekán, když jsi onemocněl —“

Eman spokojeně kýval hlavou a jako na divadle řekl:

„Ó, der liebe Knabe!“

„Kdyby takhle neštěstí trhlo a Pánbůh si třeba na Petra vzpomněl, kdo pak ví, co by si hoch počal —“

„Pravda, pravda —“ přisvědčoval Eman, maje hlavu nachýlenu. A najednou živěji jako pro sebe si řekl:

„Že jsem to nevěděl! Že jsem tohle nevěděl —“

Pak po sekretáři se ohlédnuv řekl:

„Vždyť tu jsem také já — a kdyby — tak ona, Frona — A když pořád mluvila, že Petr má dost a ten že hocha dobře opatří —“

Sekretář se zarazil. Viděl, že přišel pozdě, že Eman už asi má poslední pořízení, a že všecko Frona shrábne.

Chvála se toho chytil, aby vyslovil svou pochybnost o tom, že by ta se o chlapce starala, dodávaje, že právě z něho měla největší strach. Pověděl, co hned na počátku hovoru naznačil, proč je Frony proti Petrovi i chlapci, že se bála o dědictví.

Emanem to patrně hnulo.

„Teď ona se už nebojí —“ dodal sekretář zkoumavě. Ale hned se odmlčel, nebo na konci ulice objevila se Frony, patrně znepokojena, co že Eman se nevrací, neboť už poledne minulo. Ten shlédnuv ji vstal, a sekretář ho k ní vyprovázel. Nežli ji došli, ještě jednou se mu o Františkovi zmínil, aby na něj pamatoval, že má Frony sama dost. Pak začal mluviti o věcech obyčejných, a jen se usmíval, když Frony všecka žasnouc i nad společníkem bratrancovým rozmrzena, přejímala od něho Emana.

Druhého dne rozebíral sekretář druhého důstojníka, Petra, jenž přišel ho jak obyčejně navštívit do kanceláře. Domlouval mu, aby Emana navštívil, aby to k vůli hochovi udělal, že Eman bude rád, jak se on, sekretář, o tom přesvědčil. Petr se zrovna nebránil, ale do domu že k Emanovi nepůjde, k vůli Froně, že to nechá, až se s Emanem někde sejde, že to bez toho nekvapí, když už je Emanovi mnohem líp.

Ten vrátil se domů maje hlavu plnou myšlení. Froně nic neřekl, jako tenkráte, když u něho byl František. Vše, co slyšel, svědčilo mu na novo, že není tak nezištná, jak si myslil, že ho klamala — Nejvíce ho hnětlo, že může býti takovou proti tomu chlapci... Než zplna ještě přece nevěřil. Sháněl proto Františka, aby s ním mohl o samotě promluviti. —

Nestalo se dříve, až neděle nejblíže příští o ranní, kdy klouček se k němu nepozorovaně vloudil. Eman jal se ho vyptávati na strýce, na způsob jejich života a přesvědčil se, že Chvála měl pravdu, že Petr zápasí s nedostatkem, maje nějaké břemeno, ale že se o hocha stejně stará jako dřív.

A tu se pak Froně ozval. Začal hned, když přišla z kostela, a domlouval jí, jak ho klamala, a co že je tak proti Františkovi.

Frony hned vycítila, že se něco stalo. Na Chválu připadla. Ozvala se všecka popuzena, a tak nastalá mezi nimi potržka, která skončila pláčem Froniným a výčitkami, a posléze tím, že Eman velmi se rozčiliv, musil toho dne ulehnouti.

Frony se toho nikterak nelekla. Hubovala a broukala ještě v kuchyni. Nicméně se pak zarazila, když k večeru Eman zavolav ji, nařídil jí, aby poslala pro Petra a pro sekretáře. Stěží mu to rozmluvila, že je

již pozdě večer, že pošle pro ně hned ráno. Přání bratrancovo ji naplnilo starostmi. Nešla ze světnice, až usnul, a pak ještě sedla si opodál postele hlídajíc ho za švitu lampičky.

Bylo již hezky pozdě, když vstala ke stolu, kde měl registra gardová a své papíry. O klíčku jako o všem věděla. Otevřela opatrně stůl a za nedlouho v něm našla složený papír, poslední bratrancovu vůli. Věděla o ní; bylať sepsána z jejího popudu a na její prospěch, ustanovujíc ji za hlavní dědičku. — Vzavši ji ze stolu, uschovala ji opatrně a teprve pak si šla lehnout.

Noc nepřinesla Emanovi úlevy. Ráno mu nebylo líp. Ptal se po Petrovi; Frony odvětila, že mu vzkázala, že neví, proč nejde, snad že se mu nechce.

Nemocný umlkl. Sestřenice zaměstnávajíc se opodál, pozorovala ho, jak je přepadlý, a napadlo jí, že tentokráte ulehl snad naposled. Nač chce Petra, nač sekretáře? Měla tušení, že se to týká poslední vůle. Chtěla zameziti všelikou změnu, proto nezavolala Petra ani sekretáře čekajíc, až snad bude s Emanem hůře, až by nemohl nic měniti.

Za chvíli se bratranec znovu ptal po Petrovi a posílal ji, aby šla pro ně, a také aby vzal Františka s sebou, že by je rád viděl. Frony vyšla ven, ale ne do sousedství. Vrátivši se, zahlédla bratrance u stolu, přehrabávajícího se v papírech.

Byl všechen žlutý, vpadlé oči byly kalné.... Po Froně je obrátil.

„Kde je poslední vůle?“ tázal se jí, rychle oddychuje.

Tvářila se, jako by ani dobře nerozuměla, pak děla, že on ji uschoval, že ji od té doby, co ji napsal, ani okem nespatřila. Znepokojil se, velmi rozčilil; Frony ho chlácholila, konejšila, aby šel do po-

stele, že mu to škodí, aby si raději odpočinul, však že se ten papír najde —

„Ne, ne — hledej hned. Tys ho uschovala, viď — Dej mi ho — chci ho —“ a pohnul rukou k velitelskému pohybu.

„Nač to potřebuješ — Co pak chceš ještě něco připsat?“

„A kdybych chtěl — papír patří mně — hledej!“

Umlkl slabostí a únavou, a namáhavě došel k posteli.

Frony zatím hledala ve stole, ale nadarmo; pak vyšla nahoru „na pokojíček“ hledat...

Jen vyšla, Eman vstav, oblékl svrchník a šel za ní ven. Na síni zaslechl její hlas na schodech. Něco tam staré děvečce nařizovala. Toto však Eman zaslechl docela jasně:

„Kdyby tě posílal k Petrovi, nechoď hned, ale řekni mně to. A kdyby se tě kdo ptal, jak mu je, že už skoro dobře —“

Emanovi brada poklesla, až se mu ústa pootevřela. Stál tak na okamžik, a nohy se mu chvěly; pak vyšel ven na dvorec. Byl krásný den, jarní vzduch svěží a čistý, na nemocného až silný. Dech se mu zatajil. Ohlížel se; v tom hlasy, veselé dětské hlasy se ozvaly; z těch jeden poznal — Františkův. Hoši se hnali z konce sousedovy zahrady, a již se blížili. Eman kýval na Františka. Ten přiběhnuv a spatřiv strýce o plot se opírajícího, až se lekl. Tak byl strýček všechen změněný.

„Františku — poslouchej —“ mluvil setník oddychuje si — „byl někdo — od nás — pro strýce — Petra —“

„Nebyl, já nevím —“

„Tak jdi — a řekni mu — aby hned přišel — a Chvála taky — toho ať zavolá — a ty taky —“

Hoch odskočiv od plotu, běžel jako kulka.

Setník se pak obrátil, ještě jednou se na dvorci kolem rozhlédl, pak vešel do světnice. V tom přišla Frony shora, oznamujíc, že nemůže nic nalézti.

„Tak to nech — vždyť to nebude ze světa —" Eman pojednou slevuje odvětil, a sedl na lavici ke stolu. Do postele se mu nechtělo. Žádal papír a inkoust. Frony přinesla papír; inkoustu nebylo dost, a že pošle pro jiný, oznamovala. A vyšla ven. Eman hleděl za ní, pak jako by mu něco připadlo, otevřel zásuvku a vytáhl z ní křídu.

Frony neposlala pro inkoust; aby však hned nemusila bratranci vysvětlovati, co že ho nenese, zašla do kuchyně strojit oběd. Ve světnici bylo ticho. Eman se neozýval.

Povyhlédla z kuchyně také do světnice. Bylo jí divno, že sedí ještě u stolu. Pravou rukou opíral se o stolní tabuli, všecek jsa nad ní shrbeně skleslý. Ale nevšimla si toho hrubě. Myslila, že tak tuze seslábl. Jen kdyby vše mohla hodně protáhnout, i tu návštěvu i to psaní. Tušilať veliké nebezpečenství pro sebe. Po chvíli zaslechla ve světnici kroky a hluk. Vběhši tam, spatřila bratrance, an vstav od stolu, zapotácel se a že padl do náručí bratrance Petra, právě vstoupivšího. Kdo mu řekl!

Dovedl, ba spíše donesl nemocného do postele. V tom vstoupil sekretář s Františkem. Nemocný, kolem něhož se všichni skupili, byl jako bez sebe. Teprve za chvíli se vzpamatoval. Petra poznal i sekretáře. Chtěl podati jim ruku, ale nemohl. V tom Petr postrčil Františka, jenž stál opodál všechen ustrašen, do předu — Tváří nemocného svitlo, a přese rty zavanulo mu:

„Na — stole — má poslední vůle —"

Slyšeli to všichni.

Sekretář se tam ihned obrátil, Frony tam zrovna skočila. Na bílé jasanové tabuli bylo něco křídou napsaného. Papír nikde. Jen první slova přečetla, a již vztáhla ruku, aby to smazala, ale v tom ji sekretář popadl za ruku.

Vzpírala se, ale jak jí připomenul svědky a soud, zarazila se a všecka zsinalá ustoupila od stolu.

Sekretář vyzvedl tabuli a postavil ji u lože nemocného.

Frony zatím zmizela. Vyběhla ven, všecka od sebe. V sousedstvu strhla pokřik, co se u nich děje, jaké násilí jí a bezpráví — —

Za chvíli po té chvátal „na plackomando" kněz s Pánem Bohem, a té chvíle odnášeli dva sousedé, provázeni jsouce sekretářem, tabuli stolní nahoru do pokojíka někdy Petrova. Tam, nežli ji uložili, si ji přečetli. I bylo na ní psáno:

„Ustanovuju svou poslední vůlí při dobrém rozumu a smyslech, aby jmění mé si rozdělili příbuzní rovným dílem, ale tak, aby díl na polích sestřenice Frony, mé hospodyně, připadl po její smrti Františkovi, vnuku bratrance mého Tomana. Tělo mé aby beze vší slávy pohřbeno bylo, jen tenkrát, kdyby se ohled na mé zásluhy bral, ať mu poslední čest prokážou — Emanuel Kmínek, hejtman národní gard..."

Sekretář čta toto, v duchu se bezděky usmál a řekl si: „To je Eman —" Nahlas pak dodal:

„To je moudré. Ale Froně bych byl tolik neodkázal."

Pak dobře zavřev a dav zavolati ke dveřím strážníka, sešel dolů. Na setníka šly již smrtelné mrákoty, a za chvíli, povztyčiv se a rozhlédnuv se, sklesl zase do peřin a vypustil ducha.

XIV.

Frony se sice vytasila poslední vůlí na papíře psanou. Ale ta poslední na tabuli, dvěma a více svědky ověřená, platila. Nezbylo, nežli se spokojiti a narovnati se. Za to měl sekretář její smrtelné záští. On však se proto nic nesoužil, těše se, že pomohl bezděky sirotkovi, na nějž v papírové poslední vůli Eman jen málem pamatoval, a dobrému příteli. Na toho teď uhodil přímo, aby se vyznal. A Petr nezapřel, jak se uvolil zaplatit čtyři sta zlatých a proč. Nyní se břemene toho rázem zbavil, moha z podílu zaplatit ostatek.

S Frony učiniv porovnání stran dědictví, převzal stavení i pole, jež jemu i Františkovi připadla.

Frony zlostně řekla:

„Vida, nejprve krejčí, pak oficír a teď sedlák —"

Ale Petr Kmínek byl spokojen. Z pozůstalosti bratrancovy vyžádal si na něm sekretář onen seznam gardový, kdež slušně přimaloval křížek u setníka Emanuela Kmínka, jehož pohřeb slavně vykonán přes to, že se nebral ohled na jeho zásluhy.

Když se vše urovnalo, řekl jednou Chvála Petru Kmínkovi, když seděli v létě u starého Šrámka:

„Teď bys se mohl oženit." Řekl to vesele.

„Mám dost jedněch námluv," odvětil Kmínek bez žertu. „A mám už také syna."

„A z toho budeš mít víc radosti, nežli by bývalo z té ženitby, víš —" To řekl sekretář zcela vážně a dodal:

„A co, ona, setníková —"

Kmínek se zasmušil.

„Nedávno mi zase jednou po dlouhém čase psala. Oznámila mi, že se dal Eugen na vojnu. A ona že je pořád stonavá —"

„Vojenská kázeň, na takového panáčka — hm — nevím, není-li již pozdě. Ale tam bude teprve potřebovat peněz —“

Kmínek mlčky přisvědčil, než nepochlubil se, že asi dostává, a to od matky. Tať mu jistě posílá z toho, co on, Petr Kmínek, tajně, aby nezvěděla, že to od něho, jí poslal.

„A nechme té smutné kapitoly. Raději o něčem veselém,“ zvolal Chvála. „O dětech — Brachu milý, teprve uvidíš, jaká to radost zvedené děti. Já se už na své hochy těším, až přijdou teď na vakace, až si s nimi zazpívám,“ tu pohladil si knoflíky své čamary a pak vjel si rukou do šedin — „víš, tu mou z osmačtyřicátého:

K svornosti volá čas nynější,
svobody svatá korouhev,
kdo pravý Čech, ten ukonejší
v rozhodných dobách dávný hněv.“

Tak notuje přiťukl Petru Kmínkovi, až se starý, bručivý Šrámek v koutě u kamen vytrhl ze dřímoty.

Z HOR.

PAMÁTCE BOHDANA JELÍNKA.

Psáno roku 1872—1883.

Prutovský.

Před samým slunce východem vyklouzla Prutovskému sklenice z prstů a těžká hlava poklesla na jící nad ním u stolu. Světnice byla pusta, plna neruce. Usnul. Když se probudil, shasla lampa mrkapořádku. Před ním na tabuli stály a ležely prázdné sklenice, o stůl opírala se nahnutá židle jako opilá. Rozlité pivo neuschlo ještě na černé podlaze. Dusný vzduch ve světnici tížil ho na prsou. Vlasy jeho byly scuchané, oči zarudlé a na čele bylo lze spatřiti červené prouhy, jak ležel na rukou.

„Hej, hospodo! hola!" najednou se rozkřikl tluče sklenicí o stůl.

Za chvíli vešel hospodský napolo ustrojen k Prutovskému.

„Chceš snídaní? Musíš počkat, žena teprve zatápí."

Prutovský zaklel. „Punč sem, ale hodně horký!"

„Hned, hned," zabručel hospodský a zašel do komory, když byl okno jizby otevřel.

Prutovský vjel si rukama do vlasů a zahleděl se mdlým okem na stůl. Byl postavy nevelké, temné pleti. Šat měl zanedbaný, košili u krku rozepjatou.

Ve světnici bylo ticho. Jen ve vedlejší jizbě ozývalo se praskání lámaných haluzí a plamene, temný hovor hospodského a rozkazy jeho ženy. Otevřeným

oknem vnikal do dusné jizby chvějící se paprsek jarního slunce, maluje zlatý pruh na tmavé podlaze. Chladivý dech mladého dne oval Prutovského horké čelo.

Oči jeho zahleděly se ve tmavý, smrkový hájek, jenž se vedle hospody do malé stráně táhl. Nedaleko blýštila se řeka jako rozlité stříbro mezi tmavými, dosud bezlistými olšemi a červenavým proutím vrbovým, jež první ze zimního spánku jaro probudilo.

Za Prutovským ozval se zpěv dvou dětských, příjemných hlásků:

„Ratolest vám nesu
ze zelených lesů,
kde jsem ji hledala,
kudličkou řezala,
a to na znamení
z Getseman zahrady,
že se Kristus potil
pro naše spasení.“

U dveří stála dvě děvčátka točící „lítem“, vrškem to mladého jedlového stromku, ovinutým fábory pestrých barev. Starší z nich asi šestileté, bylo oděno ve světlé, mladší pak pětileté v růžové, drobně květované kartounové šatičky. Jasná zář padala na ty plné dětské tváře, na čistá, bílá čílka, pod nimiž oči jen hrály.

Zpěv dozněl. Děvčátka čekala na dárek, pro který jim doma na levou ruku navlékli uzlík.

Prutovský stál chvíli mlčky bez hnutí, až si pak pravicí přejel čelo.

„Aha,“ zahučel, „lítovnice; tedy dnes květná neděle. Hm — už jsem zapomněl. Na, vezměte!“

Sáhnuv do kapsy podal každé stříbrnáček; děvčátka vyvalila udiveně oči na královský dar.

„Zaplať Pánbůh!" zvolalo starší a za ní tenounkým hláskem její mladá družice; a již chvátaly ven.

V tom vešel do světnice hospodský s kouřícím se nápojem v ruce.

Prutovský chopil se sklenice a nahnul si statně. Zrak hostinského utkvěl mezi tím v otevřeném okně, před nímž se drobné „lítovnice" zastavily, ukazujíce si s radostnou tváří třpytivý dar.

„Znáš je?" otázal se po chvíli Prutovského a široká jeho ústa roztáhla se k divnému úsměvu.

„Koho?"

„To děvče — to malé v těch červených šatičkách —"

„Eh, co mně po vyžleti!"

„Nu, tos pěkný tatík!"

Prutovský na něj vyvalil oči.

„Snad se ještě pamatuješ na Barušku. Vidíš, jakou to máš hodnou, podobnou dcerušku. Dal-lis pak jí hodně lítovného? Baruška se nějak o ni stará. Mohla se už dvakrát vdát, ale nechce — k vůli tomu dítěti."

Prutovský neříkal nic. V myšlenkách díval se oknem do křovin, mezi nimiž se míhaly ještě bílé a růžové šatičky lítovnic. Z dálky ze vsi ozval se vážný zvonů hlas, zvoucí na ranní. Jakoby ze sna byl procitl, povzdychl Prutovský a sáhl po punči. Vyprázdňoval sklenici za sklenicí. Tváře i krk mu zrudly, oči se blyštily podivným ohněm. —

Brzy se rozneslo po vesnici, že Prutovský zase bouří, nedbaje květné neděle. Nechválili ho, než přece sešli se kamarádíčkové a neštítili se píti na

jeho řád a naslouchati jeho klení a vojenským vzpomínkám.

Hospodský naléval pilně a množil zároveň řád na černé tabuli hojnými čárkami. Vletěl mu ptáček do klece, třeba ho řádně oškubati. Neučiní-li tak on, udělá tak jiný. Prutovského už beztoho nikdo nenapraví. Snad mu to už tak bylo souzeno. Od jakživa v něm nebylo kalé žíly. Zdědil pěknou věc, mohl se s bohatou oženiti. Však nehleděl si toho; učinil ještě hodné, chudé děvče, Barušku, nešťastnou. Nebožtík její otec ji vyhnal, vytrpěla mnoho pro svou lásku. Její svůdník dal se na vojnu. Ve světě teprv peněz potřeboval. Prodal stavení i pole po rodičích, jen výměnek si nechal. Teď vrátiv se po letech domů, prodal za několik grošů i výměnek, a dva dny a dvě noci hýřil — již třetí den, a než slunce zajde, nebude mít ani haléře ani přátel. Po Barušce se ani nezeptal.

Hospodský věděl na vlas, mnoho-li může Prutovskému ještě naliti. Když jeho poslední stříbrňák po stole zazvonil, oznámil mu klidně, že v jeho hospodě dopil.

Prutovský se rozkatil. Pustil se do hospodského. Však přátelé, kteří se s ním právě o poslední groš rozdělili, změnili se s okolnostmi. Přidali se vesměs na stranu krčmářovu.

Strhla se rvačka, a po krátkém, nerovném zápasu ocitl se Prutovský před hospodou, stíraje dlaní krev, srčící mu nad spánkem. S hlasitým klením bral se chvíli klátivým krokem odtud. Bezděky přešel přes lávku a dal se proti vodě těsně podle řeky, až na úpatí pahorku k zemi klesl.

Jarní voda ženouc se prudčeji než jindy, šuměla mu jako v ukolébavku a bezlisté křoví zastiňovalo mu tvář. Ústa jeho se pootevřela, těžký dech dral

se mu z prsou. Krev na skráni mu ssedla. Spal dlouho.

U nohou šuměla mu řeka víc a více, až ho probudila. Vyvaliv oči, hleděl chvíli ztrnule před sebe. Slyšel temný hukot, uzřel tmavé nebe. Myslil, že to podvečer. Posadiv se, vytíral oči. A hle — to není podvečer. Nebe se zatáhlo tmavým, těžkým pláštěm a hrozí bouří. Liják je na spadnutí. Vlna kalná dere se mu k nohám.

„Velká voda!“ prokmitlo mu hlavou.

Řeka vystoupila již z břehů, rozhojněna náhle vodou z hor. Sebrav se rychle, vylezl na pahorek a rozhlížel se kolem. Hle, vrby a olše podél řeky stojí ve vodě, na druhém břehu zatopily již vlny zahrádku hospodského. Po lučině pod pahorkem rozlévá se zmohutnělý potok, a co nevidět spojí se vlny jeho s mocným proudem řeky. Tam za potokem mezi olšemi na vršku bělá se chaloupka, za ní lesem porostlá stráň, nad níž ohromné mračno vystávajíc hrozivě na údolí se překloňuje. Je ticho, ani človíčka není viděti.

Již pahorek vodou obklopen. Mrzutá noc, uprostřed vod. A což, vystoupí-li voda výše? — Hm!

A hle — co tu?! Pod holou křovinou v řídké trávě leží dřímající děvčátko. Má růžové kartounové šatičky, světlé vlásky spleteny jsou v malé rulíky, s nichž šátek do týla spadl. U hlavy jí ležel uzlík, z něhož čouhají kousky housek a perníková srdéčka — samé to dary „litování“. V pravé ruce tiskne kytičku časných bílých bledulí, jež byla po lučině nasbírala.

To děvče — jeho dítě! Prutovský bezděky se zadíval na spící děvčátko.

Před okem mihlo se mu bílé stavení ve tmavých olších, usmívavá tvář dívčí — vzpomínka lepších

časů. Ucítil v ňadrech bodnutí — první, ale bolestné. Sehnul se, aby políbil děcko — v tom rázem vjel vítr do křoviny a Prutovský sebou trhl jako stíhaný zločinec. Děvče se probudilo. Modré jeho oči ulekaně hleděly ve tmavou tvář, na jejíž skráni se rděla ssedlá krev. Dalo se do pláče. Prutovský se dlouho nerozmýšlel. Ulomil z keře dlouhou hůl a vykasav kalhoty vzal plačící dítě do náruče.

Spustil se déšť a setmělo se. Prutovský zahalil děcko opatrně kazajkou a dal se v před. Děvče objalo hrdlo neznámého otce a přestavši plakati hledělo ustrašeným okem do kalné vody. Dokud po lučině kráčel, neměl mnoho obtíží. Zamířil k chaloupce za potokem. Déšť lil se šerem a jím dorážel k uchu Prutovského hukot potoka, jehož proud již na nohou cítil. Bílá chaloupka ztratila se jim s očí, jen tmavé obrysy olší se jevily. Zastavil, aby se rozhlédl.

Tamto proskočilo světlo! Tam musí donésti dítě. Pohlédl na spoustu tmavé vody. Ale musí je zachránit. Voda stoupala, pevněji se musil opírat o sukovitou hůl.

Dobředl k olším, o jejichž kmeny se voda hučíc rozrážela. Jen potok přejíti a dítě bude zachráněno. Opřel se o kmen staré olše konejše děvče. Věděl, že je břeh protější srázný, že nesnadno bude vydrápati se nahoru hustým křovím, a schůdky k chaloupce ztratily se ve tmách.

„Zavolám maminku, nelekej se!“

A zahoukal silně tmou a větrem, až se děvčátko zachvělo.

„Světlo! Světlo!“

Chvíli bylo ticho, jen déšť šplíchal v olšinách a pleskal na kalných vlnách.

Prutovský křičel znova: „Světlo! Posvěťte na schůdky. Jsem na druhém břehu, nesu vám dítě!“

Za potokem ozvalo se bolestné vykřiknutí, a hned na to zakmitlo se ve tmě rudé světlo a pohybovalo se dolů s výšiny.

V záři svítilny uviděl dvě ženské v plachetkách. Mladší z nich, držíc světlo nad hlavou, klonila se k vodě. Starší, babička děvčátka, postavila se na první schod. Obě se domnívaly, že dítko zůstalo u tety, s jejíž dceruškou chodilo litovat. Nyní pohlížely tím úzkostlivěji do tmy.

Prutovský hleděl upřeně k nim. Stojí tam Baruška, jež ho tu kdys u schodů čekávala, když za večera jasnou vodou poklidného potoka k ní se brodíval.

Jak jest bledá, jak úzkostlivým zrakem po dítěti pátrá, jak se pro ně chvěje, pro něž tolik vytrpěla! A on — — ještě chvilku je bude mít, pak se s ním rozloučí. Bylo mu divně u srdce, tak ještě nikdy necítil. Přes moře by je přenesl, aby je zachoval, aby je jí navrátil. Těsněji přivinul děvčátko plačící k prsům, a již se rozrážely šumící vlny o jeho tělo. Nohy se klouzaly na slizkém kamení, proud se o něj opíral, div že ho neporazil, avšak on hledě v před na tu ženštinu pod stromy na strmém břehu brodil se dále.

Zavznělo slabé vykřiknutí. Světlo ozářilo Prutovského lehce raněnou tvář. Vlasy prosáklé a rozcuchané padaly mu do čela, promoklý šat lpěl na jeho údech. Poznala ho.

Již jest nedaleko, již vstoupil na první stupeň, u vodu ponořený, již matka — Baruška — naproti se světlem spěchá.

Nemohl se udržeti, políbil děcko vřele a podal je stařeně.

„Odpusť, Baruško!“ zvolal a seskočil nazpět se stupně.

Ucítil však, jak jeho ruku zachytila křečovitě ruka jiná, jak ho táhne vzhůru nadlidskou silou. „Petře, pro Boha, co děláš? Vždyť se utopíš!“ volala nad ním Baruška.

„Co dělat?“ odpověděl Prutovský temně zůstávaje ve vodě. „Pro mne už štěstí nekvete!“

„Petře, zůstaň!“

„Ty mně odpustíš?!“

V babiččině náručí děvčátko zaplakalo.

„Slyšíš, dítě nás volá!“

Vystoupil na schůdky.

(1874. »Lumír«.)

Na přípřeži.

Bornová dnes pozdě strojila večeři.

Jarolím, Bornův čeledín, přijel v noci „ze světa“.

Venku na dvoře stál veliký, těžký vůz, na němž „kusy“ až na Moravu vozil. Vydávač v městečku přijímal od tkalců kartoun, který, když ho veliká zásoba byla, Bornův Jarolím odvážel. Cesta taková trvala mnoho dnů.

U kamen stál černý dřevěný svícen, v jehož zářezu planula borová louč. Selka vylévala právě polévku.

„Co on, asi Jarka, řekne!“ povídá Borna, pokuřuje z dřevěnky se žlutým poklupcem.

„Hm, bloudek, kam to také pomýšlel! Ale co nejde? Vždyť už má koně nakrmeny.“

„To víš, on si ještě s „Myškou“ pohovoří. Dávno se neviděli.“

V konírně stál Jarolím u Myšky.

Byla to nevelká, štíhlá kobylka šedivé barvy. Od krku pokrytého hustou černou hřivou táhla se černá prouha po hřbetu až k černému ohonu. Borna ji koupil od Kaválka „Humenského“ jako hřibátko. Když ji Jarolím tenkráte od Humenských odváděl, stála dcera Kaválkova, Františka, na záspi a měla oči zakaleny. Selka nevyšla zlostí ani ven. Nechtělať,

aby muž toho koníčka prodával. Ale co se starý Humenský „zapal“, od toho neupustil. A tak Jarolím Myšku odvedl. Když už byl u vrat, přiběhla za ním Františka.

„Jarolíme, hleď jí, prosím tě,“ povídala a usmála se na něj.

Jarka byl by kobylce neublížil; ale když ho takové děvčátko poprosilo, to už člověk něco udělá. Myška byla pořád jako koule, srsť její se leskla jako sklo. Nikdy nebyla přetížena. Do těžkého vozu měl Borna dva silné, formanské koně. Kobylka chodila jen v poli anebo na přípřež.

Stáloť Bornovo dřevěné stavení o samotě asi čtvrt hodiny ode vsi na úpatí táhlého, velikého vrchu. Do něho táhla se hustým lesem úzká silnice, po níž bylo těžko vyjeti, zvláště za deštivého počasí. Vozkové se vždy zastavili u Borny, aby je do kopce „vytáhl“.

„Jarolíme! Jarko!“ volal sedlák na záspi čeledína k večeři. Ten jakoby se ze spaní probral. Stálť dosud zamyšleně opíraje pravici svou o krk milé Myšky.

„Nepřál bych si, aby někdo dnes přišel. Tma jako v pytli, a již poprchává. Přijde ještě něco horšího,“ povídal sedlák vystrkuje ruku na déšť.

Jarolím nenadělal nikdy mnoho řečí. Jindy přece něco pověděl o cestě, co se mu událo nebo co nového viděl: ale dnes, kdyby se ho byl hospodář neoptal, nebyl by ani slovíčka prohodil. Sotva něco málo pojedl, odložil lžíci. Těžkou, mozolovitou rukou přejel si obličej.

„Co pak že nejíš, Jarko?“

„Naděl Pán Bůh, panímámo, mám dost.“

Hospodář podíval se na ženu.

Venku zapráskal bič.

Borna vyhlédl ven. Viděl tmou kmitající se světlo, jež se blížilo. Bylo ve svítilně zavěšené na lišni vozu.

Déšť nyní hlasitěji šuměl, studený listopadový vítr opřel se častěji do oken.

„Kýho čerta! Komu pak se dnes zachtělo v té slotě jet!“ hučel Borna.

Zaslechli hlasité pobízení koní a práskání biče, pak vše rázem utichlo a již někdo klepal na okno.

„Hej, Borno, nevytáhl byste mne na vrcha?“ volal hlas venku.

„Také vy — že vás to nemrzí dnes jet, co jste —“

„Eh, opozdil jsem se trochu na Střezině —“

„U chlastu!“ dodal sedlák. „Stará, rozsviť do lucerny! Jarolíme, ustroj Myšku, dnes pojedu já. Jsi po cestě uštuchaný —“

„Jen si lehněte, hospodáři, já pojedu. Nemám ani pomyšlení na spaní.“

Borna s Jarolímem odešli ven.

Selka slyšela kroky na záspi, viděla tmou kmitající se po dvoře světlo, jak klapaly podkovy.

Připřahovali. Bornová hleděla ven. K voji přidělali řetěz a na něj brdýčko.

„Hie, hysta, hy!“ Zapráskal bič, zarachotil vůz, na němž náklad vysoko byl narovnán.

Světlo svítilny na voze připevněné sem a tam se klátilo — rachot kol tichl — až umlkl. Jen světlo se tam ještě kmitalo, až zmizelo ve tmách nedalekého lesa.

Borna se navrátil, setřásaje déšť se šatů.

„Kdyby byl Jarka věděl, koho vytáhne.“

„Koho?“

„Stěhují Kaválkovu Františku. Před večerem pacholek vyjel s poslední fůrou, ale ‚omrkl se na Střezině do noci‘.“

Prudký vítr opřel se do oken, na jejichž sklo šlehal hustý déšť.

„Pomoz Pán Bůh, ti zkusí!"

„Však také Jarka Myšku litoval. Na sebe ani nepomyslil. Ten by vyváděl, kdybych ji měl prodat."

„To by snad šel od nás. Inu, nediv se — líbila se Františce."

„Také chlap stará by mohl mít lepší rozum. Mělas ho vidět, když poznal Kaválkova pacholka. Div, že mu chomout z ruky nevypadl."

Louč dohořela, na podlaze ještě doutnal žhavý, krvavý uhel, až zčernal. Bylo tma a ticho ve světnici. Venku hučel vítr v holých korunách stromů, se žlabu hrčela voda potůčkem.

Lesem táhly hluboké vzdechy a sténání.

Pracně táhli koně těžký vůz do kopce. Jindy byl by Jarolím k Myšce hovořil, ji pobízeje; dnes jen potrhl někdy opratí, přenechávaje práskání a křičení Kaválkovu čeledínu, jehož hospodáře dcera před několika dny za mladého Lišku se provdala.

Liška dlouho vybíral a hledal nevěstu, chodil sem a chodil tam za děvčaty, až se na něj táta zlobil a lidé se mu smáli. Konečně zabloudil k Humenským, a bylo to tím. Umluvili a dohodli se. Františka měla pěknou pomoc, a dostala se do čistého, velkého statku. Zadali, byly tři ohlášky najednou a ve čtrnácti dnech byla Francka ženou. Ani si to pomyslit neuměla, byla jako u vyjevení. Velikého milování a dlouhého chodění nebylo; ale nebránila se také. Dosud ještě žádného neměla ráda, ač mnozí se o ni ucházeli. Zlobili ji někdy s klátivým Jarkou, ale to se jen smála.

Chudák Jarolím! Smáli se mu, že měl Francku rád, škádlili ho neustále. A když po čtrnácti dnech z Moravy přijel, bylo první, co ve vsi slyšel:

„Víš, Jarko, co nového? Ďouče se ti vdalo!“

A ten, co to povídal, se při tom tak divně usmíval.

A bylo to pravda. Jarka oněměl, zpitoměl.

Volňoučkým krokem jel ze vsi k Bornově samotě, a když byl sám na lesní cestě, dal se do pláče. Ani nevěděl, že se koně zastavili, a vzbudil se teprve ze své tesknoty, když nějaký výrostek ze vsi jda kolem na něj pokřikl:

„Jarka mračák! Jarka mračák!“*)

To „míno“ mu dali pro jeho citlivé srdce. Hned byl dojat, hned se mu zakalily oči a „mračil se“. — A tak mu říkali „Jarka mračák“.

Byl ostýchavým, s Františkou málokdy mluvil. Začervenal se, když jí dával poprvé u muziky „zaudanou“, a byl opilý, když s ní poprvé zatančil.

A teď se mu vdala.

Marně pouštěl se s ním čeledín Kaválkův do hovoru. Jen jednou Jarka promluvil:

„Byla nevěsta hodně veselá při svatbě?“

„Ani z kola nevyšla a jen se usmívala.“

Jarka trhl Myškou.

Déšť ustal, jen vítr fičel rozháněje spousty černých mraků.

Konečně dojeli na vršek.

„Pojď, stavíme se na chvilku ‚na vápence‘. Ještě svítí,“ zval Jarolíma čeledín.

Na vršku kopce u lesa stála hospůdka. Jarka nenechal jako čeledín koně v tmavé noci státi.

Ve světnici hráli v karty.

Kolem stolu, na němž lojová svíčka v dřevěném svícnu hořela, sedělo několik mužů. Divoké, pusté

---

*) Plačtivý.

tváře, buď bledé, buď zarudlé. Kouřili, popíjeli a hulákali.

Čeledín dal nalít ostré.

„Pij, hochu, to tě zahřeje.“

Jarolím pil.

Kaválkův pacholek postavil se ku hráčům, stopuje hru, pak si přisadil. Hráli „očko“.

Čeledín vyhrával, dával si nalít a připíjel Jarolímovi. Ten seděl u hráčů jako bezduchý. Upřeně, jakoby v myšlenkách hleděl na karty, „zaudal“ si, kolikrátkoliv mu pacholek podal.

Ani nevěděl a pil hodně.

Čeledín začal být vesel, hovořil hlučně, nějakou zanotoval, pak přisedl k hráčům. Na koně ani nevzpomněl.

„Pojď, Jarko, sedni u mne. Nic si ze světa nedělej! Vidíš, kdyby ti Liška nebyl holku odloudil, neměl bych tolik peněz. To je zpropitného! Pojď pít! Ichuchu! Hop!“ volal, bera kartu a vyhrál bank.

„Přisaď si, Jarko!“

Tomu již svítily oči. Bylo mu divně, celý svět se na něho řítil — svíralo se mu srdce, div že neplakal.

Smáli se mu.

„Pojď si přisadit — a tu pij!“ zval znova čeledín. „Z ‚alterace‘ udělá člověk mnoho.“

Vstal, motaje se, přisadil a vyhrál. Vsadil zas a vyhrál, pak prohrál, sázel dál, až usedl ku stolu a dal se do hraní. Pil, druzí ho pobízeli, nutili. Jarka byl jako stroj, jakoby ztratil všechny myšlenky. Došly mu drobné. Hmatal po kazajce, až v náprsní kapse našel knížku. Vytáhl zlatku. Udeřil pěstí na stůl — hráčům se jiskřily oči, když uzřeli bankovku. Mžiknutím se ztratila. Jarolím prohrál. Vytáhl dru-

hou — oči jeho byly již bez lesku, tvář bez barvy a do bledého čela padaly mu tmavé vlasy. — A prohrál zas.

Divoká cháska se smála, tu tam zaznělo proklínání.

Jarolímovi se bankovka za bankovkou ztrácela, a přece hrál dále. Sáhl opět do knížky — byla prázdna. Oči jeho se vypoulily, dech se mu zarazil a na smrt zbledl. Byl jako u strašlivém snu. Červený plamen lojové svíčky před ním se mihal a jako z mlhy šlebily se na něj tváře hráčův. Teď teprve na něj dolehlo, že peníze nebyly jeho. Měl je svému hospodáři od vydávače z městečka odevzdati.

Vstal a motaje se vyšel ven. Ani nevěděl, jak se ocitl v konírně. Tam objal krk věrné Myšky, položil bledé čelo na hustou její hřívu a plakal hořce.

„Jarka mračák,“ smál se čeledín, jenž za Jarolímem ven vyšel. „Tam stojí a bučí,“ vypravoval hráčům ve světnici. —

Jarka vystřízlivěl.

Dlouho tam stál v tesklivém rozjímání. Pak převázal Myšce řemení u chomoutu, přidělal brdýčko na držení u prsou, vsedl na ni a jel. Nevšiml si pokřikování čeledínova, slyšel jen za sebou pustý smích.

Hlava mu klesla na prsa, nohy se mu klátily. V hlavě jeho bylo pusto. Černé mraky letěly v dál, na východě obloha bledla. Jel s kopce dolů. Studený vítr proháněl se hustým lesem, střásaje krůpěje dešťové s jehličí. Tu a tam leželo opadalé listí žluté a červené s buků i javorů, prosáklé vodou. Jarolím studených krůpějí necítil.

Když na Moravu odjížděl, nadhodil mu Borna něco o odstoupení. Sedlák ten neměl dětí, a Jarolím, jenž u něho od maličkosti sloužil, byl z daleké přízně.

Jarolím se zaradoval.

Chtěl po svém návratu upustit od své neodhodlanosti a nesmělosti. Vrátil se, a ona byla provdána. Dnes prokarbanil hospodářovy peníze — cizí peníze. Nikdo na něj nevěděl toho nejmenšího, byl poctivým čeledínem, jakého nebylo v okolí.

Teď? — Zoufal na touto myšlenkou. A Františka? — Ani pozdravit ji nesmí — on karbaník — zloděj!

Jel hustým lesem. — —

Téže noci bylo u Bornů ticho. Jarka nezabušil na vrata, aby mu otevřeli; nevrátil se z přípřeže.

Časně ráno, hned jak se probudil, sedlák se po něm ptal. V konírně Myšky nebylo, na půdě lůžko Jarolímovo netknuto.

„To se mu stalo nějaké neštěstí," povídal Borna. „To ještě nikdy nevyvedl. V hospodách se nepovaluje jako jiní."

Posadil beranici na hlavu a šel „na vrcha" hledat Jarolíma.

Mračna z nebes už zmizela, budil se jasný podzimní den.

Borna jda lesem, ohlížel se — však ani človíčka neviděl.

Paprsek slunce zlatil modravé, lehounké páry, jež vystupovaly nad lesy, a měnil v démanty krůpěje vody na haluzích. Borna se náhle zastavil.

Uprostřed lesa u cesty vypínala se stará borovice, jejíž tři mohutné větve nad sebou nad silnicí se rozkládaly.

Děsná podívaná!

Na spodní visel na šátku Jarolím. Pod ním s hlavou sklopenou stála Myška.

Smutně zařehtala, když uzřela hospodáře. Ten o tom pak vypravuje, jak Jarku v lese našel, vyznal,

že slzy mu do očí vstoupily, když to smutné zařehtání uslyšel. Odříznuv mrtvého Jarku, položil ho na mech ve stínu hustého křoví.

Sedlák běžel na „vápenku“ pro lidi.

Odnesli nešťastníka na osekaných haluzích.

„To jen Jarka udělal pro těch několik grošů!“ povídal cestou pacholek z „vápenky“ a ušklíbl se.

Za nosidly kráčela smutně kobylka, již Borna vedl. —

„Ba, chudák,“ pravil potom, když se dověděl, že nejspíše k vůli těm prohraným penězům si Jarolím život ukrátil; „já bych mu byl co mám dal, a on se pro několik zlatých oběsí!“

Proč ještě, ani netušil.

„Takového čeledína do smrti mít nebudu,“ pravil s povzdechem.

A selka přejela zástěrou uslzené oči.

Divous.

I.

Milo bylo poseděti pod košatými lipami před starou rychtou, jež zároveň byla hospodou. Pěkně se tam ve chládku barvené z vrchnostenského pivovaru popíjelo, a hovor sousedům tam jen plynul, tak že chvíle jako voda na potoce utíkaly. Hovořívali tu o všem: o vedru a úrodě, o panu vrchním a robotě, o událostech ve světě i ve vsi. Mnoho rozumu tu na krám se vykládalo, mnohá veřejná disputace tu mezi kantorem a mudrlantem Dvoreckým se odbyla: ale dnes kmotři a sousedé poznali, že leccos ještě v hlavě nemají, a že divné ve světě věci se dějí, o nichž se jim ani nezdálo.

Ten neznámý tam člověk na lávce pod lipou v natržených střevících, s vakem po boku, vypravoval, a bylo jako v kostele. Uměl vše jako kněz vyložiti, mluvil, jakoby z knihy četl. Byl dále než za humny, bláznivá léta měl již za sebou, a prošel školou světa. Sousedé se starali, aby mu v hrdle nevyschlo. Z vojny a politiky dostali se v hovoru na pole jiné. Jen tak náhodou u vypravování zmínil se cizinec o přimrazování, a tu pochybovačný Dvorecký se otázal:

„Jak pak, když jste tak kus světa proběhl a ledacos viděl, co soudíte o přimrazení? Já četu, že to báchora.“

Vandrovní se tajemně usmál.

„Možná, ale co jsem viděl, to jsem viděl.“ A hned doličoval příkladem: „Sedím tak jednou v zájezdní hospodě na moravských hranicích — u druhého stolu bylo několik formanů, Němců. S jedním z nich dostal se nějaký vandrovník, již starý, do hádky, a zle to skončilo. Němci ho vyhodili. Po poledni formani odjeli, poslední ten, co hádku začal. Já šel silnicí za nimi. Přijeli konečně do lesíku až k místu, jak tam u bílé skály říkají. Tu najednou ten poslední, ač rovno bylo jako na stole, nemohl s místa a nemohl. Koně zarazili, kola přestala se točit, a sám čeledín nadarmo se trhal a klel — až nad ním někdo hrozně se zasmál. Na bílé skále nad silnicí seděl onen pocestný a z plna hrdla se chechtal. Pomstil se; přimrazil vůz, koně i formana. Ten prosil, sliboval, nic na plat. Teprve když bylo k slunci západu, odmrazil Němce, aby nezčernal. Já to všecko viděl, a pak jsem s tím člověkem chodil přes půl léta.“

Sousedé se na sebe podívali. Jakoby na všechny hrůza i úžas byly dechly. Ten zajisté s ním nadarmo nechodil.

„To už nic neříkám,“ mínil Dvorecký.

„Ale vidíte, sousedé, na každého to moc nemá. Dítěti divousu to zaříkání neublíží.“

„Aj — divousu?“

„To jako takovému, které divé ženy podložily.“

„To byste měl starému Kudrnovi říci!“ smál se rychtář.

„Také se o něm povídá —?“ ptal se vandrovní.

„To ne, ale o dceři z jeho sestry. Je po vsi jeden hlas, že to děvče je podložené. Jak to bývá — matka po porodu zemdlí a usne. Zle, není-li někdo u ní a nemá-li nekřtěňátko svatý obrázek na

hrdle nebo křížek: od lesa přišourá se divá žena, jako stín mihne se oknem, a děcko je v její moci."

„A jináč hodné děvče to Kudrnovo!" dodal jiný soused. „Sotva by kdo věřil, ale podíváte-li se, divná věc: černé vlasy — skoro do modra, oči jako uhlem namalované, obočí skoro do sebe srůstající, a šedivé oči, podivné: žádná holka na celé kolatuře takových nemá. A k tomu jest přibledlá, drobňoučká. Jakoby ani ze vsi nebyla."

„Podobná holka, a není divu, že Jeníkovi Podholovu udělala."

„Ale kam to vede?! Co by to bylo za manželství? Jak pak třeba, až by měla toho nějakého kloučka a z nenadání zmizela do lesů jako pára a zdivěla? Pak jsi vdovcem a nejsi. A jaké pak požehnání na statku? Vždyť je to přece jen čarodějnice!"

„Však on starý Podhola Jeníkovi nadarmo poručníkem není. Dobře má, že mu brání."

„Inu, toť, bude tak dvě léta déle za něj hospodařit," smál se Dvorecký.

„A pak má sám notnou starost. Takového starého, břichatého kmotra, jako on je, oženit, to není snadno. Dost se fintí a mydlí: však je jako mihule a pořád jako ve svátek, jen aby Rosůlkové do oka padl."

„Nějaký vdovec?" ptal se pocestný.

„Ano, ano, Podhola, tu z toho statku. Už mu vlasy prokvétají, ale na ženění je celý žhavý. Oblíbil si Rosůlkovou vdovu, selku, a to víte, když starý začne bláznit, jest to hůř, než když začne ta mladá chasa."

„Ona ho nechce?"

„I chtěla by, ale jest to... Inu ženská! Souží ho, klade mu lávky a zase okolkuje a vymýšlí. Tuhle jí musil slíbit, že nebude po celý rok pít, ani piva

ani kořalky, a on takhle rád skleničku. Půl léta to už vydržel."

„To já bych mu pomohl."

„Však tamhle jde!"

Všichni se obrátili k návrší, s kterého od bílého statku mezi stromovím muž kráčel.

Slunce mezi tím bylo zapadlo a tichý soumrak nastával.

Blíž a blíže batolil se zaprášenou cestou starý Podhola. Kazajku hodil si přes rameno, tak že bylo vidět velikou jeho až na stehna sáhající květovanou vestu. Kulatý jeho obličej rděl se a leskl, malé, hnědé oči bylo sotva vidět. Se značného břicha mu sjel široký opasek, na němž pavím brkem bylo vyšito jméno Podholovo. Byl malé, tlusté postavy. Na nohou měl koženky po kolena sáhající, přes modré punčochy nízké střevíce.

Sousedé na něho pokřikovali, aby se zastavil.

Mocně sobě oddychuje a odfukuje stanul před nimi.

„Ta tě rozehřála, kmotře: pojď, ochlaď se, ochlaď!"

Ale Podhola nabízeného džbánku nepřijal.

„Tak to je, dostane-li se člověk hned před svatbou pod pantofel. Inu, vede tě na oprátce! Ale tu ten človíček, ten by ti poradil, aby se upejpat přestala."

„Pantáto," spustil ihned vandrovní, „vy se tak usmíváte, jako byste nevěřil. Pro mne! Ale já jen tolik řeknu, že na světě jsou ještě nápoječky: ať to vypije ta vaše, uvidíte: bude chodit za vámi, a třeba pro vás do ohně skočí."

Podhola se usmíval, očka se mu leskla.

„To by byly čáry — inu ale, kdyby to možná bylo..."

„Tak poslyš a sedni, kmotře!“ zvali sousedé.

Podhola podíval se na neznámého, pak jako by se byl rozhodl.

„Však ne, dnes ne! Neuveď nás v pokušení! Dej vám pán Bůh dobrou noc!“

Otočil se jak mohl, a valil se po vsi ku statku, v němž ve jménu synovce Jeníka hospodařil.

Sedláci se dali do smíchu.

„To mu pěkného brouka do hlavy nasadil!“ smál se Dvorecký. „Vsadil bych se, že mu to čarodějné pití spát nedá.“

„A opravdu víte?“ ptali se někteří cizince.

Ten se tajemně usmál.

„Proč bych nevěděl?“

Už se soumračilo, pod lipami nastalo šero, ale hovor se tam ještě za drahnou chvíli ozýval.

* *
*

Na konci vesnice stál na malém, táhlém návrší Jeníkův statek. Nad ním vypínala se volným svahem travnatá stráň, již hluboká, úvozová cesta prorývala. Nad tou byla zahrada Jeníkova statku, a naproti ní přes cestu rozkládala se taktéž zahrada u sousedního statku Krčmářova. Pod ním nedaleko cesty vesnické, s níž se úvozová spojovala, stála chalupa starého Kudrny, jenž dvacet let u granátníků vysloužil.

Té doby, kdy před starou rychtou pod lipami besedovali, spěchala úvozem svižná dívčina.

V hluboké cestě rozložilo se šero.

Došedši pod zahrádku Podholovu náhle se dívka zastavila.

Z černého křoví oddělil se tam stín, jenž se jí v cestu postavil.

„Nebojíš se klekánice, že tak pozdě?“ ptal se vesele mladý Podhola. „Teď před svatým Janem Křtitelem —“

Děvče pozdvihnuvši hlavu smutně se usmálo. „Klekánice, viď, a ženky —“

Hoch jakoby neslyšel.

„Komus tu kytičku za pasem natrhala, Toničko?“

Vzala skoro zvadlé květy a podala mu je mlčky.

„Vidíš, už budeš zejtra jinou vázat — z devatera kvítí. Dáš je pod hlavu, a bude se ti zdát — Toničko, povíš mně, co v svatojanské noci ve snách uvidíš?“ Chopil ji za ruce.

„Povím,“ odpověděla tiše hlavu klopíc.

„Povíš, a všecko! Nezatajíš nic?“

Tonička zavrtěla hlavou.

„Ale můj Bože, děvče, co je ti? Ty sotva odpovídáš.“ A přitiskl ji k sobě.

Tonička položila mu hlavu na prsa.

Jeník se k ní sklonil, a ona — co to? Tiše, srdečně zaplakala.

„Toničko, Toničko, co je ti? Pověz!“

Přibledlá tvář se k němu obrátila, usmívajíc se a v očích leskly se jí slzy. „Všecko, všecko ti povím.“ Než vytrhnuvši se mu kvapila odtud.

Nežli se Jeník vzpamatoval, zmizela ve tmě.

„Bojí se, aby si pro ni máma, divá žena, nepřišla! Haha!“ zaznělo nad Jeníkem za plotem u statku Krčmářova.

Jeník se rychle ohlédl, však nikoho nespatřil. Jen křoví tvořící plot jako pohnuté zašustilo. Mžikem vydrápal se nahoru, a vypínaje se přes houštinku snažil se neznámého uvidět. U samého statku mihlo se něco bílého.

„Bára!“ pomyslil mladík. Pak slezl a kráčel úvozem do vsi.

II.

Kudrna byl starý mládenec. Vyslouživ dvacet let na vojně převzal po rodičích už umrlých chalupu a něco pole.

Vše bylo čisto, bez dluhů, a tak se mu dost dobře dařilo. Povídali o něm, že ještě ukládá. Ženskou měl jen jednu rád· Františku Rouskovou. Ale přesvědčil se, že ho klamala. Od té doby s ní nemluvil a na ženění více nemyslil. Sestaral, i bývalá jeho milá měla vlasy již šedivy a říkali ji „bába Rousková". Její láska, měla-li kdy k Tomášovi jakou, změnila se časem v nenávist.

Nenahlédla, že chybila, ale obviňovala stále Kudrnu, a odpustit mu nemohla. Starému granatýrovi hospodařila letitá sestřenice Hrábková. Radostí obou starých byla Tonička, dcera po sestře Kudrnové.

Dotčeného večera stála Hrábková u plůtku zahrádky, naslouchajíc zpěvu, jenž se od hospody večerním tichem rozléhal.

Vandrovní tam všechny rozveseloval. Za drahnou chvíli, když vše umlkalo, obrátila se, aby dovnitř odešla. —

„Ale, Tonko! Jako duch tu sedíš, div jsem se nelekla."

Zastavila se hledíc na děvče pod jabloní na drnovém sedátku zamyšleně sedící.

„Co je ti?"

„A nic, tetka! Přišla jsem z louky. Přemýšlím. Ale, tetka —" a tu se zamlčela. Až po chvilce ptala se jaksi nesměle a ostýchavě: „Jsou opravdu divé ženy?"

„Co tak najednou? — Jak pak by nebyly?! Ale proč se ptáš?"

„I, tam na louce pořád o nich mluvili, a tolik, že se mi zdálo, že to nemůže být ani pravda.“

„Inu, holečku, já vím jen tolik: můj nebožtík šel jednou z práce, a Bůh ví, jak se stalo, zabloudil on k „Malému dolu“. Byl už večer. Ten se toho napovídal! Psíčky, vyžlata viděl mezi křovím, a na dole při potoce zatancovaly lesní žínky. Pojala ho taková hrůza, že se dal na útěk.“

„Je to pravda, že děti kradou a své podkládají?“

Tonička upřela dychtivý zrak na tvář tetčinu.

„Já vím jen tolik: Nebožka má bába vypravovávala, že v Slavném jedné selce také divé dítě bylo podloženo. Bylo to děvče. Ale v svatojanské noci bylo mu právě devatenácte let, šlo mu na devatero kvítí do lesa a více se nevrátilo.“

„Jak to?“ ptala se Tonička dech zatajujíc.

„Přijde-li takový divous v devátém nebo v devatenáctém létě lesním žínkám do cesty za svatojanské noci, když mají největší moc, vezmou je mezi sebe a ono zdiví.“

Tonička byla jako pěna. Sklopila hlavu. Dobře, že jí povídavá stařena do tváře neviděla, a hůře by bylo bývalo, kdyby jí byla mohla do srdce nahlédnouti.

„Ach, placno!“ ozval se v pozadí u dvířek drsný hlas.

V šeru tam stála vysoká postava Kudrnova.

„Ty toho ďoučeti namluvíš! Jdi raděj spát, Tonko, jdi!“

„Tak jdi, holka, jdi — ráno vstaneš před slunce východem. Musíš pro svatojanské kvítí.“

Tiše a mlčky odešlo zamyšlené děvče.

„Cos jí to zase namlouvala?!“

„Pořád chtěla něco o divých ženách vědět, že prý o tom na louce hovořili.“

„Ano, zase ji tam týrali. Už to propuklo, ty ani nevíš. Dnes jsem se toho dověděl! Vždyť o ní, o Toničce se mluví, že je divous — z lesní ženky!“

„Pán Bůh s námi! — Ale jdi, Tomáši, kdo pak by —“

„Tobě to arci nepřijdou povědět, ale to jistě Rousková sila to semínko...“

„Aby jim!... Čím pak jim ublížila? A proto byla chudinka jako slípka!“

„Však vím, odkud vítr — ale —“

Starý granátník se zamlčel, a pravice, jíž byl mávl, mu sklesla. —

Ve své šeré komůrce u okna, na němž rozmarina a muškát voněly, seděla Tonička. Ruce jí v klín sklesly, a šedé, veliké oči hleděly smutně a zamyšleně do tiché noci, jejíž hvězdy haluzemi ševelící hrušky před oknem na ni se usmívaly.

Už po nějakou dobu divné věci Toničce nadhazovali a uštěpačně se jí vysmívali. Ba některé z děvčat i z cesty se jí vyhýbalo. Ale dnes — dnes tomu všemu porozuměla. Vyčetly jí tam na louce děvečky Krčmářovy a sestřenice Bářina, že není z pravé matky, že je divous, že nesmí daleko do lesa, protože by si pro ni pravá matka, divá žena, přišla, že je kus čarodějnice, která Jeníkovi udělala. — O to není možná, není! Proč jí strýc a teta nic neřekli? Či nechtěli mít hanbu přede všemi? Mohli by ji mít tak rádi, kdyby byla — — A nesměla by Jeníka milovat! Že mu udělala? Srdce se jí třáslo, v jeho přítomnosti mluvit skoro nemohla, byl-li na blízku, prve než jí pověděl, že ji má rád. Ona mu udělala!

Že by s ní byl nešťastný, povídali, že by měla spásu jeho na svědomí! A jestliže on — — Nemohla domyslit; srdce se jí sevřelo. —

* *
*

Na zápraží Jeníkova statku stál tou dobou zamilovaný starý Podhola poručník.

Měl jen koženky na sobě, vestu byl odložil. Byltť vlažný, červnový večer. Ruce strčil za opasek a zamyšleně díval se ku hvězdám. Noční větřík ochlazoval jeho plné, rudé tváře. Na mysli měl Rosůlkovou, tu statečnou, černookou čtyřicátnici vdovu. Byla to ženská! Veliká, plná, zdravá jako řípa. Jeho nebožka byla stínem proti ní. Jak si tu vdovu zamiloval! Pořád ho něco k ní táhlo, všecko bylo pěkné a pořádné jen u ní. Kdykoli k ní chvátal, nešel nikdy s prázdnou. Tu jí přinesl láhvičku dobré rosolky z města, tu perník a marcipán, jindy zase květovaný šátek nebo plínu na hlavu, a byl rád, zavděčil-li se.

Lidé se divili, že Podhola mající pět křížků na zádech, tak se zfantil.

Což Rosůlková — má sice statek, ale zadlužený a chce si pomoci penězi Podholovými, které zdědil a nachamčil. Jak ho umí dráždit, jen aby si ho více přikovala!

Teď přemýšlel zamilovaný vdovec, že ho jeho Marketa až do plnoletosti Jeníkovy odkládá. Ještě dvě léta — ale nač to? Však by dobře i její i Jeníkův statek zastal, proto by se poručnictví nad Jeníkem vzdávat nemusil.

Takovou dobu! — Hlavou mu kmitla myšlenka o nápoji a vandrovním. Což, pravda by to mohla

být, takoví lidé jsou zkušení. Takhle aby ona sama pak řekla: „Pojď, Vašíčku, budeme svoji!" Kulatý obličej jeho se ještě více zakulatil, a úsměv tajné blahosti rozšířil mu ústa.

„Dobrý večer, strýče!"

Synovcovo pozdravení prudce pronesené vyrušilo Podholu z milostných snů.

„Strejče, dobře že jsme o samotě. Promluvme slovo mezi čtyřma očima. Žádám o něco, oč jsem už několikrát žádal. Chci se ženit."

„Ženit? Aj! Inu — ale máš dovolení od pánů ze zámku?"

„Měl bych, kdybyste vy chtěl."

„Proč bych nechtěl?" odpovídal lstivě poručník. „Ale nedají. A koho medle?"

„Však víte. Buďto Toničku nebo žádnou!"

„Jen ne tak zprudka, bujné hříbátko! Což děvče — podědí slušnou věc; ale slyšel jsi, co se povídá. To není maličkost. A pak tu je jiných, tobě rovných!"

„Bára Krčmářová, viďte!"

„Není to hodná nevěsta? Hospodářská, hodná —"

„Šlejfírna."

„A což ta tvá holubička!" rozdrážděně odpověděl strýc. „Je to tichá vodička. Však stará Rousková dobře pamatuje, a zařekla se na to —"

„Ó vím, proč se téhle kliky chytáte. A mé děvče —"

„Ale, Jeníku — vyjednej si to na zámku!"

„Vyjednám, a uvidíme, kdo půjde dříve k oltáři, vy nebo já!"

Nepozdraviv zprudka odešel do stavení.

III.

Nastal den před nocí svatojanskou, tajemnou divoplodnou.

Ani den před touto nocí není všedním, a část kouzel těch a divných účinků chová také. Čarovné kvítko totenu dne toho zvláštní má působivost, a za rosy natrhaný tovránek na hrdle zavěšený mocněji než jindy tužbou srdce mládenců naplňuje a k dívčině vábí.

Před slunce východem natrhej devateré kvítí svatojanské, rozetřes v jizbě na stůl, a když vonná travina uvadla, po slunce západu kravám dej a plné dojačky mléka nadojíš...

Nastalo ráno svěží, červnové. Bylo před slunce východem.

Od vesnice vine se k východu do stráně cesta křivolaká zde úvozem, zde zase na výšině, až v tmavém lese mizí. V pravo pod lesem úpad, v levo stráň z části lesem pokrytá.

U lesa stál starý Podhola s vrchu do vsi pohlížeje. Nevšímaje si tiché, ranní krajiny přecházel netrpělivě. Chvilkami se zastaviv nazíral dolů po cestě. Z úvozu vystoupila dívčina, již se blíží.

„Dej Pán Bůh dobré jitro!“ Tonička pozdravila. Byla ubledlá a smutná. Jistě že noc probděla.

Podhola se zamračil a neodpověděl. Díval se před se, jakoby neslyšel.

Dívčinu to zabolelo. Čím mu ublížila? Pěkně ten den začíná! Zabočivši v levo kráčela stezníkem do výše, kde nad lesem na stráni chtěla natrhat svatojanského kvítí.

Podhola shlédl zase nějakou ženskou. Měla koš na zádech, kráčela zvolna; již udýchaná zastavila

se před ním stará Rousková, bába vráskovitá, neveliká.

„Dej Pán Bůh — kmotře Podholo! To byste měl neštěstí, kdybyste mne, starou bábu, byl potkal. Ale přišla vám již do cesty panenka“ — a při tom jizlivě se usmála, „ta pospíchala na ten tovránek. Však ona ví proč. Jen si všimněte, je všecka bledá a přepadlá. Inu, jde noc svatojanská. Uvidíte, že dnes večer nepůjde k ohňům poskočit a zahalekat.“

„Proč myslíte, Rousková?“ ptal se Podhola po cestě se rozhlížeje.

„I dnes v noci bude tomu devatenáct let, co se narodila, a dnes jest v moci divých; vyjde-li, unesou ji a zdivěla by. Dnes divousové blednou. Uvidíte, že dojde na má slova: ani krokem nehne se ze stavení. A ten váš Jeník,“ mluvila jsouc už jednou v proudu, „jako slepý. Včera byli zase pospolu, jak mně Baruška Krčmářová pověděla.“

„Aha, proto přiběhl jako divý a hartusil, abych mu se ženit dovolil.“

„To ho zase popíchla. To víte, ta pořád hada podsazuje. Které pak hodné děvče by samo o vdavkách mluvilo! Ale což, ona se stydí jako koza v zelí. Ale, kmotříčku,“ spustila Rousková lahodnějším tónem, „co vám nepovím?! Víte-li pak, kdo také šel dnes na tovránek?“

„Kdo?“

„To si můžete pomyslit — Rosůlková! Viděla jsem, jak k „Homolce“ spěchala. Té na vás záleží! Jako mladice se do vás zakousla.“

„Ale jděte! To snad —“

Tvář Podholova usmívala se.

„Na vlastní oči jsem viděla. Ale co vás povídáním zdržuju!“

„Opravdu jste viděla?“

„Snad bych vám, stará osoba, v hrdlo nelhala? Ale, kmotřínku, již kolikráte jsem chtěla vám říci: tu vaši mez u mé chalupy skoro pošlapete, a mé koze by byla dobrá. Copak by vám ublížilo —“

„Inu jest to hezky široká mez, skoro —“

„To ani nepoznáte.“

„Tak si ji zdělejte! Ale s Pánem Bohem! — Musím jít.“

Podhola se rychle z hovoru vytrhl a kvapil cestou dolů naproti muži, který z úvozu byl vystoupil. Starý vdovec dal se do řeči s vandrovním, jenž v hospodě přenocovav, nyní statně a vesele dále do světa se ubíral. Zastavili se, pak zase kráčeli do vrchu. Když pak u lesa se rozcházeli, vtiskl Podhola cestujícímu dva lesklé dvacetníky do ruky.

Dnes byli všichni spokojeni a veseli. Vandrovní pohazuje zvučícími stříbrňáky na dlani usmíval se, usmívajíc se „starým bláznům“ kráčela Rousková lesem, a usmívaje se pln spokojenosti chvátal Podhola do vsi.

Jen Tonička nasbíravši plnou měchovku květů a vonné trávy, usedla na omšený pařez starého buku a smutně hleděla se stráně do údolí ještě v stín zahaleného.

Vrchy a hory rděly se již a zářily, růžová oblaka na nebi bledla před sluncem, jež za kladským Borem zazářilo.

Po celou noc nebyla oka zamhouřila, nedalať jí starost spáti. A když k ránu konečně na chvilku podřimla, lekaly ji znovu divné sny o ženách a vyžlatech. Jak to má vše Jeníkovi říci? Však on to beztoho ví, lidé zajisté mu vše donesli. Jsou všichni proti ní — vyhýbají se jí, a nevšimnou si ani, pozdraví-li.

„Už jsi nasbírala tovránku?“ ozval se za ní hlas.

Tonička se ulekla.

Ve vřesu a vysoké metlici stála dívčina tmavé pleti a černých vlasů. Hnědé, lesknoucí se oko upřela na Tonku, jež před tím pohledem závistným se zachvěla. Mlčela.

„Všecko všudy vybíráš, že nám nic nezbude, a ty bys nemusila. Ty i bez tovránku očaruješ.“

„Všecken jsem tu nechala, ani jednoho neutrhla, můžeš si ho, Báro, vzít, mnoho-li chceš.“

„Vida dobrotivou! Inu arci, ty máš už Jeníka jistého... jestliže se dnes mezi čarodějnice neztratíš!“ zasmála se Bára jizlivě.

Tonička zbledši povstala.

„Báro!“ vzkřikla; ale dále nemohla. Hrdlo se jí stáhlo.

„Jen se zlob, zlob — pro pravdu! Já se ani tebe ani tvých čar nebojím, jsem počestná a nemámím hochy jako někdo. Aspoň se mě lidé nevyhnou a mohu na celý svět.“

„Víš na mne něco?“ tázala se Tonička chvějícím se, pláčem prosyceným hlasem.

„Což já — ale celičká ves! Jen se tak nestav! Každý aby se tě bál: však to dobře vědí, a nesmíš ani na lidi...“

„A proč bych nesměla?“

„Přijď jen dnes k ohňům a uvidíš! Zařekli se na tebe, že divousa nebudou mezi sebou trpět, rozumíš? Abys věděla, co to je, hochy mámit!“

„Přestaň!“ vzkřikla Tonička. „Co jsem ti udělala? Pro Jeníka se na mne sápeš? Bůh je můj svědek, že za to nemohu! Vezmi si ho, jde-li to!“

„Oči bych ti vyškrábala — ještě dělá milosti!“

Tváře Báry Krčmářovy se rděly, oči její zlostí se leskly.

„Jen přijď — ty divouse!“ a mrsknuvši nenávistným pohledem po ubohé dívce zprudka uzel svůj sebrala a odešla.

Tonička stála tu chvějíc se jako omráčená, a bez hnutí dívala se za Bárou, až tato do lesa zašla. Odtud ještě hlasité:

„Divouse, divouse!“ zazvučelo, a temná ozvěna lesní opětovala: „Divouse, divouse!“

Zarmoucenější, než byla vyšla, vracela se neť granátníkova.

Pod lesem u cesty odpočívala o koš opřená stará Rousková.

„Už učarováno, panenko?“ ptala se, a na zvadlých rtech objevil se jizlivý úsměv.

Tonička, kráčející zamyšlena, uleknutím pozvedla hlavu. Pak nepromluvivši jako hadem uštípnuta rychlejším krokem domů chvátala. Navrátivši se nerozestřela sama svatojanské kvítí na trnože starého lipového stolu. Vymluvila se, že ji hlava bolí. Odešla do své komůrky.

* *
*

Starý Podhola stav se Jeníkovi, synu bratrance svého, poručníkem, nešetřil dvacetníků ani jiných darů vrchnostenskému úřadu, aby zamezil předčasné prohlášení, jímž by synovec za plnoletého uznán byl. Dary ty dovedl sobě na statku nahradit.

Mladý hoch začal teprve o statek naléhat, když si Toničku zamiloval. K ženění bylo třeba svolení poručníkova i vrchnostenského.

Tu Podhola nabízel Jeníkovi Báru, dobře věda, že hoch děvče to nemiluje. Krčmářovi byli by rádi dceru na veliký a nezadlužený Podholův statek dostali, a sama dcera nedala se nutit, protože Jeníka měla ráda.

Stará Rousková všemožně jim byla nápomocna. Nenáviděla ť Kudrnu a tedy i Tonku, a pak za své namáhání docházela u Krčmářů všelijaké odměny a podpory. Rousková hlavně to byla, jež ponenáhlu ty divné řeči o Toničce rozšířila. A řeči ty snadno a brzo po vsi se ujaly.

Starý Podhola byl tomu rád, že se oč opřít měl. Pověsť o Toničce a jejím původu byla závažným důvodem. —

Jeník pověsti té nevěřil. Čím více prudkému hochu odpor činili, tím více o povolení usiloval. Už i hrozil. Bylo třeba rozhodně se bránit.

Té doby, kdy Tonička rozžalostněná ve své komoře dlela, zavolal si Podhola Jeníka do přístěnku. Pověděl mu, že si včera prudce počínal, že nemohl s ním promluvit, a vykládal mu znova důvody, aby Toničky nechal.

Opětoval vše, co lidé o ní mluvili.

„Ty nechceš věřit,“ doložil. „Ale tolik ti povím: uvidíš, že dnes Tonka mezi hochy a děvčata k ohňům nepřijde. Bojí se, aby si ji divé ženy nevzaly. Je v devatenáctém létě, a je noc svatojanská. Nepřijde-li, tak už je všecko jisto: pak to nebyly řeči jen tak ledabylo.“

Jeník se dal do smíchu.

„I to jsem rád, strýče, aspoň se přesvědčíte. — Uvidíte, že tam bude, a stojím za to, že s ní přes oheň přeskočím!“

„Ještě neskákej... a kdyby, ta řeč vždycky na ní zůstane, a do smrti by se o tvé ženě povídalo i o tvých dětech.“

„Však oni zase přestanou.“

Jeník byl vesel. Těšil se, jak se budou lidé divit, až si ji k ohňům přivede.

Celé dopoledne neměl stání. Obcházel chalupu Kudrnovu. Byl by rád s Toničkou promluvil. Však vidět jí nebylo a před domkem seděl starý granatýr silně ze své „dláhy“ bafaje. Teprve pozdě odpoledne zahlédl Toničku v zahrádce pracující. Zastavil se u plůtku.

„Toničko, jdu si pro koště,“ začal vesele hovor. „Naše bouda bude největší. To bude ohníček. Ale ty zase hlavu klopíš... včera, dnes — tak se mi svěř!“

Děvče naň upřelo veliké, šedé oči, a usmávši se smutně pravila:

„Však ty víš!“

„Co vím! Snad ne ty hloupé řeči?!“

Zaradovala se. Nevěří, co povídají. Kývla hlavou.

„Proto? I nech je mluvit, řeč je řeč. Já tomu nevěřím. Však oni zase přestanou, a ty také na to zapomeneš, ještě dnes, až se dáme u ohňů do skoku. Já se pro tebe na večer stavím, chceš?“ A usmíval se.

Tonička mlčela. Zaradovala se, byla by málem ochotně svolila, ale tu se jí před očima kmitli Rousková, Podhola i Bára.

Celá ves je proti ní, tak si domýšlela. Což aby jí tam něco ztropili? Nesnesla by to, a nejvíce jí při tom bylo o Jeníka a strýce. A ti lidé jí tak ublížili!

„Dnes tam nepůjdu!“ odpověděla a smutně sklopila hlavu.

Jeník byl u vidění.

„A proč?“ ptal se táhle.

„Ne, já tam nemohu. Neměj mi za zlé, Jeníčku. Ničím jsem jim neublížila.“

Jeník šel na jisto, těšil se tolik. Byl zklamán.

„Snad pro ty lidi? Jen ať se někdo opováží, Toničko, když tě pěkně prosím —“

Děvče v nitru zápasilo.

„Ale, Jeníku, proč? Ne, nezlob se, ale —“

„Tak opravdu nepůjdeš? Ukážeš jim, že je to všechno lež o tobě.“

„Nemohu!“ zašeptala. „Ty snad nemyslíš jako oni, není třeba, abych tobě —“

„Prosím tě ještě jednou.“ Tvář mu rudla, oko se lesklo a prudká jeho krev hrála. „Nepůjdeš?“

Tonička mlčela.

„Tak si tu zůstaň, ty paličatá, a jdi si třebas mezi žínky.“

Obrátiv se kvapem, pospíchal odtud.

Tonička přiskočila k plůtku. Chtěla za ním vzkřiknout, ale nemohla. Již zmizel mezi stromy, a ona dosud jako zkamenělá v tu stranu hleděla.

„Jdi si mezi žínky, mezi lesní žínky!“

Také on?

IV.

Nastal večer noci svatojanské, tajemné, divoplodné. —

Co beze květu po celý rok, rozkvete zlatým květem ve stínu jejím, šum stromů stává se řečí srozumitelnou, a kvítka za tajemného večera orosená, věští a budoucnost odhalují.

Všeliké koření divné je moci. Plazivý had svléká v záři hvězd kůži svou veškerý neduh hojící, a poklad ve tmu zemskou zakletý ohlašuje se modravým plamenem, jenž houštinami prokmituje.

Dnes bytosti nadpřirozené zvláštní mají moc. — Aby zapuzeny, kouzla a čáry zmařeny byly, planou po vrších a horách ohně. Však v hlubiny lesů a na

„smutná místa", jakáž každá dědina má, moc jejich nesahá, a neradno, aby člověk tam zabloudil.

Černý les táhne se za Dobrošovem. Smutný les, mlčelivý a tajemný, jakoby podsoukale před se hleděl. Jsou místa v hlubinách jeho, jež poutníka o pravém poledni postrachem naplňují. Jdeš a jdeš: aj, někdo jakoby ze stínu se vyhoupl, podívá se ti náhle do očí, uzříš zrak příšerný, a nežli se vzpamatuješ, to tam tajemné vidění.

Za vsí u cesty pod lesem stojí chalupa, krčma. Tam opuštěnou silnicí Podhola se batolil. Noc již nastala, hvězdy zářily. Nedaleko hospody stanuv rozhlížel se. Tam na tmavém kopci plane oheň jako veliká, krvavá hvězda, a hle! Světélka jako veliké mušky svatojanské kol do kola a v pohybu vlnivém se kmitají. Teď jedna vzlétla do výše — ostatní za ní. Tam zase oheň — tu opět boudu zapálili — v okolí po horách výše, níže planou ohně svatojanské. Již i na vrších kolem Dobrošova zahořely — tam na Homolce největší. To je zajisté Jeníkova bouda. Hle, již koště jako drak ohnivý do výše srší, a déšť jiskrový padá k zemi. Slyš, pokřik, jásot a hluk! Jako by krvavé meteory pod nebesy heršely: vzlétají, padají, a radostný pokřik jejich vzlet i pád doprovází.

Všecka pohorská krajina oživla. Je vidět ohně, je slyšet hlasy, postav však zříti není. Ale tam na lučině u potoka ze stínu olší vynořila se tmavá postava, samojediná. Zajisté to dívčina, jež pravicí bílým šátkem ovinutou devaterý květ trhá, aby jej spletši pod hlavu dala a sen věštící snila. Noc před svatým Janem, tajemná, divoplodná. —

Chvíli stál Podhola. Vstoupil do krčmy. V trámu zaražená louč matně hořela.

Hospodský samojediný u kamen seděl, podřimuje. Vše bylo odešlo k ohňům.

Nemálo se podivil vida Podholu, jenž půl léta už u něho se nestavil, aby do pokušení uveden nebyl.

„Aj, vzácní hosté k nám!“

„Matěji, mám cestu, nu, a jedna na posilněnou neublíží. Ale jen jedna, rozumíš! Však ty nepovíš!“

„Ano, pane ženichu; ale ani jedné nemám. — Včera mně vědérko došlo. Ale dobrou tam mám, rozumíš, takovou nepils, a na cestu... Ale kam tak pozdě?“

„Inu,“ usmíval se vdovec, „čarovat. Nu, přines čtvrtku!“

Stalo se.

Podhola ulízl a oblízl se.

„Hm, jak náleží!“ A již obrátil sklenku dnem vzhůru.

„Ale co,“ pozoroval ji proti světlu, „takový cejclík jako moucha!“

„Ani tři takové tě nezabijou.“

„Dva jistě ne. No tak...“

A Matěj nalil. Upil do polou.

„To ta chasa venku řádí. Všecko je tam. Nebojíš se tu sám tak u lesa?“

„I víc se povídá, brachu — ale do ‚Malého dolu‘ bych nešel. Tady na kraji není nic. Nu, ještě jednu!“

„Inu, nevím. Ale hřeje. Nu, když jsem začal — na kuráž.“

Hospodský přinesl a zase dali se do řeči. Podhola byl v proudu. Vodka ho rozehřívala. Tak dlouho ji nepil, a ten Matěj uměl tak domlouvat. Však nic nepoví, a proč by povídal? Do lesa ještě času dost, a třeba chuti k tomu.

Jakoby ani nepozoroval, že Matěj znova a znova nalévá. Uměl to pěkně otočit.

Mluvil o vdově Markétě a chválil ji Podholovi. Konečně vytáhl z něho rozumy.

Když na starém ciferníčku ručička ukazovala jedenáctou, vstal zamilovaný vdovec, v tváři jsa od pití zardělý.

„Jen kuráž!“ breptal, „jen kuráž!“ a vyšel ven, ne na příliš pevných nohou.

Zamířil zrovna k lesu. Šel zvolna. Od lesa vál vlažný větřík.

Podhola rozepjal vestu a sňal čepici. „Devatero vršků,“ hovořil sám s sebou. „Zavařím je, pak přijdeš sama, Markytko. Sama, haha! Bříza, jedle — verpán*)... Ne, tak ne! — Jak to ten vandrovní povídal? Bříza, jedle, verpán... jaké pak ještě? Čert aby ty stromy všechny — jedle — ahá — borovice —“

Zašumělo, zašelestilo nad ním. Umlknul. Stál u lesa.

„Vašíčku, tu na kraji nic! Jen kuráž! Víš, Markytku —“

Vstoupil do lesa. Motal se ve vřesu a v mlází, zastavil se a naslouchal. Z dáli zazníval táhlý hukot lesa. Kdes mezi stromy zaleskla se svatojanská muška.

„Ohou! Kdo pak tu cárá s lucernou? Také devatero vršků!“

Ohnul mladou břízu, s níž vršek uřízna, schoval jej do kapsy.

„Verpán — jedle — kde pak jen jsou ty jedle? Také bříza —“

---

*) Modřín.

A zase nevěda, že vršek březový má, mladou břízu o vršek oloupil.

„Verpán, Markýtko — bříza a —“

Motaje se do lesa zacházel mruče a sám s sebou rozmlouvaje.

* * *

„Kdes tak dlouho, Kudrno?“ ptala se Hrábková sedíc na večer před chalupou.

„Zastavil jsem se na rychtě. Jsou tam sousedé. Ale brzo mne vyštípali. Pta-li se, šla-li Tonka k ohňům.“

„Ó, to ubohé děvče, co se to jen proti ní spiklo?“

Stará tetka vypravovala teď, že se před tím do děvčete dala, že bylo všecko utrápeno, a neslevila, až prý vše povědělo.

„Stěžovala si tolik, vymlouvala jsem jí dost a dost. ‚Jak mám mezi ně jít?‘“ odpověděla.

Kudrna zaklel.

„Vždyť jsem to věděl — to ta čarodějnice Rousková! Však já jí — kde je Tonka?“

„Šla do komory; nutila jsem ji, aby šla přec na lidi, ale živou mocí se bránila. Jistě že tam o samotě pláče.“

„To jí neodpustím, po letech zase s ní promluvím!“

Starý granátník vešel do chalupy, aby promluvil s neteří.

Však brzo se vrátil. „Není ani v komoře, ani ve světnici.“

Šel za chalupu, do zahrádky, volal, a nikdo se neozýval.

„Snad šla přece k ohňům,“ mínila Hrábková.

„Ó, jistě ne. Jestliže uvěřila těm řečem a — šla-li... ha, mohlo by to tak být! — do lesa, do Dolu, aby se přesvědčila.“

„Matko svatá!“ spráskla stařena uleknutím ruce. „Jdi, Tomáši, jdi se po ní ohlédnout!“

„Půjdu k ohňům, a není-li tam, šla jistě do Dolu!“

„V ten čas, kdy každý leká se přes práh, ona si jde — děvče, děvče!...“

Kudrna již byl odešel.

V.

Několik stezníků vede ze vsi k dobrošovskému lesu. Jeden z nich vina se travnatým úpadem, jehož boky tu a tam křovím jsou porostly, v lese mizí. Tudy lze nejdřív přijíti do pověstného po okolí, smutného místa „Malého dolu“, hluboko v lese, tichého a pustého.

Tonička tudy kráčela majíc přes hlavu bílou plenu. Častěji se zastavila.

Ohně po výšinách plály a do úpadu až zaléhal temně jásavý pokřik a zpěv hochův i děvčat.

Kráčela neodhodlaně, až stanula na kraji lesa. Před ní zelo černé, hluché lůno lesa, jako nekonečné, a z něho tajemný šelest i šum zazníval. Větev na kraji se pohnula, jakoby ze tmy kývající, a noční pták zakřehotal.

Děvče, v jehož mysl vší silou všechny pověsti a řeči o tomto místě se vracely, zachvělo se úzkostně kolem se ohlížejíc. Snad tu sedí kdes na pařezu v zelené sukničce lesní žínka, majíc černé, až po patu sáhající vlasy rozpuštěné... Nikde nic. Jen břízy na kraji šelestily, a táhlý šumot lesa se ozval. Rostl,

mohutněl, až daleko v hlubinách zanikl. Mateří douška voněla, rosa na trávě a květinách chladila Toničce nohy.

Pokročila dál.

Není slyšet štěkot vyžlat po lese těkajících. Jen cvrček v trávě se ozýval. Stanuvši u samého lesa ještě jednou ku vsi se obrátila. Co ten košatý javor se černá, to je u nich: strýc — tetka... Jeník... Jeník! Táhlo ji cosi zpět, chtěla se obrátit. Ne, ne! Ať se objeví pravda! Divous se více nevrátí! Zachvěla se. Není-li, ó pak směle všem se postaví.

Tam na Homolce planula veliká bouda. To jest jeho oheň.

On také řekl: „Jdi si k žínkám!“ Znělo jí to v duši. Podstoupí to.

Kvapně se obrátila. Již se nad ní setmělo, to tam hvězdnaté nebe, tu ještě mezi kmeny vidět planoucí v dáli oheň, a již jest šero, jest tma. Pokřižovala se, jala se potichu modliti.

Tonička vniká dál a dále — ohlíží se plaše, slyší tlukot svého ustrašeného srdce. A starý hvozd tichý, mlčelivý, jakoby dřímal. Teď! Děvče sebou trhlo. Ach, to potůček ve tmě zahrčel. Přiblížila se k němu.

Půjde po jeho toku a dojde do onoho nešťastného Dolu.

Mladé olše skláněly koruny nad vodou. Ticho, jen vlnky hrčí.

Co se tmou mihlo? Již to zaniklo ve tmách, a tu zase — tu zase — jako ohnivý déšť — svatojanské mušky kolotají se kolem jako létající jiskry v rychlém, zmítavém letu. Hasnou, mizejí a zase jakoby neviditelná ruka jich chomáč do černého vzduchu byla rozhodila.

Tonička stanuvši hleděla na ně. Znala je, a

přece ji strachem naplňovaly čím déle na ně pohlížela. Jaký to tvor? Jen v noci létá a září, tiše, beze zvuku. Přeletěly přes ni, kolem hlavy.

Spěchala dál.

Křoví zašumělo, a děvče v stranu tu napjatě se obrátilo trnouc. Teď snad vyjede na jelenu lesní žínka a kolem přihrne se dav vyžlat. Zase bylo ticho. Břehy potoku se čím dále tím více šířily, víc a více blížila se k „Malému dolu".

Tam tetky Hrábkové nebožtík muž viděl tancující u potoka lesní žínky a kolem v křovinách i po stráni pobíhali psi — vyžlata. Tam roste divné bejlí, že překročí-li je člověk, tak snadno se odtud nevyplete. Nebylo slyšet ani štěknutí ani zavytí. Proč se vyžlata neukazují, snad jí nechtějí bránit?

K potoku v „Malém dolu" zabloudil starý kantor vraceje se od muziky. A když kmen přes potok položený přejít chtěl, uviděl tam mužíka.

„Nepustím tě, až zahraješ!" žádal na kantorovi, a ten hrál a hrál, až mu ruka umdlévala. Ráno se probudil za potokem. Hrál vodníkovi.

Strašné to příhody, strašnější na ně pomyšlení v tmavém hvozdu, když jest k půlnoci. Proč se sem odvážila! „Divousi — divousi!"

Dech se jí zatajil, srdce měla jako kroupu.

Nevolal ji někdo?

„Toničko, Toničko!" zaznělo z daleka temně jako z hrobu, a temněji po lese se rozléhalo: „Toničko, Tonko!"

Děvče se křižovalo odříkávajíc bez vědomí modlitbu za modlitbou. Bylo jí do pláče. Třesouc se jako plachá laň ustrašeně se ohlížela. Pudilo ji, aby se obrátila na útěk.

* *
*

Zamilovaný Podhola šněroval les, sem a tam se brousil a potácel, mruče a hovoře. Již měl plné kapsy vršků kouzelných. Bylť mu vandrovní za dva dvacetníky poradil, aby v noci svatojanské v lese devatero vršků uřezal, je svařil a odvar Rosůlkové pít dal, že bude pak ona za ním chodit.

Na kuráž se opil. Neodolal pokušení věda, že toho večera nikoho v krčmě nebude a že hospodský nepoví. Došel na vršek na nevelikou paseku kolem dokola černým lesem obroubenou.

„Verpán — brslen — ještě brslen — jedle — osy —“ zamlčel se.

Tam na pravo na mýtině vynořila se ze tmy vysoká, tmavá postava. V Podholovi to hrklo. Stojí mlče jako sloup. Šel, postava dala se s ním zároveň do kroku; zastavil se, a tajemný stín stanul zase. Podhola začal něco mluvit, slova pletla se mu na jazyku, a malá očka jeho se vypoulila. Zkusil to ještě jednou. Hnul se, šel, stín dělal co on. Podhola začal se pamatovat.

„Chval každý duch Hospodina
a Ježíše, jeho sy —“

Nedořekl — černá postava jakoby najednou se vyhoupla — rozběhla se, a strašný ten stín letí zrovna k němu.

Vdovec vytrhnuv se pádil co mohl do lesa jako slepý. Opasek mu sjel — dlouhé jeho šosy za ním poletovaly. Funěl, pot mu na čele vyvstal. Jak se mu zle utíkalo! Slyší kroky za sebou, křoví šustí prudce, někdo za ním je rozděluje. Klopýtl a kou-

lel se jako soudek se stráně dolů. Loučil se se světem. Až zaraziv se ležel jako dřevo. Zamhouřil oči. Nad ním se ozval strašlivý chechtot. —

* *
*

Jeník se u ohňů hlučně veselil. Planoucí koště nejvýše házel, nejhlučněji zahekal a nejobratněji oheň přeskakoval. Ba i Báry Krčmářovy si všímal, nestraně se jí jako jindy. Tím rozradovaná měla se k němu, smála se naň jako jaro a dávala mu také přede všemi přednost.

Hoši sice o něm i divousovi vtipkovali, nadhodili, proč asi Tonka tu není, ale Jeník se o ní ani nezmínil. Však zdálo se, že za nedlouho umdlel. Ustal v skoku i zpěvu, a Bára marně se namáhala, aby ho u sebe udržela. Nejásala dlouho, netěšila se ze svého vítězství. Po chvíli se Jeník ztratil. Vše to jej omrzelo, dělal vše přes náturu. Vzdorovalť Tonce, chtěl, aby se dověděla, jak se veselil, aby žárlila. Ale rozleželo se mu vše v hlavě i v srdci. — Bára a Tonička! Teprve poznal, co má. Jal se přemýšlet a poznával, že poněkud chybil. Nešla, skoro měla dobře. Ale tolik ji prosil! Snad by byla šla, a on — tak zprudka ji odbyl. A co jí řekl! I on jí ublížil — on, jako všichni. Chudinka, jistě nespí.

Litoval. Nezamířil k svému statku, ale ke Kudrnově chalupě.

Obešel zahrádku; tma byla mezi stromy a nic se tam nezabělalo. Přišoural se na zad k jejímu okénku, na něž zaťukal, tiše — hlasitěji, pak volal; ale nikdo se neozval.

„Hněvá se?“

„Jeníku!“ ozvalo se ze šera. Poznal starou Hrábkovou.

„Hledáš Tonku, viď?“ Hlas její byl jinaký. „Jdi si za ní do lesa, do ‚Malého dolu‘, kams' ji vyštval ty a vy všichni.“

Mluvila prudčeji a vyčítavě.

Byl jako ve snu, a teprve se podivil, když mu stařena pověděla, že Tonička tajně večer odešla, a sice do lesa, jak se Kudrna domnívá.

„Kam jinam,“ řekla, „by šla. Namluvili jí toho, chce se přesvědčit a jim dokázat... Vymlouvala jsem jí dost a dost, nebylo možná ji upokojit.“

„Dobrou noc, tetka!“ pravil Jeník kvapně, sotva že řeč Hrábkové vyslechnul, a kvapil odtud, až zmizel brzo v šeru.

Ohně uhasly, křiky a zpěvy umlkly. Po dědině i po horách ticho.

Na prahu chalupy seděla stará tetka a modlila se z duše, pohlížejíc v tu stranu, kde se dobrošovský les černal.

VI.

To on, ‚Malý důl‘. Kotlina neveliká, porostlou výšinou obklopená. Na kraji u kmene přes potok položeného jako u vchodu do toho pověstného místa stanula Tonička.

Oddychla si.

Cesta až sem byla plna strachu. Nejistota ji soužila i očekávání. Byla napjata, rozčilena. Teď se před ní rozkládá ten důl — pěkný a tichý. Kol kolem na výšinách podřimovaly staré jedle a košaté buky, ani křoví se nehnulo. Travnatým dolem bublal potůček pramenící se ze studánky uprostřed dolu, nad níž košatý, vysoký strom haluze rozkládal. Co to? Ani vidu, ani slechu! Čekala rej a divné zjevy. Zbloudila? Není to pravé místo?

Ale šla dobře, poznala je. Kdysi jsouc s děvčaty na jahodách s výšiny se naň dívala. A nikde žínky, nikde vyžlete ani vodníka. Kámen jí padal se srdce. Směleji pokročila. Orosená tráva chladila jí nohy, bylo kolem vlhké chladno, Tonička však necítila.

Byla udivena, volnilo se jí u srdce. Došedši do středu kolem se plaše ohlížela. Snad nepřišla v pravý čas, záhy, a znova ji bázeň jímala. Došla ku stromu, javoru.

Listí nad ní ševelilo, voda zpod kořání hrčela. Uzřela zase nebe; hvězdy se leskly, a záře jejich mihotala se ve vodě a šerými haluzemi. Usedla na omšené kořání, kde bylo suché místečko. Schovala nohy pod sukni, zástěrkou ruce ovinula, a schoulivši se hleděla po travnatém dole i tmavém boru. Bylo jí, jakoby zlý sen ji opouštěl, modlila se, aby to bylo pravda. Snad ještě přijdou — zase lekala se, zvláště když křoví zašustilo. Nedej Bože! — Čekala, chvíle po chvíli utíkala, strach i naděje v duši mladého děvčete zápolily.

Tichá noc červnová... potok bublal a v tmavých hlubinách ozýval se táhlý šumot lesa. — —

* *
*

„Hej, kmotře Podholo! U čerta, co děláš, vstaň přece."

Starý Kudrna uchopiv sklesléha vdovce za rameno, prudce jím zatřásl.

Podhola otevřev oči jako ze sna vytržený, nevěda, kde je, kolem se ohlížel.

„To ty?" ptal se konečně, a zvednuv se napolo opřel se o jedli pod vrškem, s kterého byl sletěl.

„Co tu děláš v tenhle čas? Ty strašíš, Podholo?"

„Tak tys to byl? Tys mně nahnal! — Ale neřekneš —?“

„Žes tak sem a tam se motal? Haha, to bylo strašidlo!“

Podhola vzdychl. Ten by mu mohl vše pokazit!

„Však vidíš, kmotře, že už nejsem — už nejsem —“

„Ale byls. Zabloudit dnes sem, to už opice!“

„Já — jsem šel schválně,“ zpovídal se vdovec, „schválně — nějaké to koření...“

„Chlape stará, koření!“ A Kudrna smíchu se nezdržel. „Až se Rosůlková o tom doví —“

V Podholovi hrklo.

„Ale vyspi se tu, já tu mám jinou práci. Ty máš také v ní podíl! Vy jste Tonku sem vyštvali, ale jestliže se jí vlásek skřiví...“

„Poví všecko!“ naříkal v duchu Podhola.

„Rozumíš, já ji tu hledám. A tys taky při tom, a Rousková taky, ta ča —“

„Já? Já — nic —“

„Teď nic — vyspi se tu!“

„Půjdu s tebou, kmotříčku, nenechávej mne tu!“

Teď se ozvalo nedaleko volání:

„Toničko, Toničko!“

Zašustilo křoví, někdo se jím prodíral. Za chvíli tu stál Jeník, udýchaný, upachtěný.

„Hoj, kdo to?“

„Já, strýče!“ odpověděl Jeník, Kudrnu po hlase poznav. „Máte Toničku? Já bloudil —“

„Tu si najdu, a ty si zatím opatruj strýčka!“

Ten skoro zoufale vzdychl. Mlčel, nebyl s to, aby slovíčka ze sebe vyrazil.

„Aj — aj, strýčku?! — Však on se o sebe postará —“

„Nohy mu neslouží,“ dodal zlomyslně Kudrna.

„Ah tak — to vás lituju!“

Podhola v duchu soptil.

„Strýče Kudrno, není-li ještě v Dole, tak nevím. Já zběhal celý les — avšak tu je nejblíže: pojďte za mnou!“

Nečekaje, nestaraje se o strýce přímo křovím a houštinou mířil v tu stranu k „Malému dolu“.

Kudrna za ním.

„Pomoz mně, Kudrno, nenechávej mne...“

„Oj, mrštný ženichu, popil si!“

Starý granátník nestačil Jeníkovi, za Kudrnou se opět pachtil Podhola, prostovlasý. Čepici byl ztratil.

Pracně se prodíral houštinou, byl jako rozbit, všechny údy ho bolely. Hmatal po kapsách: většina vršků ta tam! Tolik neštěstí a nehody najednou!

Jeník zastaviv se na výšině po Dole se rozhlížel. Ale ne po lesních žínkách. Dol tichý jako dřímající, a tam, hle! Pod javorem něco se bělá. Sběhl přímo se stráňky, kvapil přes palouk, a již stál pod stromem. Chtěl zavýsknout, chtěl strýce zavolat, ale umlkl. Tu seděla opřena jsouc hlavou o kmen javorový a tiše dřímala. Viděl v šeru ubledlou její tvář, slyšel její pokojný, tichý dech. Loktuše spadla jí na ramena, ruce na klíně spočívající byly sepjaty.

Nakloniv se k ní, za ruku ji chopil a tiše jménem ji volal.

Vytrhla se ulekaně, ale poznavši jej vzkřikla radostně.

„Nehněváš se na mne, Toničko?“

„Pojď odtud! Pryč odtud! Vyveď mne!“

„Počkej chvilenku, podívej se tam!“

Na vršku se zjevil Kudrna a za ním namáhal se Podhola.

„Strýc je to, Toničko! Hledá tě také!“

„Strýče, strýče!“ zajásalo děvče, zcela změněné radostí, a chvátajíc mu s Jeníkem vstříc.

Chtěl hučet a se zlobit, co to vyvedla, ale nemohl. Podhola stál nedaleko, jsa na rozpacích.

„Vidíš, Toničko, také můj strýc je tady; přišel dosvědčit, že nejsi divousem. Teď přestanete bránit: viďte? Sám jste se přesvědčil,“ pravil Jeník blíže pokročiv.

„Budete mlčet?“ — odvětil tento drže ruce na kapsách. — —

Cestou zpáteční opírala se Tonička o svého Jeníka.

Strýcové šli vzadu.

„Ten Důl!“ pravilo blažené děvče. „Teď už jistě umlknou.“

„Toničko, víš, cos mně slíbila? Že povíš, co se ti v noc svatojanskou bude zdát? Co se ti zdálo tam pod javorem?

Pohlédla mu, usmívajíc se, do očí a řekla: „Už se mně sen vyplnil.“

„Ty vršky! — Ó, ten vandrovní!“ mumlal vzadu Podhola. — —

Za rosy časně zrána byla už Rousková na mezi. Sekla několikráte lesklým srpem do trávy, tu ozval se za ní hlas: „Necháte toho!“

Podhola se tak na ni rozezleně rozkřikl. Chtěla si už vyjet, ale žasem umlkla. Jeník, Tonička, Kudrna jdou od lesa. — To byl blesk z čista jasna.

Šli lidé do práce, potkávali noční poutníky. A než na mši odzvonili, věděli lidé po vsi už všechno.

„Tak tedy není divousem?“

„Jak pak by byla? Vrátila se z ‚Malého dolu‘!“

„Vždyť jsem to vždycky říkal!“

„To víš, lidé toho napovídají!“

Tak kmotry hovořily, a Tonka byla zase hodná,

čistá jako padlý sníh. Bára Krčmářová zlostí plakala, a Rousková měla po posvícení. Žádných darů tu ani onde, vše se svezlo na její hlavu.

Podhola Jeníkovi ze strachu o sebe nebránil. — Synovec i Kudrna slíbili, že budou mlčet, a pro jistotu vyzval poručník Matěje, aby si pro korec žita přišel. —

Jeníkovi vymoženo teď snadno vrchnostenské svolení, a Kudrna také nebránil.

Hrozba Jeníkova se nesplnila. Ženil se zároveň se strýcem, neboť Rosůlková vidouc nezbytí a nemajíc jiného povolila prosbám zamilovaného vdovce.

Bylo slávy, hluku a radosti! Podhola se jen láskou rozplýval; ale než půl léta minulo, poprvé se na zlost opil.

Jeník však nelitoval, a „divous“ byl také spokojen.

(187?. Kalendář »Posel z Prahy.«)

———

Na formance.

Před vánocemi asi na týden přiběhla ku starému Klímovi palouckého sedláka děvečka, vyřizujíc, že jim Antoš, starší pacholek, co jezdil s koňmi do světa, náhle zle se rozstonal, a že hospodář Klímu prosí, aby se za Antoše přichystal na cestu.

Starému Klímovi se nechtělo, a své ženě řekl, že nepojede. Než do statku přece šel, aby se omluvil; když se pak vrátil, řekl manželce:

„Víš, stará, bránil jsem se dost, ale dostal mne. Pojedu. Co pak jsem měl dělat? Sedlák by se rád zachoval vydavači, když mu celý rok jezdí, zboží musí být do vánoc na místě, a jinému ho nechce svěřit, nežli mně.“

„Vždyť jsem věděla,“ žena odtušila. — Jala se ihned muži svému vše na cestu shánět a chystat, a dodala:

„Jen budeš-li do svátků doma.“

„Toť, co bych tam dělal. Sám se budu nutit, abych byl doma ještě před štědrým dnem.“

Ráno raníčko ještě za šera byl už na statku, dobře jsa na cestu připraven. Na hlavě měl dobrou beranici, na sobě ovčí kožich s růžemi a tulipány na zádech. Na dvoře stál už vůz přichystaný, se zbožím, kusy kartounovými, vysoko vyrovnanými, tak že pod bělavou plachtou vypadal jako malá cha-

lupa. Všecko bylo na něm jak náleží, jak na pravý formanský vůz se sluší a patří.

Když Klíma posnídal a zapřáhal, povídá mu hospodář:

„Nebude vám, Klímo, smutno — Vavřinů také jede — a Voříška si vezměte, zná vás; koně jsou na něj zvyklí, dobře hlídá.“

Klíma tak udělal, dal s Pánembohem a vyjel za hlučného a veselého štěkotu psa Voříška, jenž před koňmi skákal a se točil, div že se těm těžkým tahounům nedostal pod těžká kopyta.

Když Klíma vyjel ze vsi, viděl před sebou v mlze něco vysokého se kolébati. Byl to Vavřinův nákladný povoz, jenž měl jednu cestu s Klímou. Ten mlčky kráčel vedle koní, přivázav koženou opratˇ na lišeň. Starý forman byl zamyšlen. Uvažoval, jak veliký to rozdíl teď a jindy. Co se před lety do světa najezdil! Nebylo nad něj lepšího a spolehlivějšího formana. Pak, když klopotnou prací si něco zahospodařil, oženil se. Se ženou dostal chalupu a kus pole. Začal hospodařit a nechal jezdění.

Od té doby, hezká tomu řada let, nikde nebyl, až dnes. Myslil, kdo ví, jak mu to bude vzácno, ale cítil, že mu není tak veselo, jako před lety. Snad to bylo také tím mlhavým, tmavým jitrem, tím smutným tichem, v pusté, zimní krajině. Ale když pak slunce jasně zazářilo, když vzduch jasný a čistý jen se svítil, když Klíma podíval se kolem sebe a před sebe na silnici stuhlou jako kosť a nekonečnou, vedoucí do širého světa, když koně frkali a v klapot vozu mísil se štěkot Voříška, jenž mrštně na voje vyskočil a nyní koňům po hřbetě rejdil, tu starý forman se rozveselil, a vytáhnuv svou dřevěnku, chutě si zabafal. Chmury ty tam, a v tu chvíli zapomněl na to, co ho prve napadlo a tížilo.

Zase ho formanství těšilo, bezděky trhl po starém zvyku opratí, ač toho třeba nebylo, pokřikl na koně, a vesele si zapráskav točil bičem nad hlavou.

S takovou do světa vyjížděl.

A když se vracel, byl velice mrzut.

Ve skladě, kam zboží zavezli, musili celý den čekat na bavlnu, než ji mohli naložit. Tím se valně omeškali a pak sněhem, který je chytil cestou. Přes noc ho napadlo hustě a pak se ještě chumelilo. Sníh lepil se na kola, jež silně vrzajíce volněji než jindy se otáčela. A bylo ještě hůře, když sníh umrzl. — Slunce zářilo, vzduch byl čistý, silnice jen se v paprscích svítila, ale Klíma již vesele nepráskal. Stáhnuv beranici na uši, strčil bič pod paždí, a tak s hlavou sklopenou kráčel vedle vozu, časem se zastavuje, aby nohu o nohu oklepal, neboť záblo. Voříšek choulil se mlčky na předku do houně, a jen „skřivánkové“ pod koly a v kolech silně vrzali a pištěli tichem zasněžené krajiny.

Klíma počítal a vypočítal, že do svátků již doma nebude. Dnes štědrý den, žena jej najisto čeká. Dnes ona si chudák zapláče. Bude sama a tím více bude vzpomínati na dceru. A sám už na ni vlastně vzpomínal. Když pak hlavu pozvedl, viděl kus před sebou zase Vavřinů vysoký, vyrovnaný vůz, jehož plachta teď, jak slunce pomalu se k západu schylovalo, zardívala se v zlatorůžové záři, jako všecken zasněžený kraj. A tam, hle, něco zahořelo — v paprscích slunečných okna „Chytilky“, slavné formanské hospody. Již viděti holé koruny starých lip před ní stojících, již i hospodu a kostelík vesnice za ní se rozkládající.

Tam dojedou, tam budou slaviti štědrý večer. Klíma věděl, že hospodský na zájezdné hospodě stálé hosti své, formany, výborně a zadarmo po starém

zvyku vyčastuje, věděl, že ho starý Chytílek na formance zvláště dobře uvítá, a že by se tak doma neměl, jako bude dnes u něho; a přece se netěšil. — Nevěděl proč, bylo mu nějak nejisto a pořád měl ženu na mysli.

Koně sami zarazili a zpod houně Voříšek se ozval. Stanuli na dvoře rozlehlé formanky. Klíma odevzdal vše podomkovi a sám brál se klenutým průjezdem do světnice. Jakési děvčátko v šátku zabalené zahlédl v průjezdu. Bylo chudobně oděno, a ručky skrývalo pod ošumělou plachetkou. Klíma si děvčátka valně nevšiml, mysle, že to podomkovo. Hospodský vítal starého formana velmi srdečně, a těšil se, že se opět po letech s dávným svým hostem sešel. A jak tak hovořili, vstoupilo tiše z průjezdu ono děvčátko, kterého si byl Klíma prve sotva povšiml. Přišouralo se ke kamnům a hřálo se, majíc obrácenu přibledlou, hubenou tvářičku svou k mužům v hovor zabraným. Veliké, modré oči dětské pozorně je pozorovaly. — A nebyly, jak se ukázalo, také bez moci. Nebo když zase na Klímovy tkvěly, obrátil se starý forman, jakoby jimi přiváben, pohlédl na děvčátko, a pak se zeptal, čí je.

Hospodský se usmál, že to nenadálý, neočekávaný host štědrovečerní, a stručně, jakoby nic zvláštního, pověděl, že si žena jeho tu holku dnes ze vsi přivedla.

„Umřela tam včera jakási ženská. Přišla z daleka a byla tak sešlá, že zůstala u samé vsi ležet. Nebýt toho vyžlete, byla by zmrzla. Ale děvče dalo se do křiku, a tak si jí lidé všimli. Odnesli ji, ale nebylo pomoci. Sotva že promluvila. Dlouho to s ní netrvalo. Byla vysílena, hladem, zimou a také chůzí zmořena. No, nějaká tulačka, nebude jí škoda. Ale hůř tady s tím capartem. Co s ním. Ve vsi je po-

strkovali od stavení do stavení. Představený povídal, že až po svátcích ji někam dopraví. Má žena, jak je milosrdná, se nad holkou smilovala a vzala si ji na svátky.“

Jak hospodský tuto historii dopověděl, počal se Klimovi diviti. Tomu v ten okamžik, Bůh ví jak, připadlo, že by se toho sirotka mohl ujati. Měl jedinou dceru — žena beztoho pořád na ni myslí. Teď by jí mohl přivézti náhradu. Kdyby takové děvčátko měli, bylo by jim přece veseleji, a člověk by se měl čím párati, o koho se starati. A jak si to myslil, zavolal si toho sirotečka.

Děvčátko šlo od kamen dosti směle a podívalo se starému formanovi upřímně do očí. To se mu líbilo, a také to, že na jeho otázku, jak se jmenuje, jadrně, bez ostychu mu odpověděla, že Apolenka.

To by měla stará radost, zrovna takové jméno ona má. Ale v tom se zarazil. Přestal se usmívat a se vyptávat a díval se na děvčátko, jemuž plachetka s hlavy spadla.

Hospodský se divil, co na té holce má, a také tomu, že se vyptává na jeho matku. On sám nic nevěděl, než tolik, co mu pověděl, a holčička také mu mnoho neřekla. Co takové dítě; sotva že ví, jak se samo jmenuje — —

* *
*

Nastal soumrak: na formance rozsvítili.

Na stole bylo všecko připraveno. Hospodská už chtěla polévku dávati, ale tu ji muž zadržel, že tu ještě nejsou všichni. Svolali je, jen Klímy se nemohli dovolati. Sháněli ho všude, ale nenašli. Když se ho nemohli dočekat, zasedli ku štědrovečerní večeři. — Hospodského to dost mrzelo, že jim to tak Klíma

vyvedl. Kam jen zašel? Hádali, že do vsi ke kováři, dobrému svému známému. Že do vsi šel, dobře uhodli — ale kam tam zaměřil, toho by se nenadáli.

Šel kolem kováře, dobrého známého, a ani se neohlédl. Šel dále vesnicí, až se doptal k hrobařovi. Sousedka hrobařova si toho cizince v květovaném kožíšku všimla a nezastřeným oknem dobře viděla, jak s hrobařem mluví a něco vyjednává, jak rozdělal opasek a nějaké peníze vyňal. Pak uskočila, nebo zahlédla, že se má cizinec k odchodu. Vyšel a za ním hrobař, nesa rozžatou svítilnu. Šli podvečerem ven v tu stranu, kde je kostelík. Rudé světélko ve svítilně v temnu se mihotající okazovalo zvědavě ženě, že cizinec s hrobařem šli na hřbitov. Co tam v tu chvíli?!

Což by se byla divila a s ní všichni na formance, kdyby věděli, že Klíma vstupuje v tu posvátnou chvíli štědrovečerní, posvěcenou štěstí rodinnému, pln smutného napjetí do vesnické umrlčí komory, a že sotva dýchaje pohlédl na máry, nad něž hrobař svítilnu výše povznesl, aby bylo lépe viděti do ssinalé tváře mrtvé ženy, jež tu po strastiplné, těžké cestě spočinula!

* *
*

Na formance skoro již dojídali a pouštěli se vesele do ořechů a jablek, jichž hospodská plný klín přinesla.

Společník Klímův, Vavřinův synek, jal se vyváděti všeliké šprýmy a zkoušeti pověry toho posvátného večera. Všichni byli veseli, zvláště hospodská, její dcera a děvečky. Nejmladší ze společnosti, neznámý host, jak hospodský malou Apolenku nazval, seděla na konci stolu, všecka jsouc zaujata nevída-

nou společnosti, zvláště pak hojností jídla a ovoce. Bledé tvářičky se zardívaly, velké oči nabyly lesku a sleďovaly všecko s velikou zálibou, jež také se jevila na rtech dívčiných, vesele se usmívajících. Utrpení posledních časů, i těžká ztráta, kterou včera úmrtím matky své utrpěla, a kteréžto ztrátě ani nerozuměla, zmizely jí z mysli, jakoby prudký vítr zimní všecko s sebou odvanul.

Prve, když po Klímovi se nejvíce sháněli, nebylo po něm ani památky, teď, když už na něj zapomněli, přišel sám.

Hospodský, jak se na něj podíval, poznal ihned, že se něco stalo.

Klíma mlčky usedl vedle cizího děvčátka a nemohl hned ani do řeči přijíti. Hospodská si všimla, že má zardělé oči. Myslila, že to od větru, ale muži hned připadlo, že to nějaký jiný vane vítr.

„Co se stalo, Klímo? Kde se touláte?“ ptal se.

Starý forman odpověděl. Hlas jeho byl jiný nežli prve, a výraz tváře — Smutný a přece zase v něm něco jako radost či potěšení svítalo.

„Šel jsem hledat — dceru. Našel jsem ji — ale na marách — a tu je vnučka.“

Pojav pojednou udivenou Apolenku do náručí, tiskl ji k sobě a plakal na novo.

Ve světnici nastalo hluboké ticho. Všichni udiveně, s úžasem hleděli na starého formana a mlčeli, cítíce, že se tu stalo něco neobyčejného, až pak pozvedl Klíma hlavu a přetřev sobě oči, promluvil ne bez namáhání:

„To mám vánoční nadělení —“ a začal se usmívati. Ale v tom už úsměv zmizel jako zákmit zlatého světla. Zapudila jej šerá vzpomínka, již vyslovoval.

„Ta — ta — zbloudilá, nešťastná žena, co včera ve vsi zemřela — to je má dcera, víte,“ mluvil obrácen k hospodskému.

Ten vážně pokynul hlavou. Rozuměl starci. Dobře věděl z minulých let, že na jediné své dceři si Klíma i žena jeho tuze zakládali. Doslechl se pak také, že se jim nevyvedla, že odešla do Vídně na službu a tam že zvětřila. Když přišla poprvé domů na návštěvu, byla samá krajka, samý pěkný šátek a na hlavě měla jakýs opeřený klobouk! Máti měla radost, že dcera je ve službě tak výnosné — ale starý povážlivě kroutil hlavou — než věřil ještě. Pak když přišla dcera podruhé, to již ji zle vítal a ve své rozhorlenosti ani doma nestrpěl. Vyhnal ji, dívku nade svou ctí se zapomenuvší. A ona ještě mu zle odpovídala, jak se na dítě neslušelo, vyčítala mu!

Odešla a více se nevrátila. Dítě se jí v cizině narodilo. Staré rodiče to pak hnětlo, že tak ji pustili, a zvláště Klímu, že ji přece neměl vyháněti. Ptal se po ni, sháněl, ale nemohli se jí dopátrati, a sama se nehlásila. Teď, když ji bída doháněla, brala se k rodnému prahu, ale než došla, zahynula. Její sličná podoba, již zanechala děcku údělem, jež ji zahubila, zachránila její děcko a našla mu dědečka. Jak starý Klíma před večerem na ubohého tuláčka bystřeji se podíval, když spatřil tu hlavičku plachetky prostou, tu živě namítl se obraz nešťastné jeho dcery z let, kdy ještě byla jeho hodnou, nejmilejší. Proto se na zemřelou tulačku vyptával, proto se vytratil a šel do vsi. Celý den mu bylo nějak nejisto, nevolno, teď ho to do vesnice zrovna hnalo. Tam se s dcerou sešel, ale jak. Teď chová na klíně její dítě, její živou podobu. Apolenka upírala udiveně na něj své velké oči, nechápala, nerozuměla ovšem, kde se ten dědeček pojednou jí vzal.

„A kde pak máš zahrádku?“ otázala se pak, když se s ním trochu spřátelila.

Porozuměl, že nebožka dítěti o domovu, o nich, o jejich zahradě vypravovala, a také to jej těšilo, že dala dítěti bábino jméno. Nezatvrdila se docela, nezapomněla.

Vnučku s klína nedal a choval ji tak dlouho, až mu usnula. Pak ji sám donesl na lůžko, jež jí hospodská uchystala. Ulehl také, ale nespal. O půlnoci slyšel ze vsi zvony zvoucí na jitřní. Sepjal ruce a modlil se — za dceru.

* * *

V pondělí vánoční vypravil se ze dvora „na Chytilce“ těžký formanský vůz a kolébal se dál silnicí. Vedle vozu kráčel Klíma. Déle to tu nemohl vydržeti. Včera o Božím hodu pochoval dceru, dnes by ho tu zlatými řetězy neudrželi. Vavřinů však zůstal. Klímovi nebylo smutno, že jel sám. Již nevěsil mrzutě hlavu, nebroukal v duchu, že se tak omeškal, že nebude doma na svátky. Přes tu chvíli ohlížel se na předek vozu, kde ve vonném seně a slámě vyhrabal teplý pelíšek a jej houněmi vycpal. Z toho pelíšku vyhlížela dětská hlavička dobře zahalená a hleděla veselýma očima po dědečkovi, po koních, do zachumeleného kraje v záři slunečné. Často také schýlila se k Voříškovi, jenž s Apolenkou se seznámil a s ní teď v pelíšku se zahříval.

Klíma vyjížděje často se po vsi ohlédl. Pak přestal a vážná tvář počala se mu jasniti, až zase trhl opratí a vesele bičem si nad hlavou zatočil, když se podíval na svou čipernou vnučku, když si vzpomněl na ženu a jaké vánoční nadělení jí veze ze světa.

Divý rod.

I.

Paměti selských rodů neobsahují mnoho a záhy v nepaměť upadají. O Kvirencových však u nás po dnes mnoho a často se vypravuje, nejen o posledním toho rodu, ale též o jeho tatíkovi a toho zase otci; a to již něco pátků minulo, co děd nebožtíka Tomáše Kvirence na „Myšce" jezdíval. Vypravují sobě o nich a budou dlouho ještě vypravovati. Navyváděliť se Kvirencové divných kousků.

Sice jejich dvorec byl na zličské planince a tím od světa jako odloučený, ale jiní tam mezi lesy také přebývali a nezdivěli.

Bába Matýsková vykládala, že prý pradědka Kvirencova podložila „divá žena", a lidé ze starého vydání tomu ještě věřili; ale mladí se bábě šplochotce smáli, tvrdíce, že to měli již tak v krvi.

Kvirenců dvorec stál hezký kus od vesnice o samotě se statkem Vaisarovým, s nímž sousedil. Ves ostatně také nebyla v kupce, ale roztroušená, rozběhlá jako stádo koz. Jak kdo u Kvirenců vyšel za statek, pěkného kus světa uviděl, zvláště tak v čas svatodušních svátků. To bylo na planince nejkrásněji. Kolem vlnící se obilí, lány hebounkého lenu květy zamodrávajícího, na březích košaté habry, buky

o sobě nebo ve skupinách a pod nimi na dolíku louka, dál kolem do kola tu březový hájek, tam tmavé pruhy širých lesů. Tu zasláněly výhled do hor, za to za nimi! Na západ zbečnické a rokytenské vrchy s Turovem, v němž dřímá vojsko svatováclavské, za Turovem modré Krkonoše s hlavami dosud bílými; dál teplické šedavé skály, Ostaš, k severovýchodu Stěny a hraničné hory broumovské, k východu vysoká Hejšovina a před ní nejbližší starý Bor tvrdého, skalního čela, jenž opodál se pne a vážně na planinku, jako její strážce se rozhlíží.

A za Kvirencovým lesem promodrává se v Prusích již Homole se starým, rozbitým hradem, od ní k jihu na hranicích táhlé, vysoké hory, Vrchmezí, „Kačenčiny“ to hory, ku kterým když Rybrcoul za svou milou spěje, vichr a divou bouři budí.

Na tom osamělém, lesy vroubeném větrníku žili Kvirencové. U nich na statku chodívalo to pořád stejně, po starodávnu. Leccos bylo na tom dobrého, leccos však nehodilo se do toho nynějšího světa. — Peněz za kávu tam nevydali, ač už baráčník i podruh sobě jí dopřál, a lupali pěkně kyselo, polévku z řídkého kvasu vařenou. Tak to bylo také s ostatní stravou i se šaty. Všecko prostě, po domácku, beze vší nádhery a parády. Za to v hospodářství sousedé leccos neschválili a něčemu se i smáli. A kdo poradil, ten vděku nedošel. Toť aby Kvirenc nejednal po svém a dal si od cizího raditi!

A tak pořád drželi tam mnoho dobytka hovězího i bravu, ač tomu nedali a pořádně ani dáti nemohli. Do roka aspoň jeden kus hovězí tam padl, a ovce kapaly z jara jako mouchy. Kvirencové také koně pásali, tři, čtyři, ač dvou by měli dost a dost.

Jeden z Kvirenců, když byla ta selská „leberie“, co ji také pomáhal strojit rtyňský svobodník, odešel

se selským vojskem do kraje a vícekrát se nevrátil. Snad ho někde zastřelili nebo pověsili, nebo se u Chlumce, když sedláci s hráze skákali, utopil.

Snad bratr jeho, nebo syn, to stará Matýsková už nevěděla, měl tuhou šarvátku na kanceláři s panem direktorem. To zrovna odváděl se obroční oves. Tenkráte také dle staré povinnosti, jak statku Kvirencovu byla připsána, musil odvésti koš vajec a jedno. A pro to vejce prý se bouřka strhla. To se tak Kvirencovi podobalo. O koš vajec by ani nehlesl, ale pro jedno jediné zrovna naschvál ty hluky na kanceláři stropil. I nechali si ho pěkně v šatlavě, a když po několika dnech ho domů pouštěli, přivázali mu na krk tabulku, na níž bylo napsáno: „Rebel".

Páni na zámku myslili, kdož ví, jak ho zahanbí, poníží, že doma se bude skrývat a dříve nevyleze, dokud mu nedovolí, aby to písmo sdělal. Ale Kvirenc hrdě hlavu vypjav, chodil s tabulkou veřejně, všude a schválně dolů do městečka, do vsí po hospodách, a chlubil se s ní, jakoby to měl zlatý peníz od samého dvora, až přišel panský mušketýr a důtklivě vyřizoval, že milostpán vrchní přísně poroučí, aby tu tabulku vydal.

Tak z toho zámečtí měli jen smích.

To byl Václav Kvirenc.

Syn jeho, Martin, míval také se zámeckými pány opletačky; ten vzdor a boj, ovšem že marný, u všech Kvirenců byl jako dědičný. Někdy přece něčeho dosáhli, nebo od jiných leccos odvrátili; a kdyby nic, tak aspoň bouřili pánům žluč.

Ten Martin rozkmotřil se také s celým městečkem dole pod planinkou. To měl z toho, že si tam vyhledal nevěstu. Tatík sice mu bránil, ale proto přece

přivezl si z města ženu, kovářovu dceru. Brzo však toho litoval, a tuze, bylo však už pozdě.

Netrvalo to dlouho a chytl se s tchánem, jenž na něj, na sedláka, chtěl vyzráti. To pobouřilo Martina tuze, a doma nemlčel. Žena se nelekla, aniž muže chlácholila, ale zastala se svého otce.

Z toho povstal veliký hněv mezi manžely, mezi selským dvorcem a kovárnou v městečku. Hněv měli Kvirencové hned na krajíčku, hněv u nich vzplanul mžikem, rostl prudce a tak hned nepolevil. Martin rozpáliv se na tchána měšťáka, stihl hněvem svým měšťany všechny, celé městečko, jakožto úskočné nepřátely všech sedláků. A poznali to.

Jednou v neděli odpoledne dal si vyvésti nejstaršího, nejhubenějšího koně, a vyhoupnuv se na něj, hnal ho kamenitou cestou planinou dolů směrem k městečku. Projev lesem, zastavil se na pokraji výšiny, tam, kde na vřesovišti rostly tři břízky. Místo to pnulo se zrovna nad městečkem, odkud sem nahoru bylo dobře viděti.

Lidé šli zrovna z nešporů. Pane, to koukali, to se zastavovali. Kvirenc se zbláznil! Co to dělá?! Hubený valach hlavou k lesu ke Zličku, zadkem ku městečku; na valachu sedí Kvirenc tváří dolů měšťákům, křičí a rukama rozkládá. A toho jeho hlasu! Jak se rozléhal a z té výše pronikal! Až mu porozuměli. Starému Kamenickému, kováři, nadával — ale pojednou, hle, jako komediant se koni na hřbet postavil a rozkládal jako z kazatelny. To ještě uměl z let pacholeckých, kdy koně pásával. Jak rozpjatý burnus ve větru za ním poletuje, se třepetá! Laje dál a hůř — to si teď na celé městečko přivstal!

Nerozuměli všemu, ale co pochytili, toho měli dost, a zle to v tom početném houfu začalo kypěti. Jedni o právu mluvili, druzí o pěstech — a

než se dohodli, Kvirenec skončil, slezl, na koni se obrátil a — zatočil jej — na dol, ku městečku! Domů nejede, sjíždí a již je dole, u hřbitova, již je u nich, mlaská na valacha a proutkem ho pošvihuje, beranici smeká, pánům měšťanům se uklání a na ně se usmívá.

Ale toho drzého, štiplavého smíchu, toho výsměchu! „Což si to dáme líbit?“ pomyslil nejeden rozhořčeně. „Což není nikoho, jenž by tomu chomoutovi selskému ukázal?“ A nebyl.

Ještě se rozestoupili, a Kvirenc tím houfem projel jako vrchnost. Nežli se vzpamatovali, zajel, a než se rozhodli, byl na městečku, odtud zabočil stranou a zmizel mezi ploty, v polích u lesa Kleprlíkovy hory. —

Tak měli měšťáci z toho trochu smíchu jako zámečtí páni z té tabulky.

Martin Kvirenc měl dva syny: Václava, staršího, a Martina. Staršímu, jak tenkráte bývalo, odevzdal všecku živnost; mladší by byl někde, několika groši odbyt, pacholčil, kdyby tatík v čas na něj nepamatoval. Zahospodařil tolik, že syn za to, co měl také po matce, zakoupil si chalupu. I tu, pod nízkým stropem, na skrovném lánu nezapomněl, odkud je, a krev Kvirenců, v něm neschladnuvši, často mu vzkypěla, a to tím spíše, že Václav si vzal děvče, na které také on pomýšlel.

Nebylo tedy žádného divu, že se s vlastním a jediným bratrem častěji pohněval a prudkými slovy chytil. Přišel beran na berana, neboť starší bratr byl ještě divější nežli on, neústupa, jako skála. Když se posledně nad paloučkem pod babykou dali do vády, přišlo to tuze do tuha, a tu také ozvala se slova, nad nimiž ve vsi a všude, kde o tom vypravovali, hlavami kroutili.

„A já ti ani na funus nepůjdu, až — —“ zvolal Martin chalupník.

„A kdybys přišel, z truhly bych na tebe v rubáši vyskočil!“ rozkřikl se pln zuřivosti Václav.

„To je opravdu divý rod,“ povídal starý Martinec, když o tom zaslechl. „Nikdo je nezkrotí, leda sami sebe.“

Od oné vády, po těch slovích plných záští, bratří se vícekráte hádkou neutkali. Vyhýbali se jeden druhému. —

Za nedlouho však si ve vsi a také jinde o Kvirencovi sedláku zase povídali. Na tom paloučku, u kterého se bratrem ve prudkém hněvu rozešel, měl ležeti seno. Schlo pěkně a dal je s čeládkou do kup. Druhého dne však ztratila se pojednou pohoda. Nebe se zatáhlo hrozivými mraky a hrozná vichřice rozletěla se planinkou. Kvirenc dal na rychlo zapřáhnouti: vyskočiv na vůz sám oprati se chopil a vyrazil ze dvorce jako bouřka. Bil do koní, vůz letěl, jen vyskakoval na kamenité cestě, že až pavůz se na něm házel jako stéblo, a sám čeledín musil chytiti se žebřiny. Kvirenc šlehal do koní jako divý, nic však na plat. Než dojeli na palouček, rozházel vichr pěkně shrabané kupy.

Seno všecko rozmeteno: tu chomáč leží, tam sfouknut žene se před větrem, jenž jednotlivé kusy do výše metá a tam rozetřásá; onde uvázly chumáče na olšinách, jichž tu několik stojí různo lučinou. Škoda toho krásného sena!

Když bylo nejhůře, přihrčel Kvirencův vůz. Sedlák zaraziv, chvilku se na tu sennou metelici díval, pak hodiv pacholkovi oprať do rukou, seskočil a chvátal přímo na palouk. Pacholek s děvečkou plni udivení hleděli za hospodářem, jenž zastaviv se uprostřed, kde stál poslední zbytek, sotva půl zachovalé

kupy, sehnul se a pojav hodnou náruč sena, mrštil je vysoko před sebe, a všecek zardělý, maje žíly na krku i na čele naběhlé, rozkřikl se ve slepém vzteku na vítr:

„Tu máš a sežer už všechno!“

A vítr, jakoby ho poslechl, sebral v divokém víru rozhozené seno, zatočil jím jako prachem a rozfoukl na všecky strany jako chmýří. Kvirenc podruhé se shýbl a vyhodiv poslední zbytek, zachechtal se, až to tam na voze bylo slyšeti. Stál tu vzpřímený, hledě do výše, kde kolem hlavy mu seno se točilo a vířilo, a nic se nebál nebe, po němž hrozivé, černé mraky se hnaly, a nezarazil se, když za babylou zrovna proti němu se zablesklo a rozhněvané nebe silným zahřměním se ozvalo.

Když o tom lidé uslyšeli, Kvirencovi zle tušili; mnohý pak to vysvětloval, jako Kvirencův sám čeledín.

„Hospodář už od rána nebyl svůj. Od rána se u něho strojilo na bouřku. To proto, že se mu to ďouče narodilo.“

To bylo vůbec známo, že si Kvirenc tuze přál syna. Dnes narodilo se mu čtvrté dítě. Všechny před ním, také děvčata, zemřely, nežli běhati začaly. Teď opět děvče!

„Ani se na dítě nechtěl podívat,“ vypravovala bába babící.

„Ubohá Kvirencka!“ litovaly matky.

„Ať ho Pánbůh proto neztrestá!“ varoval starý Martinec.

II.

Když Kvirencka byla ještě na svobodě a nynější muž její za ní chodil, mohla ona poroučet, vymýšlet si a přání pronášet. Ve všem by byl Václav povolil.

Ale nic takého nečinila. Když si ji pak odvedl od oltáře domů, začalo se pomalu všecko obraceti. — Z ohnivého, vášnivého milovníka stal se muž vše rozhodující, čím dále tím více poroučející, až se stal z něho velitel, pán, někdy až tyran. To jmenovitě, že naděje se mu nevyplnily, že nedostávalo se mu syna dědice, po kterém zrovna prahnul. Žena jeho musila poslouchati a její živobytí nemělo mnoho veselých chvilek. Muže měla ráda; teď se ho již bála. Co se jí to děvčátko narodilo, bývalo jí úzko, přišel-li do světnice. Nevelká, slaboučká, přibledlé, někdy pěkné tváře, byla vedle svého vysokého muže, byl suchého těla, ale silných kostí, jako úkropeček. Často, když na ni své jiskrné oči upřel nebo zahoukl, ze strachu se mátla.

Jinak jí neubližoval, jako na příklad jeho dědek své ženě, jenž často, když přišel pozdě z hospody, bábu z postele vyburcoval a ji donutil, aby s ním minet tancovala.

To všecko by Kvirencku ani tak nesoužilo a snesla by, třeba i na ni ruku vztáhl — jen kdyby zase viděla, že ji má rád. Ale toho právě teď ani znamínka nezpozorovala.

Když bylo jejímu děvčeti osm let, zemřela.

Bylo zrovna v zimě. Rakev naložili na těžké sáně, k rakvi posadili Frantinu v loktuši nebožky matky, čeledín vsedl na podsedního a vyjeli. Když se sáně a malý průvod za nimi přiblížil ke chalupě Kvirence Martina, vyšel Martin ze stavení a přidal se mezi lidi. Na staršího bratra ani nepromluvil, ani se nepodíval. Teprve když ubohou ženu do hrobu složivše, ze hřbitova vycházeli, zastavil Martin staršího bratra u vrátek a hledě mu do očí řekl z ostra:

„Vášo, tys ji utrápil."

A šel dál.

Václav, schmuřiv husté, černé obočí, ani nehlesnul. Jen jím trhlo, a kolem rtů mu zacukalo, jakoby se mu chtělo do úšklebku.

Nemýlili se ti, kdož říkali, že Kvirenc nezůstane vdovcem. To jest, on nechtěl zůstati vdovcem, proto záhy začal se ohlížeti po druhé manželce. Nešlo to však zrychla. Kvirenc už nebyl svižný, hezký jonák, jakým býval, a také ho už dobře znali. Tu a tam ho odmítli, a mnohou zase, která mermocí chtěla se vdáti, tu zase on nechtěl. Nemínil si vzíti lecjakou nehezkou, letitou.

Zatím mu záhy zašedlé vlasy hezky prokvetly a děvče dorůstalo. Nežli se nadál, měl sám nevěstu a mohl opravdu pomýšleti na svatbu. Sám se ženitby sice vzdal, ale dceři veselku strojiti, na to také nepomýšlel. O ženicha nebylo zle, toho si Frantina sama vyvolila. Nebylo také k němu daleko. Přes dvoreček, přes cestu.

Však právě proto. Vaisarovu Josefovi dceru svou nikdy nedá!

Kdo znal Kvirence, ten věděl, že nemluví do větru, a že vyplní to, co řekl. Vaisarovi to také věděli a Frantina také.

*   *
*

Každý z Kvirenců měl něco zvláštního, ale společné bylo všem, že s nejbližším sousedem svým se dobře nesnášeli. Dobrá vůle byla u nich vzácným kořením. Pro Vaisary neměli jí snad ani za špetku od děda až po vnuka.

Frantina byla dcerou otce svého, všecka byla po něm, po matce neměla ani žilky. Jediným toliko

lišila se od otce, že jinak se dívala na ten Vaisarů dvůr. Kvirenc se kabonil, když stoje na záspi, mladého tam uviděl. Frantině se vyjasnilo. S počátku náklonnost svou tajila, a známost mladých lidí rostla v skrytě. Pak když vyšla na jevo, vzešla nad ní bouře, ne jedna, ale kolik a často.

Frantina hájila se, odporovala řečem otcovým, a ten, zapomenuv se někdy, dceru svoji bil, nic však nespravil. Častěji teď chodíval do vsi do hospody a pil více.

„Na koho bych šetřil? Na to ďouče?“ říkával.

Tak tři celá léta to trvalo, a čtvrtého, když Kvirenc opět jednou dceru svou soužil, rozkřikl se naposled u veliké zlosti:

„Kliď se a nechoď mi ani na oči!“

Šla, ale na očích mu zůstala. U Vaisarů ji přijali. Stará Vaisarka, s kterou Josef, jediný syn, hospodařil, nic tomu nebránila, a tak za několik neděl vyšla svatba ze statku Kvirencova souseda.

Divná svatba. Ženich nemusil ani pro nevěstu, zrovna si ji vedl s sebou.

Každý myslil, když Frantina z domu uprchla, že starý bude tomu bránit, že půjde na faru, na úřad. Ale nešel ani na krok.

Když ho zastavovali a jemu říkali:

„No, jak, Kvirenče, prý se ti dcera vdává. Pozveš-li nás na svatbu?“

Ušklíbl se po svém:

„Já svatbu, blázníš? Nemám dětí —“ a dost.

Když svatebčané přišedše z městečka za stůl zasedli, vyjížděl starý Kvirenc ze dvora.

„Aha, nechce ani vidět, ani slyšet!“

A hle, nevyjel daleko do polí, ale zrovna za stavením dal se do orání. Oře, oře, z dýmky odfukuje, a ze sousedova dvorce slyšeti šumné hlasy,

smích, výskot podnapilých svatebčanů; pak také ženich s nevěstou vyšli na sad právě, když starý Kvirenc brázdu doorav, obracel. Zastavil koně, stočil opratě s ruky a pozvedl pravici vysoko nad hlavu, jakoby hrozil a klnul.

Kdyby ze sadu do jeho zachmuřené tváře a do sršících očí plných hrozivého temna i blesku bylo viděti, lekli by se novomanželé, jako se již zarazili nad tou pozdviženou hrozící pravicí.

Podvečer, když se svatebčané strojili do hospody k muzice, vyšel starý Kvirenc rovnou cestou tam, kam už kolik let schválně nezamířil: k bratrově chalupě. Martin právě dělal kordinou louče; v tom vstoupí bratr statecký, a jakoby nic, jde k udivenému bratrovi a podává mu ruku.

„Co jsme si, odpusťme si! Jsme jenom dva, a víc nás není.“

Martin ruky své neodtrhl. Chvilku stáli mlčky proti sobě, pak povídá Martin:

„A do Frantina?“

Bratr, jakoby neslyšev, odvětil:

„Přečkáš-li mne, půjdeš ty na statek.“

Tou dobou šla Vaisarova nevěsta z ruky do ruky, neboť sluší se, aby každý nevěstu provedl. A tak všecka zardělá, s očima planoucíma, nozdry šíříc, v kole se točila, sotva dechu popadala a netušila, že tou chvílí tatík ji vydědil. —

O této svatbě mnoho si povídali nejen po vsi, ale šlo to po kolátuře, a nikde jí nepochválili. Nejvíce ovšem starého Kvirence kárali, než jeho dcery se také málokdo ujal. To jí měli za zlé, že zrovna šla k ženichovi, že s ním se umluvila na takovém vzdoru, aby jen tatíka pozlobila. A ještě té svatby! Kdyby aspoň tiše časně ráno byli šli na oddavky, bez hluku a křiku, a to takovou slávu, tolik hostí, a

muziku! Tu nebude velikého požehnání. Aby pak mladá Vaisarka z nového statku tak neutíkala, jak z domova pospíchala!

Toto proroctví se nevyplnilo.

Frantině se u Vaisarů nezastesklo, a kdyby tam i spokojena nebyla, jistě by se nevrátila k otcovskému prahu.

Bylať Kvirencova.

III.

U Vaisarů všecko dobře chodilo. Mladí se snášeli a stará s „nevěstou" nedaly si také nekalého slova. Jinak bylo se sousedem-otcem. — Mezi jeho statkem a Vaisarovým nebylo žádných plotů, jen vozová cesta tudy vedla, tak že bylo viděti ze dvora na dvůr. Teď jakoby mezi nimi sáhodlouhá zeď vyrostla. Ani čeládka nesměla se stýkati. Potkal se na mezi, v polích tchán se zetěm, podívali se na sebe zamračeně a šli dále; potkala se dcera s otcem: dcera se ohlédla, otec díval se pod sebe, a šli kolem sebe jako cizí, jakoby v nich nebylo ani kapky jedné krve.

„Že ti lidé to tak vydrží —" divili se mnozí.

„Ba že vydrží. Divu dost, že to jenom tak je."

Jediné místo, kde se někdy setkati musili, aspoň čeládka jejich, byla stará studně, která stála skoro uprostřed trávníku mezi oběma statky, ale více na straně Kvirencově. Ze studně té opodál staré lípy brali od nepaměti Kvirencovi i Vaisarovi vodu, ať už mezi nimi jakkoli bývalo.

Teď se to také zvrátilo.

Jednou odpoledne přišla děvečka Vaisarova do světnice s prázdnými konvemi.

„Hospodáři, byla jsem pro vodu, a Kvirenc mne vyhnal od studně —“

Hospodář, jenž s čeledínem černil řemeny, vyskočil zprudka se židle, podíval se z okna a pak povídá čeledínu:

„Vojto, jdi ty!“

Vojta šel, ale za chvilku se vrátil s takovou jako děvečka. Hospodáři to ani nemusil vyřizovati. Ten viděl všecko z okna. Vzal jednu konev sám a šel ke studni. Starý Kvirenc byl na dvorečku a kutil něco u vozu. Zetě si ani nevšimnul. Když však mladý hospodář nasadil do ucha konve bidlo, aby ji spustil, narovnal se starý jako prut, a obrátiv se, zvolal dosti klidně:

„Vaisare, nech toho!“

Zeť jakoby neslyšel a spouštěl konev. Než ji však vytáhl, stál před ním Kvirenc. Jeho vráskovitá tvář hněvem sežloutla a z očí mu sršel oheň.

„Nech toho, povídám ti!“ ozval se podruhé zvolna, ale hlas se mu třásl.

„Studně je má jako vaše!“

„Studně je má, stojí na mém gruntě. Nač těch řečí — jdi a vícekráte ať se nikdo od vás neopováží sem přijít —“ A vylil mu nabranou konev.

„Oho!“ vzkřikl mladý muž a tvář mu zrudla do temna.

Začala váda a v tom Frantina vyběhla ze stavení. Nekonejšila, nemírnila ani muže, ani otce. Byla jen ženou, a jakoby Kvirenc ani jejím otcem nebyl, obořila se na něj.

Zase měli lidé co povídat, jak se tam ti divoši u studně chytli, jak mladý Vaisar povalil k zemi starého Kvirence, a že by to byl sotva pořídil, kdyby mu žena vydatně nepomohla. Sáhlať na vlastního otce. —

To vyhráli Vaisarovi poprvé, ale pro vodu přece více nechodili. Nesměli; tolik si starý Kvirenc dokázal, a nevyvedl jim tím žádnou maličkost. Na zličské planince nebylo vody hojnost, ba často značná o ni nouze. Ty dva statky za vsí byly na tom nejlépe, majíce ve studni dobré, pramenité vody. Ve vsi byla jenom jedna, a ta ještě držela vodu nedobrou; ostatní brali z potoka, jenž hezký kus za vsí v lese hrčel úžlabinou. Vaisarovi musili teď buď až do vsi nebo do lesa, a na obě místa bylo daleko. Nastala jim nemalá potíž, neboť v domácnosti, ve chlévě, kde stálo několik kusů dobytka, spotřebovalo se vody hezký krapet.

Kvirenc hlídal svou studni jako poklad, a jen se ušklíbl, když mu bratr Martin, jenž nyní na statek někdy přišel, oznámil, že Vaisar zadal žalobu.

Zadal, ale páni tu jeho stížnost tak hned nevyřizovali, jak si přál.

Zatím utuhla země, pak napadlo sněhu a o vodu byla ještě větší nouze.

Co se u Vaisarů nalopotili, nežli jí na den navozili, a pak ještě aby s ní dělali jako s vínem nebo drahým olejem. Když pro vodu jeli nebo ji přiváželi, stál starý Kvirenc na záspi, odfukoval si ze své dřevěnky a jen se usmíval.

To Vaisara bodalo, ale ještě více jeho prudkou ženu. —

Nejednou ozvala se ze záspi Vaisarova statku hrozba i kletba; studnu však přece neotevřela.

S nastávajícím jarem přišlo vyřízení soudní, že studna je Kvirencova.

To přišlo zrovna v tu dobu, kdy Frantina byla v šestinedělích. Měla syna.

Mladý Vaisar, jenž na jisto čekal, že vyhraje, jak mu také jeho advokát sliboval, zuřil: žena mlčela, ale divně to v ní hrálo. Pak najednou zvolala:

„To nemůže být. Braň se a nepolevuj!“

Nechtěl se dáti — žaloval znova. Co mu to však zpomohlo, když nesměl pro vodu. Bylo jí zvláště nyní třeba. Po suchém jaru uhodila velká parna, všecko jen prahlo a země byla jako trn. Zle bylo na planince. Studna ve vsi nestačila, potok ve strži lesní sotva vlhčil oblázky svého koryta. Lny byvše sežehnuty, sežloutly, zbrunátněly, zakrnělé obilí bylo usušeno a hynulo ve vyschlé, rozpukané půdě. A těch hubených trávníků a palouků sežloutlé trávy beze vší šťávy a svěžesti! Vítr jakoby zatoulav se nemohl sem cestu najíti. Ani větříček nezafoukal, aby vedro umírnil; horký, jako mrtvý vzduch se tetelil a na temně modrém nebi nezjevil se ani mráček. Lesy tichy jako ve spaní; po jejich hřbetech nepolétl rychle, plaše ani jediný stín, a pod krovem jejich neozval se ani hlásek. Haluze visely k zemi a stín jejich na rozpáleném jehličí se ani nehnul. Jen silná vůně pryskyřicová naplňovala vzduch, jenž tu byl dusný.

Lidé ze vsi chodili jako v procesí ku Kvirencově studni, která všem stačila a pro všechny měla vody dost. Pro všechny, jen ne pro Vaisary. Lidé jdouce cestou slyšeli z Vaisarova otevřeného chléva chraptivý řev žíznivého dobytka, jenž mdlobou sotva se oháněl před roji much, z úpalu slunečního naň se sypoucích.

Moudří napomínali Vaisara, aby se s Kvirencem smluvil a po dobrém dohodl. Odmítal všelikou radu, ale když již bylo zle, začal váhati a řekl ženě:

„Co myslíš, mám tam dojít?“

Frantina se smála.

„Tedy přece p r o s o —? Jdi si, ale já se té vody nenapiju, já bych se otrávila!“

Tím zradila muže, že nešel a raději se vypravil do sousední vsi pro vodu. Čeládka žehrala na selku, že je tak paličatá, a nemlčela. Lidé se o tom dověděli, co řekla, a jak už jsou přítelínkové, donesli to starému Kvirencovi. Hrozně se zamračil, chvilku mlčel, pak zahuhlal:

„Však ona se neotráví!“

* *
*

Starý Kvirenc měl vňoučka, ale dosud, ač bylo děcko několik měsíců na světě, jak se patří ho neuviděl neřku-li, aby ho jako dědeček pochoval, pohladil, křížkem požehnal. Narodilo se, nic mu neřekli, křtili a také nevzkázali. Děcka pro něj nebylo, ač je občas někdy, ale jen z daleka spatřil, když s ním Frantina ven vyšla, nebo když ho chůva na dvoře chovala. Vídal, ve strakaté peřince drobnou hlavičku, zahlédl někdy, jak ručkama zatřepalo, slyšel, jak zaplakalo. Dělal, jakoby neviděl, jakoby neslyšel, a přece po něm pošilhával, přece naslouchal. Pak již je začali nositi bez peřinky. Vídal vnoučka, an se povaluje na klíně staré chůvy, sedící na dvoře někde ve stínu, an leží na peřince v trávníku. Jinak ho nespatřil, a sotva by ho, kdyby ve vsi mu jej ukázali, poznal.

Když tak někdy večer sám ve světnici sedě, nebo v noci nemoha spáti, na posteli přemýšlel o své nezvedené, zlé dceři, jíž dával vinu všecku, to jí ne za nejmenší provinění počítal, že mu své dítě ani neukázala, ani nevzkázala, že je má. Byt i sama nepřišla — což kdyby chůva — jen tak jako maně

— viděl by v tom aspoň jiskru, ale tak ta dračice —

Zatím ta strašlivá parna nastala.

Starý Kvirenc už dlouho nespatřil svého vnoučete. Snad pro to nesnesitelné vedro s ním nechodili ven. Ale nezeptal se.

Až jednou v noci, kdy seděl u otevřeného okna, a všecko kolem spadlo, zaslechl mrtvým tichem dětský, bolestný pláč. Viděl, že u Vaisarů rozsvítili, viděl sem tam kmitající se stín — ale ten žalobný, dětský pláč neustával.

V tom sebou trhl.

IV.

Od Vaisarů vyšla nějaká ženská a mířila zrovna ku studni. Rychle vstal a vyšel ven. Měsíc svítil.

Starý Kvirenc stanul pod lipou u studně tváří v tvář své dceři. Již dávno tak z blízka se na sebe nedívali. Frantina měla hliněný džbán.

Chvíli mlčeli oba. Starému se zdálo, že je nějak dcera přepadlá. Bývala plna, krev a mléko.

„Co tu chceš se džbánem?“ ptal se suše.

„Jdu pro vodu,“ odvětila sice dosti rozhodně, ale jindy by to snad jinak znělo.

„Hm, mohla bys se otrávit, a to já nechci.“ — Usmál se, až úsměv ten dceru bodl. Ale přemohla se.

„Sama nechci; máme vodu doma, ale ta je říčná, teplá, tu nemohu dát dítěti.“

„Tak, ty máš dítě — vida —“

„Nezdržujte mne, nechte mne nabrat.“

To bylo mnoho, že Vaisarka tohle řekla.

„Počkej, studna je dosud má,“ a postavil se před studnu.

„Nechte mne, mé dítě stůně,“ vpadla mu prudce Frantina do slova.

„Tvé dítě!“ rozkřikl se Kvirenc. „Máš-li jaké! A máš-li, hanba dost, že o tom nic nevím.“

„Slyšíte, jak pláče,“ zvolala jako na trní.

Umlkli, jakoby oba naslouchali; bylo však ticho; ani hlásku kolem. Dítě stichlo.

„Pro Boha, táto, ono již nemůže — je tak rozpáleno, žíznivo — což nemáte žádného srdce?“

„A mělas ty a máš ty srdce?“

V tom znova ozval se dětský pláč, slabší však nežli prve.

„Pusťte mne, vy necito!“ vykřikla mladá matka a jako zoufalá vrhla se na otce, aby jej od studně odstrčila.

„Oho, dceruško, chceš mne tu zase na zem povalit?!“ trhl sebou, smýkl Frantinou a v tom zařinčelo to u jeho nohou. Džbán vyletěl dceři z rukou a rozbil se na sta střepin.

Zarazil se; bylo mu, jakoby někomu nůž do těla vrazil, jakoby v zaslepenosti těžký zločin spáchal. Dcera pronikavě vykřikla.

Opíraje se o dřevěné pažení studně, ztrnulým zrakem hleděl za ní.

Dcera ubíhala ke statku, odkud zazníval dětský nářek. — —

* *
*

Druhého dne po ránu děcko Vaisarovo skonalo. Jak to starý Kvirenc uslyšel, velmi se zarazil. Když malou rakvičku ze statku vynášeli, stál u svého okna.

Hleděl za průvodem, až zmizel, a pak ještě se za dlouhou chvíli z místa ani nehnul.

„Hospodář je teď tak po dva dny jako pitomý," povídal pacholek děvečce.

Ale třetího dne ho ta „pitomost" přešla. Rozkatil se tak, že div všickni ze stavení neutekli. Než netrvalo to dlouho a ta „pitomost" ho znova napadla. Bylo to ještě těch dnů, co bratr Martin na prkně ležel. Tak z nenadání odešel na pravdu boží! Porážel někde v Kněžnici lese na stráni buk a ten skotil se tak nešťastně, že zasáhl nejmladšího Kvirence a povalil jej, že vícekráte nevstal. Václav mu vypravil pohřeb jako sedlákovi. Bratr Martin byl pod drnem, a „pitomost" bratra jeho neopouštěla. Jen chvílemi se probíral ze svých myšlenek, a tu se vždycky rozlítil až strach. To bývalo obyčejně v hospodě, kdež pije, křičíval:

„Však nikoho nemám! Nemám dědice!"

Často také sedal u okna nebo na lávce venku u dveří a hleděl před se. Viděl Vaisarů dvůr, po němž chodívala stará chůva, nosíc ve strakaté peřince děcko: viděl jeho hlavičku, viděl, jak ručkama třepetá. A tam v trávníku peřinka a na ní košilatý klučina, nožky zvedající. V tom jakoby se ozval žalostný, dětský pláč — Ale v to nádoba o zemi cvakla a již je džbán na sta kusů! Toho nemohl slyšeti. Rychle vstal a rychleji ještě odcházel.

* *
*

Za krátký čas po té přišlo Vaisarům i Kvirencovi rozhodnutí soudní. Kvirenc prohrál. Shledáno, že Vaisar má dobré a plné právo na studnu, ta že jeho je a ne Kvirencova. Jindy by snad starý se-

dlák do stropu byl vyskočil a se rozzuřil. Tentokráte však přijal tu zprávu dosti klidně. Ušklíbl se jen a řekl:

„Ještě není všemu konec. Teď teprve začnu já!“

Patrně myslil na další proces. Rozhněval se však a rozlítil, když mu donesli, jak se Vaisar raduje, jak žena jeho zvolala:

„To má za to, že mně dítě zabil! Ať mně přijde, starý plesnivka, ke studni, ani polk vody, ani krůpěj nesmí si vzít, a kdyby mně před očima žízní umíral!“

To mu řekli v hospodě, a on všecek rozjitřen zahrozil:

„Ještě mně od studně nevyhnali a nevyženou. Ještě ji nemají a nebudou ji mít, to povídám já — Kvirenc!“

Zůstal dlouho do noci. Když ráno mu šel pacholek říkat o oves, který mu večer neuchystal, nezastal ho ve světnici. Postel byla netknuta. V tom slyšel venku vykřiknutí. Vyběhne a vidí, že děvečka Vaisarova stojí u studně a všecka vyděšená křičí. Když se kolem ní sběhli, sotva z ní slova dostali.

„Někdo — tam — je —“ ukazovala na studnu.

Nechtěli ani uvěřit. Ale hledali pak, a vytáhli — starého Kvirence.

Všude se toho zděsili, nejvíc u Vaisarů.

„Kvirenc mnoho pil, a když se vracel, spadl do studny,“ vysvětlovali mnozí.

Ale leckdos zakroutil hlavou a pravil: „Byl to Kvirenc!“

Co bylo Vaisarům platno, že vyhráli!

* *
*

Frantina víc dětí neměla. S ní vymřel ten divý rod Kvirenců̊v.

Starou studnu, v níž zahynul poslední Kvirenc, zasypali. — —

(1881. Lumír.)

Z VOJEN.

Psáno roku 1878—1886.

Pro svatý klid.

I.

Mladý šlechtic krčil se a skrýval mezi dvěma hustými keři ve vysoké trávě u samé hřbitovní obruby. Košatá lípa, zrovna vedle se pnoucí, pomáhala jej krýti svým tělem. Hluboký stín halil tento skrytý koutečekť; ostatní však hřbitov a starodávný, bílý kostelík s bedněnou zvonicí prostřed něho byly v plné, zlaté záplavě jarního slunce.

Nic se tu nehnulo, ani lísteček na starých lipách kolem. Jen haluze keřů se rozhoupaly. Hnulť sebou mladý muž pod nimi. Opatrně a tiše vstává, aby pohlédl přes nevysokou zeď. Přiměl ho k tomu temný hluk, ozvavší se někde dole.

Bylo to ve vsi zrovna pod chlumkem, na němž stál kostelík. Lidé tam vyběhli ze stavení a hledí na těžké jezdce s vytasenými palaši. A tam v pravo, na cestě se vinoucí do vršíku, na němž stojí nevelký zámeček, dolů sjíždí jezdec, dva ženou se nahoru a kolem zámku blyští se to od zbraně a helmic. To jsou dragoni z armády Valdštejnovy. — A ti vyplašili mladého muže ze zámečku, z dědictví po otcích.

Dědictví! Před devíti lety mu je vzali sotva nabyté, skonfiskovali pro účastenství v rebelii. Po pěti letech trudného vyhnanství vrátil se do vlasti, když

ji Sasové opanovali. Z Prahy chvátal na zboží svých otců. Nová vrchnost už prve ujela před nepřítelem a poddaní vítali bývalého pána s upřímným potěšením. Ruka jeho nikdy jich netiskla tak jako ti cizozemci.

Dlouho však mezi svými nepobyl. Valdštejn sebrav nové vojsko, vypravil se proti Sasům a ti musili ustoupiti. Mladý Kanický poznal, že štěstí, sotva se naň pousmálo, prchá zas od něho. Chystal se opět na cestu, na smutnou cestu z vlasti. Ale dříve ještě nežli se nadál, přikvačilo neštěstí. Oddíl císařského vojska přiharcoval tak z nenadání, že sotva ze svého zámku uprchl. A když chtěl ven do polí, shledal, že všechny cesty jsou střeženy. Do sídla zpět už nemohl, a ve vsi dole nebylo úkrytu.

U živých ani rady ani pomoci; uprchl tedy — k mrtvým. Se svatého pole hleděl na nepřítele, an obsazuje jeho tvrz, jak prohledává ves, jak po něm slídí. V tom se ozval opodál na hřbitově pobožný zpěv. Emigrant střelhbitě zmizel v houštině, povylezl však ihned, když poznal zpívajícího. „Tu jsem!“ zvolal polonahlas.

Statný, osmáhlý venkovan s lopatou na rameně chvatně se k němu přiblížil. Byl to hrobník té vesnice a někdy i kostelník. Služeb jeho však kostelních nebylo nyní třeba, poněvadž ves neměla žádného kněze.

„Jak je, Tomáši?“ ptal se uprchlík.

„Zle, milostivý pane. Ze vsi ani odtud není vyváznutí. Všecko je obsazeno. Nedostanete se odtud, aspoň za dne ne. A hledají jako psi. Všechno znají — dole i na zámku.“

„Mají nějakého zrádce.“

„Ano, milostivý pane. Sám jsem ho zahlédl a hned poznal.“

„Kdo je ten —“
„Prejsek, co byl u nebožtíka pana otce —“
„Ten rufian!“
„Všude je vodí a ve všem radí.“
„To nejsem tu jist. Máš-li klíče, pusť mne aspoň do kostela. Tam se spíše ukryju nežli zde.“
„Myslil jsem také na to a klíče již nesu.“
Rozhlédli se a chvatně přešli nevelkou prostoru ode zdi ke starému kostelíku gothických oken.
Tomáš otevřel rychle sakristii. Z ní vedl pána do malé síňky či spíše chodbičky a tu stanul u nízkých, zaprášených dveří. Chvatně vyhledal klíč a strčil jej do zámku.
„Kam mne vedeš?!“
„Myslím, že tu bude nejjistěji —“
„Máš pravdu —“
„Tu máte klíč, milostivý pane. Zavřete se vnitř. Já zase musím dolů. Bude-li třeba, přinesu zprávu. Spolehejte na mne.“
Kanický mu podal ruku a Tomáš odkvapil. Bylo slyšeti ještě jeho kroky v sakristii, pak jak dvéře tam zavírá, a již ticho. —

II.

Mladý emigrant vešel nízkými dveřmi a sestoupiv po pěti schodech dolů, ocitl se v nevelké klenuté místnosti. Byla vybílena a nízkým, malým oknem osvětlena. Dnes za toho zářícího dne tu dosti jasno. Venku horko, tu chlad. Venku na hřbitově ticho, tu mrtvý klid. Paprsek světla, kterýž sem zabloudil, chvěl se na několika cínových rakvích, jejichž víka špičatým střechám se podobala. Stály podél zdi na cihlové dlažbě, a tři z nich, patrně posledně sem

uložené, poblíže okna. Jedna nad obyčej velká, druhá menší, užší, a třetí malá. Schrána patrně dětská.

Tvář mladého emigranta, prve napjetím a rozčilením oživena, nabyla vážného výrazu. Jak vstoupil, chvilku se rozhlížel, pak klesl na kolena a chvíli tak zůstal, maje ruce sepjaty a hlavu pochýlenu. Tak se vítal se svými předky. Vládli jeden po druhém na otcovském zboží nerušeně a šťastně; klidně pak umírali uprostřed svých a našli tichý koutecček ku věčnému spánku. Dřímají tu nerušeně, nevědomí toho pláče a zármutku, jenž tam na denním světle všude, všude po všem českém království!

Ani nevědí, že poslední jich kouteček stal se útulkem poslednímu jejich rodu. Ó, by vstali a viděli jeho i veškeré země bídu!

Mladý muž vstal a přistoupil k rakvím poblíže okna. Tu v té velké odpočívá otec, vedle matka — — Oh dobře, dobře, že si je Bůh povolal, že se nedočkali té bouře!

Zrak utkvěl mu na malé rakvi, a přelétl zrakem nápis na jejím víku:

„L. P. 1611 tu středu po první neděli postní umřela urozená Panenka, panna Maruška z Čachrova, dcera ur. p. p. Jana Kanického z Čachrova a urozené paní, paní Maryany Kanické z Čachrova léta věku svého čtvrtého. O jejížto duši jest jistá naděje, že ji Pán Bůh k sobě v Milosti přijíti ráčil. —“

Ó, jistě, jistě, dušičko drahá! Jak tenkráte truchlil pro sestřičku, rozmilé, nerozvité poupátko, jak tenkráte nebožka matka bědovala nad mrtvou dceruškou! Co by z ní teď, kdyby byla zůstala, co by z ní bylo? Bídná, nešťastná exulantka bez přístřeší, beze všeho, vydána ještě větším nebezpečenstvím a svízelům, nežli on, muž! — —

A zas utkvěly zraky mladého muže na rakvích

otcově i matčině a namítl se mu proužek písma na víky schrány matčiny:

— — „jejížto tělo tuto odpočívá a veselého z mrtvých vstání v naději k životu věčnému očekává.“ —

Z mrtvých vstání v naději k životu věčnému a v životě věčném shledání! S nimi! Myšlenka ta jako paprsek zasvitla šerem trudu. Pocítil uvolnění v své duši.

Usedl na schod u dveří, obličejem k rakvím. Opřev hlavu o dlaň, seděl tak drahnou chvíli. Oddal se myšlenkám a pro ně zapomněl na nebezpečenství. Hluboké ticho ho obklopovalo. Nic v něm nebylo hrozného. Teskné pohnutí, tichý žal opanoval srdce, úzkosti však v něm nebylo. Dlel u svých, u posvátného jejich popela.

Rázem pak pozvedl hlavu. Ozvalyť se venku na chodbičce od sakristie kvapné kroky, a již někdo zaťukal na dvéře tiché hrobky.

„Pryč, pryč, milostivý pane!“

Byl to hlas Tomášův.

„Jste u velkém nebezpečenství. Pojďte rychle ven, otevřte!“

„Jdou na kostel?“

„Ne, na kostel ne, tam vás chci ukryt. Ale na hrobku jdou. Prejsek jim namluvil, že v rakvích je mnoho zlata. Že sám viděl u nebožtíka pána mnoho prstenů. Pro Bůh, otevřte! Je zle. Už slyším hluk —“

Z hrobky se ozval pánův hlas: „Víš jistě, že jdou sem, na hrobku?“

„Jistojistě. Ale rychle, rychle!“

„Jdi s Bohem, Tomáši. Já tu zůstanu. Běž a zachraň sám sebe —“

„Ale pro spásu duše — milostivý pane, chytí vás, odvedou!“ volal úzkostně věrný Tomáš.

„Neprodlévej a nech mne. Dokud jsem živ, nedopustím, aby kosti mých předků byly zneuctěny těmi lotry, aby rozmetali svatý prach a popel. Jdi, milý Tomáši —“

„Už jsou u obruby. Zachraňte se!“

„S Bohem, už jsem řekl.“

Ještě jednou se ozval úzkostný hlas věrného poddaného. Pak umlkl a bylo slyšeti, že Tomáš kvapně odešel a dvéře sakristie zavřel.

Jenom ven vyběhl a chopil se lopaty, aby pokračoval v práci, kterou před chvílí zúmyslně začal, už hrnula se divě křičíc a hlučíc vojanská chasa hřbitovními vrátky. Žoldnéři byli zpiti. V jich čele Prejsek. Zahlédnuv Tomáše zkřikl:

„Tu je ta šelma! Má klíče. — Hej, Tomáši, pojď, otevři!“

III.

Posvátné, hluboké ticho v kobce mrtvých bylo porušeno.

Z venku se ozýval pustý, temný hluk; na chvilku hlasy utichly, za to tím silněji ozýval se jeden, jenž křičel o klíče. Bylo patrno, že Tomáš se vytáčí a vymlouvá. Trvalo to chvíli, nežli zaskřípaly dvéře u sakristie, a v tom už slyšel mladý Kanický hluk v samém sousedství od četných, těžkých kroků, řinčení zbraně a divokých křiků.

Pozvedl hlavu a pozorně naslouchal.

Omeškávají se v sakristii, otevírají zajisté skříně. Pojednou to zahučelo u samých dveří a pronikavý hlas se ozval:

„Nechte toho, hoši. Pojďte sem do krypty. Tady

bude zlata dost. A teď klíče, viselče!" rozkřikl se hlas divoce. Mladý z Čachrova vstal a vytasil meč.

„Nemám žádných — od krypty nemám —" slyšel Tomáše se bránícího. „Páni si je vzali. A také pro Bůh, Prejsku —"

„Cože, Prejsku?!"

„Pane Prejsku — račte odpustit — ale šetřete mrtvých. Přejte mrtvým pokoje —"

„My jim ho přejeme, ale zlata ne!" odvětil hlas hrubě a hned po té se strhl šeredný smích všech.

Mladý šlechtic stál obrácen jsa ku dveřím, okamžik uvažuje, co by bylo činiti. Má-li se ozvati, čili nic? Učiní-li tak nebo tak, budou páčiti dvéře a neušetří ani jeho ani mrtvých. Toho tak snadno nedokážou! Nesmí. Obrátil se k rakvím. Zrak jeho přešel všechny, už utkvěl na těch, ve kterých odpočívají bytosti mu nejdražší. Kosti statečného otce, jenž v Turcích bojoval, měla by ta chasa rozmetati? Směla by se dotknouti popela matčina a toho uvadlého poupátka?

Klekl na zem a jako prve s nimi se tak vítal, tak se s nimi loučil — ale zase hned na uvítání, na shledání. Na věčné shledání!

— — „jejíž tělo tuto odpočívá a veselého z mrtvých vstání v naději k životu věčnému očekává."

Vypouklé litery těchto slov naposled se jasně namítly zraku mladého muže, nebo jak slunce venku se nachylovalo, světlo unikalo z hrobky. V koutech se již stíny počaly ukládati.

Venku se hluk vzmáhal, a již také zahřměly rány na dvéře. Mladý Kanický se ještě modlil. Když pak dvéře se počaly třásti a praskati, rychle vstav, stiskl těžký kord do pravice a postavil se proti dve-

řím. Nyní hleděl jenom na ně. Byl bled, ale stál odhodlaně a pevně držel zbraň.

Rána za ranou se ozývala, hřměla, ozývajíc se klenbami chodbičky i hrobky. V rány ty mísily se divoký pokřik a klení žoldnéřův. Teď — železo povolilo — ze dřeva třísky lítají — dvéře jsou vypáčeny, a jako špinavý proud bystřiny hrnou se lupiči dolů. Napřed Prejsek. Ale již vykřikl a již kácí se na schody.

„Zpátky, zrádče!“ zahřmělo z hrobky.

Hlas ten, nenadálý zjev muže bledého ve tmavém obleku, pád Prejskův, to všecko zle účinkovalo na chasu, jenž se Boha nebála, ale duchů a strašidel. — Proud její se zarazil a již také jali se ustupovati. Zahlédli, jak se černá postava z hloubky vyhoupla na schůdky a nejpřednější cítili, jak do nich mečem seká. Tím se vzpamatovali.

„To není duch!“ ozval se vzadu hlas. „To je člověk. To je on — ten!!“ Chodbička zahřměla zase zuřivým křikem, a proud, sotva zaražen, dal se opět v před ku hrobce.

Ve dveřích její stál mladý Kanický a hájil posvátného místa, posledního odpočinku svých předků, rodičů a posvátného popelu jejich. Bojoval sám a sám proti přesile, a bojoval dlouho.

Než i z jeho odpůrcův nejeden krvácel a dva již sklesli na zemi. Proud však konečně si proklestil cestu do hrobky, ale jen přes mrtvolu Prejskovu a jednoho druha a přes mrtvolu mladého Kanického z Čachrova, jenž bojuje ustoupil po schůdkách dolů, až tam u rakví svých rodičů všecken jsa krví zalit, sklesl. Žoldnéři se ohlíželi po kořisti. Zakleli, když spatřili cínové, dobře zaletované rakve. Jali se do nich palaši bušiti, aby si prosekali otvor. Ale jen začali, již přestali.

Ozvalť se venku na chodbě hromový, hněvný hlas; na schůdkách stanul muž s obnaženým palašem v ruce. Jezdci se zarazili. Totě ten ďábel, rytmistr — ten z Čertorej! Na jeho přísný rozkaz vyklidili se z hrobky, ač neradi a zvolna, a odnesli mrtvé své druhy.

Císařský rytmistr sestoupiv, stanul u mrtvého šlechtice.

Poslední zásvit světla padal na jeho zsinalou, klidnou tvář. Důstojník hleděl na ni a ne bez pohnutí. Za ním stál Tomáš s rukama sepjatýma. Slze se mu hrnuly po lících. Prve, když vojáci začali páčiti dvéře, uklouzl jim a co síly měl, letěl na zámek, prosit velícího důstojníka, a ten ho neoslyšel.

„Ušel horším věcem a je u svých —" ozval se rytmistr maje se k odchodu. „Pochovej ho tu —"

„Pochovám, pochovám, urozený pane. Tu pod dlážkami vykopám hrob, bude blízko paní mateře."

V šeré kobce nastalo zase hluboké ticho. Ticho a klid věčného spánku, klid posvátných popelů. Nic jim ho nezruší. Jen zlatý paprsek světla se nad nimi zase zachvěje jako blaživá víra u veselé z mrtvých vstání, jako sladká naděje k životu věčnému a shledání.

1886.

V temnu.

Letní noc daleko v polích; je temná, teplá a tichá. — —

Šerým závojem svým zahalila temena hor. Po široširu kol nikde ani střechy obydlí lidského, ani rudého světla. Všude táhlé, obilné lány; moře klasů jejich pozvolna stoupajíc, zaniká ve stínu pod hustými lesy, jež tam na konci, kam oko dozírá, se černají a mlčí.

Křástal ozval se hlubokým tichem kdesi na zarostlém palouku mezi obilím. Ale již umlkl, jakoby jej veliké, širé ticho zarazilo. Vzduch čistý pln je lahodné vůně z obilí a mateřídoušky. Letní noc daleko v polích, temná, teplá a tichá. —

Na nebi ve tmavu zamihlo se slabě, třesavě jako na zachmuřené, pohnuté tváři, pak žlutavě zasvitlo na obzoru, a nad světlostí tou zjevily se černomodravé, měkce vlnité mraky; v tom blýskavice svit zašlehl zářivým sloupem vysoko, skoro až k vrcholu nebes, a zasmušilá nebes tvář zarděla se ruměncem.

Projasnělý obilí lán zjevil se v růžovém zásvitu, klas na klasu do nesčíslna, a les v tom neobyčejném světle byl bez hrůzy, ale tajemný, jako z pohádky. A jak rudý ten zášleh doplanul, hloub země si stáhla tmavý svůj závoj; a vládla zase temná a tichá noc. Kdyby teď z nedalekého lesa srna vyšla, nebo jelen svou rodinu vyvedl, byl by šelest křovin, kterými by

harašili, byl by hlas jejich a všecken ruch tónem harmonie té konejšivé noci, která spojila ztichlou zemi s nebem, a dávala mír a rosu.

Ale člověk se zbraní v ruce na koni, kteréhož opatrně zdržoval a sám slídivě kolem se rozhlížel, rušil kouzlo a lad, jež snesly se na dřímající kraj pod čarovným závojem královny noci; plašil klid a budil bázeň.

Zjevil se za nehnutou hladinou dozrávajícího obilí, jež ho do polovice zakrývá. Za jezdcem druhý, třetí, čtvrtý, pátý a snad jich ještě více. Noc, obilí dobře je halí a tají. Zvolna za sebou jedou: měkká tráva, plná vůně, tlumí ohlas koňských kopyt, jež ji drtí. Tak sunou se jezdci opatrně ku předu, jako noční zjevení, jako černí stínové.

Divné ty silhouetty však určitěji se rýsují za chvilkových zákmitů na planoucím pozadí zářivé blýskavice. Již vynořili se jezdcové, vyjeli na travnaté, holé úbočí, jež zvolna k černému lesu se táhne. Zastavili se na chvíli, jakoby naslouchali nebo čekali, pak změnivše směr, nejedou více svahem nahoru, ale na příč podél lesa, kterého se snad bojí. Kol kolem ticho, i v lese.

Znova se zastavili, neboť opodál před nimi zakmitly se šerem jako bělavá roucha kmeny březového háje, z něhož — hle — tam rudě se zablesklo — a tam, tam! Rachot četných výstřelů hřmí nočním tichem a zvučí temně dál ouvaly probuzeného lesa. Ale již divoký skřek lidských hlasů rachot přehlušil.

Z bělavého dýmu, jenž se před hájem valí a vine, vyrazili četní jezdcové, četnější prvních.

Znova živý oheň — výstřely — —

Již na se vrazili. Boj strašný, nerovný, ve tmě.

Na šavle došlo. Zvoní, řinčí, míhají se jako černé

blesky, a jiskry z nich kmitají se jako svatojanské mušky. Koně supou, řičí, hryžou, jezdci klnou, volají, křičí. Na chvíli všechno v jedné kupě, koně, jezdci, jediná spousta za té tmy, jako černý netvor, jenž se prudkostí zmítá a strašný hlas vydává, nesoucí se pustě tichou nocí. A jak blýskavice chvílemi zazáří, viděti v sinavém svitu její míhající se, sekající ruce, rozvášněné, zuřivé tváře, koňské hlavy s vyvalenýma, divýma očima, vlající hřívy a divě se vzpínající těla.

Teď se boj dělí a trhá.

Tu jezdec z něho vyrazil, a za ním dva, jimž marně se brání; tam jiný do trávy sletěl, a kůň jeho uhání svahem dolů a zaniká v obilí jako v širém, černém jezeru. Již za ním jezdec, dva, již také ostatní se ženou, prchají v divokém zmatku, majíce v patách vítězného nepřítele a jeho divoký, vítězný ryk. Několik ran zahřmělo poznovu, tam nad obilím vzepjal se vysoko kůň na smrt raněný, a sřítiv se zapadl v pohnuté vlny klasové.

Boj rozhodnut.

Jezdcové, kteří prve k boru tak opatrně se blížili, jsou rozehnáni. Březový háj skryl a choval jejich záhubu, přesilu nepřátelskou, jíž nezmohla statečnost sebe větší. Ztichlou zase krajinou zahlaholila polní trouba; třepetavý hlas její volal do daleka a nebyl oslyšán. Jezdci, kteří rozjeli se za prchajícími, vracejí se, ale s prázdnou. Jen jeden z nich žene před sebou nepřátelské jezdce — bez koně.

Chvíli je tam níže na svahu blíže obilí viděti černé, hemžící se stíny. Z temna i hlasy slyšeti, a zdá se, jakoby směsici jejich pronikl bolestný hlas. A opět ticho.

Jezdcové za svitu blýskavice se vyhoupli do se-

del, a zvolna sjíždějí níže k polím a zanikají na úzké, tmavé, travnaté stezce mezi obilím. A jak opět tiše, bez zahřímání se zablesklo, nevidět už než polí lán, klas na klasu, do nesčíslna. Zase noc temná, tichá, plná lahodné vůně z obilí a mateřídoušky.

Daleko, již daleko ozval se opět polní trouby hlas, avšak jinak než prve. Snad poražené, rozptýlené jezdce svolává. Zvuk jeho, hyna, slabě doznívaje, donesl se až tam pod les ku mrtvým druhům, kteří ve zdupané a zkrvácené trávě leží. Neslyší — a přec!

Tam ze tmy, obilí opodál ozval se hlas, jakoby člověk zasténal. Ale noc neslyší, je hlucha.

Pojednou na druhém konci lánu jakoby divná postava v bělavém rouchu nad obilí se vyšvihla, jakoby zpod nohou se jí zajiskřilo, zašlehlo. Zášleh ten ji strávil od spodu, ona však roste do výše. Nač světlo blýskavice? Země vydala oheň, a ten tráví její plod.

Obilí chytlo, hoří.

Oheň jako hladový hltá ourodu a prudko se dere hustým lesem klasů. Stvoly bleskem se nítí, a řeřavé se vinou, kroutí, černají, bělavým popelem se rozpadávají. Klasy, žárem pohnuté, jako úzkostí se chvějí před plápolem, jenž na ně se žene, kloní se, smahnou a padají s planoucích stvolů do rudého, stojazyčného žáru, jenž od zpodu zuří i po klasech letí. Je slyšeti sykot i praskot. Zrno, jež mělo býti chlebem, praží se. Vzduch, prve tak vonný, je pln zápachu z hořící ourody a černavého dýmu, jenž početnými sloupy k nebi stoupaje, letí před plameny.

Oheň úžasně rychle se šíří. Obilí, suché jako trn, ihned chytá a hoří jako troud, a není nic a nikoho, kdo by tu ohně zátopu zadržel, zastavil. Lán

žita hoří po celé šíři, a teď přes ouzkou mez plameny skočily a vrhly se na sousední lán. A již meze zmizela. Plameny podél se ženouce nad ní se klenou a pojí. Černá, nehnutá prve hladina klasů je živým, ohnivým jezerem, jehož vlny se dmou a padají a bleskem dále se ženou.

Kde se zastaví?

Z plamenného jezera slyšeti sykot, praskání i živý hlas. Nejedna lasička, nejeden křeček pištíce smrti utíkají, a tam liška se mihla, jež na lup vyšedši, sama prchá před strašlivým lovcem.

Tichá noc ustupuje, závoj její se tratí. Záplava vyšlehla vysoko do vzduchu nad požár a kolem, a rudá zář padá na palouk před lány, osvětlujíc ty, kteří ji roznítili: houfec jezdců v kalpaku, v bílé attile se žlutými šňůrami, v bílých nohavicích a v červených botách. Ziethenovi husaři, vítězové v boji právě pominulém.

Ti, kteří z nich plápol v boží požehnání a nanaději ztýraného rolníka uvrhli, stojí dosud u koní. Zplodili zkázu tu za souhlasu všech ze surové bujnosti a zpupnosti, z nelítostné a nelidské mstivosti. Smáli se a pokřikovali, když oheň zplanul; teď nad hrozným i krásným divadlem umlkli. Růžová zář chvěje se na bílém šatu jejich i na osmahlých tvářích, přes jejichž spánky spadají rulíky vlasů ku dlouhým knírům. V záři té lesknou se jejich zbraň i kov na řemení koňů, kteří lesklým, velkým okem před se hledíce, ušima stříhají.

Ale svit ten bledne, níž se posouvá, tmě ustupuje, spěchaje za ohněm, jenž obilím dále k lesu letí. Zář míhá se ještě po trávníku, přes spáleniště kvapí po bělavém popelu, jehož tu husto, a zanechává palouk i jezdce šeru, tmám. Oheň už konec lánu do-

bíhá. Travnaté úbočí i les už jsou v plném, krvavém světle.

Lesní holub probuzen, oklamán září zahoukal; i jiné hlasy ptačí zavzněly, zanikly však neslyšány. Ale tam dole, u samého obilí, ozval se výkřik lidského hlasu, děsný a strašný, jenž jistě nebesa pronikl. Na zemi však nikdo ho neslyšel, a kdo ho zaslechl, nedbal. Tam odtud zavzněl, co ta boží muka stojí na mezi. Rudá, přejasná zář je polila a pro Bůh — ku sloupu je někdo, zrovna pod svatým obrazem, tuho přivázán.

Červený plášť s ramenou mu visí, pod pláštěm dolman se modrá. Hlava bez čapky na prsa skleslá, se pozvedla. Stará hlava se šedivými kníry; a růlíky na skráních jsou již bílé. Sám jediný, ubožák, padl do zajetí, a vítězové tak ho zanechali. Na tomto jediném, starém bojovníku mstili se strašnému Trenkovu sboru, jenž už tolik soudruhů jim ubil.

Znova starý pandur vykřiknul.

Darmo se hlasem i svaly namáhá. Pevně ho přivázali. Vzduch už je dusný, horký, pln zápachu a jezero plamenů žene se blíž a blíže syčíc a prskajíc. Před ním dým se valí. Sloup vedle sloupu, sloup nad sloupem, a vše se slévá v jeden dusivý hustý mrak. Naposled zakmitla se v plné, rudé záři boží muka, a na nich starý pandur — a již zaniklo vše, i les v pozadí ve spoustách hustého dýmu.

V tom hojný déšť se s mraků spustil. Nebe vyslyšelo zoufalý výkřik — ale pozdě. V ten okamžik také zavzněl kdesi daleko žalobný zvonu hlas. Volal na poplach a vyzváněl zároveň starému panduru, jenž v tu chvíli sám, opuštěn tak bídně skonával.

Stalo se za letní noci l. 1745 nedaleko hranic našeho království na straně kladské.

(1882. Lumír.)

U domácího prahu.

„Starý Fric“, „Veliký, Jediný“, dobře znal cestu do království Českého, jež byl už tolikráte navštívil. Léta 1778 v měsíci červenci přišel znova, veda s sebou jako vždy velikou, hrabivou armádu, kterouž donutiti chtěl císařovnu a královnu Marii Terezii, aby upustila od dědictví bavorského, k němuž se hlásila. —

Dne 4. svrchu psaného měsíce hemžila se návrší pod starým hradem Homolí na hranicích česko-kladských přečetným vojskem tohoto výbojného válečníka.

Dne následujícího, hned záhy z rána, ujelo z Náchoda oddělení císařských husarů ke Skalici, aby nebylo zaskočeno a zajato.

Husaři odjeli, husaři přijeli.

Bylo zrovna o hrubé, sám děkan měl velkou. — Lidí však tentokráte bylo málo, poněvadž každý s bázní a třesením očekával doma krutého hosta; jakmile na dlažbě zazvučel dusot přečetných kopyt koňských, jakmile břeskné troubení nepřátel poprvé se rozlehlo, rozprchli se i ti z kostela, co Boha tam za pomoc prosili. Vyběhli a spatřili pověstné vojáky, zelené husary s vysokými kalpaky, z nichž červené pytlíky až přes ramena vojákům splývaly.

Za husary přišla pěchota v těsných, nesčetných řadách a různá oddělení v různých uniformách.

Na konci pak armádního sboru všelijaká chasa, markytáni, markytánky, překupníci, vojačky a všeliké jiné osoby příšerného zaměstnání a řemesla, jakých tehdy při vojsku vůbec a při Fridrichově zvláště mnoho bývalo. Nešli bojovat, ale obírat, ne hájit, ale loupit; šli prodávat, lacino, nebo jen za pět prstů kupovat.

Pruské vojsko táhlo městem dále, i král zastavil se tu jen na chvíli.

Od Náchoda i staroslavného Dobenína, kdež severní sbor stál, chráně spojení s Kladskem, až ku Vlčkovicům, rozložil Fridrich II. sto tisíc mužů.

Avšak tentokráte nenašel Čechy otevřené, ale znamenitá, početná armáda císařská postavila se hrabivým Prusům v cestu, rozložena jsouc dlouhou čarou od Vrchlabí až po Opočno.

Vrchní velení měl maršálek Lascy, stan císaře Josefa II. byl ve Smiřicích.

Že císařští byli dobře rozloženi, neodvážil se na ně Fridrich udeřiti, aniž se mu podařilo z pevných postavení ven je vylákati.

Tak obě vojska za delší čas nečinně proti sobě ležela. Jen přední stráže a menší čety bojem se utkávaly, jinak válčeno jen s obilnicemi a sklepy, při čemž úřadníci, měšťané a sedláci nemilosrdně týráni.

Zle si vedli Prusové v království Českém a to tím spíše, že král sám to trpěl a tomu nepřekážel.

„Ať pocítí, že mají nepřítele v zemi!" pravil, když mu doneseno o páchaných ukrutnostech, a vyslal s vojáky vojačky, vyzvědače a šeré ty vlky za vojskem na lup a kořist dychtivě číhající, aby obstarávali pícování a zprávy donášeli.

Tolik kronikář.

I.

V pohorské vesničce bylo ticho jak o pravém poledni, ač toto bylo již dávno minulo. Obyvatelů ranami posledních let valně prořídlých ubylo ještě tím, že téměř všichni jonáci a mladší mužové rozprchli se, aby nepadli do rukou pruských verbířů, kteří by je násilně odvedli a do nenáviděného burkušského kabátu připravili. Nikdo nebyl jist — císařské vojsko dosti na blízku, Prusové nedaleko; nad to toulalo se krajinou všeliké podivné čeládky, nejvíce pruské, a těchto lidí bylo se více báti než samých vojáků.

Uprostřed vesničky stála velká, dřevěná rychta, starobylé, rozlehlé stavení s doškovou, hřebenatou střechou a prkennou pavlačí. Před rychtou věkovitá lípa rozkládala košatou korunu. Na lavičce kolem mohutného kmene sedávali za lepších časů dudák nebo houslista s některým druhem, hrající tančící chase. V rychtě se dle starých svobod jí udělených šenkovalo: nalevali tam pálenou, ob čas, zvláště o posvícení neb o pouti pivo z panského pivovaru.

Teď tam všedního dne nebývalo ani živé duše; jen v neděli odpoledne scházelo se několik sousedů pod lipou, spíše aby tam promlouvali, než popíjeli.

Rychtář z rána odešel do města na zámek, starý čeledín s děvečkou byli v lukách, a tak rychtářka zúplna osamotněvši, vyšla si na půdu přehlédnout věci v nejtajnějším úkrytu, neplesnivějí-li nebo neberou-li jinak zkázu.

Když všecko jak náleží prozkoumala a srovnavši dobře zase zavřela a pokryla, sestoupila do ratejny a — lekla se.

Za stolem u okna seděl muž cizinec, opírající hlavu do dlaně.

Neslyšela jej přicházeti, jakoby s nebe spadl. Nebylo divu, že rychtářka se lekla.

Cizinec, Bůh ví kdo, jakých úmyslů, snad páše rád to, co by mu čert za zlé neměl.

Přivítala jej a než sama se zeptala, požádal o sklenku kořalky, při čemž pozdvihl hlavu, s níž třírohý klobouk nebyl sňal.

Potom jala se rychtářka u kamen něco kutiti, neznámého muže úkosem sobě prohlížejíc. S jiným byla by se do hovoru dala, než u přítomnosti muže tohoto vázlo jí slovo nějak v hrdle. Ta opálená, vráskovitá tvář, na kteréž pod pravým okem černalo se veliké, nehezké znamení, ty šedé oči nevábily k hovoru nikterak. Všimla si, že cizinec jako vesničan nevypadá. Pod kloboukem bylo viděti prošedivělé vlasy; cop černou pentlí podvázaný spadal mu na hnědý kabát s mosaznými knoflíky. Dlouhá vesta byla barvy modré, spodky po kolena sahající černé, na nohou měl šedé punčochy a nízké střevíce. Cizinec neměl ani ve hlasu ani v řeči nic vábného. Rychtářce připadalo, jakoby nuceně — jako schválně mluvil.

Ptal se na rychtáře a svobodníková nemeškala odpověděti, že na zámek odešel, že jej však čeká každou chvilku.

Pak zavedl řeč na koně a selka vyrozuměla, že vede v nich obchod.

„Oh, u nás není ani nohy; kdo má ještě krávu, zapřáhne tu nebo sebe. Co koní bylo, všichni musili na vojenskou přípřež.“

„Toť císařským?“

„Dříve Prušákům, teď našim.“

„Myslil jsem, že u vás císařští leží —“

„Ó ne, to v sousední vesnici —“

„Ach tak, samí koňáci, viďte?“

„Husaři, je jich plničká ves."

„To je teď všude. Každý má aspoň dva —"

„Kdyby jen dva! Ale pět a více, ba na rychtě jich, jak muž povídal, dvacet —"

„Hm, to mnoho. Ještě štěstí pro vás, že vy jich nemáte."

„Čekáme je každou chvilku, však beztoho musil muž proto na zámek. Odkud pak vy?" osmělila se konečně, když byl cizinec opět se zamlčel.

„Já? Od Jaroměře — hledám toho husarského obršta — poslali mne sem a teď musím dále —"

Napil se a mlčel. Selka nabývala důvěry.

„Je starý Bureš, on, Volšinský, doposud živ?"

Rychtářka obrátila se k cizinci.

„Vy ho znáte?" ptala se udiveně.

„Vždyť jezdíval před lety do Jaroměře —"

„Ah tak. Je. Šel také s mužem na zámek —"

„Což jeho sestra? Tu jsem také znal."

„Ta chudák to všelijak přetlouká. Kdyby syna neměla, musila by chodit žebrotou."

„Což bratr, Volšinský, jí nepomůže?"

„Ten? Ten dá, až čert umře a peklo shoří! A pak nesmí mu sestra ani přes práh!"

„A vede se mu dobře?"

„Má ve všem štěstí a požehnání, on — takový chamčivec!"

Cizinec chtěl se ještě na něco zeptati; v tom zahrčel na dvoře vůz a bylo slyšeti hlasy.

„Už jsou tu z louky!" zvolala rychtářka a vyběhla ven.

Cizinec osamotněv vstal a přešel asi dvakráte jizbou, maje hlavu sklopenu. Náhle však přistoupil k otevřenému oknu a vyhlížel jím opatrně ven. Ozvalyť se venku na cestě, kol rychty vedoucí, hlasy, a již také spatřil několik mužů, mezi nimi vysokou,

statnou postavu svobodníkovu, vedle něho sehnutého, vychrtlého Bureše, jemuž říkali Volšinský; oba měli hole v rukou, obuv zaprášenu a šátky na krku rozvázány. —

Ve vsi bylo známo, že se ráno na zámek odebrali, a proto nyní se připojil ku vracejícím, kdo jen trochu pokdy měl.

Tak se svobodníkem a konšelem kráčelo několik starších sousedů a ošumělý kantor, a všichni živě rozpráměli o novinách právě donesených.

U lípy před rychtou stanuli. Rychtář vyňav z kapsy své kazajky složený papír, podal jej kantorovi. Sousedé dověděli se již cestou nejhlavnějšího obsahu, měli nyní uslyšeti doslovně rozkaz milostivé vrchnosti. Nikdo z nich nevšímal si cizince, jenž velmi opatrně vyhlížeje, bedlivě naslouchal.

Učitel jal se zvolna a zřetelně čísti ty kurrentní, divoké klikyháky.

„Dle nejvyššího rozkazu J. C. Majestátu podává se magistrátům a právním přednostům popis špionů neb vyzvědačů za tím účelem, aby ten popis nejen všude jak náleží oznámili, anobrž aby také při chytání těch jmenovaných špionů neb vyzvědačů nanejvýše pečlivi byli, neb o nich sem zprávu podali. — Raschin.

Josef Posselt, bývalý saský kanonýr, dlouhé postavy a suché tváře, nosí zelený kabát a vestu, často kazajku, popisuje se jako špion a podezřelý člověk.

Fr. Eisenbrecher, dlouhé postavy, nosí kníry, který u Lascyho regimentu sloužil. Nosí bílý kaput s červeným výložkem, modrou vestu, bílé, kožené spodky, někdy také černé.

S ním chodívá Anna Celerová, nosí kabátek soukenný, plátnem podšívaný, sukni šedivou, mezuláno-

vou, punčochy červené, střevíce černé kalounky svázané, hlavu šátkem zavázanou.

Václav Pelyněk, přes čtyřicet let starý, nosí hnědý kabát s mosaznými knoflíky, vestu modrou, spodky černé a punčochy šedivé. Má pod pravým okem černé znamení, dva estropirované či useknuté prsty, na které však ruce, není známo...“

„To jich je!“ zvolal jeden ze sousedů.

Volšinský se jen divně usmíval a mrkal očima.

Cizinec jak jméno „Pelyněk“ uslyšel, trhl sebou, a než kantor popis dočetl, zmizel od okna.

Zatím většina usedla na lávku pod lipou, jen kantor a vychrtlý Volšinský stáli. Rychtář odešel do vnitř. —

Když učitel ještě přečetl, že se zapovídá užívati pruských peněz a že ten, kdo by desertera nebo vojenského uprchlíka na místo patřičné dovedl, dvacet čtyry dolary dostane, umlkl; a nyní nastal o tom mnohorozumný, výkladný rozhovor, jakož o pohnutém, zlém čase vůbec. Slunce zapadlo, bylo však dosud světlo.

Soused jeden vypravoval, jak Prušáci všude krutě hospodaří, ale že horší než vojáci jsou vojačky.

„To rota obchází všude jako ti špioni a zapálí pro nic a za nic a zmizejí pak, jakoby je zem pohltila —“

„Každou noc je vidět nějakou záplavu na nebi.“

V tom vyrazil z rychty svobodník a za ním jeho žena. —

„Sousedé, byl tu!“ křičel již na síni.

Všichni se k němu udiveně obrátili.

„Kdo?“

„Ten špion — ten poslední s tím černým znamením!“

Všichni vyskočili. I Volšinský přestal se usmívati a napjal sluch.

V tom opodál na silnici zavznělo pronikavé vykřiknutí ženského hlasu:

„Ježíš, Maria! Hoří!"

Rázem zapomněli na vyzvědače a všichni obrátili se tam, odkud hlas zavzněl. Spatřili obstárlou ženu, chatrně oděnou, ana leknutím jako zkamenělá nehnutě na tom místě stála, vztahujíc ruce své směrem tím, kde ze střechy selského stavení sloup bělošedého dýmu se valil. A teď už vyšlehly ohniví jazykové.

Žena ta byla stará Kateřina, sestra Volšinského.

„Volšinský, u tebe hoří!" vzkřikl rychtář, ale než dořekl, chvátal konšel odtud. Všichni rozprchli se za ním, jen rychtář zůstal na okamžik a poroučel ulekané, zmatené ženě, co by činiti měla, sám pak pospíchal na místo požáru.

Ze všech stavení vybíhali lidé; nastal zmatek a křik. Někteří jali se skrovný majetek svůj vynášeti, jiní letěli k ohni.

„Jděte, lidičky, jděte, pomozte! Ach, Volšinský statek vyhoří!" bědovala Kateřina na silnici.

„Co vám už do statku, jděte raději domů!"

„Vaše chalupa je hodně na blízku!" domluvili jí kolem spěchající sousedé.

„Ach, náš statek, Bože, Bože!" zahořekovala žena poznovu a brala se pokud možná rychle tam, kam všichni chvátali.

Zatím den pohasl a nastalo šero.

Pro štěstí nehnul se ani větříček, tak že oheň jinam nebyl zanesen. Nedaleko za Volšinským statkem leskl se v rudé záři nevelký rybník, z něhož lidé řadou postavení vodu v konvích i jiných nádobách podávali; než všeliké namáhání neprospívalo.

Poněvadž stodola nejdříve chytila, bylo možná vyvésti těch několik kusů dobytka, co Volšinskému ze stáda zbyly, jakož i něco nábytku vynésti.

Hospodyně bědovala, jen Volšinský ani nepovzdychl. Rty jeho byly pevně sevřeny, ubledlá tvář zachmuřena. Vrhl se sám několikráte do světnice, ač už střecha nad ní praskajíc jediným plamenem hořela, a vždy tam hodnou chvíli pobyl.

Zatím sestra Kateřina, která mu jindy přes práh nesměla, chopila se jeho košilatého kloučka a tulila jej k sobě. Ve tváři její zračil se větší zármutek než v líci vlastního hospodáře, vždyť ve plamenech hynul starý rodný statek, v němž rod její od nepaměti seděl, v němž mládí své, nejlepší věk strávila.

Než půlnoc nastala, bylo po ohni.

Tam, kde Volšinských starobylý statek stával, trčela očazená, na půl rozvalená podezdívka kamenná, kupily se ohořelé, černé trámy, z nichž dosud se kouřilo.

Jinak nepřihodilo se žádné neštěstí.

Většina těch, kteří při ohni vypomáhali, sešli se upoceni, začerněni na rychtě, aby se tu občerstvili a porokovali.

Oheň byl založen, toť zřejmo, jakož nebylo žádné pochybnosti o tom, kdo tak učinil.

Rychtář vypravoval, že vrátiv se ze zámku, dověděl se na dvoře od ženy, jakého tu hosta má.

Když pak rychtář do jizby vkročil, byl ptáček ten tam. Dal si jej popsati, a úžas jeho byl nemalý, an popis ten s tím se na vlas shodoval, který byl učitel přečetl.

Cizinec vyptával se na Volšinského, u kterého pak oheň vypukl — Kdož by pochyboval!

Rychtářka znova o cizinci vypravovala, kantor pak musil poznovu čísti popis:

„Má pod pravým okem černé znamení, dva estropirované, čili useknuté prsty, na které však ruce, není známo.“

„Na pravé!“ zvolala rychtářka. „Vím to, jak ode mne sklenku kořalky bral.“

Všem bylo divno, že nikdo toho vyzvědače ve vsi nespatřil, a shoďovali se v tom, že je asi ve vsi dobře obeznalý.

„Což ve vsi, ale tu u mne!“ prohodil svobodník. „Slyšel jistě ve světnici svůj popis a tu prchl. — Předem nemohl, před dvůr také ne, nebo tam jsme byli se ženou, šel síní, vklouzl do chléva, odtud do kolny a zadními dvířkami na sad, a byl ten tam. Všechny dvéře byly na petlici zamčeny, všechny pak byly zotvírány.“

„Ten se ztratil jako mák v popeli, darmo bychom ho stíhali!“ mínil jeden z přítomných.

V tu chvíli vkročil mezi ně konšel Bureš, Volšinský. —

Byl od hašení a vynášení umazán, šaty tu tam měl roztrhané, zvlhlé vlasy padaly mu do zachmuřeného, vráskovitého čela. V pravici držel pádnou, sukovitou hůl.

„Sousedé,“ pravil temným, chraptivým hlasem, „pozdrav vás Pán Bůh, že jste mně pomáhali. Dám každému na propití, co bude chtít, jen pojďte ještě se mnou paliče stíhat!“

„Kmotře, to je marné. Ten chlapík hned jak založil, vzal do zaječích; od večera utíká, teď může býti kraj světa.“

„Ne, tomu záleželo na tom, aby viděl můj statek v plamenech, a proto počkal až do konce. Proč právě můj statek?“

„A pak je to špion,“ prohodil mladší soused, jenž se neštítil nočního stíhání.

Bureš nepolevil.

„Nepůjdete-li, půjdu sám!“ a zapadlé oči jeho se blýskaly. Za malou chvilku pak, když ti, kteří na tu honbu vydati se chtěli, kořalkou na cestu se zahřáli, vyrazili z rychty stíhat žháře a vyzvědače.

Noc byla teplá, hvězdy svítily.

Tou dobou Kateřina, sestra Volšinského, seděla ve své podružné komůrce, hlídajíc malého chlapce, jenž na její posteli klidně spal. Byl to bratrův synek, kterého do svého bytu od ohně přinesla. Nebohá žena přemýšlela teskně o požáru, pak vzpomněla, kdyby tak její syn Václav tu byl... Bůh ví, kde se před těmi verbíři potlouká a skrývá. Teď, jak zaslechla, přijdou císařští do vsi; to aby se zas ani neukázal. — Kdy ho uvidí, kdo bude vydělávati? Namáhala se, seč byla, ale ona toho již mnoho nepřemůže.

Zaťukáno na okno.

„Kdo to?“ tázala se překvapená.

„Já, jdu si pro Toníka —“

Kateřina přistoupivši k oknu, spatřila venku švegruši. Ta by ráda s Kateřinou žila v dobré vůli, než nesměla pro muže.

„Nech ho tu u mne, dobře spí a rozplakal by se,“ odtušila Kateřina.

„Tak ráno si přijdu —“

„A kde ty ubohá budeš na noc?“

„Na rychtě —“

Pozdravily se a Volšinská odešla. Kateřina položivši na lavici peřinku a prostřevši sukni ulehla také.

Než by otčenáš se pomodlil, usnula, jsouc unavena. Na vsi ticho, jakoby vymřelo.

Po půlnoci náhle se Kateřina probudila. Někdo

zabušil na okénko, k němuž ulekaná přiskočila. Spatřila v šeru tmavou postavu mužskou.

„Kateřino!" ozval se drsný hlas. „Vydej hocha!"

Poznala bratra.

„Pro Boha, Jene — co tě napadlo — nech ho tu u mne — tak dobře spí — co ti na tom záleží, vždyť mu nebude ublíženo —"

„Nech řečí a dej sem hocha!"

„Tys jako skála, i když tě Pán Bůh postihl. Nepřeji ti toho — ale tak tvrdý —"

„Ještě se budu mířit, ne — za to neštěstí! Však vím, kdo to udělal!"

„Kdo?!" a zalekla se náhle, jakoby někdo na ni strach hodil.

„Václav!"

Kateřina na okamžik jakoby zkameněla, pak se jí vydralo ze stísněných prsou:

„V hrdlo lžeš!"

„Hocha sem!" a Volšinský stisknuv, otevřel chatrné, slabě zavřené okno.

„Jak to víš —" ptala se sestra chvějícím se hlasem.

„Nechytil jsem ho, ale byl tu. A teď hocha sem!"

Jako stroj poslouchala. Neodvážila se ani slovíčkem odmlouvat a proto pojavši rozespalého chlapce do náručí, donesla ho k oknu.

„Jene, pro Boha tě prosím, pověz, jak to —"

„Však ty se dovíš a já to dokážu —" a vytrhnuv jí plačícího chlapce, pospíchal k rychtě.

Kateřina, stojíc jako přimrazená, hleděla za bratrem. Pak sklesla na židli.

„Ne, ne — to by Václav neudělal!" volalo v jejím nitru.

II.

Když Volšinských statek hořel, stál cizinec, jenž byl z rychty tak náhle zmizel, za vsí na vršku pod starým rozložitým bukem a díval se na stavení plným plamenem hořící. Cizincova tvář byla zachmuřena, oči jeho se neodvracely od ohně. Teprve, když se střecha bořila a pak lomenice ruchnouc se sřítila, rozhlédl se kolem.

Svit denní zmizel, šero zavládlo na dole, lesy potemněly.

Ohňová zář oblévala okolí své rudým světlem, na nebi však dosud dosti jasném nebylo nachové záplavy viděti.

Všecka pohorská krajina byla ticha, jakoby stín smutku ji zaclonil; nikde ani človíčka.

Cizinec chvilku se rozhlížel, pak jal se černé své znamení pod okem levicí ohmatávati; když pak mu sklesla, zmizela nehezká bradavice se tváře, na níž jen rudá skvrna zůstala.

Ještě jednou ohlédl se cizinec po hořícím statku a pak vydal se na cestu. Přešel vršek, pak stezičkou v dol se sklánějící sestupuje, mířil ku táhlé stráni, již od vrcholu do pola černý les pokrýval. Cizinec občas se ohlédl, avšak nekvapil, nýbrž kráčel jen ostrým krokem. Bylo patrno, že se nebojí, že neprchá, nýbrž jen pospíchá.

Nerozhlížel se tuze, nerozmýšlel se, jakou cestu by měl voliti, aniž hledal, našel ihned tento stezník, jímž kráčel a jenž ve mlází bukovém a ve stínu mladých habrů na dolinu se stáčel. — Zdálo se, že krajinu i stezky dobře zná. Než rychtářka, kdyby ho tu viděla, zvolala by naň zajisté: „Oho, pantáto, tudy nepřijdete do nejbližší vesnice, co tam husaři

a ten vojanský pán jsou; to jdete zrovna naopak, proti Prusům!“

Když stromy a křoví řídlo a volný odtud rozhled byl na dolinku, zastavil se.

Před ním rozkládal se úzký, travnatý úval, jímž potok, tu tam olšemi stísněný, hrčel. Za potokem, za lučinou vypínala se táhlá, vysoká stráň, jejíž lesem porostlý hřbet už prve s návrší byl viděl. Na úpatí jejím vinula se vozová cesta, jež nyní za soumraku pod lesem byla jako bělavé lemování tmavé lučiny.

Kol ticho, jen hrčení vody a cvrkání koníčků se ozývalo.

Cizinec nedbaje, že rosa na trávu hustě padla, dal se šourem lučinou a přeskočil potok, míře patrně k silnici. Jsa již na druhém břehu náhle se zastavil a hleděl níže na cestu, kdež něco tmavého zpozoroval; nehýbalo se. Ale teď tmavý stín od toho se oddělil, vzdaluje se — toť člověk, jenž rychlým krokem odtud do stráně pospíchá, ba chvátá. Již je na pokraji lesa, již ve stínu jeho zmizel.

Cizinec přeběhl lučinu a stanul na cestě u toho předmětu, kterého ze vzdálí, v šeru nemohl rozeznati. Nemálo se podivil.

Spatřil koně tmavé barvy, jenž za uzdu k mladému boučku jsa přivázán, klopil hlavu nad svým jezdcem na kraji cesty ve vřesu ležícím. Cizinec ihned k němu přistoupiv, poklekl a jal se ho prohlížeti. Byl to císařský důstojník. Kašket mu byl s pudrované hlavy sletěl, attila byla rozepjata a pod ní nahmatal krev a chatrně obvázanou ránu. Důstojník ještě dýchal, byl však bez sebe.

Cizinec nedbal rány a žalostného stavu raněného vojáka, nýbrž přehlížel jen bedlivě kapsy, kašket, a když ničeho nenalezl, vstal a přistoupil ku koni. Ten zařehtal, když jej po krku pohladil; cizinec popruh

rozepjav, nadzdvihl sedlo a pilně je prohlížel. I tu ničeho nenaleznuv, zaklel potichu.

Stál pak chvilku, před se v zamyšlení hledě, až jakoby se rozhodl, přitáhnuv sedlo a koně odvázav, chopil ho za uzdu a vedl jej odtud, ne dále cestou, ale do stráně stezkou, kterou prve onen člověk zmizel. —

Hustší tma padala na úval, bylo ticho v tom osamělém lesním zákoutí. Důstojník ležel nehýbaje se, jako mrtvý, v zaroseném vřesu a neslyšel hrčení kamenů, jež pod kopytem jeho věrného vrance s vysoké stezky na dol se hrnuly. Rachot ten bylo slyšeti, avšak kůň a nový pán jeho mizeli ve tmách, kmitajíce se na stráni jako stínové zjevení.

Jiný by v těchto místech za tmy večerní zabloudil, cizinec však vykračoval si na jisto, veda bezpečně husarského koně úzkou kamenitou stezkou k lesu, do jehož černého klínu za nedlouho zapadl. Kůň časem klopýtl o kořen, časem narazil o kámen a rudá jiskřice zašlehla tmou jako svatojanská muška. Stezka dostoupila vrcholu táhlé stráně, pak šířic skláněla se v dol. Cizinec dostal se do úvozu, po jehož stranách trčelo husté stromoví, ševelíc.

Když tak asi čtvrt hodiny opatrně slézal, zpozoroval, že řidnoucím lesem viděti pruhy nebe, jehož hvězdy se haluzemi jako veliké, rosné krůpěje třpytily, a za nedlouho zakmitlo pod lesem rudé světlo. Cizinec ocitnuv se na kraji lesa, uvázal v houštině koně tak, že by ho ani ve dne viděti nebylo, neřku-li nyní v noci. Pak zamířil rovnou cestou ku stavení, něco níže se bělajícímu. Byla to samota, stavení selské se stodolou, kolem něhož několik ovocných stromů koruny své rozkládalo.

Cizinec náhle uskočil stranou a skryl se za keř u cesty stojící. Tou přicházel od stavení muž ve vy-

soké čepici, maje v pravici pádnou hůl. Nedaleko křoviny stanuv obrátil se ku statku a zvolal:

„Tak už pojď, Václave!“

Na to zamířil k lesu.

Za ním přicházel jiný, provázen nějakou ženskou. —

„Už jdi domů, Stázinko. Za hodinu tu zase budeme.“

„Ještě chvilku! Sotvas přišel a už zase jdeš. Mám o tebe strach —“ Přitulila se k štíhlému muži.

„Však se za hodinu vrátíme. Toho chudáka tam nemůžeme nechat!“

„Kdyby vás někdo přepadl!“

„Hned bych šla s vámi a posvítila bych vám na cestu.“

„V lese nás nikdo nechytí, jen se neboj!“

„To by nám mohlo uškodit, a mámu nemůžeš tu jen tak nechat —“

Na ten důvod nemělo děvče odpovědi.

„Václave!“ ozvalo se volání něco výše.

„Tatík volá, s Pánem Bohem!“

A přižehnuv dívku k srdci, políbil ji, pak vytrhnuv se jí, spěchal za svým předchůdcem.

Děvče hledělo za ním, až v šeru nočním pod lesem zmizel. Pak ohlíželo se kol. Noc byla ticha, nedaleko ševelilo zrající obilí. Zahalivši nahé ruce zástěrkou, chvátalo do tichého, osamělého dvorce.

Za chvilku vystoupil cizinec ze svého úkrytu a dal se touže cestou, až za nedlouho zabušil na zamčené dvéře samoty.

Pes v budce prudce zaštěkal, u okna zjevilo se děvče.

Cizinec ji slušně prosil, aby jej do stavení pustila, že je nešťastný, pronásledovaný člověk.

„Jak jste se sem dostal, a v tu dobu?“ ptala se dívka nedůvěřivě.

„Jsem markytán u císařských. Vezl jsem si kořalku z večera do Slavoňova, tam jsou naši husaři. Jel jsem z večera, protože to je bezpečnější nežli za dne. Cestou mne předjel císařský husar, jistě nějaký kurýr. Sotva zajel, slyšel jsem střelnou ránu; snad po něm střelili, v tom to houklo vedle mne a můj koník se svalil. Z houštiny vyrazili dva chlapi a vojačka, jistě ta verbeš pruská; já viděl, že je zle, že se neubráním. Uskočil jsem šťastně do lesa. Chtěli mne chytit, pak toho nechali. Bezpochyby že se dali do toho, co jsem vezl. Já utíkal lesem a nechal jsem tam všechno. Člověku je život milejší než nějaký ten groš, o který mne připravili. Tak jsem bloudil, až to vaše světlo mne sem zavedlo. Jen se nebojte, já třeba půjdu ještě teď v noci dále, jen mne dejte skyvu chleba a krapet vody, co bych si odpočinul. Oh, těch Burkušů pekelných!“

Mluvil tak jistě, tak přesvědčivě, neměl zbraně a byl Čech — pak s tím husarem se shodovalo. Již se nerozmýšlela ani ona, ani matka, která také k otevřenému oknu přistoupla. Odšoupla závoru a cizinec vkročil do chudé, selské jizby, již louč na novo rozžehnutá ozářila.

Cizinec usedl za stolem a zdál se valně unaveným. Selka na polo přistrojená seděla stranou, hledíc zvědavě na cizího muže, jemuž její dcera, Stázina, chléb z almary přinesla, načež vzavši džbánek, spěchala na dvůr ke studni pro čerstvou vodu.

Byla jako laň mrštná, svěží a dobře rostlá. Tmavé oči její hleděly bystře, upřímně, tvář byla pěkná. Měla na sobě jen košili a sukni.

Cizinec statně se napil a jedl černý, ovesný chléb s velkou chutí.

Když se najedl a žízeň uhasil, dal se na novo do hovoru. Mínil, překáží-li jim, že odejde, jen aby mu cestu pověděly.

Ale kdo by za pozdní noci pronásledovanému, oloupenému člověku, jenž v krajině cizím je, noclehu nepopřál?

Byl patrně rád, když ho ženské vybídly, aby jen zůstal. Ptal se, nebojí-li se tak o samotě?

„My jsme tomu zvykly,“ odtušilo děvče, „a tak hned se nelekneme; mužští příjdou za chvilku.“

„Šli pro toho husara —“ dodala matka.

Cizinec se tuze divil a ptal se, jak jej našli.

„Tu Stázinčin nastávající šel kolem a našel ho tam. Oficír právě slezl s koně a ošetřoval svou ránu. Václav mu pomohl jak mohl, ale ten nebožák omdlel mu pod rukama. Tak přivázal Václav koně ke stromu a pospíchal sem pro pomoc, protože by sám s ním ničeho nesvedl —“

„Měl ho naložit na koně a sem hned dovézt —“

„Napadlo mu to také, ale bál se té rány.“

„Zatím, než přijdou, mohl by někdo koně ukrást a toho husara obrat, má-li co u sebe — a jak by neměl! Viděl jsem ho, letěl na koni jako sám ďas, je to kurýr a nese jistě důležité zprávy. Teď aby takhle, než vaši s pomocí přijdou, tam pruská hlídka zabloudila! Vezme mu depeše a naši budou mít z toho notnou škodu, vím, jak to na vojně chodí.“

„Ó ne, ne,“ vpadla Stázina do řeči, „ten oficír dal Václavovi nějaký papír a prosil ho, aby to žádnému jinému nedával, než císařským, aby s ním běžel do Slavoňova a tam to odevzdal —“

„To je —“ zvolal prudce cizinec. Ale jakoby se zarazil, dodal: „Proč neběžel?!“

„Toho chudáka přec nenechá u cesty ležet!“ hájilo děvče svého ženicha.

„Dobře máš," odtušil muž klidněji, „zahynul by tam přes noc jako našlápnutý brouk."

Ženské umlkly, cizinec pak se rozhlížel po prosté světnici.

„Jsem tu nějak povědom," začal, „ale nemohu se upamatovati. Co jsem tak v šeru poznal, zdá se mi, že jsem tu již jednou byl, před patnácti lety, když jsem začal markytánovat. Jak tu říkají?"

„Eliášova samota —"

„Tak, tak, byl jsem tu, opravdu, tenkráte tu na vrších stálo oddělení hradeckého regimentu, ale tu byl jiný hospodář —"

„Ten skonal v té selské rebelii, před pěti lety; žena a děti vystěhovaly se samy, a vrchnost posadila sem mého muže."

„Ah tak — jak se všecko mění!" cizinec povzdychl a mlčel na chvíli. Asi po dvakráte zdvihl sklopenou hlavu, a bylo viděti, že se chce na něco tázati, ale vždy zase ji sklopil, až po chvíli počal temnějším hlasem:

„Ba že se všecko mění; tady v tom jediném statku jaké změny, a co teprve všude jinde! Jsou zlé časy! Já vím, že se v sousední vesnici také mnoho změnilo!" a pohlédl na selku plaše.

„Jste tam také znám?"

„Teď už ne, ale byl jsem. Před lety jsem tam byl s vojskem, leželi jsme tam asi tři neděle, bude tomu patnáct, ba dvacet let, ne-li více."

„O, za tu dobu se mnoho změní —"

„Tehdáž jsem ostával ve statku Volšinském."

„No, tam je ještě ten hospodář jako tenkráte, jen že to byl ještě mladý, a teď sestaral —"

Jak zavadili řečí o Volšinský statek, pozvedla Stázina hlavu a upřela zrak na cizince.

„To byl krutý člověk; pamatuju se, že vyhnal svou sestru. Bylo to tuze podobné, hodné děvče —“

„Však byste ji teď nepoznal... Volšinský tuze se na ní prohřešil; že chtěla hocha z chalupy proti jeho vůli, týral ji, jak jen mohl. Toho synka strýc byl dřív na tomto statku.“

„A jak to dopadlo?“ ptal se cizinec.

„I Volšinský jí nejprve domlouval, zakazoval, hrozil, ostouzel toho sestřina milého, že je tajný beran, evandělík — a když ten ani děvče polevit nechtěli, došel si na zámek a tam si vymohl — což by člověk tam za dvacetníky nevymohl — že Václava na vojnu odvedli. Přišli pro něj v noci. Staří rodiče jeho si zoufali, chodili prosit, ale nadarmo. Pak by konečně sám Volšinský rád byl, kdyby se navrátil, ale bylo již pozdě. Když poznal, co se stalo, vyhnal svou sestru. Jí se pak narodil syn —“

„A jsou na živu — a nevdala se potom?“

„Volšinského sestra i její syn, jsou a — vdát... Bůh chraň, nemohla zapomenout; ale Václav Petrů, ten odvedený, ten jistě umřel na vojně. Tolik tomu let, co ho odvedli, a ani milá, ani rodiče jeho nedostali nejmenší zprávy o něm.“

„Nikdy?“

„Ne —“

„A rodiče jeho jsou na živu?“

„Zemřeli —“

„Ale ten jeho synek a Kateřina?“

„Kateřina je v podruží, a syn její — ten teď má s vojnou — schovává se po lesích, aby nepadl verbířům do rukou —“

Stázina pohlédla na matku a prudce pohnula hlavou.

Cizinec vstal a chopiv se hliněného džbánku, hodlal ven.

„I půjčte, já vám přinesu —“ nabízela se Stázina.

„Jen nech, mně je tu nějak dusno —“

„Chcete-li si lehnout?“ nabízela se selka. „Na půdě, nebo tady na lavici —“

„Rád bych se ještě toho raněného důstojníka dočkal —“

„To ještě bude chvíli, zatím si lehněte.“

„Nechce se mně —“ a vyšel ven.

Stázina přistoupivši k okénku, hleděla za ním. Pak obrátivši se k matce, pravila:

„To je divný člověk; vždyť se mu pít nechtělo. Sedí na okraji studně a džbán stojí vedle něho. Opřel hlavu do dlaně a nehýbá se. O Václavovi před ním nic neříkejte, kdož ví, jaký je...“

„I jdi, bloudku, však jsem mu nic neřekla — je nějak zaražený. Inu šlo mu o hrdlo a ztratil třeba své jmění; to, brachu milá, není maličkost!“

Cizinec se ani nehýbal. Sňav klobouk s hlavy, pohlížel zamyšleně na tichou pohorskou krajinu, nad níž klenulo se tmavomodré, hvězdnaté nebe.

Kdyby tak před ním svobodník nebo kantor stanul a dobře si jej prohlédl, řekl by: „To je Václav Pelyněk, pruský vyzvědač, jak tady udáno a celá jeho osoba popsána. Černého znamení sice pod okem nemá, ale mohl by mít, kdyby chtěl.“

Měli by pravdu a neměli.

Byl to pruský vyzvědač, ale nebyl to Václav Pelyněk. Nyní zapomněl na Prusy, na císařské husary, na které se byl za dne vyptával, a jejichž počet, poněvadž vesnici znal, dosti určitě udati mohl; přemýšlel o vážných věcech lidských, o životě, štěstí a neštěstí, sumou o tom, čemu člověk říká osud.

Takto přemýšleti, běh lidský posuzovati a srovnávati neštěstí ho naučilo. Chlapcem jsa, hrával si

tu na tom dvoře, veselil se tu s dětmi strýcovými v neděli, o posvícení. Strýc v rebelii zašel, rodina jeho Bůh ví kde bloudí, a on — on nesmí říci, nesmí se přiznati, že ta místa mu milá zná, musí je zapříti. Tolik let bloudil cizinou, trpěl tam, a teď, když konečně se navrátil a u domácího prahu již stál, nesměl ho překročiti, musil opět prchnouti a skrývati se. — Rodiče mrtvi, a ti, kteří mu zbyli a o kterých se domníval, že pro něho jsou mrtví, jsou živi — Však smí-li se k nim hlásiti, zdaž by se ho neodřekli, až by všichni prstem naň ukázali a řekli: „Hle, zrádce, vyzvědač!"

„Kdo jím jej učinil? Kdo toho původem? O všechno jej oloupili, o svobodu, o milou, ženu, dítě, štěstí; co mu zbylo nežli pomsta? Když všeho oželel a žádné již naděje neměl, kdy srdce mu ustydlo a on otupěl, shledal, že je živa na světě ještě věrnost a láska, že milá se mu nezpronevěřila, ale v klopotě sestaravši, syna mu vychovala.

Zdaž se k nim smí hlásit, aby jim neuškodil, zdaž ho přijmou?

Tolik let bloudí světem jako cikán, zkouší a trpí, a teď, kdyby si odpočinout, klidnou domácnost zařídit mohl...

Dvířka vrzla a selka přistoupila k cizinci.

„Není vám dobře?" ptala se dobrosrdečná žena.

„I je, já si jen tak hovím, je tu příjemně."

„Já myslila, ale bylo by snad líp, kdybyste se prospal."

„Nejde to, kmotra," pravil po malé pomlčce. — „Povězte mi pravdu pravdivou. Nemyslím zle, rád bych se vám odsloužil."

„Co chcete?"

„Řekněte mně, je vaše dcera nevěstou?"

„Je a není, milého má."

„Koho?"

„Inu, však jej dle jména znáte. Václava, syna Kateřiny, sestry Volšinského."

„Je tu u vás? Nebojte se mne, nemyslím nic zlého."

Selka se podívala na cizince, jehož hlas zněl tak upřímně, srdečně.

„Přišel dnes ze svého úkrytu. Stavil se tu na večer, pak šel ku své matce a tu cestou našel toho husara, proto se vrátil."

„A vy mu chcete dát dceru?"

„Můj Bože, ovšem není z manželského lože, ale dcera jinak nechce a máme jen tu — Můj starý prál: ‚Hoch je hodný a za to nemůže, čeho se jiní na něm dopustili. Ať se k nám přižení a pomůže nám v starosti. Stará se o matku, je hodný syn, bude hodným zetěm.' Již by to bylo, ale vrchnost nechce povolit."

„A proč?"

„Václav říká, že toho příčinou strýc Volšinský. má na zámku známosti. Ten člověk má zášť bez konce. A pak ta vojna. Troufáme si, že až bude pokoj, že to snad přece bude."

„Bude!" řekl cizinec určitě.

III.

Za půl hodiny potom vrátil se starý Pancíř s nastávajícím zetěm svým. Na nosítkách na rychlo zrobených přinesli raněného důstojníka husarského, kteréhož ihned do postele uložili a o jeho ránu za pomoci ženské se starali. Rána nebyla smrtelna, ale mnoho krve ušlo.

Ženské zapomněly pro tu chvilku na cizince, jehož si mužové nevšimli. Seděl ve tmavém koutě za

chladnými kamny a pozoroval vše bedlivě a napjatě. Z počátku hledal zrak jeho jenom mladého Václava, syna Kateřina, a neodvracel se od něho.

Klidná, zamračená tvář cizincova nad obyčej oživla a šedé oči jeho jakoby se jonáka ani nasytit nemohly.

Zatím vypravoval Václav Stázině a její matce, jak tam na dole byli překvapeni.

„Myslil jsem, když prve toho oficíra jsem tam našel, že nikdo tudy už nepůjde, ale šel a to nějaký šelma, ten koně odveď' a nechal toho ubohého lazara na cestě, kde by jistě do rána zašel. Je to svědomí! Kůň mu milejší než člověk! Tím jsme se zdrželi. Než jsme nosítka udělali, trvalo to chvíli, a než jsme ho sem donesli! Zkusil mnoho, chudák, na těch tyčkách, ač jsme jej dost opatrně nesli."

„A nepotkali jste žádného? Po Prušácích ani zmínky?" ptala se Stázina.

„I zdálo se mně," povídal starý, „jakoby v lese něco harašilo. Václav také mínil, ale kdo by v lese co rozeznal? Což na ty burkuše můžeme se již přichystat." —

Teď, když důstojník, jak jen mohlo býti, byl opatřen, ohlédla se selka po svém hostu a pověděla mužovi o něm. Cizinec předstoupiv pozdravil starého sedláka a hleděl na Václava, jenž neznámého rovněž jako Stázinčin otec bedlivě si změřil. Cizinec krátce pověděl to, co byl už selce vypravoval, jen že starý Pancíř tak na slovo nevěřil a všelijak křížem se vyptával. Než cizinec odpovídal tak určitě, udával takové věci, že nebylo třeba míti jej v podezření. Sotva že ta rozprávka skončena, připamatoval sám cizinec, aby Václav na tu depeši nezapomněl.

„Slyšíš, synku," promluvil k mladíkovi a hlas jeho zněl poněkud jinak než prve, „snad je to tvé

štěstí. Slyšel jsem prve, že ti vrchnost brání v ženění, teď máš snad pomoc v ruce. Jdi a spěchej co můžeš, abys v čas ji do Slavoňova donesl. Nedávej ji však žádnému sprostému neb oficíru do ruky, ale ptej se po obrštovi, a nezapomeň se poptat na jeho jméno, abys potom u úřadu na něj se mohl odvolat. Pořídíš-li to, zasloužíš odměnu, a na zámku pak nikdo neodváží se tobě bránit, a kdyby chtěli, půjdeš dále hledat spravedlnost. Ukaž depeši."

Václav poslechl a Pancíř také ničeho nenamítal. Pověděltť jim ten cizinec věci, na které by sotva připadli, a mluvil tak určitě, tak znalecky.

Neznámý vzav velkou koženou tobolku, rozbalil ji. Bylo v ní několik dukátů a papír pečlivě složený.

„Tobolku a dukáty nechte si tu. Uzdraví-li se ten voják, dáte mu to, umře-li, necháte si to za obsluhu. Ale ten papír schovej za ňadra, na zašití není času, a již chvátej. Avšak buď opatrný a drž se ve stínu!"

Nežli se nadáli, rozbalil papír a přečetl depeši. Čelo se mu zachmuřilo a chvatně list složiv, podal jej mladíkovi a řekl:

„Už jdi, jdi, je nejvyšší čas. Chceš-li, půjdu s tebou, mám skoro jednu cestu."

Mladík ničeho neřekl, ale Pancíř odtušil:

„Nestačil byste mu, jen zůstaňte s námi do rána. Václav zná cesty dobře, nezabloudí. To bych já také musil."

Cizinec tomu porozuměl. Ten staroch mu přece nevěří.

Rád by s Václavem šel a s ním mluvil, ale jen s ním, u přítomnosti Pancířovy však nechtěl. Zatím se jonák připravil na cestu a rozloučiv se vyšel ven a s ním Stázina. Zdálo se, že neznámý o něčem pře-

mýšlí, na něčem se rozhoduje; teď se obrátil a kráčel ze dveří. Pancíř za ním. Proto se na záspi zastavil a nepromluviv hleděl za Václavem, od něhož se nyní také Stázina odloučila. Bystrým, rychlým krokem ubíhal k černému lesu. Bylo mu, jakoby kráčel na faru pro ohlášky; ten cizinec dodal mu tolik naděje a odvahy, že by se serval s několika Prusy, kdyby mu cestu zaskočiti chtěli. Myslil na Stázinu, na svůj úkol a na cizince. Proč tento naň tak pořáde hleděl?

Pancířová zabývala se s raněným důstojníkem a Stázina jí pomáhala. Děvčeti bylo volněji a teskno zároveň.

Ohlédnuvši se spatřila cizince, an mlčky na své staré místo usedá. Už jinak teď na něj hleděla; není tak zamračený, jak se prve o něm domýšlela.

Mluvil s Václavem tak pěkně a na ni také jinak teď hledí.

Pancíř usadil se proti neznámému.

„Co pak v tom papíře bylo?“ ptal se a zapadlé oči své zpod hustého obočí upíral na cizince.

„Máte vše uklizeno?“ odtušil tento místo odpovědi.

„Proč?“

„Protože, nevím to sice na jisto, mohlo by v místech těchto k něčemu přijít.“

„Svatá Panno!“ křižovala se selka.

„Není nic jistého, ale lépe, abyste na všecko se připravili.“

„To tak!“ zahučel Pancíř, „nezbylo nám skoro nic, a teď aby nám ještě střechu zapálili. Co tam je tedy?“ ptal se po chvilce.

„Zpráva, aby husaři na Slavoňově pohotově byli, že je pozorovat pohyb vojska pruského na jejich stranu —“

„Tak —“ a sedlák se zamyslil.

Selka seděla u nemocného. Stázina hleděla ven do tiché noci. Nové starosti a strachy skličovaly její mysl — Kdyby tak Václav mezi ně, do toho nejhoršího se dostal! Děvče neznající běh vojanský, vymýšlelo si všelijaká nebezpečenství, jež hocha jejího mohla ohroziti.

Náhle však vyskočila a všichni zvedli překvapeně hlavu.

Tichou nocí zahučela lesem střelná rána.

Cizinec vyskočiv chvátal ven, Pancíř za ním a selka přiskočila k oknu, jež byla Stázina kvapně otevřela.

„Svatá Panno!“ šeptala selka, „co to bylo?“

„Rána — pod lesem — zrovna tam!“ — vyrazila ze sebe Stázina a nemohla domluviti.

Ženské i mužové hleděli v tu stranu.

„Já tam doběhnu,“ rozhodl se Pancíř.

„Počkejte ještě okamžik,“ zadržel jej cizinec a nakloniv hlavu napjatě poslouchal.

„Slyším hlasy,“ oznamoval za chvilku a než několik minut uplynulo, spatřili pod lesem na cestě k samotě Eliášově vedoucí dva jezdce a před nimi člověka.

Mířili ke statku.

„Jsou to naši?“ ptal se Pancíř.

„Prušáci,“ odvětil neznámý muž. „Zelení husaři.“

„A ten pěší?“

„Václav! Jděte k ženským.“

Pancíř váhavě pohlédl na cizince a váhal.

„Tak jděte přec, nebojte se, nic se vám nestane, je to jen hlídka.“

„Ale Václav —“

„To je chyba, promluvím s nimi.“

Nedůvěřivý sedlák neodešel do světnice, ale zůstal ve tmavé síni. Ženské nehnuly se od okna a hle-

děly plny strachu a úzkosti vstříc pozdním jezdcům. Již rozeznaly také, že jde někdo mezi nimi pěšky.

„Bože, to je Václav!" zvolala Stázina ulekaně.

Zbledla, srdce ozvalo se jí prudkým tlukotem. Zatím stál tak zvaný Pelyněk na záspi a hledě před sebe přemýšlel.

Již bylo slyšeti dusot podkov, frkání koňské, již stanuli jezdci na dvoře, dva pruští zelení husaři v dlouhých pláštích, na které splýval s kalpaku rudý dlouhý pytlík.

Byli to mužové nevelké postavy, ramenatí, silných hnátů. V pravici držel každý nabitou karabinu s kohoutkem nataženým, na kloubu ručním visela na řemínku ostrá, lesklá šavle. Mezi nimi stál Václav jako zlosyn střežený a hleděl do dveří a do oken. Když Stázinu a matku její spatřil, hnul sebou, jakoby k nim pokročiti chtěl, ale jeden z husarů zahoukl na něj a zaklel po německu.

V tom představoupil před husary cizinec, pozdravil po německu a jal se s nimi něco hovořiti.

Pancíř stoje v síni naslouchal, avšak nerozuměl jako Václav ani slovíčka německy.

Potom vyhoupnuv se jeden ze sedla, šel za Pelyňkem do světnice, kamž s nimi i Václav musil. Druhý husar zůstal jak byl v sedle a rozhlížel se kolem. Ženské se třásly a úzkostlivě hleděly na Václava, s něho na toho husara s černými kníry, až jejich zrak utkvěl na cizinci, kterého starý Pancíř nejvíce měl na mušce.

„Šelma, ten nás dostal! Jako kamarád je s nimi!" pomyslil sedlák a přistoupil k Václavovi, jenž stlumeným hlasem vypravoval, jak tam u lesa vrazil na toho husara za houštinou, který, když mu prchnouti chtěl, vypálil; v tom proti němu přiharcoval ten druhý a na útěk nebylo ani pomyšlení.

Prohledali jej ihned na místě a tu depeši si pak vzali. —

„Bůh ví, kudy se potloukali, že se až sem dostali," končil Václav. „Snad sem zabloudili, snad —"

„Snad je sem někdo zavedl," tiše dodal Pancíř a pohlédl na cizince, jenž s pruským husarem u lože císařského důstojníka stál.

Vyptávali se ho, a z počátku několik slov odpověděl, udávaje svůj pluk i jméno své na otázku Pelyňkovu. Pak mlčel, jakoby hlas mu zamrzl, a když pruský husar hroziti se jal, pohrdlivě se usmál a odvrátil hlavu.

Pancíř pokynul svým, aby sobě všimli, jak ten cizinec s těmi husary jedna ruka.

„Byli srozuměni," šeptal sedlák.

„A jak prve mluvil!" pravil temným hlasem Václav a zaťal pěst, při čemž oko jeho hněvivě po cizincovi zablesklo.

„Pamatuj se!" napomínala ho selka, „ať se ti nepomstí!"

„Prosím vás, pantáto, přimluvte se, aby jej neodvedli!" pravila Stázina, před cizince předstoupivši, a hlas její, pláčem sytý, se třásl.

„Neboj se!" odtušil cizinec a ohlédl se po husarovi, jenž jej zrakem svým stíhal. Pak když chvíli spolu po německu rozmlouvali, obrátil se Pelyněk k Pancířovi a řekl:

„Sousede, vydejte ty peníze, tak ho nejspíše upokojíte!"

Sedlák tak učinil a husar prohlédnuv tobolku, schoval ji pod svou atilu a zvolal:

„A nyní pojďme, jeť už čas!"

„Ano," odtušil Pelyněk, „jeďte —"

„Vy půjdete s námi."

„Půjdu, ale zdržím vás. Povím vám, jak se věci mají, a vy rychleji tu zprávu donesete.“

Husar pohlédl na něho nedůvěřivě.

Pelyněk se usmál.

„Myslíte, že vás šidím?“ pravil a vytáhl zpod vesty malý lístek, na němž byla pečeť a podpis generála Bylova. „Ten mně více důvěřuje. Však máte ulovenou depeši v rukou.“

„Ale že jste toho synka s ní nechal jíti k císařským?!“

„Odešel sám, byl už pryč, když já sem přišel.“

„Zůstanete tu?“

„Co bych tu dělal? Odejdu s vámi, ale dám se jinou stranou. Byl jsem odpoledne v sousední vesnici. Myslilo se u nás, že tam jsou císařští, není tam ani nohy.“

„Neviděli jsme také nikoho, ač byli jsme dost na blízku.“

„Já tam byl; a dále na hodinu cesty je taktéž prázdno.

„Víte to jistě?“

„Jistě.“

„Jak daleko tedy jsou císařští?“

„Však jste četl depeši.“

„Neumím čísti.“

„A kamarád?“

„Také ne.“

„U všech všudy, což tedy otálíte? Kdož ví, co v ní psáno — rychle odtud —“

„Tedy na hodinu cesty —“

„Není nikoho.“

„A kam vy?“

„Dál; generál mně uložil, abych vyzvěděl počet na tomto křídle. Povím vám kratší cestu.“

„Mohl by ten synek nám ji ukázat.“

Pelyněk se zamračil.

„Tomu chlapíkovi není moc co věřit. Nesl o své vůli depeši císařským, což aby vás schválně zavedl? A pak neumí ani on ani ten starý německy. Nechte je.“

„Ale což kdyby šel opět k císařským?“

„A co tam? Depeši jste mu vzali, a pak mu přešla chuť!“

„Což s tím oficírem?“

„Ten vám neuteče, je rád, že leží. Můžete si proň přijeti.“

„Jiného nic s sebou neměl?“

„Ani dukát neschází! Ti lidé jsou hloupě poctiví.“

Rozhovor ten odbýval se rychle a úsečně.

Stázina třesouc se vnitřním strachem hleděla na vojáka i na cizince, očekávajíc s bázní, co z toho hovoru pro Václava vypadne. Ten stál zamračeně stranou vedle Pancíře, jenž upřeně na podivného hosta patřil.

Husar maje se k odchodu, rozhlédl se ještě jednou po jizbě.

„Ale toho synka měli bychom vzít s sebou. Nesl depeši.“

„Ale vždyť není vyzvědač,“ odtušil Pelyněk a čelo jeho se chmuřilo. „Ten důstojník mu tak poručil, a on myslil, že musí uposlechnout. Znám ty lidi; voják, důstojník, ten je jim Pánem Bohem. Avšak nezapomeňte na císařskou depeši.“

Husar utáhl řemen a měl se k odchodu.

Cizinec kráčeje za ním, obrátil se ve dveřích a řekl:

„Zatím zaplať Pán Bůh, a nebojte se. Václave, ty si Stázinu přece vysloužíš.“

A než mohli promluviti, byl už před stavením, kde druhý husar netrpělivě čekal.

IV.

Kamarád vyšvihl se do sedla; bodnuvše koně, vyjeli a dali se cestou od stavení dolů, mířící v tu stranu, kde stálo nejbližší pruské oddělení.

Cizinec šel s nimi až na dol, pak vykládal jim ještě na okamžik kratší cestu, které neznali. Odjeli a Pelyněk dal se směrem opačným. Zpozoroval, že se husaři po něm několikráte ohlédli, až v nočním šeru zmizeli. Tu se teprve zastavil, pohleděl za nimi a pomyslil:

„Jeďte si, už je s námi konec."

U Pancířů ani svým očím nevěřili.

Očekávali nejhorší, a ti Prušáci i ten divný člověk odešli, aniž Václava s sebou vzali.

Hleděli za nimi oknem. Stázině, ač se uvolnilo, přece pořád ještě připadalo: „Což kdyby se vrátili?"

„Zatím zaplať Pán Bůh," řekl ten neznámý, „přijde tedy zas."

Když cizinci v šeru zmizeli, odstoupili Pancířovi od okna. Václav byl zaražen a mrzut.

„Tak jsem to měl pěkně, ďas ty Prušáky přinesl! A já přece půjdu," pravil odhodlaně.

„K našim? Co tam bez toho papíru pořídíš?" ptal se Pancíř.

„Povím, co jsem viděl, však oni si z toho něco vyberou."

„Ne, Václave, já tě nepustím. Chytli by tě a pak by tě už nepustili," zvolala kvapně Stázina.

Rychlé kroky zavzněly na síni a do světnice

vstoupil cizinec, o němž právě mluvili. Ženské se lekly, mužové byli zaraženi.

Důstojník sebou prudce hnul, jakoby vztyčiti se chtěl, avšak neměl síly.

Bylo patrno, že neznámý velice kvapil.

„Už jsou pryč a nepřijdou, cesta je volna, Václave!“ mluvil kvapně. „Teď můžeš jít. Depeši sice neponeseš, ale povím tobě, co v ní stálo.“

„Proč nejdete sám?“ tázal se zpurně Pancíř. „Mohl byste si hodně vydělat.“

Pelyněk sebou trhl.

„Proč nejdu?“ opakoval otázku.

„Ano, proč nejdete, protože vás tam znají, protože jste špion!“ zvolal sedlák.

Cizinec na okamžik mlčel. Mohl rázem vše vysvětlit, ale nebylo času nazbyt, a pak, zdaž by Václavu neublížil?

„Nejsem! Václave, posloužíš si, nebudeš toho litovat. Vydej se honem na cestu. Vždyť jsem prve tak jednat musil, abych tě z těch drápů pruských vyprostil.“

„Abyste ho někam zavedl, aby jej chytili, viďte?“ tázal se Pancíř.

„Bloude, kdyby mně na tom záleželo, mohl jsem ho prve odvést. Proč jsem husarům bránil, když si ho chtěli vzít?“

„Proč nejdete sám?“

„To vám povím pak, teď je nejvyšší čas.“

„Už ani nedoběhne.“

„Ještě by mohl.“

„Půjdu,“ pravil Václav. „Co se mně může stát? Je pravda, že mne nechce na vojnu odvést a tak —“

„Podívejte se, prohlédněte mne, zbraně nemám, ani nože. Hůl tu třeba nechám, a ty se ozbroj jak chceš.“

„Už jdu.“

„To půjdu s tebou, doprovodím tě,“ pravil Pancíř a nasadil čepici na hlavu.

Cizinec se na okamžik rozmýšlel.

„Tedy pojďte,“ pravil potom.

Zatím Pancíř s Václavem ozbrojivše se holemi, měli se k odchodu.

„Kus chleba do kapsy!“ poroučel cizinec a vyšel ven.

„Až ten člověk od Václava odejde, vrátím se,“ pravil sedlák ženě.

Ženské přály jim šťastnou cestu a dobrou pořízenou. —

Od lesa vanul studený ranní vítr. Hvězdy bledly, shasínaly, a na východu nad horami stkvěl se bledý, světlý pruh.

Pelyněk s Václavem kráčeli rychlým krokem k lesu, tak že starý Pancíř stále byl značný kus za nimi. — Cizinec vykládal Václavovi, jak by si vedl, až snad na přední stráže narazí, až s velitelem mluviti bude. Určoval mu, co dle depeše říci má, udával nad to posice a počet Prusů s takovou jistotou, jakoby je byl do jednoho spočítal.

„A nebudou-li mně věřit?“ ptal se Václav.

„Pověz jim o kurýrovi, ukaž toho koně.“

„Vy o něm víte?“ tázal se udiveně hoch.

„Přivedu ho.“

„Tak vy jste —“

„To nechme, až pak — Ukaž toho koně a tuto cedulíčku. Je na ní jméno a pluk toho důstojníka napsáno.“

„Nebudou-li ještě věřit? Jistě zeptají se, odkud to vím, kde Prušáci leží a kolik jich jest —“

„Tu řekni, žes mezi nimi byl.“

„A což kdybych řekl, že to mám od vás?“

„O mně se nesmíš zmiňovat.“

„Tak? To tedy nepojedu.“

Pelyněk se zarazil a na okamžik mlčel. Pak ze sebe vyrazil:

„Ty musíš!“

„Kdo mně poručí?! Vy jste dorozuměný s Prušáky. Když našim chcete pomoci, proč nejdete sám, nebo aspoň se mnou? Proč nemám se o vás zmiňovat? Teď mne posíláte, abych naše někam vylákal, kde Prušáci na ně číhají. Půjdu-li, naši mne nepustí, a kdyby někam do pasti padli, pověsí mne na nejbližší borovici. Oh, panečku, to si jděte sám!“

„Věř mně, prosím tě,“ mluvil cizinec pohnutým hlasem. „Myslím dobře, pomůžeš sobě a nešťastnému člověku.“

„Komu?“

„Sobě a mně.“

„Vy jste špion!“

„Byl jsem, už ne.“

„Proč jste se dal na to řemeslo?“

„Neštěstí mne donutilo. Jeď, Václave!“ doléhal poznovu.

„Oh, kdož by vám věřil? O hlavu nehraju a se svatbou počkám.“

„Skrze tvou matku tě zaklínám —“

„To právě ne. Jsem jediný a kdyby mne —“

„Nic se ti nestane. Starý Pancíř jde —“

„Půjdu s ním domů.“

„Vidíš, jel bych sám, ale mně by nevěřili, mne by ani nevyslechli a snad hned pověsili. Vracím se po mnoha letech do Čech, rád bych tu v domově zůstal. Štvou, stíhají mne; teď bych si mohl pomoci, tím bych aspoň napravil —“

„A je-li to strojená řeč?“

„Ještě nevěříš. Po léta neviděl jsem ženu a své

dítě. Odtrhli mne od nich, a teď, když jsem je našel, nesmím k nim — neodstrkuj mne od ženy —“

„Kde ji máte?“

„Tam!“ a mávl rukou k vesnici. „Volšinského sestru —“

Václav trnul a upřel vyvalené oči na cizince.

„To je — má — vy jste — vy —“

„Já jsem Václav Petrů — tvůj otec — Václave. Nesmím se dosud k tobě hlásit, nesmím se doma usadit. Zkusil jsem mnoho, povím ti všecko, ale teď mi pomoz! Dojeď tam a vyřiď, cos viděl, slyšel, jak jsem ti řekl. Pancíř je tu, tomu jsem nic neřekl, a teď nesmí o ničem vědět — Rozmysli se.“

Skočil stranou do lesa, kdež v houštině zmizel. Nemohl se již opanovati, jako před tím. Byl by rád Václava k prsům přitiskl, ale nemohl, nesměl. Čas kvapil, a co by pak starý Pancíř řekl? — Což kdyby Václav od svého otce se odvrátil, kdyby ho nechtěl? Jak se rozhodne? Pojede, a tak uzná —“

Václav Petrů, jinak Pelyněk, doběhl ku koni, jenž stál s hlavou sklopenou v houštině jsa přivázán.

Rychle jej odvázal a odváděl jej, na cestu ani nehledě, k tomu místu, kde Václav jako ve snách, u vidění stál.

Nastávající tchán mu domlouval, co se mu stalo, co mu ten podivný člověk toho namluvil a tolik vykládal.

„Neměj s ním žádné spolky a nechoď, však za vojny svatba beztoho nebude, a po vojně, nu — také nějak bude.“

Václav mlčel a hleděl upřeně do lesa. Teď, slyš, houština zašustěla a z ní vystoupil Pelyněk, za uzdu veda statného vrance. Pancíř se teprve podivil, kde se ten kůň tu vzal.

„Pojedeš?“ ptal se Pelyněk.

Václav viděl, jak ta osmáhlá tvář je pohnuta, jak nešťastný ten muž na jeho ústa hledí, jakoby na slovu z nich všecko záleželo.

„Pojedu.“

Otec stiskl mu ruku a předvedl až k němu samému koně. Václav ihned vsedl na vraníka.

„S Pánem Bohem! Kde budete?“ ptal se otce.

„Na samotě počkám.“

Pelyněk hleděl mlčky za odjíždějícím, jenž brzo zanikl v šerém boru.

Bylo slyšeti dusot podkov, rachot hrnoucího se kamení, pak utichlo vše. Ranní vítr šoumal mužům nad hlavami, kdež v korunách veselý, rozmanitý zpěv ptactva počal se ozývati.

Pancíř hleděl chvilku na Pelyňka hluboce zamyšleného. Pak položiv mu ruku na rameno, promluvil hlasem ne příliš laskavým:

„A vy teď půjdete se mnou!“

„Půjdu —“ odpověděl cizinec.

Nebesa zplanula rudou září, zvěstující nedaleký východ slunce.

V.

Touže cestou, kterou byl za minulého večera Pelyněk k samotě Eliášově kráčel, ubírala se nyní za časného jitra matka Václavova, sestra Volšinského. Když byla v úval, kdež včera císařský důstojník sklesl, sestoupila, zpozorovala, že někdo s protější stráně rychle sestupuje, veda černého koně za uzdu. Stanuv na úpatí, vyhoupl se na vrance a již rozpřáhnuv se, vší silou uhodil koně pádnou haluzí; kůň vyhodiv zařehtal a pádil dolů vozovou cestou.

Voják to není, nějaký sedlák — Kam tak uhání?

Kateřina se zastavila a hleděla za jezdcem, jenž jí za nedlouho s očí zmizel. Nepoznala ho. Pak se ubírala dál.

Už dávno, dávno tudy nešla. Osudná cesta! Tou chodíval z Eliášovy samoty za ní Václav a nyní jeho a její syn chodívá touže cestičkou do té samoty za svou milou — a je skoro tak nešťasten jako jeho otec. — — —

Červánky bledly, na východě šlehaly po nebesích zlaté paprsky zářícího slunce, když stanula u Eliášovy samoty.

V tom vystoupila na zásep Stázina, nesouc srp v ruce a měchovku na trávu. Nemálo se podivila, že Václavova matka přišla, a to v takovou dobu. Vyběhla jí vstříc.

„Dobře, Stázino, že tu jsi. Spíte ještě?“

„Naši teď sedřímli, byli jsme vzhůru celou noc; ale já nemohu ani oka zamhouřit.“

„Prosím tě, řekni mně pravdu pravdivou. Je tu Václav?“

„Není.“

„A nebyl tu včera?“

„Byl. Přišel odpoledne a na večer chtěl k vám.“

„Kdy, v kterou hodinu odtud vyšel?“ tázala se Kateřina dychtivě.

„Bylo po slunce západu, už byl soumrak. To víte, za dne by se nepustil.“

„Opravdu byl do té doby tu?“

„Opravdu, ještě jsme tuhle na té lavičce spolu seděli.“

„Buď Bohu chvála!“

„Co se stalo?“

„On nezapálil, ó já to věděla! Třeba by strýci někdy hrozil, tak se přece nezapomněl. Buď Bohu chvála!“

„Ale co se přihodilo?“

„Volšinský statek vyhořel.“

Kateřina jala se své nastávající snaše vypravovati, jak oheň spatřila, co se událo, a jak na ni v noci rozlícený bratr přišel, vyčítaje jí, že její syn, Václav, statek zapálil.

„Vidíš, dcero, já neměla stání, nespala jsem a pořád mne napadalo samé hrozné myšlení — a tak jsem vzala loktušku a šla se přesvědčit — opravdu tedy —“

„Ó, to ne, tetka, to jak povídáte, že hořelo, to tu ještě Václav byl; tuhle tu jsme seděli, a ještě jsme povídali o vás.“

„A kde je, což tu není?“

„Odjel; ale pojďte dál a povím vám všechno.“

„Ne, ne, neburcujme vašich. Je tu pěkně, tu si sedněme a nepospícháš-li, pověz mně, co se tedy přihodilo a kam Václav zas odešel.“

Dívka uposlechnuvši sedla vedle na lavičce a jala se vypravovati o všem, co se této noci událo.

Václav Pelyněk vrátiv se se starým Pancířem, ulehl na lavici u okna, jakoby se chtěl prospati. Zavřel oči, ale nespal.

Na mysli měl stále syna a jeho matku. Václav mu uvěřil a jel — ale bude-li se moci k němu i pak hlásit? A což kdyby se mu něco stalo? Kdyby nepořídil, kdyby věc se nezdařila a císařští Václava zadrželi. Šel by pro něj třeba sám, kdyby i — A což Kateřina řekne? Byl jí tak na blízku a zase musil od ní — a ta ho snad nezamítne. A Volšinský? Zase ta chmura, zase postavil se mu v cestu. — — —

Unaven sedříml, ale i sen jeho nebyl klidný. — Slyšel houkání děl, rachot pušek, utíkal s Václavem před Prušáky, kteří Václava chytli a na strom vě-

šeli, a on stál jako do země vrytý, hnouti se nemoha. — V tom se probral z toho trapného polosnění. O sluch mu zavadila hlasitě pronešená slova. Vztyčiv se, hleděl kol. Sedlák, žena jeho i důstojník spali, ale na zápsi spatřil Stázinu, stojící s obstárlou ženou v loktuši. U okna sedě, slyšel každičké slovíčko.

Ta žena ptala se po Václavu tak horlivě a dychtivě, zmiňuje se o ohni, teď vypravuje o něm, o Volšinském — Bože, Bože, toť Kateřina! Pelyněk se zachvěl — To ona, to Kateřina! Jak se změnila! To svižné děvče, hezké jak malované, toť povadlo, sestaralo —

Hořkost rozlila se útrobou Pelyňkovou. Lítost a žel opanovaly jeho srdce. Ztracený věk, mladé a kratinké štěstí, muka, soužení a svízele bez konce, to vše zatanulo mu na mysli. A za to vše nemůže se ani volně přihlásit ku svým, nemůže rodný práh překročit, aniž by se lekal, že bude odtud zase vypuzen a vyhnán.

„A ještě jsme povídali o vás a nebožtíku otci,“ ozval se venku dívčí hlas.

Oh, myslí, že již skonal; ba lépe by bylo! Pelyněk opatrně jsa nachýlen, naslouchal a hleděl zase na Kateřinu.

Bylo mu nekonečně líto té ubohé trpitelky, která pro něj tolik zkusila.

Když Stázina dokončila a Kateřina strach svůj o Václava projevovala, vystoupil z nenadání Pelyněk na zásep.

Ženské se ho lekly.

„To je ten,“ zašeptalo děvče Kateřině.

„Děvečko,“ promluvil vlídným hlasem, „nech nás chvilku o samotě. Rád bych tetce něco pověděl.“

Děvče vstalo, hledíc rozpačitě s Pelyňka na Ka-

teřinu, kterou to trhlo, jakmile neznámého muže hlas uslyšela.

„Jen jdi, Stázinko, na trávu a neboj se, dovíš se potom všeho.“

Děvče ohlížejíc se zvolna odcházelo.

Kateřina nespustila očí s Pelyňka, jenž chvilku proti ní stál mlčky. Oči měl zavlhlé, bylo patrno, že je velice pohnut.

Když pak začal, zachvíval se mu hlas.

„Slyšeli by nás, pojďme kousek do sadu. Nic se neboj!“

Kateřina mlčky vstala a kráčela tak vedle neznámého jako k němu připoutána. Pod košatou jabloní stanuv, chopil se její ruky.

„Kateřino, což mne nepoznáš?“

Na ubohou ženu šly mrákoty. Zamlželo se jí před očima, hlava jí šla kolem — viděla jen Václavovy oči, které na ni tak hleděly jako před lety; to byl pohled, jak jí v nejhlubší duši utkvěl, to ten hlas, kterým ji někdy volával...

On nezemřel — to on, opravdu, hlásí se k ní! Třásla se po celém těle, pak jakoby klesnouti měla, chytla se křečovitě jeho ruky. A on ji přivinul ku svým prsům.

Dala se do usedavého pláče.

Stáli tak chvíli, hluboce dojati, nemluvíce, až konečně jal se ji Václav konejšiti.

„Jsi to ty opravdu, Václave?“ — byla první její otázka.

„Jsem Václav Petrů — tvůj — ó, ty má ubohá, jak tě soužili!“

„Jen když tu zase jsi — ó, teď už nikdo tě od nás neodvede!“

Kateřina se ponenáhlu vzpamatovala, nicméně připadalo jí všecko jako ve snách. Držela Václava

za ruku, byl tu skutečně, hleděla mu do tváře. — Ovšem to nebyl ten statný, pyšný jonák, jenž nade všechny hochy vynikal — ale byl to on, po kterém tak dlouho toužila, pro kterého se tolik naplakala, nasoužila.

Bezděky se ptala, kde se tu tak náhle vzal, jestliže se dal synovi poznati, proč neřekl Pancířovým, kdo je. Bylo tu najednou otázek mnoho, a všemi nevědomky dotýkala se trapně Václava, jenž mlčel; připravovalť se k rozhodnému. Ačkoliv se nadál, že kdyby jej všichni opustili, že ho Kateřina nezamítne, nicméně pocítil nyní, kdy vše odhaliti měl, nesnáz a úzkost.

Přejev rukou celo, pravil:

„Povím ti všechno; slyš a pak suď. Porozumíš z toho, proč jsem se Pancířovým znát nedal, proč jsem se lecčeho dopustil —" Zamlčel se, počal vypravovat temným hlasem:

„Když mne v noci chytili a já ti ani s Pánem Bohem dát nemohl, odvedli mne na novoměstský zámek a odtud do Hradce. Tam mne oblékli do vojanských šatů a poslali k armádě do Kladska. Odtud jsem v zimě přišel do Svidnice. Bylo to zrovna, kdy byla ta nejhorší vojna s pruským králem, co ještě plných pět let potom trvala. Stýskalo se mi po domově a po tobě nejvíc. Tys mně se svěřila, jak to s tebou je; já na tě myslil ve dne v noci.

Staral jsem se, trápil, soužil, až mi rychetský pacholek, co byl u vojska na přípřeží, pověděl, že máš synka. Oh, já bych se byl tenkrát zastřelil! Slyšel jsem, jak tě bratr týral, vyhnal, jak se lopotíš. Vyčítal jsem si, že jsem tě do takové hanby a takového neštěstí přivedl. Chtěl jsem ti pomoci, chtěl jsem tě pryč, jinam odvést a proto jsem utek'.

Ale horší neštěstí mne potkalo. Ó, že jsem na vojně nezůstal, bylo by líp bývalo!

Na útěku mne chytli Prušáci a strčili do své uniformy. Stal jsem se pruským vojákem a to bylo horši nežli před tím — týrali mne, a nejen mne, ale i všecky krajany, které také polapili a do vojenských šatů násilím strčili. Mnohý z nich se z té trýzně a zoufalosti zastřelil, a kdyby tebe nebylo, nevím, jak by se mnou bylo. Prchnout jsem nemohl. A tak jsem bojoval, musil, proti našim i proti Rusům, přešel jsem veliký kus země, až jsem tu vojnu přečkal.

Když bylo po ní, musili jsme od hranic našich daleko do Pruska. Tu se mně podařilo uprchnout, ale chytli mne a zavřeli na pevnost.

Dvanáct let jsem byl v žaláři a nosil těžká železná pouta, musil jsem těžce pracovat, měl jsem hladu dost a všeho nedostatek. Jednou, když jsme v arsenále pracovali, přišel jsem o dva prsty, a to mne zachránilo od vojny. Měl jsem, až bych trest přestál, zase na vojně sloužit, a to až do smrti. — Pustili mne ze žaláře, ale ne na svobodu. Vlasy mně sešedivěly; co se ve mně dálo, na to nechci ani vzpomenout. Když tahle vojna nastala, přidělili mně k branži. Změnil jsem se tuze. Naučil jsem se dobře německy a byl jsem jako Prus. Ani neuvěříš, jak člověk otupí — osm let na vojně, dvanáct let na pevnosti mezi takovou čeládkou!"

Pelyněk se zamlčel. Kateřina tiše plakala, držíc se pevně jeho ruky a trnouc povzdychovala: „Bože! Ó, Bože!"

„Myslil jsem, že je po všem. Nezakusil jsem nic dobrého, pořád a všude mne lidé pronásledovali a týrali. Nevěřil jsem už nikomu. Už jsem se také do toho vmyslil, že tvé dítě zemřelo a tys že se provdala. Ale přece byly zase chvilky, kde jsem tě vi-

děl, jak čekáš na mne, jak pro mne pláčeš. Počítal jsem, jak asi starý a velký je náš synek — oh, tu mi bývalo nejhrozněji! Z počátku jsem plakával, ale pak zmocnila se mne zášť a já jsem všecko proklínal a přísahal pomstu tomu, kdo toho všeho byl příčinou. Přál jsem si jen, abych aspoň na chvíli domů se dostal, abych se Volšinskému mohl pomstít. Tak nastala tahle vojna a já se ubíral s vojskem do Čech, které jsem už dvacet let neviděl. V Levíně jsem se dověděl od jednoho Provodovského, žes prý se vdala, o dítěti našem nevěděl.

Sloužil jsem Prušákům, je pravda. S člověkem se stanou velké změny, ani neví sám. Proč mne naši násilně odvedli, proč nechali staré rodiče bez podpory! Proč mne odtrhli od tebe, proč jsem nesměl své dítě ani okem spatřit?!

Potřebovali mne Prušáci, že jsem krajinu znal a česky mluvil. Platili mně za to dobře. Já se už nechtěl dále mozolit a lopotit a jináč — mně bylo všecko jedno.

Stal jsem se špionem a dal jsem si jméno Pelyněk."

Václav ustanuv pohleděl Kateřině v líce. Ta však, dověděvši se, čím se její Václav stal, neodvrátila se od něho. Byla jako zmámená tím nenadálým shledáním, i rozlítostněna vším tím, co Václav zkusil. Srdce se jí svíralo. Jak by se mohla odvrátit! Nemyslila na císařské, nemyslila na Prusy. Cítila jen jeho, Václavovo neštěstí — i své.

Pelyněk mlčel, jakoby se na poslední připravoval, a pak začal:

„Tak jsem přišel až k vám, dostal jsem se nepozorovaně na rychtu, a tam i tady jsem se dověděl, žes svobodna, žes na mne nezapomněla, že můj syn je živ...

Mnou to otřáslo — a hned jsem se rozhodl. — Chtěl jsem všeho nechat, potajmo k tobě jít a říci: ‚Pojď, půjdeme jinam a zařídíme si domácnost.‘ Ale dověděl jsem se také, že tvůj bratr je šťastný, že má ve všem požehnání, ale tobě že dosud neodpustil. Staré myšlenky oživly, já myslil na krev a pomstu. V tom se vrátil rychtář s bratrem tvým a kantor četl popis špionů a můj —“

„Svatá Panno!“ trhla sebou Kateřina a oči své zděšeně upřela na Pelyňka, jenž tu s čelem zamračeným do země hleděl.

„Byl jsem tobě tak na blízku, jen několik kroků k tobě — musil jsem zas prchat! Byli by mne chytli a císařským odevzdali. Byl jsem u prahu, a musil jsem od něho jako štvaný. Všecko se mně shrnulo rázem v hlavě, až se mně v očích zatemnělo... A on, Volšinský, on, který se tolik na mně provinil, měl se dobře!

U jeho stodoly jsem se zastavil — Co se stalo, víš; pomstil jsem se a zdržel své pronásledovatele. Kateřino, jsem špion, palič — ale považ, kdo toho všeho původem. Chceš-li, odejdu —“

Stála tu bledá, trnouc, nemohouc ani slovíčka ze sebe vyraziti, pak vypuknuvši na novo v pláč, klesla mu na prsa a zaštkala:

„Pán Bůh nás netrestej!“

Pelyňkova tvář se vyjasnila; přivinul věrnou ženu k sobě. Nevěřil už v lidi; teď přece našel věrné srdce, jež mu všecko nahradilo.

Když se Kateřina poněkud utišila, jal se Pelyněk o Václavu mluviti. Vypravoval, jak se náhle změnil, když o osudu svého syna uslyšel. Rozhodlť se Pelyněk ihned, že pruské služby nechá, že napraví, pokud možná vše, aby synu svému pomohl. Pověděl, že Pancířovi ničeho nevědí, že se jim proto poznati

nedal, aby snad od Václava se neodvrátili. Konejšil pak Kateřinu, že se Václavovi nic nestane.

„A co ty?“ ptala se věrná družka.

„Zatím počkám, jak všecko dopadne. Kdybych však Václavovi nebo tobě škoditi měl, kdyby k vůli mně to děvče mu nechtěli dát, půjdu odtud —“ a povzdychl.

„A mne bys tu nechal? Pancířovi nebudou takoví! Stázinko!“ zvolala náhle, zahlédnuvši děvče, jež zvědavě od stavení ku stromu nahlíželo.

Děvče přiběhlo.

„To je Václavův otec,“ pravila Kateřina.

Děvče zůstalo podivením jako přimrazeno, pak náhle se usmávši, řeklo:

„A proto jste se tak staral!“ — a padalo Pelyňkovi ruku.

VI.

Jasné jitro minulo, a když se blížilo ku poledni, zatáhla se modrá nebesa tmavými mraky, jež víc a více se kupily a šířily.

Od lesa zavanul prudký vítr, obilí prudce se kolísalo a koruny stromův u Eliášovy chalupy klátily se, hlasně šumíce.

V jizbě setmělo se a na malých oknech zarachotily první krůpěje; z daleka od hor ozývalo se hřímání, pak se zablesklo.

Nastala bouře.

Pancířová rozžehla hromničku. U studených kamen na lavičce seděl Pancíř, naproti u zdi Pelyněk a s ním Kateřina, u okna stála Stázina hledíc k lesu, a časem jen se do světnice obrátila. Starý Pancíř byl muž opatrný, ale také povážlivý.

Když mu Kateřina všecko pověděla, zamlčevši jen to, kdo Volšinský statek zapálil, neodsoudil Václava Petrova, ale podivil se, že se horší člověk z něho nestal. Nad to přál Kateřině, že zármutku jejímu je konec, že se shledala s tím, na kterého mysliti nikdy nepřestala. Zároveň však uvažoval, nebude-li to Václavovi a Stázině u pánů škodit, kdyby se vše proneslo. Než konejšil se tím, že se toho nikdo nedoví, a doufal, že Václav dobře pochodí. Bude-li nejhůř, odstěhuje se jeho otec někam jinam.

Ženské myslily nyní jen na Václava. Dověděly se, jakou zprávu nesl, co se státi mělo, nebo bývalý vyzvědač mohl nyní říci, co v té depeši bylo.

Značný počet pruských vozů s nábojem a zásobami měl se kolem ku hlavnímu sboru bráti. O tom nesl husarský důstojník zprávu nejbližšímu oddělení císařských a zároveň rozkaz, aby pohotově byli a dotčený průvod přepadli. Byla to kořist vzácná a bohatá. Depeše byla zachycena, Prusové ji dostali, a nedonese-li Václav ve pravý čas zprávu, projdou Prusové beze všeho úrazu. Pelyněk přemítal. Což kdyby i Václav pořídil? Prušákům mohla přijíti posila naproti, a sbor husarů, pokud Pelyněk vyzkoumal, není z nejsilnějších. Nyní teprve jal se počítat a pochybovat. Nikdy se nebál, ale teď se strachoval — šlo ť o Václava, jenž při tom mohl i zkázu vzíti!

Poledne dávno minulo. Bouře se utišila, déšť ustal, jen vítr přeháněl vlhkým vzduchem tmavá, deštěm sytá mračna.

Náhle Pelyněk prudce povstav, přistoupil k oknu.

„Slyšelas?“ ptal se Stáziny.

„Zdálo se mně, jakoby zahučelo —“

„To je střelba! Poštěstilo se!“ zvolal, obrátiv se

ku Kateřině a Pancířovým. Ti však neúčastnili se jeho radosti; lekli se.

„Pán Bůh s námi! A přijde-li to sem?“ křižovala se Pancířka.

„Sotva,“ odtušil Pelyněk. „Václav došel v čas a uvěřili mu!“

„A nestane se mu nic?“

„Vždyť nepůjde do ohně!“

Pelyněk byl jaksi přeměněn. Hlavu vztyčil, oči zasvitly živějším leskem.

Vyšel ven a za ním všichni domácí, bedlivě naslouchajíce.

Střelba neumlkla, ba hučela hlasitěji dolinou a lesy. Pelyněk nakloniv hlavu, stál za chvilku nepohnutě, pak vrátil se do jizby a šel rovnou cestou k posteli raněného důstojníka, s kterým byl od minulé noci slovíčka nepromluvil a jemuž se vyhýbal.

„Slyšíte, pane nadporučíku, střelbu?“ ptal se po německu.

„Slyším —“

„To je důkaz, že vaše depeše, ač zabavena, přišla přece na pravé místo, a to ve pravý čas.“

„Střelba by tomu nasvědčovala.“

„Je tomu tak.“

„A kdo ji opatřil a dopravil?“

„Já a ten mladík, kterého prve pruští husaři lapili. Pamatujte, prosím, na něj. Má jen starou matku, a přece se musí skrývat před vojnou. Rád by si to zdejší mladé děvče za ženu vzal, ale vrchnost mu brání. Zachránil vám život —“

Důstojník podal Pelyňkovi ruku.

„Nikdy nezapomenu — a kdo jste vy?“

„O tom až později, pane nadporučíku. Teď odejdu proti vůli svých přátel do lesa, abych zvěděl, jak se věci mají. Povím vám pak —“

Důstojník pokynul hlavou.

Starý vyzvědač byl velmi rozčilen, jako na trní. Přecházel jizbou, zastavoval se u okna, pak vycházel ven naslouchat, až po chvíli zase vyšel a již se nevrátil.

Když dlouho nešel, ohlíželi se po něm, pak vyšla Kateřina ze stavení, jménem jej volajíc. Nikdo se neozval.

„Nedalo mu to, jde se za Václavem podívat,“ mínil Pancíř.

„Aby se tak ani jeden ani druhý nevrátil!“ pravila polekaná Kateřina.

„Pán Bůh s námi!“

* *
*

Byla tuhá seč.

Řada pruských vozů, dosti bezpečně dosud vpřed se ubírající, zarazila se rázem v úvale, kdež včera husarský důstojník klesl. Záloha císařských husarů byla výborně umístěna, tak že v pravý okamžik udeřila na předvoj průvodu vojanského i na vlastní řadu vozovou. Mezi Prušáky nastal hrozný zmatek. Předvoj byl brzo rozprášen a vojáci dali se na útěk. Vozkové přesekávali postraňky koňův a ujížděli kvapem za jezdci. Císařští husaři sekali nemilosrdně. Cestou, na lučině při potoku i na blízkých polích nastala divoká honba. Z prchajících tu tam někteří se sešikovali, aby na novo se hájili, avšak za nedlouho obrátili koně a spustili uzdu.

Rány pušek, divoký křik a řehtot koní zvučely úvalem a za nedlouho byla cesta i lučina pokryta raněnými a mrtvými vojáky, i mrchami koňů. Přemnohý vůz překocen, vedle pak tu vozka ležel, tam koně v řemení svém zapletení řičíce darmo se na-

máhali, aby povstali. Prušáci prchali na všechny strany, mnozí do blízkého lesa, kdež mimo nadání boj vzplanul na novo. Pěchota totiž, vozy provázející, vedla si statečněji než jízda. Nemohouc na útěk pomýšleti, myslila na zoufalou obranu. Vůdce její nepozbyv chladnokrevnosti, rychle i v čas povelel a ustupoval se svými do lesíka.

Zase zarachotily pušky a nejeden dobrý jezdec sklesl raněn nebo mrtev do trávy a vřesu. Část husarů sesedla a přilnula útokem k lesu. Boj trval už dlouho, aniž bylo naděje, že tak hned se skončí. Ti modrokabátníci bili se zoufale. Husaři pronikli až k lesu, za nedlouho však musili nazpět.

A bylo žádoucno, nutno, aby boj byl ukončen a vozy vyklizeny!

Velitel husarského oddělení Prušáky přepadnuvšího stál opodál na lučině pod starou olší, boj přehlížeje a řídě. Vedle něho na černém koni seděl Václav, jemuž po boku byl obecný husar. Major vyptával se selského synka a v tom přiharcoval adjutant, jenž vyřídiv veliteli, co říci měl, ukazoval na člověka, jenž výše od lesa, kde boj nezuřil, dolů po lučině k nim letem běžel. Byl to muž obstárlý, bez kabátu, všecek udýchaný a unavený. Václav sebou trhl; poznalť Pelyňka, otce, jenž k majorovi přistoupil.

Přítomní vojáci podivili se nemálo smělosti toho muže.

„Pane majore,“ mluvil rychle a přervaně, „jen několik slov — ten mladík mne zná —“

„Ano — —“ přisvědčil Václav jaksi zaraženě majorovi, jenž se byl tázavě po něm ohlédl.

„Mluv, ale rychle —“

Za chvíli na to podnikli husaři nový útok a zuřivý jejich ryk div že nepřehlušil střelbu od lesa rachotící.

Velitel udatných Prušanů seznal, že prosekati se v před možná není, mířil proto ku hřebenu stráně hloub do lesa.

Záleželo na tom, aby se udržel co nejdéle; vždyť mohla ještě pomoc přijíti, která by jeho četu osvobodila a vozů zpět dobyla. Dostali se na malou, rovnou paseku, nad kterou se vypínala dosti příkrá stěna. Obsadí-li tuto výšinu, bude dobře, a proto poručil starý setník rychle přes rovinku tam ustoupiti.

Trouba zavřeštěla, vojáci hrnuli se do stráně, ale v tom nad nimi rozlehl se divoký, válečný ryk a karabiny zahoukaly.

Prušáci se zarazili; byli v pasti.

Nad rovinkou totiž vedla strání na příč vozová, hluboká cesta z hloubi lesa, o které pruský setník nevěděl, aniž ji zdola pro zarostlinu viděl. Sem přivedl Pelyněk, bojů znalý, husary, když byl před tím v lese se skrývaje stav věci poznal. Dobře poradil majorovi, jenž v čas husary do týlu Prušákům přivedl. Další odpor byl by nerozumný. Starý setník se vzdal.

Bylo po boji.

Zatím co husaři zajaté odváděli, stál Pelyněk stranou s Václavem.

„Věříš mně teď? Vše je již spraveno. A máma ví o všem. Řekl jsem jí všecko a zůstala. Je na samotě.“

„Chvála Pánu Bohu, již nebudete musit z domova utíkat!“

VII.

Nastal večer a s ním vrátily se ticho a klid. Z úvalu zmizely vozy, ranění na rychlo odnešeni. Noc pokryla tmavou rouškou tu tam roztroušeně ležící mrtvoly, mrchy koňů i překácené, rozbité vozy, jež černaly se jako hroby. Císařští odtáhli s bohatou, skvělou kořistí.

Za to v Eliášově samotě bylo smutněji. Stázina plakala. Kateřina byla jako pěna. Pancíř se darmo snažil, aby je potěšil.

Pozdě na večer zaržali venku koně a lidské hlasy se ozvaly. Všichni se zachvěli. Jsou to císařští nebo Prušáci?

Za nedlouho zpozorovali tlupu jezdců, kteří před stavením zarazili, a hned na to vstoupil císařský důstojník s několika husary a bral se, jakmile raněného druha spatřil, k jeho posteli.

Za ním vkročili Václav s otcem. Stázina objala prudce svého ženicha. Pelyněk stiskl Kateřině ruku a řekl: „Bude vše dobře." Tvář jeho byla klidnější. On i syn pověděl, jak se věci přihodily. Václav vyprávěl, jak šťastně dojel, jak byl před vojanského pána předveden, jemuž vše jak náleží a upřímně pověděl.

„Ale hlídat mne dal a od sebe mne nepustil. Také mně pohrozil, že mne dá hned zastřelit, hnu-li sebou, nebo povedu-li je špatně."

„A pověděls mu také o —" ptala se Stázina stydlavě.

„Všecko. Napíše mi psaníčko k úřadu a tohle mi dal po té srážce!" a Václav ukázal váček, v němž zlato a stříbro se lesklo.

„O tatíkovi jsi mu také pověděl?" ptal se starý Pancíř.

„Ne — bál jsem se — a pak —“

„Dobřes udělal,“ pravil Pelyněk. „Se mnou je dobře. Vidíte, našim jsem nikdy tolik škod neudělal, jako jsme jim dnes pomohli. Ale teď pojď, Václave. Dnes ještě nebo zejtra by mohli Prušáci přitrhnout. Přijdeme zas!“

Novina ta nebyla ženským milá, než nebylo pomoci.

V tu chvíli vynášeli také raněného důstojníka, jenž domácím děkuje, vděčnost sliboval. Za nedlouho vojáci zmizeli a s nimi Pelyněk a Václav.

Na samotě zasvitla naděje na lepší časy, a Kateřina z toho srdce se těšila, že její Václav naposled prchá od domácího prahu. —

* *
*

Příštího roku, to již bylo po té „bramborové“ vojně, hned na počátku staly se změny na Eliášově samotě.

Na panském úřadě bylo od vojanského císařského komanda oznámeno, jakou službu byl Václav prokázal.

Zažádal o svatbu a byla mu beze všeho povolena.

Peníze, jimiž Václav byl obdarován a které později uzdravený důstojník rozmnožil, zaslav Pancířovým značnou sumu, byly v těch zlých časech vydatnou podporou a staly se základem pozdějšího blahobytu této pilné rodiny.

Bureš Volšinský musil ve svém sočení a žalování na Václava ustati. Přesvědčilť se sám, že on nezapálil. Kdo tak učinil, zůstalo na vždy všem tajemstvím. Zajisté byl žhářem ten vyzvědač; ten však s Prušáky ušel.

Kateřina se odstěhovala na Eliášovu samotu k dětem. Ne však na dlouho. Na podzim odtud odešla; do vsi se však nevrátila. Lidem to bylo divno, a když se na Eliášově samotě ptali, kde je máma, uslyšeli, že odešla do Pruska, do Stroužného.*) Lidé žasli, když se dověděli, že tam šla za Václavem Petrovým, nyní svým mužem, o němž na jisto myslili, že již dávno zhynul na vojně. Uslyšeli teď, že byl v pruském zajetí a pak v pruských službách, vojákem, a že teprve nyní byl propuštěn.

Divili se, proč se v Stroužném usadil, proč se domů nevrátil.

Nejvíce Volšinský vyzvídal, podezříval a sestřelál. A ta, ač ho teď ani neslyšela, ani neviděla, pořád se ho ještě bála. Byl jí nevlídným stínem v její novém a jinak spokojeném žití. Tížilať ji vina mužova, že zapálil Volšinských statek. Když se o tom zmínila, jak ji to tíží, zamračil se její muž a řekl tvrdě:

„Nemluv o tom. Co měl za všechno, co mně udělal, co jsem zkusil a ty také? To bylo ještě málo, ten oheň; nemluv o tom.“

Kateřina poslechla; nezmínila se o tom už nikdy, ale kdykoliv si na onen večer vzpomněla, teskně povzdechla, a denně se modlila, aby to Bůh Václavovi odpustil. —

Za to vyjasnila tvář, kdykoliv přišel syn z Čech nebo nevěsta, nebo někdy oba když je navštívili. A sama také ob čas přes hranice k nim zašla a pospíchala zvláště, když na Eliášově samotě byla také vnoučata — —

1878. (Světozor.)

---

*) Česká ves v Kladsku

Mudrcové.

Starý okop polní batterie u lesíka, na polo sesutý, zarostlý křovím, už dobrých sto let o samotě v polích stojí. Samojediný zůstal ze všech okopův a náspů, které tu planinou dlouhým pruhem se táhly, kryjíce početná pruská děla, namířená proti císařské armádě zákopy chráněné. Teď podobá se dávnověké mohyle, v níž pasáci za mlhavých jiter a studených podvečerů oheň sobě topí a s níž do dálky halekají.

L. 1778 za války o dědictví bavorské všecken kraj při Medhuji a horním Labi, hostě dvě armády, podobal se nesmírnému mraveništi. V čele pruského vojska Fridrich, naproti Josef, oba filosofové. —

Hustá mlha ulehla na krajinu jako hluboké jezero; bylo záhy zrána, ticho, hlucho, jakoby ani vojáčka nebylo na blízku. Nikde nesměli zvonit; ale místo zvuku zavzněl zpěv mužského hlasu: „Kdo ochrany Nejvyššího —“

Tuto píseň zaslechl Václav Suk, obecný voják cís. pluku Hillerova, stoje daleko na přední stráži na pokraji travnatého dolu. Husté křoví do pola ho skrývalo. Že zima bylo, vyhrnul si až pod třírohý klobouk šedý plášť, tak že mu copánek nebylo viděti. Tu ta píseň — a jakoby zrovna naproti! Tam již nepřítel — jak to?

Suk nejraději tak nějakou světskou s kamarády při ohni, nebo před stanem mladé markytánky, ale tentokráte jím pobožný zpěv hnul. Zpívávalať ho doma babička od světnice do komory, od komory na půdu, když pantoflíčky klapajíc budila všecko stavení.

Suk spustil také; hlas naproti na chvilku se zarazil, pak na novo zazvučel a vlnami zvolna stoupající mlhy nesla se starodávná píseň.

Václav však dlouho nevydržel; zvědavost mu nedala. Ten tam za úvalem notoval dále jako kantor a zdálo se, že chce ty verše dozpívati, jako Suková bába dělávala.

„Hé ty tam, jsi voják?“

S takovou začal Suk hovor a nemluvil do hluché mlhy. Dověděl se, že rozmlouvá s vojákem, s pruskou přední stráží.

„A jak to, tys Bramburák a mluvíš česky?“

„Jsem Čech, z Kladska od českých hranic. Sloužím po vůli Boží už druhý rok —“

„Je pobožný,“ pomyslil sobě Suk. „Jistě helvit,“ a vyslovil svoji domněnku na hlas. Prušák přisvědčil.

„A jak ti říkají?“

„Jan Koláčný.“

„Ale my tak povídáme — co by nám asi naši páni —?!“

„Což děláme něco zlého?“

„Toť, jsme krajané, oba Češi. Kdy pak se tohle trefí!“

Hovor uvázl. Suk viděl řidnoucí mlhou silhouettu pruského vojáka ve špičatém čáku, podobném biskupské čepici. Stál u starého košatého buku. Za chvíli Suk začal: „Je to dnes zima —“

„Je. Pojď se ohřát,“ — a Koláčný to řekl tak upřímně, jakoby stál na prahu zachumelené horské své chalupy.

„Kam?“

„Sem, ke mně. Mám plnou láhev —“

Suk se zarazil. Nedůvěra se probudila. Lesť nějaká, a pak jíti z vykázaného místa! Koláčný mu porozuměl.

„Neboj se, příteli! Jak bych ti mohl ublížit? Odložme zbraň a každý na půl cesty.“ — Tento hlas neklame a Suk viděl, an Koláčný pušku opírá o kmen. Ohlédl se a šel. Na půl cestě potkali se oba vojáci. Pruský nepřítel podával s nelíčenou upřímností ruku.

„Jen pojď a neboj se, vždyť jsme sobě nic zlého neudělali, jsme bratři, jedné krve; co nám do toho, co si potentáti udělali?“ děl helvet, písmák, potomek bratrských emigrantů; a veselý hoch z království mu porozuměl.

Jak tito zde uvažovali, tak uvažovali zajisté před nimi mnozí a bude uvažováno vždy, ať jsou králové filosofy nebo dle snu Platonova filosofové králi. —

„A tuhle to skončilo,“ dodal starý kmotr, jenž mi ten příběh dle dávných pamětí vypravoval, a ukázal mi na zpustlou batterii, v níž jsme odpočívali. „Oba mudrlanti zabrali se do hovoru, a stihli je. Tuto zde seděl pruský král a sem přivedli na soud Koláčného. Pověděl všechno a za chvíli ho tamto za batterií zastřelili. Ten druhý sic olovu a prachu ušel. Proběhl však krvavou ulicí a Bůh ví, kde si ostatní trest odskákal.“

Toť, co do vojska, které mudruje a uvažuje.

(1880. Národ sobě.)

ČERNÁ HODINKA.

Psáno roku 1882–1886.

(NÁRODNÍ LISTY. — LUMÍR. — RUCH.)

Kus pěkné melodie, které jsme někdy, dávno, s potěšením naslouchali, pojednou se nám v duchu ozve, neurčitě, z temna, jako z daleka. Znovu nás těší, ač marně se namáháme, abychom ostatek postihli, abychom si ji celou a jasně zanotovali.

Kus pěkné melodie životní, několik pěkných chvil, dojmy mladého věku, myslíš, že dávno již zaniklé, pojednou se ti v duši probudí, přes práh zapomenutí vystoupí. Dojmy ty se zamihnou, zasvitnou zlatým paprskem a již zanikají a prchají před tlumem chladné skutečnosti.

Potěšily tě, obveselily, snad také rozechvěly, že znovu po nich zatoužíš. Ale marně bys je vůlí vyvolával a budil. Chceš-li, nevzniknou, až pak třeba prosté kvítko, jediný pohled, určitá vůně, zvuk jakýsi

nebo píseň, nebo předmět jednoduchý, třeba bezcenný, jako čarodějným prutem mysli se dotknou a znovu, netušeně je vyvolají.

Je šero — hebounké, tiché šero letního podvečera.

Otevřeným oknem slyšeti temný, slábnoucí hluk umlkajícího města. Připozdívá se, šero houstne, ale — nerozsvěcuj!

Nemáš sice s kým hovořiti, užiti té volné chvíle, milé „černé hodinky", kdy se tak pěkně povídá i naslouchá, ale přimhouři oči, zamysli se, dumej — Ah, větřík zavanul do jizby a přinesl s sebou proud libé, silné vůně kvetoucích lip a jakoby čarodějný proutek se dotekl mysli. —

I.

Hle, již zjevila se mi ves v hustém stromoví setmělém za večera; a tam jsou lípy! Dvě řady starých, košatých u cesty ku kostelu, u hřbitova, a hustá, krásná skupina jich pod Borovcovým statkem na travnatém břehu. Oh, znám je, dobře je znám ty staré, milé známé. Jak koruny jejich v šeru jako v jedinou se slily, jakou vůní naplnily všecken vzduch daleko kolem, jaké temno pod nimi, až černo!

A z toho vonného temna zavzněl dívčí, veselý smích; pak opět ticho, jen jakýsi stlumený hlas, jako šepot —

Po setmělé vsi odpočívají. Všude po malém hloučku, všude nějaká společnost: na lavičkách, na záspi, na kládách před statkem nebo na prahu tmavé chalupy. Tu vespolek hovoří, tam jeden vypravuje. Sedí pospolu mužové i ženy, jež holé ruce zástěrami halí. Tu matka košilaté děcko usnuvší na klíně cho-

vá, starší synek, už ospalý, na zemi vedle ní sedě, tulí hlavu do záhybu matčiny sukně.

Hovor pojednou přerušen. Jdeť kolem opozdilý ,a pozdravuje.

„Dej Pán Bůh dobrý večer —“

„Dej Pán Bůh!“ všickni.

„Dej vám Pán Bůh šťastnou, dobrou noc!“

„Dobrou noc, dej Pán Bůh —“

Chodec jde dál a zaniká v temnu pod lipami. Přerušený hovor znovu se počíná, až pak za chvíli znovu se zarazil.

Tam ve vrcholcích starých lip jasně se zamihlo, zazářilo, a hle, již měsíc probleskuje tmavými korunami a zvolna výš a výše vystupuje.

Po temné vsi zasvitlo, ale chaloupky a statky mezi stromy zůstávají v temnu. Jen tu a tam lomenice nade stromy vyniklá se zabělala, jen tu a tam na zahrádce proskočily mezi pivoňkami, růžemi, resedou a šalvějí paprsky plného měsíce, v jehož záři blyští se tu i tam okno nad tmavým keřem angreštovým.

Měsíc výš a výše vstoupaje, žerty si tropí. —

Posvítil tam mezi ploty, pod okno mezi stromy, vrhl i tam pod tmavý baldachýn kvetoucích lip jasný paprslek a všude někoho našel: tu čekajícího jonáka, tu děvče u okénka; i na tu sobě posvítil, co s hochem pod lipami na lavičce sedíc, tak vesele se smála. —

Odkudsi zavzněla písnička, ale brzo zanikla; až pak tichem zanesl větřík tam s návrší od kostela stlumené zvuky houslí. To jistě ze školy, to jistě mladý podučitel, jenž hrává někdy dlouho do noci.

Bílý den neustálá lopota; „černá hodinka“ mysli pohova a občerstvení.

Všeho má: tu smích a žert i klepy a pomluvu, tam báj a starou pověst, tu vážnou úvahu a mudrování, tam povídky zkušených pamětníků i stesk na lopotu a těžké živobytí.

II.

A hlele, starý Šeďivých výměník! Sedí u stavení na měsíčku a skoro všecken statek kolem něho. Takhle ono se mu líbí, takové večery sobě libuje. To by vyseděl třeba přes půl noci. Co má také dělat, chudák starý, když nemá spaní. Pozdě usne, usne, ale již se zase probere. Však si také někdy proto posteskl, ale jen v zimě, když, jak říkává, jsou ty večery a noci jako moře, k nepřečkání.

„A jak vám tak uchází čas?“ ptali se ho.

„Tuze ne; zvolna. Krátím si ho všelijak. Když ta synova drobotina z výměnku na řád odejde — nu — dost mne někdy pokouší — ale přec je s nimi nejveseleji — pak se modlím za všechny známé, za živé i za mrtvé. Když se nechumelí a měsíček svítí, zasednu k oknu a zabafám si ještě — a pak si vyjdu, jen tak v myšlení, a proberu celou ves od hořejšího konce až na dolejší. U každého statku, u každé chalupy se zastavím a počítám. Pane, už jich mnoho z mých kamarádů a co byli se mnou, ke Všem Svatým odnesli. V některém stavení už všickni pomřeli a jsou tam jen samí mladí. A když to tak všechno sečtu, zajdu si na hřbitov.“

„Že si to tak berete. Takové myšlení neobveselí. Na to vždycky času dost.“

„Toť, my bychom to pořád odkládali —“ usmívaje se výměnkář odpovídal. „Ale ta zubatá, ta nepoleví. A věřte, že to tak dobře Pán Bůh zařídil. — Co tu pak s takovým člověkem, jako já jsem? Sobě

i jiným za obtíž. A všecko už člověka přechází. Já se smrti nelekám. Jen kdyby člověk věděl — — Když se tak někdy v noci zamyslím, jak to všechno je a bude, no, nechme toho, my to nespravíme."

A veseleji dodal:

„Na letošek mám ještě lhůtu. Letos z jara viděl jsem kukačku na zeleném, u Havlovy bučiny, a ne na zoraném — to ještě letos zůstanu tady —"

Tak někdy ještě déle a zevrubněji o smrti uvažoval.

Dnes za toho pěkného večera nikdo si z mladých, rozumí se, na ni nevzpomněl, a dědeček Šedivých také ne. Ba zrovna naopak. Dnes na zad zabloudil do mladých let a byl veselejší a hovornější nežli kdy jindy.

To bylo také tím večerem.

Mluvilo se zrovna o nějaké svatbě na vsi, o zvaných, kteří budou mládenci a které družičky a jaké to bude hlučné veselí.

„Hlučné!" výměník opakoval. „Bouchnou několikráte z pistole, budou trochu výskat a křičet a to bude. Ale tak jako za mých mladých let to sotva pořídí. Pane, to bylo něco jinšího. To už to začalo před svatbou, při zvaní. Kdo byl mládencem ze statku, vybral si nejlepšího koně — tenkráte mívali na statcích více koňů nežli teď — vyčistil ho, až se mu srst jen blýštěla, zapletl hřívu na rulíčky a do nich fábory a hlava koňova jeden fábor, jedna kytka, jako klobouk a kabát mládencův. A pak pěkné sedlo. To byla podívaná, když mládenci na takových čistých koních jeli po vsi a po okolí zvát. Kam přijeli, všude samá traktace, všude hostina, až se všechno rozvýskalo, až mládenci v sedle tuze rovně neseděli.

To bylo jen zvaní. O svatbě byla ještě větší

sláva. Však si zrovna dnes vzpomínám. Bylo to taky tenhle čas, lípy právě kvetly, když nebožtík starý Borovec se ženil. Vy jste ho neznali, já sám byl tenkráte ještě hochem. No, on bohatý, nevěsta ještě bohatší. Vím to, když pro ni do Rybné jeli. Mládenců na koních jako když vrchnost přijíždívá. Nebožtík starý Martinec, ten byl tenkráte družbou, dal si dělat ve městě nové sedlo a krásné řemení na celého koně. Bylo černé a samými žlutými cvočky a plíšky pěkně pobito. Kůň to měl na sobě jako čabraku a slušelo mu to tuze.

Všude si o tom povídali.

A pak když přijeli! To byly střelby, to bylo výskání! Já se na všechno jen díval, ale měl jsem hroznou radost a nejvíce jsem se těšil večer na muziku. Vzali si nějaké cizí muzikanty, bylo jich mnoho a hráli tuze pěkně. Já býval na muziku zrovna jako žhavý. Bylo mně tenkráte, no, tak asi čtrnáct let, ale již jsem se nemohl ani večera dočkat. Celý den jsem dělal jako divý, jen aby nebožtík strýc nebroukal a mne večer do vsi nechal.“ Výměník Šedivých, jak sem došel, začal se usmívati.

„Smrklo se,“ pokračoval, „a hospodář s nebožkou tetkou strojili se dolů do vsi, k muzice. Čeledín si také, já o tom nic nevěděl, vyžádal, aby směl do hospody. Já skoro ani nevečeřel. Nejprvnější jsem lžicí uhodil a již jsem se chtěl vytratit, tu vyjde pantáta už přistrojený z komory a volá mne:

„Vojto, ty budeš doma hlídat. Dej pozor na Rozárku, Pepka tu bude s vámi.“ Do mne jako když udeří. Ale co naplat! Znal jsem přísného strýce a naučil mne poslouchat. Ale bylo mně to líto a zlost jsem měl. Pepka, děvečka, také. Byla by také na smrt ráda aspoň na chvíli dolů se podívala. Nejspokojenější byla malá Rozárka. Na tu jsem se v du-

chu nejvíce mrzel. Věděl jsem, že jen k vůli ní tu musím být, že pantáta má o svého jedináčka strach. Věděli, že mne má Rozárka ráda, že bude spokojena, jen když já zůstanu doma.

Já ji jindy také měl dost rád, vyváděl jsem jí všelijaké kousky, snášel ledacos, také ledacos vyřezával a pohádky vypravoval. Proto si mne tak oblíbila. Ale tenkrát jsem o to nestál. Ba mrzelo mne to. Kdo by byl tenkrát řekl, že se vezmeme a že — dej jí Pán Bůh — no abych nezamluvil! Rozárka se odstrojila, bylo jí tenkráte asi deset nebo jedenáct let a vlezla do postele. Chtěla, abych jí něco vypravoval. Já ji odbyl. Ale v tom Pepka děvečka, že ona ví krásnou povídačku. Chtěla Rozárku nějak uspat, aby se mohla spíš k hospodě podívat. Ale když se Rozárka ke spaní neměla, byla děvečka nevrlá a jak potom zdola ozvala se muzika, už to nemohla vydržet. Něco mně namluvila, abych nechodil ven, že se jde podívat do chléva nebo kam. A už byla ta tam.

Já chtěl za chvíli za ní, ale Rozárka mne prosila, abych zůstal. Já zůstal a začal jí povídat. Ale nešlo mně to. Otevřel jsem okno; bylo tuze pěkně, vlažno jako dnes, a tady skrze lípy svítil na nás měsíc v úplňku. A zdola bylo slyšet, jak hráli a tuze krásně. Mrzutost mne přešla, ale umínil jsem si, že až se děvečka vrátí, stůj co stůj sběhnu si dolů do hospody. Než jsem si pomyslil, Rozárka usnula. Muzika ji uspala. Díval jsem se, jak na ni měsíček svítil. — Byla taková drobná, hezká.

Mne už také spaní přemáhalo. Byl jsem po práci jako stlučený, ale ta muzika mne držela. Pořád jsem čekal na děvečku, až přijde. Pak si pomyslím: „Rozárka spí, mohl bys směle dolů.“ Ale zase mne na-

padlo: „Nechat jí tak samotnou, to také nejde a kdyby se strýc dověděl. Počkáš ještě!"

Jak jsem seděl u postele na židli, podepřel jsem si hlavu na polštář, zrovna vedle Rozárčiny, a čekám, čekám. Měsíček svítil, lípy šustily a zdola ta muzika. Pane, královského prince tak neuspávají."

Výměník náhle přestal.

„Nu a jak, podíval jste se?" ptala se nevěsta, synova manželka.

„Spal jsem celou noc, jakoby mne do vody hodil. Ráno mne to tuze mrzelo a málo potěšilo, že mne strýc pochválil. Ale, pane, vynahradil mně pak mou pokaženou radost. Po letech mně také vypravil muziku, hlučnou, veselou. To bylo o mé svatbě s Rozárkou. A to bylo něco jinšího!"

Tak vypravoval Šedivých výměník. Šelma Bartoň, starý soused, který na černou hodinku k Šedivým chodíval, zasmál se a povídá:

„Dědeček nám chtěl povědět, jak zaspal muziku a pověděl vlastně, jak poprvé spal s babičkou!"

III.

U Klikarů seděli také venku; starý výměník, hospodář s ní a jejich malé děvče na lavičce přede vrátky, a vedle na srovnaných kládách Martin, podruh se ženou a soused Matějka.

Všickni seděli ve hlubokém, skoro černém stínu prastaré lípy, jež nad nimi rozkládala svou korunu. Byla v květu a větřík roznášel její líbeznou vůni letním večerem. Bylo vlažno a ticho. Jen ze statku ozývala se písnička starší hospodářovy dcery; brzo však utichla, protože zpěvačka beztoho vyběhla zadními vrátky na sad, kde „někdo" čekal, a tam zapomněla dozpívat.

Ti tam pod lipou, slavíce černou hodinku, hovořili o tom a onom — pak se také zamlčeli. V tichu tom bylo slyšeti, jak starý výměník křesá — a hle, jiskry prchají od ocílky, kmitají se a zanikají v černém stínu jako svatojanské mušky, míhavě na okamžik ozářivše vráskovitou tvář starého sedláka, jenž chutě vypouštěl kotouče dýmu ze svého „žebra“*) s červenou hliněnou hlavičkou. Pak počalo se před nimi svítati. Měsíc vycházel. Oni však ve stínu zůstávali. Všickni upřeli pohled naproti na vršek, kde stál čelem proti nim Kopeckých statek jasně ozářený. Měl střechu nově pošitou, kabřinec nově pobitý a lomenici čistě obílenou s latěmi omalovanými.

„Teď to Kopeckých stavení je jako nové —“ řekla hospodyně, první mlčení přerušivši.

„A je nejstarší ve vsi —“ odvětil hospodář.

„To snad ne —“ mínil Martin, podruh, jenž pocházel z jiné vsi.

„Ba že je, viďte, táto?“

„A to bude —“ odvětil výměník, probrav se ze svého stařeckého zamyšlení.

„Ó pravda, že — jak pak ne, vždyť pamatuje tu velkou povodeň, a tenkrát samojediné z celé vsi zůstalo — a tomu již je — nebožka máma je deset —“ a dále již tiše v myšlenkách počítal dle živých a mrtvých, až pak nahlas oznámil výsledek svých počtů: „Sedmdesát let už jistě je od té povodně a mně tenkráte bylo nějakých dvanáct, čtrnáct let — a to již tehda Kopeckých stavení bylo hodně staré.“

Divili se tomu věku, a že starý o povodeň zavadil, dali se o ní do řeči, jak byla hrozná, jak skoro všechu vesnici odplavila, co škod nadělala na lukách, na dobytku i také na lidech. Hlavní slovo

---

*) Troubel pozahnutá, všecka dřevěná.

měl ovšem starý výměník, ale pak došlo také na mladé; to nejvíce Martin podruh vypravoval, a také ze zkušenosti. —

„To jsme byli ještě ve Lhotě —“ začal, míně tím své rodiště — „tenkráte tam také byl nějaký Hladina, darebný člověk, do práce tuze lechtivý. Měl ženu a kolik dětí a nic se o ně nestaral, ještě aby se žena na něj dřela. A když ho to všecko omrzelo, nechal všeho a utekl prý do Ameriky. Žádný vlastně nevěděl kam; ani památky po něm nebylo. Chlap lehkomyslný! Ale ona! Nic neměla, ani za mák a kolik dětí na krku, a všechny malé. A ke všemu zlý lid. Ani hlavu nesměla ze stavení vystrčit, všude jí buď nadávali nebo vyčítali, že ji teď musí obec živit, a málo kdo se nad ní ustrnul.“

„A co pak za něco mohla?“ ptala se selka.

„Toť, že nemohla, sama byla hodná ženská. No, však jich dlouho nesoužila. Tři malé děti umřely jí brzo po sobě a pak ještě se ona sama roznemohla. Motala se, motala, chodila, přemáhala se, ale nic naplat — a když ulehla, přišel představený a zhurta povídá, ať jde raději do města do nemocnice, kdo že by ji tady hlídal a opatroval. Co měla chudák dělat? Sebrala děvče, měla již jen to jedno, a pár těch klůcků a šla. Přišla do nemocnice, doktor ji prohlédl a povídá: „Osobo, vy máte neštovice.“

Ji vzal, ale dítě nechtěl vzít, že prý nesmí, že jejich nemocnice dětí a k tomu zdravých dětí nepřijímá. Hladinka je nechtěla dát, vyváděla prý zle, až když jí pohrozil doktor, že by dostalo od ní tu nemoc a že by je třeba tak sama zabila, tu si dala říci. — Doktor vzkázal do vsi, aby si pro dítě poslali, ale představený, nějaký Kázal, však prý nedávno umřel, náramný sudič, nechtěl dítě vzít, že prý patří také do nemocnice, a poslal teprve pro

ně, když mu to od ouřadu rozkázali. Poslal do města, ale ne nějakou ženskou, ale policajta, naschvál, a ten to děvčátko přinesl. Mámu víckrát nespatřilo. Umřela tam brzo, a to dítě její — no jak bývá s chudým sirotkem. Však víte, podávali si tu holku od stavení do stavení a neměla se nikde dobře. Někde se ani pořádně nenajedla, a kde se najedla, tam aby to zas odskákala a odchovala na dětech. Byla jako knot a již děti chovala, vodu nosila, na poli hlídala, husy pásala, do města běhala a za to všecko měla kus chleba, nějakou tu obnošenou, starou sukničku nebo šátek a nádavkem všude nadávek, i bití a nikde vlídného slova. Naposled byla u představeného, u toho Kázala, za skotačku. Já pásl u souseda a tak jsem s Marjánkou, Marjánka jí říkali, často na pole vyháněl.

Už tomu je mnoho let a přece se ještě na ni dobře pamatuju; tak přismědlá a takové hezké černé oči měla. Ale chudák byla nějak přestrašena; jak pak ne. Všude jen na ni houkali a zvolna slova ani nepromluvili. Tak byla tuze plachá a povolná. Udělala všecko i mně; strniště natrhala na oheň, suchého trní nalámala, snesla, kde co — a — když se mně krávy tuze rozběhly a s meze se mně nechtělo, jen jsem křikl: „Marjánko, sežeň mně krávy do hromádky —“ a Marjánka vyskočila s meze a již dobytek sháněla. Nu, za to jsem jí půjčil někdy pytel, když se ve své chatrné modračce zimou třásla. A když jsem jí řekl: „Marjánko, zazpívej!“ dala se do zpěvu a zpívala. Písniček uměla jako nějaká stará ženská a tuze je měla ráda. Na poli, když pásla, bylo jí nejlíp. Mohla si zazpívat a nikdo ji nesoužil. Hůř bylo, když s ní někdy přišla představeného dcerka. Byla asi o čtyři léta mladší nežli Marjánka a té bylo tak dvanáct let. U představených měli tu

jedinou svou dceru jako princeznu a tuze se s ní kotili.*) Na pastvu to děvče svévolné a umíněné přicházelo jen někdy a to k vůli malému, hezkému kůzleti. To bylo její a přišla se za ním někdy na pastvu podívat a Marjánku posoužit. Ta jí musila věnce plést tu ze slziček, tu zase z mateřídoušky nebo macošek, a brzo byl ten věnec malý a zase velký, nebo příliš tenký, a zas honila kůzle a plašila Marjánce kozy i krávy, až jsem se někdy sám na toho rozkocence rozzlobil, protože jsem věděl, že bude ještě na Marjánku doma žalovat a přisazovat, že Marjánka dostane hodný výtop nebo bití k večeři.

Mně bylo toho nebožáka dost líto, no, a vidíte, jednou jsem jí sám narouchal. Však mne to pak dlouho mrzelo.

Pásli jsme jednou v sobotu odpoledne zase vedle sebe a seděli jsme spolu na mezi. Vypravoval jsem jí, že budu mít zítra nové boty s vysokýma holínkama, a že půjdu do města na pouť, a povídal jsem jí, jak to tam všecko bude, co bude, a jaké věci všecko.

O pouti nikdy ve městě nebyla a tak poslouchala, jako bych jí nějakou pěknou povídačku povídal.

„To se budeš mít,“ povídala pak. „A já tu budu sama. To budu na tebe vzpomínat.“

„No mlč, já ti přinesu pouti obrázek,“ povídám já, a měla z toho radost.

„Takhle sv. Rozalii, kdyby tam měli, a nebyla tuze drahá. Ta se mně tak líbí, s tím věncem růžovým na hlavě,“ povídala.

Ten obrázek viděla někde u nějakého děvčete.

---

*) Mazlili.

A tak jsme ještě povídali, ale pak jsme přestali. Bylo parno, náramné parno. Much bylo plno, komárů a té havěti a dobytek se zle pásl. Zvláště můj. Krávy se jen oháněly, škubaly sebou, až pak jedna zdvihla ocas a dala se do střečkování a ostatní za ní; pak jakoby se utrhly, ocasy vzhůru a daly se do běhu, a utíkaly k lesu a do lesa.

Já vyskočím, dívám se za nimi — a když jsem si pomyslil, že celé půldne v tom parnu proběhám, než krávy seženu a v lese najdu — dal jsem se do breku. A Bůh sám ví, Marjánka se dala do smíchu. Málo kdy se smála, a někomu se vysmát, to ani nedovedla. A teď se smála — mně, protože jsem byl tak dost k smíchu, takový výrostek. Ale já v tu chvíli nic nerozmyslil. Chytila mne zlost a hned jsem to děvče prudce chyt a bil. A jistě že hodně. Nic se nebránila, ani nehlesla, jen mračila.*) Já ji nechal na mezi a hnal jsem se za kravami. Když jsem je sehnal, byla už s pole.

To bylo v sobotu, a v neděli jsem šel do města na pouť. Zlost mne už přešla a tak jsem si na Marjánku v dobrém vzpomněl a koupil jsem jí také sv. Rozalii. Když jsme šli domů, bylo již k večeru, tu nás chytila hrozná bouře a liják.

Niti na nás suché nezůstalo, a čím dál tím hůř bylo. A nejhůř ve Lhotě, v naší vsi. Tam bylo boží dopuštění. Někde se mračna protrhla, potok zaplavil celou náves a ke všemu ještě se protrhl rybník, co byl výš nad vesnicí. My chasníci stáli na stráni a dívali se jako zkamenělí na to boží dopuštění. Lidé utíkali, vynášeli, dobytek, co ho bylo ve staveních, vyváděli do strání. Jak živ na ten zmatek a na tu hrůzu nezapomenu. My pak letěli dolů, voda s břehů

*) Plakala.

a se stráně tekla potoky — ale my nedbali. Vynášel jsem z našeho statku, co jsem sloužil, s ostatními jako divý. Co se kolem dálo, nic jsem nevěděl, jen to, že voda víc a více stoupala, a že vedle u Kázalů také utíkali do stráně. Vítr vál a pršelo, jen se lilo — a voda hučela víc a víc, ženské naříkaly a křičely, mužští volali, houkali. Jak jste, pantáto, vypravoval, ve Lhotě to také tak bylo. Do rána voda opadla, tak že jsme se mohli dostat do stavení. A tu se teprve počali u Kázalů shánět po skotačce, po Marjánce. Ale ani zdání po ní. Povídali, že odpoledne pásla dobytek, a že na poli zůstala do samé bouřky. Toť chudák, bála se brzo domů přihnat. Už prý se lilo a bouřka byla, když do stavení příběhla za zdivělým dobytkem, celá mokrá, udýchaná, uhnaná. — „Máš-li také moje kůzle!“ vykřikla na ni hospodářova holka. Marjánka se zarazila, a hospodyně, aby dcerku uchlácholila, šla se sama podívat, a když pak přišla a řekla, že kůzle ve chlévě není, že je Marjánka nechala zaběhnout — tu se rozkocené děvče dalo do křiku. Ubohá skotačka byla už venku. Vyběhla do deště, do bouřky hledat kůzle. Hospodyně prý za ní volala, aby toho nechala, ale děvče už neslyšelo; beztoho strachy, co by dostala za ztracené kůzle. Za chvíli pak přišla ta průtrž, všichni ze statku utíkali a na skotačku, toť se ví, zapomněli.

Nu, a když si na ni vzpomněli, bylo už pozdě. Našli ji, našli, chudáčka. Sám jsem ji pomáhal hledat, našli ji dole, když voda opadla, mezi dvěma ploty u chodníku. Jednou rukou držela se kolu, druhou rukou tiskla k tělu kůzle. Byla mrtva i to nešťastné zvíře. Bůh sám ví, jestliže se tam zachytila, nebo jestliže se tam dobrodila — eh! Co ubožák na tom světě měla, a proč a zač tolik zkoušela! Očistili jsme ji z bahna, co voda kolem ní na zemi

nanesla. Dost jí litovali a uznávali, co u představených zkusila. Co jí to bylo platno. A já jsem se vám dal do pláče. Vzpomněl jsem si na včerejšek, jak jsme seděli a jak jsem ji zbil — Do smrti si to neodpustím. Ubožák, nic se nebránila. Když ji dali do truhly, tak jsem jí položil na prsa ten obrázek sv. Rozalie, co jsem jí slíbil a z pouti v modlicích knížkách přinesl. Jen to mne hryzlo, že se snad na něj ani netěšila, protože snad si myslila na tu včerejší zlost a že jí nic za to nepřinesu. I tu poslední radost měla snad zkaženou."

„No, Martine, už dost," řekla selka hladíc rychleji zlaté vlásky své mladší dcerušky vedle sedící.

Mužští také hned nepromluvili a toho večera nebylo u Klikarů o „černé hodince" nic pro zasmání.

IV.

Kopecký Beneš chystal se také na „černou hodinku", ale jinam, do vsi. Doma u něho na statku bývala příliš ticha, protože stál jeho statek o samotě, hezky vysoko nade vsí. Pak bylo také při sobotě a tu se pokaždé vypravil dolů. Syn a ostatní chasa už také užili svého sobotního práva a sběhli před chvílí do vsi na toulku.

Hospodář se byl ještě podívat, jsou-li zadní vrata u stodoly zavřena. Vraceje se, stanul pod lipou na dvoře, zrovna mezi stodolou a stavením. V koruně i pod ní bylo již tma. Vůně šla ze starého stromu, ale ani list se nehnul. Bylo ticho, jen cvrček v ovse za statkem nemlčel. Hospodář nezastavil se k vůli té krásné vůni lipového květu. Hleděltě v pravo, kde kus před stavením ozvalo se v šeru vrzání studně a šplíchot hrčící vody. U studně stála ženská, samojediná. Ale již tam opět všecko utichlo, a hospodář

odtud slyšel zřetelně tato slova: „Nedám! Nedám!" Byla pronesena polo nahlas, jaksi zostra. A zase ticho, až na novo se ozvalo, rychleji však a prudčeji za sebou: „Nedám, nedám! — Nedám!" Poslední slovo nejostřeji, důrazně. V tom už studně zase zavrzala, a silněji, a voda vyrazivši prudko, řinula se tak mocně, až, dle doslechu, konev přetékala. „Francko!" vzkřikl hospodář. „Co tam děláš?!" — U studně rázem vše ztichlo. Krátké rukávce ženské košile se tam zabělaly, pak odtud přicházela ta, na niž volal, v kanduši, nesouc v každé ruce plnou konev. Šla kolem hospodáře s hlavou pochýlenou, jakoby ho neviděla, vstoupila na kamennou zásep, odtud pak do stavení. Hospodář za ní. Jak vešel do světnice, stála již Francka u dřezu, oplakujíc nádobí. Stála proti oknu, k západu hledícímu. Zářivý jeho pruh, už už zanikající, nejasně ji osvětloval. Nebyla mladá, tak něco přes třicet. Nesloužila, nýbrž chodila jen tak na práci, volně, nejvíce sem „ku Kopeckým". —

Bývala také děvečkou, ale od té doby, co se dopustila, žila sama v podruží se svým dítětem. Hospodář sáhl na trám po dýmce, kterou nyní „pškal", oka při tom s Frantiny nespouštěje. Myla, oplakovala, utírala, jakoby ho tu ani nebylo, jakoby ani nevěděla, že vešel. Jak nyní škrtl, aby si zapálil, postřehl v krátkém, mihavém plápolu sirky, jakoby Frantina si za ňadra sáhla a jakoby něco k ústům dala. Hospodář vyšel ven. Na záspi potkal hospodyni.

„Tak už jdeš?" pravila.

„Jdu. Ale — co pak ta Francka, co je s ní?"

„Proč?" ptala se selka.

„Prve byla u studně, sama k sobě mluvila, poslouchal jsem ji."

„A kroutila hlavou."

„To jsem neviděl.“

„A říkala: Nedám, nedám.“

„To. Kolikrát po sobě. Co to má?“

„Bůh milý ví! Je jako pitomá a chodí jako ve snách.“

„A jak pak to?“ Sedlák pověděl, co ve světnici pozoroval.

„To líbala nějaký obrázek nebo škapulíř,“ odvětila selka. „Viděla jsem, že si z knížek strkala obrázky za ňadra, a nosí je pořád. Je teď tuze pobožná. Do kostela jde každou chvíli, jak jen může, si tam sběhne. Náš jí už ani nestačí. Tuhle — předevčírem — časně ráno rozběhla se do Končin a přišla pozdě do práce. V neděli je tam vždycky.“

„Něco má na svědomí —“ mínil sedlák, „promluv s ní.“

To již se záspi scházejíce promlouvali. Selka se nyní zastavila: muž její šel dále kolem čela svého stavení stezkou, vinoucí se na dol vysokým travnatým břehem, na němž tu a tam se černaly rozložité koruny starých jabloní. Pod stromy byla již tma, ale také na stezníku zanikl záhy Kopecký Beneš zrakům své ženy.

Hleděla ještě chvilku v tu stranu, kterou zašel, na tichou dřímající ves, na bělavé páry, nesoucí se po dolině lučinou, pak obrátivši se zašla přímo do světnice. Frantina byla dosud u dřezu, neomývala však, aniž otírala. Stála tu s hlavou pochýlenou, jako zamyšlená. Hospodyně sedla na lavici a za chvíli hleděla na dělnici. Ta si toho ani nevšimla. Trhla sebou pak, když zaslechla své jméno. Poněkud se k hospodyni obrátila, zůstala však, kde stála.

„Francka, co pak je ti?“ ptala se hospodyně mírně.

„Nic, panímámo.“

„Nezapírej, už se na tebe dlouho dívám."

„Nic — a co bych vám povídala — oh —" a hluboký, třesoucí se povzdech zavzněl tichou světnicí, v níž se stmívalo.

„Něco ti je!" důrazněji selka opakovala.

„Ne, ne, já to nepovím, já to nemůžu povědět."

„Eh, jdi, placno, proč bys neřekla, však to beztoho není nic tak zlého."

„Ó je, je —" Frantina to řekla s tesklivým povzdechem.

„No, co by to bylo?" doráželа selka. „Nic neukradlas."

„Ó horší ještě, horší!"

„Dítě's nezabila."

„Ne, ne — ale horší, oh, panímámo, já to nemůžu říct."

„Tak pověz — aspoň si ulehčíš — třeba ti poradím."

„Ó ne, ne, v tom mně nemože nikdo poradit!"

Selka vstala a na krok odešla od stolu. „Bloude," pravila, „co to mluvíš? Ráda bych věděla, co by to mohlo být. Tak přece pověz!"

Frantina se k ní obrátila. V zásvitu, od oken se k ní linoucím, bylo viděti, ač nejasně, její přibledlou, tesklivou tvář. „Panímámo," pravila třesoucím se hlasem, „já vám to tedy povím, ale pro Boha vás prosím, nikomu nic neříkejte."

„Jdi, placno, vždyť mám rozum. Tak co?"

„Kdybyste věděla — měla jsem — sen."

Selka očekávajíc hrozné věci, zarazila se nejprve, pak div že se nedala do smíchu. „Ale jdi," zvolala vesele, „a to tě tak trápí?!"

„Ba trápí a není možná od toho si pomoci. Modlím se pořád, ráno, večer, v noci, ve dne, do-

ma, v kostele, ale nic platno. Pořád mne to pronásleduje."

„A co?"

„Ten šeredný sen. Co jsem to vyvedla!" Zamlčela se na okamžik, pak začala: „Tak se mi tuhle zdálo, že jsem byla ve břehu na trávě, časně ráno, skoro ještě za tmy. Nikde nebylo ani živé duše. A tu najednou se mně ukázal takový veliký kohout, šeredný, s velikým červeným lalokem a hřebenem jako krev a s takovým zobákem velikým. Běžel rovnou ke mně a chtěl mne zobnout. Mne vám napadl takový strach, uskočím, ale už jsem nemohla s místa. ‚Dej mně svou duši!' povídá ten kohout a tak se vám na mne podíval." Frantina umlkla na okamžik. Selka také ani nehlesla. „Pak jsem se přece vzpamatovala a povídám: ‚Nedám!' a utíkala jsem pryč. A on pořád za mnou; zobal mne do sukně a do paty a pořád: ‚Dej mně duši! Dej mně svou duši!' Já jsem se mu dost bránila a jak jsem chtěla vykřiknout ještě jednou ‚nedám' — probudila jsem se. Byla jsem mokrá, jakoby mne z vody vytáh', a třásla jsem se. Už jsem ani neusnula, a celý den jsem na to nemohla zapomenout. Pořád jsem viděla toho šeredného kohouta a pořád slyšela ten jeho podivný hlas. A večer, když jsem zas léhala, mráz mne obcházel. Modlila jsem se, abych měla jiné sny, ale —"

„Zas se ti zdálo?"

„Zas. Šla jsem nějakou alejí a tu najednou se staré třešně sletí zas ten kohout a za mnou a pořád: ‚Dáš mně svou duši? Dáš mně duši?' Odháněla jsem ho a pořád jsem říkala: Nedám, nedám. Ale on pořád za mnou, až do sedničky. Asi dvakrát jsem se ze spaní vytrhla, ale jak jsem usnula, už tu byl zas — a naposledy se najednou v čerta pro-

měnil. Obcházel kolem oken a vždycky se zastavil, zaťukal na okno, podíval se a povídal: ‚Dáš mně svou duši?‘ Bylo v noci, měsíček svítil a kolem ani živé duše, žádného dovolání. Já se modlila, křížem se žehnala, pak jsem ho vyháněla ve smrtelné úzkosti, ale on vždycky se jen mihl, na chvilku se ztratil a zase už byl v okně. Takovou měl šerednou hlavu — hrozně oči — ty měly pohled! Byly zeleny a svítily mu tak divně — a ten jeho hlas. A pořád jednu: ‚Dej mi svou duši! Dáš mně svou duši?‘ A já pořád: Nedám, nedám! Až tu najednou, jak, já nevím, ocit' se v sedničce. A tu jsem se hrůzou probudila. Bylo už k ránu.“

„Jdi, bloude!“ selka na to. „Sen je sen: kdo snům věří, stín lapá.“

„Ó já bych nevěřila! Ale, panímámo, jen tohle: po dvě noci pořád jedno, a pak — věřte si nebo ne, pak už to nebyl ani sen. Já pak už ani nespala, a přece jsem ho zas viděla. Ukázal se zas v noci, nejdříve u okna při měsíčku a pak najednou byl v sedničce. Já seděla na posteli a on stál u dveří, a pořád se na mne těma zelenýma očima díval. A usmíval se tak protivně. Chtěla jsem se obrátit, oči zakrýt, nemohla jsem. A pak jsem si zas uši zacpala, ale slyšela jsem pořád to jeho: ‚Dej mně svou duši!‘ A šoural se ode dveří. Já nevím, jak se stalo. Mne už to přemáhalo. A že byl tak dotěrný a neodbytný, až mne zlost napadla. Já nevím, panímámo —“ hlas Frantině mdlel, jakoby se z vraždy vyznávala. „A jak ke mně čert přicházel a zase povídal: ‚Dej mně svou duši —‘ tak jsem se rozzlobila a povídám: A tak si ji vem, sakramente!“ Frantina umlkla; dala se do pláče a zákryla si zástěrou tvář.

Selka přistoupila až k ní a těšíc ji pravila: „Ne-

mrač; jak jsem povídala, sen je sen a Pán Bůh řídí noc i den.“

„Kdyby to byl jen sen,“ štkajíc Frantina odpovídala; „ale já ho viděla — svýma očima. Já jsem se ďáblu odevzdala. Teď mne tak pronásleduje. Modlím se. Byla jsem na faře u pátera; těšili mne, radili — ale nic naplat; pořád ho vidím, pořád ho slyším. Bráním se mu, ale já se mu již neubráním. Já jsem velká hříšnice, já sama jsem svou duši —“ Pro pláč jí nebylo rozuměti. — —

Dnes bylo u Kopeckých Benešů o „černé hodince“ nevolno, smutno. Když sedlák ze vsi domů se navrátil, bylo půl noci, zastal hospodyni sedící na posteli, skoro ještě ustrojenou.

„Co pak že nespíš?“ povídal hospodář.

„Ale mám toho plnou hlavu.“ — A vypravovala o Frantině.

„A cos jí řekla?“ ptal se muž.

„Co bych jí řekla. Těšila jsem ji, ale co pak, když ani farář ani páter nic nesvedli, jak pak já, hloupá ženská. Odešla s mračky. Je mně jí líto —“

„Ba myslím, že jí nikdo nepomůže. Mate se jí asi v hlavě,“ mínil sedlák a svlékaje kazajku dodal: „Tak vida — obec by dlouho bez blázna nebyla —“

„Ba, také mně napadlo, že tomu není tak dávno, co Ančka žlutá odešla. A teď by zas ta — Pán Bůh to na tu ženskou neskládej —“

V tom ji zavolal muž, stanuvší u okna. Podívala se ven, jak ukazoval na dol, v tu stranu, kde pod vysokým břehem opodál chalupy, v níž Frantina zůstávala, probělával se sloup v kamenném zábradlí. Byla tam socha sv. Trojice. Na stupních u zábradlí klečela ženská. Selka se chvilku dívala, pak otevřela okno. Navlhlý dech vlažné, letní noci, plný vůně je

ovanul. Všude ticho, všechno ve spánku. Jen tam ta samojediná se modlí.

Benešovi chvíli na ni hleděli.

„Je to ona,“ — povídal sedlák, uchyluje se od okna. „Po půlnoci na modlení!“

„Nemůže ona doma obstát. Pronásleduje ji to vidění, ten zlý duch. Ubohá!“

Okno se zavřelo. Všude ticho hluboké, po vrších, po lesích i na dole. Je-li v něm krůpěje míru pro tesknou, mučenou mysl? — — —

V.

Lesnatá stráň byla v černém, hlubokém stínu. V něm na ní všecko v jedno splynulo, i jehličnatý les i březina před ním a sám obrovský buk, který stál nejníže o samotě.

Také zarosená luka pod strání potemněla za letního, pozdního soumraku, a pod olšemi u řeky, lukami se vinoucí, byla tma. Jen obílená lomenice osamělého mlýna se z ní probělávala.

Člověka nikde. Kolem všude hluboký klid a ticho. Jen u mlýna slyšeti vodu náhonem proudící, tu, a také temný ohlas oné, jež o něco výše padá přes splav do jalové řeky. Pila u samého mlýna, zaražená, ztichla docela a je ve tmě. Klády před ní navalené jako obrovitá těla se probělávají, jakož i stranou v kopřivách dva staré, mlýnské kameny u plotu zrovna proti mlýnici.

Před tou na lavičce a vedle na kládách viděti několik mužských a slyšeti jejich hovor. Po zamoučeném obleku znáti je stárka; s ním zasedli na lavičce dva mleči. Zrovna vedle na kládách se zablesklo od rozžehnutých sirek. Někdo si zapaluje, a jak bafá, míhá se rudý plamen osvětluje i dým i vrá-

skovitou, bezvousou hlavu, i sousedovu usmívavou tvář zahnutého nosu, také ne již mladou.

Ta je Buršova, truhláře, na nějž, jak šel prve kolem, mleči, známí jeho, zavolali, aby počkal, že mají jednu cestu. Nedal se zváti a beze všeho usedl na klády vedle starého Klímy, mlynářčina pantáty, jenž, zapáliv si nyní, spokojeně bafal a dále poslouchal, jak ti tu na lavičce si vypravovali o mladých letech. —

Nic jim nevadilo temné klapání ze mlýnice a jednotvárný šumot vody v náhoně. Bylo krásně a vlažno; pěkně se povídalo, pěkně se poslouchalo.

Byla zrovna řeč o všelijakém čtveráctví, co kdy za mlada vyvedli, a nejvíce měl stárek slovo. Nyní si také zajel s veselou na Bureše, jenž dosud mlčel a jen se usmíval.

„A jak vy, Burši! Vy jste se asi také navyváděl a narejdil!“ A smál se. Byltě stárek cizí člověk a myslil, že Bureš je od narození helvit a že se tudíž nesháněl po hlučných radovánkách nebo ani sháněti nesměl.

„I, pane, dost,“ odvětil Bureš. „Až mne to omrzelo — dost, jak jsem pozdě začal —“

„A jak to, že pozdě?“

„Byl jsem, pane, dlouho bos — až do dvacíti let,“ odvětil Bureš a na hlase mu bylo znáti, že se usmívá.

„Jistá pravda,“ dodal, „u nás doma bohatství nebylo, toť, u tkalce, a ke všemu, co jsme vydělali, to všecko holubi spolkli. Náš nebožtík táta byl takový holubář. Plnou chal’pu jsme jich měli. Holubů dost a boty žádné, aspoň já ne. Už mně bylo na dvacátý rok, dost jsem tátovi vydělal, a já chodil ještě bos, i v neděli; v zimě jsem to odbyl všelijakou starou škorní. Dost mne to mrzelo; ale když

přišlo na vojnu, to již nešlo a povídám si: bos za legrutu nepůjdeš. A tak jsem z domu utekl k strýci do městečka, a tam jsem si vydělal na boty a na šaty. Ale dlouho jsem parádu nedělal. Jak jsem jen přišel domů se pochlubit, a táta mne shlédl, rozkatil se a kabát mně na špalku sekerou rozsekal.“

Zasmáli se a stárek řekl:

„Ale boty vám zůstaly a tak jste přece mohl k muzikám.“

„Zůstaly, ale táta mne hnal pokaždé na pec ležet a mé nové boty si postavil na lavici za svou postel u okna, a na podevše namaloval křidou vždycky nějakou muří nohu. Ale já jsem se proto dost vytancoval,“ dodal čtverácky.

„Utíkal jste —“

„Utíkal. Vždycky jsem se pěkně vykrad', nechal své boty u tátovy postele a obul jeho, a v tátových botách jsem se vytancoval, až se ze mne kouřilo.“

Smáli se opět.

„U muziky jsem si také namluvil svou nebožku Josefku,“ pokračoval Bureš. „A pak jsme se také vzali. Ale bylo to. Já neměl nic a ona jen fůru pařezů a pár hrnků. Třeli jsme nouzi s bídou všelijak, ale rádi jsme se měli, až pak ona podědila stovku a já chalupu.“

„Tak jste již pak boty v kole netrhal —“

„Ne, dlouho jsem světa neužíval. Jak jsem se oženil, tak mne to přešlo. To jsem si raději sedl ke knížce. Přečetl jsem tenkráte, kde co bylo, ale o bibli jsme se ženou ještě nic nevěděli.“

„Že jste nic nevěděli?! Helviti?“ divil se stárek.

„To jsme ještě nebyli, to jsme byli ještě římské víry.“

Stárek se tomu divil, i tomu, že Bureš přestoupil, a ptal se, jak se to stalo.

„Jak se to stalo —“ začal Bureš. „Od jakživa jsem rád četl a žena také, a rád jsem o všem přemýšlel. Ale jak povídám, o bibli jsme nic nevěděli. Měli jsme jen ‚Křesťana domácí poklad‘ a ten nám ukrad' jeden noclehář; to žena naříkala! A teď, když jsme nic neměli, tak jsme zatoužili po bibli. Sháněl jsem se po ní, ale řekli mně, že je za dobrou pítku, jako stříbra, a tak žena nechtěla o tom ani slyšet. Bylo to mnoho peněz. Až jsem ďál okna do Rokytníka Kubečkovi, ten byl evandělík, a tam jsem viděl knihu.“

„Co to je?“ povídám.

„Bible.“

„A je na prodej?“

„Je.“

„A zač?“

„Za devatnáct grošů.“

„A tak jsem si ji koupil. Ale když jsem ji přinesl domů, žena z ní nechtěla čísti, že je helvitská, od helvita, od ‚berana‘, jak tenkrát říkali, a jinak ne. Tak jsem ji četl sám šest neděl. Až jednou jsem přišel z kostela z hrubé, a ženu jsem přistihl, že četla v bibli.“

„Vždyť to není nic zlého!“ povídá. „To jsme všecko měli ve škole.“

A tak jsme ji pak četli spolu. A zas to několik neděl trvalo. Mezitím jsem si někdy zašel přes hranice, na Stroužné, do evandělického kostela. Zkoumal jsem jednu stranu i druhou. Domů jsem chodil přes lesy, aby mne lidé nepotkávali, že jdu od Stroužného. A tu jednou bylo právě odpoledne a lidé šli z nešporů, přišel jsem domů a ledva že jsem sedl

a dal se do kukuřičníku, tenkráte panoval kukuřičník, bylo to v padesátém roce, už tu byli četníci.

Jeden si sedl u mne u stolu a druhý stál u dveří, a ten, co si u mne sedl, ptal se, proč tak pozdě obědúju. A já, že jsem byl ve Stroužném v kostele. Nic jsem nezapřel. A on, proč nechodím do svého. A já, že latinsky neumím a že tedy nerozumím, a ve Stroužném že je všecko česky."

„Že na vás četníci přišli —" mínil stárek.

„Jaký byl tenkráte čas! Evandělíkům dělali zle i vlastní sousedé. Někdo mne udal."

„No a jak —"

„Tak tedy, mám-li jaké bludné knihy, četníci na mne. A já: Žádné bludné knihy nemáme. Jen tu bibli, co leží na stole. Na to ten u dveří, že budou hledat, a starosta, tenkrát se říkalo představený, byl s nimi, a povídal, abych dal klíče a šel s nimi otevřít všecky truhly.

„A to nepůjdu," povídám a ženě jsem také nedovolil, aby šla. Klíče jsem jim dal, ať si jdou sami. Co byl četník s představeným na půdě, tak ten druhý, co u mne seděl, zůstal se mnou, a ptal se, znám-li texty v bibli; a já že trochu, a on mi to vysvětloval — ale když ti dva přišli s půdy, přestal mluvit. Řekli mu po německu, žena trochu německy rozuměla, bývala v Němcích, a tak mi to pak pověděla, že nic nenašli, a on také po německu:

„Jděme pryč —" Ale ten, co byl u dveří, povídá na to:

„Ne, vezmi tu bibli —"

A ten zase:

„Ne, to je bible dobrá."

A ten u těch dveří, že kdyby nic nepřinesli, že by řekli, že dobře nehledali. A tak bibli vzali. Já se bránil, ale on nepolevil a povídal, ať si za čtyři

neděle pro ni k panu faráři dojdu. Je-li dobrá, že ji dostanu. Když jsem za čtyři neděle k panu faráři přišel, tak mi ji nechtěl dát a nedal, a tu jsem mu řekl, že si koupím jinou, ale že ode dneška nechci být římským katolíkem. A šel jsem a umínil jsem si, že odstoupím.

Zrovna v ten čas seznámil jsem se také s Balcarem, zedníkem, však ho tuhle pantatínek znal, na Slavíkově u stavby. Já si zpíval evandělickou píseň; on ji slyšel a tak jsme se dostali do řeči o náboženství. Měl zrovna takové myšlenky jako já. Protože jsme při práci nemohli si dost pohovořit, ptal se mne, kde budu spát, že bychom si mohli promluvit. A tak jsme vlezli na chal'pě do velikého sudu. Byly v něm lněné hlávčiny a do těch jsme lehli.

A teď jsme jeden druhého zkoumali; Balcar víc uměl a přemáhal mne, ale já nechtěl povolit, a tak jsme se až do rána portovali a ani neusnuli. Ráno jsme si ujednali, že já přijdu k němu na Hájek. Tam jsme se pak shromážděli také ještě s jinými a tam jsme se také umlouvali o odstupu.“

„A co žena?“ ptal se stárek ruše Burešovo vypravování.

„Ta nechtěla dlouho o tom ani slyšet, a lomila za mnou rukama, když jsem chodil na Stroužné do evandělického kostela. Konečně jsem ji přece upokojil a šla také se mnou k odstupu.

Když jsme přišli na faru a řekli, co chceme, pan farář nám dával otázky; my je také zodpovídali, a když jsme trvali na svém, tedy řekl:

„Vás všechny propouštím, odstupte si, ale Bureše nepropustím.“

Tu mne popadla lítost a já šel smutně z fary. Ale byl s námi z Kostelce Hejnyš, starý už evandělík, ten nás byl jen doprovodit, a ten mně poradil,

abych šel s ním a zítra abych se pustil do Kláštera k evandělickému faráři na radu. Byla právě sobota a tak jsem šel. V neděli ráno ve tři hodiny už jsem byl na cestě ku Klášteru. V Kostelci byla právě pouť. Hejnyš mně dal dva koláče k snídaní; já je dal do kapsy, neměl jsem hlad. Ale v Klášteře jsem nikdy nebyl, cesty jsem neznal a tak mne Hejnyš vyprovodil. Dovedl mne až do Lhoty u Nahořan. Odtud je vidět do kraje. Ukázal mně Vysoký Újezd a řek': „Tak se drž pořád pryč, ani na levo ani na pravo se neuchyluj. Klášter leží před tím Újezdem. Však až budeš docházet, uslyšíš zpěv. Běž po hlase a přijdeš ke kostelu. Tam vejdi a počkej, až bude po službách božích a jdi pak do fary."

Tak jsme se rozešli; já zul boty a teď jsem běžel. Panečku, šest hodin cesty dá se běžet a já nechtěl zmeškat. Držel jsem se pořád rovně k Vysokému Újezdu, přes pole, přes luka a háje, přes stráně a potoky, až jsem přišel ku mlýnu, říká se mu Vřetelský. Tam jsem si used' k potoku a umýval nohy. Tekla z nich krev. Ale to nic. Pěkně do bot a vstanu, abych šel dál a již jsem slyšel zpívat. Vyjdu na kopeček a vidím kostel. Vešel jsem a pán už byl na kazatelně. Kostel byl nabitý a já musil stát přes celé kázání. Ó, to mně bylo zle! Nohy mne tak tuze bolely! Po službách božích stojím venku u dveří a čekám. V tom zaklepe mně někdo na rameno a povídá:

„Vítám vás, horáku!"

Poznal jsem hned, že to ten, co kázal, a tak ho hned pozdravím.

„Co mi nesete?"

„I málo, jen že dává starý Hejnyš pozdravovat."

„A co pak dělá?"

„Ale dělá; brda. Ale,“ dodávám, „já mám taky prosbu.“

„Tak pojďte do fary.“

Cestou mu vypravuju, co a jak se to se mnou má. Když jsem dopověděl, sedl a napsal psaníčko, přitiskl pečeť a řekl:

„Tohle kdybyste panu faráři dodal — třeba ještě dnes.“

Já to popad' a pryč k domovu, a ve čtyry hodiny odpoledne jsem byl už doma. Když jsem šel kolem své chalupy, volali na mne přátelé z okna. Sešli se u mne a čekali, s jakou přijdu. Ale já ani neodpověděl a rovnou cestou na faru. Když jsem přišel domů, teprve jsem vzpomněl na koláče a pojedl jsem.“

„A měl jste vyhráno —“ mínil stárek.

„Měl a neměl,“ odvětil Bureš. „Farář mne sice propustil, ale protivenství teprve jak náleží začalo; od lidí, od sousedů. Vyhýbali se nám, vysmívali, zlobili nás a jináč nám neřekli nežli ‚ti berani‘. To byla, pane, zkouška!“

„Ba že,“ ozval se starý mlynářčin pantáta. „Já sice, Burši, jsem taky říkal, že v jaké víře se kdo zrodil, v té že má také umřít, ale to, co vám vyváděli, to jsem nechválil. Vždycky jsem říkal: Když mají takové přesvědčení, nač jim bránit a je nutit. Budou-li v tom spokojenější — a dají-li pokoj jiným.“

V tom se otevřely dvéře u mlýnice a jimi za práškem ven vyšedším pronikly hlučně rachot a klepání.

Stárek vstal na znamení práškovo a za ním oba mleči. Nežli však do mlýnice odešel, pravil vesele Burešovi.

„Tak vidíte, od muziky jsme se až sem dostali.“

„I to, pane, neškodí někdy nechat model babylonských a pocvičit se rozumným slovem —“ odvětil helvet. —

V tom už stárek s mleči zašel do mlýnice a otevřené dvéře, jimiž se proudil široký pruh světla, zavřely se. Rudá zář rázem pohasla a husté šero vlažného podvečera se opět kolem uložilo.

„Chvála Bohu, že se časy tak změnily,“ děl Bureš starému mlynářčinu pantátovi, s nímž osaměl. — „Kde pak bych před lety směl takhle hovořit. Kdo by mne byl vyslechl!“

„Tak to má být,“ odvětil staroch. „Každý myslí, že má pravdu. A já si myslím, že je nejlíp dělat dobře a nikomu neubližovat. Jistotná pravda je u Boha. No, však se přestanem hádat a všeho se dovíme, až budeme tam —“

A mávl rukou v tu stranu za řeku, přes ztemnělá luka, v nichž se ozýval chřástalův hlas, na chlumek nad ztichlou vsí, kdež se bělal mezi lipami kostelík se zvonicí u hřbitovní obruby.

VI.

Kamenné schody plné skulin a puklin i trávy vedou k černým vrátkům nevelkého hřbitova.

V tu večerní chvíli je zakryl tmavý, hluboký stín košatých lip, které s obou stran se pnuly až ke vrátkům a částečně i kolem obruby hřbitovní. Za tmavou, vlnitou spoustou jejich korun, jež jakoby se v jednu slily, ani neviděti bílý kostelík uprostřed hřbitova. Jen tmavé bednění a špičatá střecha bělavé zvonice trčí nad ně k večerním nebesům.

Vrátka jsou otevřena a černá tma jimi zeje. Kdo však pokročí dále za lípy, tomu prosvitne pod volnými, nezacloněnými nebesy.

V zásvitu jejich hvězd viděti bílý kostelík s gotickým presbyteriem a s copovým průčelím, osamělý a tichý, opodál pak v rohu zvonici polozděnou, polodřevěnou. Kolem všude rovy, svěží i zapadlé, na nich bělavé nebo tmavé dřevěné kříže, tu vzpřímené, tam do země nahnuté; sem tam kamenný pomník bohatšího sedláka, a mezi kříži dřevěné plůtky na rovech, malé zahrádky umrlých dítek. — —

Kolem ticho.

Nepohnou se ani tráva ani květ na rovech, ani houštiny kopřiv u obruby. Vše jakoby pojal hluboký spánek, jenž tu ve hrobech vládne.

Ze vsi, nad níž se hřbitov rozkládá, zaléhá sem toliko ohlas jednotvárného a přece melodického šumění dolem kvapící říčky ve tmavých olšinách.

Všecko mlčí, odpočívá, jenom ne lidské srdce.

„Toníčku, můj zlatý Toníčku! Cos mně to vyveď'!“ — ozvalo se žalobně z hlubokého šera. A ticho, jen vzdechy bylo slyšet u plůtku dětského rovu, u něhož seděla žena jakási, samojediná na hřbitově. Než i její vzdechy pojednou umlkly. Zjevilať se opodál, náhle a z nenadání jiná ženská. Přišla sem pro šero nepovšimnutá a že kroku její bosé nohy nebylo slyšet. Také ona teprve v tento okamžik zpozorovala onu u dětského rovu sedící.

„To jste vy, Hanuško —“ pravila stanuvši u rovu se železným křížem. „To jsem se lekla —“

„Proč bys se lekala. Však víš, koho tu mám. Ach, milá, zlatá, člověk nemůže zapomenout. Dobře měl tuhle učitel, že už není člověk celý, když má děti na hřbitově. Je tu smutno, a přec sem každý pospíchá. Aspoň si tu trochu uleví. Toho jsem se nenadála, že sem budu tak běhat. Ach, když ten hošek byl tak hodný! Jak pěkně vždycky pozdravil, když přišel ze školy a jak se učil! Už jsem

divné věci o něm pomýšlela, už jsem ho vídala — — A teď mám — ten kopeček hlíny — snad mne Pán Bůh za to potrestal —“

Hanuška se dala do pláče. Byl jako krátká vlažička, která zašumí a již opět tichne. Utírajíc si zástěrou oči, mluvila:

„Ale jsem přece u něho. Sedím tu, jako když jsem sedala u postele a on tak tvrdě spal. Ještě že ho tu mám tak blízko. Když je mně nejhůř, sběhnu sem se vymračit.*) Kolikrát třeba od plotny, když je nejvíc práce. To mne popadne taková ouzkost —“

„Ještě dobře, když můžete, ale hůř je, když člověk nesmí —“ odvětila temně ona stojící žena.

„Co povídáš?! —“

„Tak jsem se vdala. To mám z těch vdavek!“ odvětila trpce.

„Co pak tě Kopecký sem nechce nechat?!“

Žena jeho přisvědčila.

„Ale jdi. Toť už mužský je vždycky tvrdší, já vím, Hanuš taky. Však sem mu tuhle povídala, že je jako dřevo, že se tu u hocha nikdá nestaví. Ale že by mohl zapovídat —“

„Ba, zapověděl —“

„A co by na nebožtíka štířil. Václav byl tvůj muž a umřel; teď je zase Kopecký tvým mužem — a tak —“

„Že jsem se zas vdávala!“ zatesknila Kopecká. „Jsem teď celý otrok. O všecko abych se postarala, všecko udělala a ještě když není všeho, jak si zamane, je zle. Je-li doma, je bouřka ustavičně, a odejde-li ze stavení, se strachem abych na něj číhala do noci. Kdybych klímala a hned neotevřela, je boží

*) Vyplakat.

dopuštění, pak abych ho svlékala z bot i ze šatů a při tom toho klení a často ran —"

Kopecká se zamlčela, hned však hořce dodala:

„A za ty radosti mně nepřeje nic, ani ne, abych si sem zašla. Jak se dověděl, že chodím na Václavův hrob se modlit, strhla se taková bouřka — a bylo to pak často. Snesla jsem to všecko, ale jak potom už nedal ani nebožtíku v hrobě pokoje a začal Václavovi nadávat —" hlas Kopecké se počal třásti — „tu jsem se mu opřela, a —"

„Zbil tě —"

„Zbil; bylo zle. Ale ať, já Václavovi nadávat nedám —" a tu mladá žena, jež dosud s jakýmsi tupým, chmurným klidem vypravovala, dala se do pláče. Sklesla u hrobu, u něhož stanula, u hrobu svého prvního muže. Plakala déle nežli prve Hanuška. Ta ji nyní těšila a jí domlouvala. Ale Kopecká jakoby neslyšela. Musila se vyplakati. Teprve po chvíli zase začala:

„Tohle je má jediná radost, že si tu postěžuju. Teď je v hospodě," myslila muže, ale nejmenovala ho, „a tak si sem sběhnu, jako zloděj, aby mne žádný neviděl. Nikdo tu nebývá —"

„Protos se prve lekla — ale jdi, chudáku — já nic neřeknu. Přála bych ti, abys sem nemusila takhle chodit, když už —" slova Hanuščina zněla srdečně. „No, já už musím —" dodala a pokřižovala hrobek svého synáčka a promluvivši k němu několik vroucích slov, měla se k odchodu.

„Dej ti Pán Bůh dobrou noc, Kopecká. Potěš tě Pán Bůh!" přála naposled nešťastné ženě a zmizela ve tmě za lipami.

Hřbitovem vanula lahodná vůně květin a zdola se ozýval ohlas šumné řeky, kvapící černými olšinami. Na hřbitově se nic nehnulo. Jen hlava a ramena

mladé Kopecké, schoulené u hrobu prvního muže, se někdy křečovitě potřásly, a prudký, krátký vzlyk její přerušil hluboký klid osamělého hřbitova. — —

VII.

PAMÁTCE NAŠÍ MAŘENKY.

(1881— † 1885.)

Na konci vesnice za vodou stojí tři chalupy vedle sebe, jedna chudší druhé. Před jednou z nich, na levém kraji, hledíc k jejich lomenicím, malá zahrádka. Kolem každé chaty několik ovocných stromů, nad něž stará hruše rozkládá vysokou svou korunu. Jindy tu vždycky hlučno od stavů pilně rachotících. V tu chvíli brdo visí nehnutě a je ticho. Poloustrojení chudí sousedé jsou venku: kouřící mužští sedí na lavičce a ženské stojí u plotu.

Stará jedna upírajíc zrak na mladou naproti stojící, vykládá:

„Tak zítra. Nu, bude to mít odbyto. Jen si to neber. Také jsem tři děti pochovala a teď děkuju Pánu Bohu, že si je vzal —"

Mladá na to nic, za to druhá sousedka odvětila:

„Ba tak, co pak má chudý člověk —"

Nedomluvila ani. Večerním tichem ozval se rachot kol.

„To je kočár," povídali mužští.

„Kdo pak sem zabloudil. Vždyť nikdo v celé vsi nestůně —" mínila stará. „Snad se někdo na hořejším konci náhle roznemoh' —"

„A jede sem —" pravil její muž.

Kočár se patrně blížil. Pojednou rachot umlkl,

ale hned po té bylo viděti muže kráčejícího přes lávku.

„A to jde sem —"

Mužští vstali.

„Je to zde u Kučerů?" ozval se ze šera hlas příchozího.

„Je, tady, co je ta zahrádka —" odpovídala hovorná stará. „Jde k vám —" pravila té mladé.

„Umřelo jim děcko," ozval se hlas blížícího se.

„Umřelo, umřelo, jemnostpane," stařena odpovídala. „Jdi, Marie, to je doktor. Jde se podívat na dítě."

Mladá žena brala se do chalupy a za ní muž její klátivým krokem. Když rozsvítila, vešel lékař do světnice, v níž bylo sotva hnutí. Tkalcovský stav a něco chudého nábytku zabíraly skoro všecko místo. Mladý doktor vyptával se na nemoc děcko schvátivší. Muž drže dýmku v ruce odpovídal neúplně; nevěděl ani vše, jak se sběhlo.

„Byl jsem na práci, to ona žena —" odpovídal. V zapadlé jeho tváři nebylo znáti žádného pohnutí. V tom vešla žena, nesouc v náručí prostičkou, bílou rakvičku, zahalenou bílou rouchou. Postavila ji mlčky na stůl. Tvář mladé matky byla také klidna, oko sucho. Lékař pohlédl na ni úkosem, jakoby chtěl vyzpytovat, je-li to resignace nebo tupost. Ale posléze ho ten klid zamrzel.

„Posviťte!" žádal. Muž pozvedl lampičku a svítil. Zůstal tak jako prve, i když lékař sňal roušku s rakvičky. Květy cinie a noční violy ji vroubily. A v těchto prostých květinách chudé zahrádky odpočívalo roztomilé děťátko, v chudobném, bílém rubášku. Dva svaté obrázky mělo na prsou a na zlaté kadeři, spočívající na studeném, jako voskovém čelíčku, zelenal se malý vínek z rozmariny. Matka

jeho, majíc ruce volně sepjaty, hleděla mlčky na své rozeňátko a na lékaře, jenž je prohlédl a pak bradičku pozvednuv, na krček se mu díval. Neshledal nic podezřelého. Byl hotov, ale neobrátil se, aby odešel. Sám upravil zase děcku obrázky na prsou, jimiž hnul, a zadíval se na okamžik do zsinalého líčka.

„Hezké děťátko,“ pravil bezděky jako pro sebe.

Žena sebou hnula. Tvář se jí v ten okamžik změnila.

„Jak se jmenovalo?“ ptal se lékař, neodvraceje zraků od rakvičky.

Ženě jakoby pojednou křeč hrdlo stáhla, ale již ze sebe vyrazila:

„Mařenka!“ a dala se do hlasitého pláče.

Tolikráte to jméno volala, na to jméno se ty rozmilé oči, nyní na věky zavřené, po ní radostně, upřímně obracely, tolikráte ji hledaly, ji vítaly. A teď nikdy už —

Lékař povzdechl a vyšel ven. Muž drže dýmku v levici, šel s kahanem za ním jako prve. Pláč zněl za nimi. Sousedé stáli před chalupou a čekali. Když doktor přešel zase přes lávku a tak jejich zraku ve stínů stromů unikl, vrátily se na svá místa.

„Co pak, že Marie nejde?“ ptala se žvavá stařena.

„I, pláče tam nad truhličkou. Tak ji to nějak najednou chytlo —“ odvětil Kučera. „Povídala, že už ven nepůjde —“

Stařena chtěla k mladé sousedce, ale její muž ji zadržel:

„Nech ji, ať se vymračí. Co pak má člověk nežli trochu toho smíchu a pláče. Snad bylas taky mámou —!“

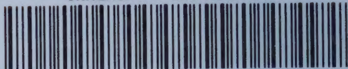
* *
*

V tu chvíli vyjížděl kočár ze stínů vesnice a stromů ven na volnou silnici vedoucí k městu. Mladý lékař seděl zamyšlen, nevšímaje si krásného večera. Na mysli mu tanulo mrtvé děcko v chudé tkalcovské chalupě. Měl také andílka toho jména. Viděl toho broučka trpěti a bojovati těžký zápas smrti a nemohl, nemohl mu pomoci. Jen zlatá kadeř vlasů a vytržený kdys zoubek zůstaly po něm jeho očím, a duši blahé vzpomínky a hluboký žal.

OBSAH.

J. OTTO
PRAHA